VALENTINI NOBILIS AB HILDENBRAND,

CAESAR. REG. AD REGIMEN AUSTRIAE INFERIORIS CONSILIARII,
PRAXEOS CLINICAE IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI PROFESSORIS,
DIRECTORIS NOSOCOMII UNIVERSALIS, BREPHOTROPHEI ETC.

INSTITUTIONES
PRACTICO MEDICAE.

EDIDIT,

REDEGIT, AC PROPRIIS LECTIONIBUS ADCOMODAVIT

FILIUS

FRANCISCUS NOBILIS AB HILDENBRAND,

MED. DOCT. ARTIS OCULARIAE MAGISTER, PRAXEOS CLINICAE
IN UNIVERSITATE TICINENSI PROFESSOR, DIRECTOR NOSOCOMII
UNIVERSALIS, BREPHOTROPHEI ETC.

TOMUS SECUNDUS

CONTINENS:

DOCTRINAM DE FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS,
DOCTRINAM DE FEBRIBUS CONTINUIS INFLAMMATORIIS
ET INFLAMMATIONIBUS IN GENERE.

VIENNAE AUSTRIAE.

APUD J. G. HEUBNER.

1821.

PRAEFATIO.

Quo Patris dulcissimi simulque venerandi Praeceptoris pie defuncti Institutiones medicam exprimentes praxin polleant valore, factis laudabilibus, praeclara discipulorum eruditione, et justo orbis medici judicio abunde comprobatum videtur. Adnotationes igitur tam salutares, quas luci edere authori saeva obstitit mors, aboleri quis aequo animo feret? quis filium et haeredem idcirco non redarguet?

Quare filioli grati officio examussim perfuncturus, aegrae simul hominum sorti consulturus, nullius impulsu me huic summe utili labori accingere statui. Rei vero gravitas, ac difficultas, tam eximiam doctrinam eo contexendi tenore, ut, quam expertissimi Magistri pollicetur fama, in erudiendos aeque ac aegrotos redundet utilitas, operi in hac quoque ejus parte praefari jubet.

Ac imprimis, quae ad manus devenere meas, Genitoris elucubrationes nutus duntaxat sistunt breves, succinctasque adumbrationes, quas explicare, atque explanationis filo rapidos subjungere artis progressus, et quas illa perpessa est, metamorphoses suo inserere loco, multifariae officii

publici partes vetuere, tironibus vero cuncta haec communicare felix juvit memoria. Itaque etsi ingenue fatear, scripta pie defuncti et practicis ubera axiomatibus, et castis non destituta theorematibus fuisse; praecepta tamen talia requisito privata ordine, literario orba decore, et multis adhuc recenter captis observationibus non cumulata publici fieri juris haud poterant, quin fama Viri annosae experientiae laederetur, et valor tanti thesauri minueretur. Ut igitur practicae huicce doctrinae systematicam conciliarem formam, eamque moderno adaptarem aevo, in quo fausta Physiologiae hominis incrementa haud vanam offerunt spem complures evincendi veritates, eo totis adlaboravi viribus;

ut regulas hinc inde dispersas naturali necterem ordine, praecepta aphoristice signata clare et distincte explanarem, ideas nonnullas a Genitore nulla oblivione delendo horis subsicivis mihi communicatas, valore vere practicó donatas suo intexerem loco, evolverem, proprias subjungerem, etc., quae ex istiusmodi nexu consequuntur, corollaria et casta theoremata sedulo exponerem. Atque hoc in negotio repudiatis hypotheticis speculationibus, quibus in arte exercenda nil infestius, a divinae experientiae semita, quae tutissima est, nec minimum declinavi.

Generalem in primo Tomo exaratam de febribus doctrinam sequitur specialis Pyrethologia, in praesenti Tomo exponenda ita:

ut primo agatur de febribus intermittentibus, — dein de continuis inflammatoriis ac inflammationibus in genere. Ordinem hunc, conceptu utpote facillimum, atque experientiae innixum servare haud displicuit.

Maximam vero facessivit difficultatem abstrusa intermittentium febrium indoles ac periodicitatis ratio; utrumque objectum fusius, ac in originali erat, pertractatum occurrit, tum ut invincibili et cuivis scrutanti fere ingenito pruritui satisfiat: naturae phaenomena eo avidius indagandi, quo obscuriora fuerint; tum, ut altioris perspicaciae viri severam suam adtentionem in dilucidandam rem non mediocriter obscuram convertant.

In nexu morbi indolem inter ac therapeuticas indicationes eruendo methodum saepe observavi a solita alienam: remedia utpote, efficaciam quorum experientia docuit, in rationalem redacta ordinem pro filo Ariadnaeo retinui, atque ex horum agendi ratione ad morbi et substrati indolem concludere sum ausus.

Cardinales febrium characteres numerosissimis confirmatos et evictos observationibus, quos Schola Vindobonensis inde ab annis duodecim est professa, fideliter retinui, rationem ipsorum in physiologica systematum organismi partitione quaerere intentus.

Argumentum prioribus non minus arduum praebuit Inflammationum doctrina, quarum exi-

tus promiscue hucdum traditos tironum ad captum ordinare atque practicis observationibus cumulare studui.

Tertium operis Volumen doctrinam de febribus inflammatoriis et inflammationibus in specie complectetur, et quidem ordine systematico ad calcem praesentis opellae exposito, cujus prima rudimenta, a Genitore jam publice professa, rectius disponere tentavi.

Dictionis genus rhetorices quidem flosculis destitutum, purum tamen et intellectu facile adhibui.

Utrum jam labore hocce voluntati propriae: vel minimam particulam ad immensum cognitionis medicae Oceanum contribuendi, orbisque medici votis sa-

tisfecerim, viri in naturae Lycaeo optime versati solita judicent aequitate, et quidquid emendandum exposuerint, grata id docilitate agnoscam.

Dabam Ticini Idibus Octobris 1819.

FRANCISCUS AB HILDENBRAND.

ORDO PRIMUS FEBRIUM.

FEBRES

INTERMITTENTES.

FEBRES

INTERMITTENTES.

AUCTORES MONOGRAPHI.

Rolfink Diss. de febribus intermitt. Jen. 1638.
Rivinus Diss. de febribus intermitt. Lips. 1683.
Boettger Diss. de febribus intermitt. Lips. 1721.
Werlhof Observationes de febribus intermitt. Hannov. 1745.
Senac de recondita febrium intermitt. tum remittentium natura. Amstelod. 1759.
Coliny de febribus intermitt. cognoscendis et curandis. Argentor. 1760.
Müller Diss. de febribus intermitt. Vien. 1765.
Trnka Historia febrium intermitt. Vind. 1775.
Cassel Diss. de febre intermitt. Giess. 1781.
Thom. Bowdler de febrium intermitt. natura et indole. Edinb. 1776.
Mayer Diss. de febribus intermitt. Giess. 1781.
Grönberg Diss. de febribus intermitt. Jen. 1783.
Fidler de febrib. intermitt. Prag. 1784.
Jac. Grainger Pract. Bemerkungen über die Behandlung der kalten Fieber. Leipz. 1785.
C. Strack Observat. de febribus intermitt. Offenb. 1787.
Thompson Treatise on the febris intermitt. Lond. 1787.
Van Hoven Versuch über das Wechselfieber und seine Heilung. Winterthur. 1789.
Fr. Schraud de febribus periodum habentibus. Vien. 1797.
Kortum Bemerkungen über das Wechselfieber. In Hufeland's Journ. XV. B.
Fizeau Recherches et observations pour servir à l'histoire de fièvres intermittentes. Paris 1803.

Sebastian über die Sumpfwechselfieber im Allgemeinen, und vorzüglich diejenigen, welche in Holland epidemisch herrschen. Carlsruhe 1815.

Plus minusve completi tractatus febrium intermittentium in omnibus inveniuntur Nosologiis specialibus.

---

1. Pyretologiam specialem a doctrina febrium intermittentium incipere convenit; harum enim notio facilior est, characteres manifestiores, et quivis paroxysmus febrem brevissimam ceu acutam quasi in nuce praesentat.

2. Hae febres ab omni aevo distinctae fuerunt a continuis ob essentiales, quos offerunt, characteres (unde etiam Ploucquetio idiaetatae dicuntur); saeculisque serioribus eo magis qua proprium febrium genus considerabantur, quod specifico sanari possint remedio.

3. Numerus febrium intermittentium, quae generi humano omnino coaetaneae dici debent, ingens est in praxi; cum sporadice non solum occurrant, sed vix non semper epidemice aut endemice grassentur. Neque, utut crebro salubres sint ac depuratoriae, omni periculo carent; imo posthumis, quae relinquunt, malis generi humano omnino infensae sunt.

4. Alia, praeter hominem, animalia febre intermittente corripi posse, certis observationibus non constat. Fertur tamen leones hoc morbo etiam laborare.

DEFINITIO.

5. Febres intermittentes, (διαλείποντες πυρετοι Hippocr. et Galeni (α διαλείπω intermitto, unde derivatur dialeipyra Swediaueri), Wechselfieber), illae dicuntur identicae febres, quae paroxysmis, seu insultibus febrilibus a se invicem separatis per vices recurrunt, intercedente inter duos paroxysmos apyrexia.

6. Sunt ergo e pluribus invasionibus compositae, quarum quaevis, Sydenhami verbis, „febrim continuam in compendium contractam sistit.“ Quapropter — vix non rectius loquendo — febris intermittens esset febris acutissima, ephemera, certo, aut incerto tempore ita recurrens, ut reciproca inter singulas invasiones relatio persistat; quae nonnisi tunc periodica nominari potest, si definito ac certe praedicendo circuitu redit.

7. Quatenus talis definitio, quae solummodo summe generalem ac evidentem morbi proprietatem complectitur, causam proximam, multis adhuc tenebris occultam, ultimamque ab aliis morbis differentiam non includit, logica nominari nequit.

8. Ut itaque tanto certior adquiratur febrium intermittentium notio, earum omnium primo cum aliis morbis analogiam, ac differentiam ab illis essentialem exponere, atque fusiorem, seu graphicam descriptionem in decursu tam normali, quam abnormi subjungere oportet.

ANALOGIA CUM ALIIS MORBIS ET DIFFERENTIA.

9. Febres intermittentes cum plerisque iterato accessu periodice recurrentibus morbis remotam quamdam habent analogiam, a quibus tamen, ut in therapia et in praesagio futuri eventus damnosi evitentur errores, caute distingui debent; inter aliquos enim essentialis subest differentia.

10. Omnium maximam germanitatem habent cum illis febribus, quae quidem etiam e pluribus et manifestis in decursu compositae sunt paroxysmis, tempus tamen intercalare vere apyreticum non agnoscunt; et ideo, quoniam apyrexiarum perfectarum loco, remissionibus potius intercciduntur, febres intermittentes subcontinuae (etwas anhaltende Fieber), aut subintrantes (einfallende) nominari solent; uno enim paroxysmo nondum finito, jam alter ingreditur.

11. Adfinitas, non multum absimilis, obtinet inter febres intermittentes et febres continuas remittentes, quae remissionibus minus luculentis, gravioribus vero cum exacerbationibus periodicis incedunt.

12. Differentia inter has et intermittentes febres non est insignis; imo omnes supradictae febres, utut forma et typo diversae adpareant, indolis tamen ejusdem esse possunt, ac proinde saepe saepius nonnisi febrium intermittentium varietates sistunt, generico ac principali fe-

brium charactere, nisu videlicet in salubres crises, donatas. Hoc tamen molimen ea ratione variare videmus, ut febres intermittentes solemniorem nisum in singulos paroxysmos perfecte solvendos ostendant; febres e contrario continuae remittentes minorem quidem in singulos paroxysmos truncandos, ast tanto efficaciorem in paroxysmorum syndromen, ac pendentem inde febris ipsius decursum jugulandum potestatem manifestent.

13. Alia est analogia inter febres intermittentes, et febres symptomaticas periodice redeuntus, quales sunt febres pomeridianae et vespertinae tabe purulenta, arthritide, rheumatismo, syphilide, scorbuto laborantium; itidem periodicae febriculae hominum debilium ac summe sensilium; feminarum hystericarum, hypochondriacorum, tabe sicca languentium.

14. Ast notabilior hic obtinet differentia; tales febres enim neque nisu in salutares crises, ceu principali febrium, quae morbum sui generis sistunt, charactere (Tom. I. §. 181), gaudent, neque specifico, quod intermittentes domat, remedio sanari possunt; neque, febrium intermittentium adinstar, morbos simpliciter dynamicos, primarios et epidemicos sistunt; sed praeexistentem labem, plerumque organicam, supponunt, quam umbrae ad modum comitantur; sesundaria igitur mala sunt, atque e domesticis vix non semper proficiscuntur causis.

15. Denique etiam Nevroses periodi-

cae aliquam cum intermittentibus offerunt analogiam, vel potius similitudinem, tum ob proprium nisum in periodicas invasiones, tum ob initium a sensu frigoris, tum ob utilitatem therapiae nervino-tonicae et antagonisticae; quapropter ipsam dialeipyram ceu nevroseos speciem considerare liceret.

16. Desunt autem Nevrosibus sinceris, utut periodicis, molimina critica, eminens proinde febrium character, atque remedia antipyretica viribus suis specificis eas sanare nullatenus valent. Quodsi enim Cortex peruvianus nevroses interdum vincere possit (1), viribus solummodo nervino-tonicis, minime specificis id praestat. Arsenicum, efficax febrifugum, in nevrosibus incassum tentatur. — Porro nevroses unice vires et facultates systematis sensitivi, febres e contrario intermittentes omnes vitae efficientias alteratas exibent.

(1) Fr. Cas. Medicus von periodischen Krankheiten. Carlsruhe 1764.

17. Hisce jam febrium intermittentium cum aliis morbis similitudinibus, earumque iterum ab illis differentiis rite consideratis, prima nascitur febrium intermittentium in legitimas sive veras, et illegitimas sive spurias divisio. — Priores gaudent manifestissimo nisu in crises, sufficiente ad singulos accessus perfecte solvendos; apyrexiis distinguuntur plus minusve luculentis; atque specificis obediunt remediis. —

Posterioris mentiuntur tantum formam aliquam febrium intermittentium; criticis et spontaneis naturae operationibus non solvuntur; specificis febrifugis non cedunt.

Reinhard Carmen de febribus intermitt. spuriis. Glogov. 1795.

18. Febrium intermittentium legitimarum nonnisi exponenda hic loci venit doctrina.

NOSOGRAPHIA SPECIALIS FFBRIUM INTERMITTENTIUM.

19. Ut febris intermittentis notio quam exactissima, ac facilior ad lectum aegri diagnosis habeatur; pernecessaria est fusior per omnia stadia, in decursu tam normali, quam anomalo, descriptio.

20. Abnormitates autem observantur non solum in symptomatibus et singulis stadiis paroxysmorum; verum etiam extra illos sub ipsa intercalari apyrexia, nec non in periodo, qua invasiones febriles redire consuescunt.

21. Si paroxysmi frigore ordiuntur solemni, subsequo aestu, atque sudore levante terminantur, quem apyrexia perfecta excipit, febris intermittens dicitur manifesta, aut evidéns. — Paroxysmi certa et fixa periodo redeuntes, ita; ut ab ipsis aegris vel hora, vel dies saltem invadentis febris praedici possit, regularem, seu typicam constituunt. — Utraque,

summe vulgaris, paroxysmorum et typi ratio febrem intermittentem normalem, quasi ordinariam facit.

22. Si vero paroxysmi omnia sua stadia vel plane non, vel perverso ordine percurrunt; si constitutiva eorum symptomata omnia, aut plura deficiunt, aut ob levitatem deficere videntur; si prorsus insolita subintrant phaenomena, atque apyrexiae perfectae non sunt; sed, absente utut febre, organismi vario titulo laesi vestigia offerunt, febris intermittens anomala nuncupatur. — Si accessus, utut symptomatibus et stadiis manifesti, et perfectis apyrexiis sejuncti, certum in reditu typum non observant, sed vage ac sine lege recurrunt, febris irregularis seu atypica audit. — Utroque in casu febris intermittens abnormis est, et quasi extraordinaria.

23. Si denique, nullo prorsus respectu ad paroxysmorum rationem et periodum habito, apyrexiae perfectae singulas separant invasiones, febris nominatur simplex, meraca, perfecta. — Intermissionis e contrario plenariae absentia, cujus loco aut febrilia quaedam, aut alius generis continuant phaenomena ad reditum subsequi paroxysmi perseverantia, febrem intermittentem imperfectam, subcontinuam aut complicatam efficit.

24. Summe momentosae igitur febrium intermittentium divisiones sunt: 1) Respectu pa-

roxysmorum in manifestas et anomalas. 2) Respectu apyrexiarum in perfectas et imperfectas. 3) Respectu typi in regulares et irregulares.

1. HYPOTYPOSIS
FEBRIUM MANIFESTARUM, PERFECTARUM, REGULARIUM.

25. Quàevis intermittens legitima, proinde tanto clarius manifesta, regularis, et simplex, verbo normalis, catenam sistit paroxysmorum apyrexiis interruptam; quapropter in hypotyposi hujus morbi paroxysmorum, apyrexiarum atque relationis inter utrumque momentum, seu typi ratio est habenda.

a) PAROXYSMORUM RATIO.

26. Paroxysmus, accessus, invasio, insultus febris intermittentis; dum manifesta est, omnibus, quae febri in genere competunt, characteribus distinguitur, atque, uti dictum, febrim acutam in nuce praesentat. Adgreditur vel sanos, vel praegressam sequitur apyrexiam, triaque vulgo absolvere dicitur stadia: frigoris utpote, caloris et sudoris; in quibus tamen rite consideratis integra stadiorum, prouti aliis febribus acutis competit, series, facile animadverti potest.

27. Omnem paroxysmum praecursores quidam annunciare solent, quorum syndrome opportunitatis stadium constituit. Aeger lan-

guet ad motum gravis, lassus et morosus; facies, extremitates et praesertim ungues pallent, livent et frigent; capitis gravedo cum insolitis alternat in cervice et occipite tensionibus; cum oblectamenti cujusdam sensu extenduntur membra, atque ex hac iterata pandiculatione et oscitatione brevi imminentem aeger ominatur paroxysmum. — Quum tota febris brevis sit, etiam opportunitatis phaenomena intra quadrantem, aut medium horae, utplurimum, in magis essentialia defatiscunt symptomata.

28. Sequitur dein stadium invasionis, quod, prioribus signis gradu auctis, pallore et livore intenso unguium, labiorum, nasi, et universim partium exstantium; sensu frigoris interno; horripilationibus et formicatione per spinam dorsi; cuti anserina, quasi miliaribus obsita, se distinguit. Nonnunquam maculae lividae notantur, quae irruente calore evanescunt; itidem disparent exanthemata, sub caloris accessu iterum adparitura. Pulsus arteriarum fiunt frequentiores, sed contracti. Increscente lassitudine, ac membrorum quasi quassatorum sensu, aeger etiam robustissimus lectum petere cogitur.

29. Breviter durante hoc stadio succedit jam alterum, horroris, et quasi incrementi febrilis; (tempus exhorrescentiae Sydenh.) — Augetur non solum sensus frigoris interni, quem in partibus externis thermoscopium non indicat, sed vagae horripilationes cum dor-

sali myrmecismo in continuum et universalem transeunt tremorem, cum totius corporis defatigantibus succussionibus, dentiumque crepitu, quae apud teneros infantes in veras facile degenerant convulsiones. — Aeger calorem avide quaerit, atque tremula membra lodicibus sollicite tegi curat, etiamsi realis corporis temperatura ne hilum alterata, imo aucta observetur. In senibus tamen quartana correptis non raro reale obtinet frigus, adeoque intensum, ut penitus immobilia rigeant membra. (Algor seu rigor febrilis.)

30. Eodem tempore vix non omnium virium et functionum laesio subsequitur. Oculorum adspectus fit turbidus, languidus. Adpetitus silet omnis; imo ad nauseam et apositiam increscit anorexia, ipsumque vomitum invitat; sitis e contrario, vere constitutivum hujus stadii symptoma, maxima et insatiabilis incenditur, ad frigidum potum spurio instinctu ducens. — Diversimode laeduntur secretiones et excretiones; oculi illacrymantur; alvus plerumque est clausa; urinae copiosae, crudae, aquosae; sudor cohibitus.

31. Frigus extremorum, et spasticae in finibus arteriarum contractiones circulum in systemate vasorum capillarium praepediunt; unde sanguis in majoribus congeritur vasorum truncis, et quidem maxime in circuli centro: pulmonibus et corde. Dyspnoea et anxietas subnascitur peripneumonica, cum molimine spon-

taneo circuitum sanguinus per pulmones faciliorem reddendi mediante respirio accelerato, sublimi et tussiculoso. — Eadem ex causa cor palpitat potius celerrime ac tremit, quam ut libere et ordinate pulset; inde arteriarum ictus frequentes quidem, ast parvi, contracti, non raro inaequales, ad sensum debiles; quum minor sanguinis in vasorum fines irruat copia, contractione undique praevalente.

32. Summe periculosum itaque est hocce febris intermittentis stadium, praesertim si morbus intensior graviori sociatur praecordiorum oppressione et oppletione. Atque major aegrotantium numerus, qui sub ipso paroxysmo febris e medio tolluntur, in primo obit stadio, morte apoplectica vel suffocativa; quemadmodum id confirmant incisa defunctorum cadavera; quae teste Harvaeo, vasa in encephalo tum rupta, tum turgida, ac sanguinem crassum pulmonibus impactum monstrant.

Harv. Exercit. anat. Cap. 16.

33. Prouti vehementia, ita et duratio frigoris non est eadem in omnibus febrium intermittentium paroxysmis. — Vehementiam seu intensionem plurimum determinant aetas subjecti, typus, anni tempus, epidemica constitutio, et therapiae adhibitae ratio. Intensius esse solet frigus unacum reliquorum symptomatum caterva in febribus quartanis, praecipue seniculorum, tempore autumni et hyemis, sub therapia per-

versa et pravo regimine. Mitius est sub circumstantiis oppositis. — Duratio seu extensio unius aut duarum horarum est; raro tres, quatuorve horas excedit. Diutius excurrit in quartanis, brevius in quotidianis.

34. Frigoris stadium excipit illud caloris, quasi ακμὴ seu consistentia paroxysmi, (tempus ebullitionis Sydenhami.) — Composito nimirum tremore, ac frigore febrili paulatim decrescente, redit gradatim calor in extremis corporis partibus; pallor dissipatur, subintrat solitus, aut et justo intensior superficiei rubor et turgor; respiratio, antea difficilis et anxia, redditur liberior et tranquillior; pulsus fit major, plenus, fortis, obstaculis a corde victis, spasmo soluto, ac circulatione restituta. Remanet quidem sitis, sed magis satiabilis. Persistunt quoque dedolationes artuum a praegressa valida membrorum succussione et musculorum agitatione. Urinae fiunt magis coloratae, et sub mictu ardentes.

35. Per gradus crescentis, et cum vagis horripilationibus alternantis caloris, aequabilis demum evolvitur aestus, saepe urens, cum cute praerubra et sicca, inquietudine, ac stragulorum antea desideratorum intolerantia. Molestat simul cephalaea, quae adeo essentiale stadii hujus symptoma est, quemadmodum sitis in stadio frigoris, durante quo caput nonnisi grave et vertiginosum esse solet. Ex ingrato hocce capitis

dolore et aestu continue aucto respiratio acceleratur, quin tamen difficilis fiat. — Cuncta symptomata in infantibus et juvencis, praecipue plethoricis, ad altiorem evehuntur gradum; quaedam subjecta plane delirant aut convelluntur, alia e contrario profundo obruuntur sopore.

36. Postquam calor aequabiliter dispersus intensitate quidquam decreverit, factorisque expansivi actio suppressa pristinam libertatem adquisiverit, cutis mollescere, et hinc inde madere incipit; praesertim in vultu, pectore, sub axillis, et in vola manus: signum manifestum instantis criseos.

37. Duratio hujus stadii diversa, ab una ad plures horas, non semper in directa ratione cum illa frigoris, prouti et intensitas ejus in nulla ferme cum frigore febrili relatione esse solet.

38. Sequitur tandem ultimum paroxysmi febrilis stadium, seu criticum, (despumationis Sydenhami), quod se manifestat oborta larga evacuatione, utplurimum sudore, urinarum vel et alvi secessu copiosiori, atque reciproco febrilium symptomatum decremento. — Pacatur paulatim aestus, sedatur cephalaea, sitis exstinguitur, atque suppressae per expansionem nimiam vires ea ratione ad normam redeunt, qua levantes subintrant excretiones, colatoriis superficialibus sua fere sponte apertis.

39. Creberrimam in febrium intermittentium paroxysmis crisin constituunt sudores, qui sum-

mum phaenomenorum febrilium culmen sequuntur, gradarium inducentes decrementum, profusi, calidi, vaporosi, aequabiliter per totam superficiem manantes, odoris specifici, illi quidpiam analogi, quem panis fermentum calidum spirat. — Hi sudores, nisi interrumpantur, pluribus interdum durant horis, pedetentim evanescentes.

40. Unacum sudoribus plus minusve largis non raro h y d r o a prorumpit ad labia, congeries nimirum phlyctaenarum limpida, aut albescente lymphula repletarum, quae, dum rumpuntur, crustas relinquunt sponte deciduas. — Tale exanthema jam ab H i p p o c r a t e notatum invenitur (1).

(1) Epidemicorum. Lib. VI. Sect. VIII. Text. 41.

41. Continuante ephidrosi critica copiosae simul mittuntur u r i n a e, crassae, profundius tinctae, olidae, mox a mictu turbidae, sedimentum serius deponentes lateritium aut roseum, quod copiosius et crassius cernitur in febribus autumnalibus, quam in vernalibus. Hujus hypostaseos color plerumque vividus, quem fere diagnosticis febrium intermittentium signis adnumerare volunt, ab a c i d o r o s e o, quod, ab urico diversum, nuper detexit Anglus P r o u t, pendere videtur.

42. Minus frequenter finito paroxysmo critica evacuatio per a l v u m fit, secessibus fluidis et olidis. Una tamen excretio pultacea plerisque aegris post paroxysmum communis esse solet.

43. Tanto solemnius et promptius invasionis

febrilis judicium erit; quanto plures dictarum evacuationum concurrunt, salutifero naturae virium molimine promotae.

44. V o m i t u s c r i t i c i post paroxysmum suborti rara sunt exempla, nisi excipias febres intermittentes gastricae colluviei nuptas.

45. Compositis evacuationibus omni jam paroxysmo, si regularis fuerit, imponitur finis, qui tamen nonnisi pedetentim adtingi consuevit, relicta adhuc per aliquot horas capitis temulentia et quadam lassitudine. Excipit demum haec symptomata cuivis convalescentiae propria, ac illis stadii opportunitatis fere analoga blandus somnus, e quo aeger, continuante utplurimum adhuc transspiratione benefica, ad speciem sanus evigilat.

46. Hic est ordo stadiorum et series symptomatum in paroxysmis f e b r i u m i n t e r m i t t e n t i u m m a n i f e s t a r u m e t s i m p l i c i u m.

b) APYREXIAE RATIO.

47. Quemvis paroxysmum febris intermittentis perfecte terminatum excipit apyrexia, ad reditum novae febris duratura. Dum hocce apyreticum tempus, quod duobus accessibus febrilibus interponitur, speciem sanitatis praesentat, ita; ut nullum prorsus observetur phaenomenon morbosum, et tanto minus quoddam cum ipsa intermittente primitiva in aliquo existens nexu; — febris intermittens vocatur p e r f e c t a, seu d i s c r e t a. Sistit haec symbolum morbi summe normalis,

si simul paroxysmi manifesti supra notatum exhibeant decursum.

48. Ast merito nonnisi relativa et apparens nominari poterit illa sanitas intermedia; etenim latitans in aegro diathesis serius ocyusve recentem provocat paroxysmum. Qua propter etiam apyrexia pro vario febris recursu, variam offert durationem.

49. Febres intermittentes perfectae, spectato charactere et indole morbi, etiam simplices, seu meracae dici possunt, quatenus in eis nulla pateat labes alicujus in corpore systematis eminenter ac citra normam adfecti; nisi excipiamus propriam et identicam febris intermittentis naturam nervoso-irritativam, quae a gangliaris sphaerae passione dependet, et periodice solummodo sub paroxysmi regularis forma se manifestat.

c) TYPI RATIO.

50. Febris intermittens typica observat certam in paroxysmorum reditu periodum, ita quidem; ut ipse aeger tempus redeuntis accessus interdum adcurate praedicere sciat. Quamquam invasiones non semper adeo consistentes sunt, ut certo ac determinato horae minuto revertant, nihilosecius tamen periodicis ac typicis adnumerantur, quousque vel anticipando, vel postponendo notabiliter a periodo non deflectunt. — Regulares itaque etiam dici merentur febres cum

typo mobili, seu fluctuante, anticipantes et postponentes dictae, dummodo reciproca paroxysmorum inter se relatio non alteretur.

51. Tales febres regulares praeprimis distinguendae veniunt in simplices et compositas. — Priorum accessiones omnes inter se sunt similes, et harmonicae, respondentes nempe sibi invasionis tempore; stadiorum symptomatibus, vehementia, et duratione. — Posteriores, quae ex duabus, vel tribus febribus, alternatim sibi invicem quasi insertis, conflatae esse videntur, non agnoscunt quidem perfectam inter omnes accessus harmoniam; sed tamen harmoniam alternam, seu vicissitudinem harmonicam et constantem manifestant, quo ab irregularibus differunt.

52. Regulares simplices pro circuitus ratione dividuntur in quotidianas, tertianas, quartanas, quintanas, e. s. p.

53. Quotidiana simplex seu amphemerina est, quae omni die adgreditur aegrum, relicta inter duos accessus apyrexia, ita tamen; ut singuli paroxysmi quoad invasionem, intensitatem et durationem sibi respondeant.

54. Familiaris est junioribus ac succulentis subjectis, sexui praecipue sequiori, tempori vernali et humido. Stipatur apud nos plerumque paroxysmis matutinis et meridianis; juxta Galenum vero, aliosque veteres aliorum climatum observatores, vespertinis et nocturnis. — Frigus paroxysmos ordiens est breve, absque rigore, quod

ideo Lommius vocavit tenue, (perfrigeratio). Calor ad sensum aegri mitis, ast longus et mordax ad tactum, cum quadam acritudine, verbis Galeni; sitis non intensa Proclivitas in somnum, praecordiorum inflatio, facies sublivida aut pallida etiam in ipso paroxysmi vigore. Sudor nullus aut parcus; urinae tenuiores cum hypostasi imperfecta. Duratio paroxysmi, caeteris paribus, longior. Ideo apyrexia brevissima, et raro perfecta singulas separat invasiones, cujus rationem defectui sudoris levantis jam Galenus tribuit. Inde etiam pertinacior est haec febris, non raro insidiosa, ac diutius plerumque excurrens.

Münck Diss. de febre quotidiana intermittente. Argent. 1754.

55. In genuinis Hippocratis operibus nihil de ea reperitur. — Galenus praeeunte Platone, singulis febrium speciebus certum humorem tribuens, quotidianis pituitam et gluten adsignat (1). Atque reapse familiarior est pueris et subjectis mucosis; in febrem continuam pituitosae indolis facile transit, paroxysmis anticipantibus simulque prolongatis; aut viceversa ex continua pituitosa nascitur. Ex quo, Galeni sententiam omni veritate destitutam non esse, patet.

(1) Galeni Method. Med. ad Glauconem. — De Crisibus. Lib. II. Cap. 5.

56. Tertiana simplex, tritaea, tritaeophya omni alterna, seu tertia die reverti-

tur, intercedente inter duos insultus febriles nycthemero apyretico.

57. Saepius infestat adultos et viros, quam pueros et feminas; quovis anni tempore occurrit, sed frequentissime aestivo, inter bina aequinoctia. Claudit itaque vernalium agmen; autumnales ducit. In praxi longe crebrior est, ac sanatu facilior. Subinde post quintum, septimum aut nonum paroxysmum sponte cessat. Invadit plerumque paroxysmis meridianis, inter nonam matutinam et tertiam pomeridianam. Frigus mox leve, mox intensum, per horam circiter quatit, cum siti magna. Calor demum sequitur aequabilis, siccus, ardens, a manu tangentis autem superandus, siti superstite. Accessum absolvit sudor solemnis, vaporosus; interdum vomitus, aut alvi secessus biliosus. Universim unum stadium prae altero vix praevalet. Totus paroxysmus duodecim absolvi solet horis, quibus elapsis perfecta succedit apyrexia.

Grieve Diss. de febribus tertianis intermitt. Edinb. 1770.
Neuschaeffer Diss. de synocho paroxysante, vulgo tertiana vernali. Giess. 1786.
Wynacker Diss. de febre intermitt. tertiana. Loew. 1790.

58. Hippocrates pluribus in locis tertianae meminit febris (1). — Galenus huic febri tribuit bilem; et reapse illo anni tempore quam maxime grassatur, cui biliosi morbi vulgares sunt, ipsam febrem non raro inquinantes; emeticis libenter sanatur; ac excretionibus biliosis crebro

comitata, iisdem interdum lenitur. — Idem Medicus Pergamenus subtilem adhuc febrium tertianarum divisionem in exquisitas, simpliciter tales, et productas facit, durationi paroxysmorum innixam (2).

(1) Aphor. III. 21. — Aphor. IV. 59. — Coac. 148 et 123. De Morb. II. XXXVIII.

(2) Comment. 3. in Lib. I. Epidemicorum.

59. Quartana simplex, tetartaea, tetartophya vocatur, quae post duos dies apyreticos quarto recurrit.

60. Communis esse consuevit subjectis adultis, senibus, et cachecticis, atque vix non constantem autumni progeniem sistit. Ipsae quartanae per hyemem protractae, ac vernis non raro comparentes diebus, nil aliud sunt, quam autumnalium recidivae. — Febris quartana reliquis intermittentibus pertinacior est, sanatu difficilior, in recidivas summe prona, organicae compagi certorum organorum ventris eminenter infensa, vexa medicorum ab omni aevo dicta. — Naturae viribus solis non eradicatur; sed vel apta remedia, vel saltem faventes exigit circumstantias. — Quibusdam regionibus endemicam pestem parit. — Invadit plerumque paroxysmis pomeridianis aut vespertinis per noctem morantibus. Frigus ordiens est validum, per plures protractum horas, horrore totum corpus conquassante, aut rigore algido, anxietate peripneumonica insigni, sitique tantalea sociatum. Sequi-

tur calor intensus, quem sudor excipit minus largus quam in reliquis febribus. — Praevalet itaque stadium primum prae reliquis intensitate et duratione. Totus paroxysmus per nycthemeri spatium durat, remanente adhuc, etsi jam finitus fuerit, per aliquod tempus languore a violentis corporis succussionibus relicto.

61. Apud Hyppocratem frequens fit quartanarum mentio, quas Galenus ab atra derivat bile. — Etiamsi hodierno aevo longe alius habeatur de humore atrabiliari conceptus; nihilominus tamen Galeni opinio, ad normam modernae pathologiae modificata eo corroboratur, quod quartanae hepati et lieni maxime sint infensae, eorumdem parectamata et infarctus contumaces inducant, viros cachecticos et haemorrhoidarios libenter adgrediantur, atque habitum externum insigniter depravent.

Fellinger Diss. de febre quartana. Groning. 1784.
Kreysig Observationes quaedam de febribus intermitt. quartanis. Viteb. 1797.

62. Quintana febris, pemptaea, pemptophya ea dicitur, quae post tres apyreticos dies redit. — Etiamsi quaedam, febris hujus rarioris, a variis auctoribus fide dignis visa fuerint exempla, mox manifesta (1), mox obscura et ambigua (2); dubitare tamen licet de existentia febris quintanae legitimae. Videntur potius esse aut quartanae cum paroxysmis notabiliter retardantibus (3), qualis est casus Svie-

tenii; aut (quod probabilius) tertianae simplices, quarum alterni paroxysmi vel minus clari subintrant ab aegris praetervisi, vel vero fortuito casu in evolutione praepediuntur.

(1) Hyppocrat. Epidem. Lib. I Sect. II. — Tulpius Observat. med. Lib. III. Cap. 52. p. 269 — Svietenii Comment. ad §. 746. — Stolii Aphor. 397.

(2) Galeni Comment. 3. in Libr. I. Epidem.

(3) J. B. Sylvatici Prof. Ticinensis Controv. medicae. Francof. 1601.

63. Multo magis in dubium vocandae sunt febres omni sexto (1), septimo (2), octavo (3), nono (4) recurrentes die, sextanae, septanae, octanae, nonnanae, a quibusdam notatae medicis. Inter has typi varietates, septenarius vix non verisimillimus est, a Boerhaavio et Morgagno observatus, pluribusque nevrosibus familiaris. — Omnes vero prorsus probabilitatis limites excedunt illae febres, quae longiora adhuc intervalla relinquunt, uti sunt menstruae, et annuae.

(1) Zeviani Nuovo fonte di Pronost. P. I. — Schenkii Observ. med. rar. Lib. VI.

(2) Hippocrat. Epidem. Lib. I. Sect. 3. — Svietenii Comment. ad §. 746. — Morgagni de sed. et caus. morbor. Epist. 49. N. 36.

(3) Sim. Schultzii Ephem. Nat. Curios. Dec. I. An. 4 et 5. Tissot Anleit. für den gemeinen Mann. C. 18. §. 251.

(4) Hippocrat. Loc. cit. — Zacut. Lusit. Prax. med. Lib. III. Obs. 34.

Hactenus de febribus regularibus simplicibus.

64 Febres regulares compositae

referuntur ad eundem, qui simplicibus proprius est, typum, ea tamen cum differentia, quod singulis invasionibus aliae insertae sint, reciprocam alternamque harmoniam et periodum conservantes. — Tales sunt febres intermittentes duplicatae et triplicatae. Inter communiores spectant quotidiana duplicata, tertiana duplicata, quartana duplicata et triplicata.

Vrancx Diss. de febribus intermitt. compositis. Loew. 1793.

65. Febris quotidiana duplicata a Foresto (1), Stoerckio (2), Gulfeldio (3), nobisque ipsis observata, binis in die stipatur paroxysmis, uno matutino, altero vespertino, qui, etiamsi brevissimi fuerint, spatium pro perfecta intermissione non relinquunt; unde tales febres continuis remittentibus perquam similes sunt. Singulae accessiones mox sibi respondent quoad symptomata et durationem, mox autem differunt, frigore plurimum intenso et livore totius superficiei orsae. — Libenter tabem comitatur haec febris, aut diutius persistendo eam inducit cum virium prostratione maxima, inque febrim hectico-nervosam lentam transit.

(1) Observ. med. Lib. V. N. 8.

(2) Annus med. Lib. II. p. 164.

(3) Hufeland's Journal. B. 24. S. 54.

66. Tertiana duplicata quotidianae simplicis speciem refert, quod accessus omni die

invadunt aegrum; alterni tamen, et tempore invasionis et symptomatibus, correspondent. — Est plerumque vernalis, quotidiana febre multo crebrior, sanatu facilior, circa septimum sponte haud raro soluta paroxysmum; saepe subcontinua, nunc inflammatario, nunc gastrico characteri nupta. — Abit vel in tertianam simplicem, evanescentibus pedetentim paroxysmis alternis lenioribus, vel in continuam. — Jam ab A s c l e p i a d e B i t h y n o Romae visa, atque ab aliis ejusdem urbis medicis diligenter descripta fuit.

67. Tertianae duplicatae proxime accedit h e m i t r i t a e u s, seu s e m i t e r t i a n a, circa cujus typum dissentiunt medici. — H i p p o c r a t i s sententia, cui etiam nuperrimus observator M i n d e r e r u s adhaeret, hemitritaeus est febris subcontinua, accessionibus dissimilibus, nocturna leviori, longiori diurna. — A r c h i g e n e s compositam e quotidiana remittente et tertiana febrem habuit. — G a l e n u s vero hemitritaeum tamquam febrem tertianam duplicatam clare describit, ita, ut paribus diebus horrida fuerit accessio, imparibus vero mane altera quaedam, ea, quae praecesserat, longe minor, ut altera die febris accessio super accessionem advenire videretur (1). — Ex hacce G a l e n i descriptione non solum typus tertianus duplicatus, ipso nomine h e m i t r i t a e i vindicatus, sed etiam perfectae apyrexiae absentia facile desumi potest. Quapropter in ea sumus opinione, quod hemi-

tritaeus locum suum potius inter febres intermittentes subcontinuas, aut continuas remittentes ad normam tertianae duplicis exacerbatas defendat.

(1) C. Sprengel Institut. pathol. spec. Vol. 1. §. 23. Goldhagen Diss. de febris hemitritaeae antiquitatibus. Hal. 1782.

68. Quartana duplicata per duos invadit dies consecutivos, subsequa tertio apyrexia, ita; ut primus paroxysmus quarto, secundus quinto correspondeat, cadente in tertium et sextum apyrexia.

69. Quartana triplicata omni die paroxysmum habet, quorum quivis, in relatione ad alterum ejusdem tenoris accessum, quartanum observat typum, correspondentibus itaque inter se paroxysmis diei primae et quartae, secundae et quintae, tertiae et sextae, vel quoad tempus invasionis, vel quoad intensionem, symptomatumque rationem.

70. Ambae species febris quartanae compositae in praxi non solent esse infrequentes. Occurrunt praesertim sub epidemia autumnali, in subjectis diuturna diathesi febrili detentis, cachecticis, sub prava medendi methodo, et occasione recidivae. Dilabuntur in quartanas simplices, atque hoc exitu a quotidianis differunt in decursu, etiamsi in exordio illis simillimae fuerint. — Duplicatae funestiores creduntur triplicatis.

71. Caeterae febrium compositarum distinc-

tiones, quae tot earumdem varietates, aut anomalias sistunt a quibusdam medicis descriptas, quales sunt febres tertianae duplicatae, aut duplices, quae omni altera die binis invadunt vicibus, intercedente nychthemero perfecte apyretico; febres tertianae triplices a Galeno et Schenckio notatae; quartanae duplices et triplices omni quarta die duobus aut tribus invadentes paroxysmis; — similes inquam divisiones, ad subtilitates pathologicas spectant potius, quam ut practicum habeant valorem. In praxi rarissime occurrunt, a nonnullis plane in dubium vocantur, atque, etiamsi obvenirent, medendi rationem non mutarent.

72. Clariorem de vario typo ideam dabit adnexum schema, quod plerasque febrium regularium tam simplicium, quam compositarum species, communiores et rariores complectitur.

SCHEMA.

FEBRIUM INTERMITTENTIUM TYPICARUM.

QUOTIDIANA SIMPLEX.		TERTIANA SIMPLEX.		QUARTANA SIMPLEX.		QUINTANA SIMPLEX.	
1	—	1	—	1	—	1	—
2	—	2	0	2	0	2	0
3	—	3	—	3	0	3	0
4	—	4	0	4	—	4	0
5	—	5	—	5	0	5	—
				6	0	6	0
				7	—	7	0
						8	0

QUOTIDIANA DUPLICATA.			TERTIANA DUPLICATA.			TERTIANA DUPLEX.			TERTIANA TRIPLEX GALENI.		
1	═	m. v.	1	—	— m.	1	—	m. v.	1	—	m. v.
2	═	m. v.	2	—	━ v.	2	0		2	—	
3	═	m. v.	3	—	— m.	3	—	m. v.	3	—	m. v.
4	═	m. v.	4	—	━ v.	4	0		4	—	
5	═	m. v.	5	—	— m.	5	—	m. v.	5	—	m. v.

QUARTANA DUPLICATA.				QUARTANA DUPLEX.		QUARTANA TRIPLICATA.		
1	—	—	— m.	1	═	1	—	— m.
2	—	0	━ v.	2	0	2	—	---- m.
3	0	—	0	3	0	3	—	━ v.
4	—	—	— m.	4	═	4	—	— m.
5	—	0	━ v.	5	0	5	—	---- m.
6	0	—	0	6	0	6	—	━ v.
7	—	—	— m.	7	═	7	—	— m.

NB. Numerus progressivus dierum seriem; lineola paroxysmum, pro longitudinis varietate, varie intensum; zerus apyrexiam; littera m. invasiones matutinas, m. meridianas, v. vespertinas indicat.

2. HYPOTYPOSIS.

FEBRIUM INTERMITTENTIUM ANOMALARUM IMPERFECTARUM ET IRREGULARIUM.

73. Febris intermittens abnormis a consueto tramite deflectit vel in paroxysmis eorumque symptomatibus (anomala), vel in apyrexia (imperfecta), vel in typo (irregularis).

a) PAROXYSMORUM RATIO.

74. Omnis febris intermittens, cujus paroxysmi aut non complete sunt evoluti symptomatibus essentialibus, vel uno alterove stadio defecti, aut perverse decurrunt, aut penitus insolitis phaenomenis sociantur, anomala audit; complectiturque inordinatas, latentes, larvatas et comitatas.

Camerarius Diss. de febre intermittente anomala. Tubing., 1792.

α) FEBRES INORDINATAE.

75. Febres inordinatae seu nondum ordinatae sunt illae, quarum paroxysmi uno alterove destituuntur stadio, imperfecte evolutam symptomatum durationem et intensitatem (quoad tempus), aut plane singularum nonnisi corporis partium passionem (quoad spatium) offerunt; vel vero stadiorum perversa serie notantur, aut unius alteriusque stadii phaenomenis promiscue incedunt.

76. Vix non omnes febres intermittentes,

praecipue vernales, in exordio mox uno, mox altero stadio carent, vel saltem eorum insolitam brevitatem, symptomatumque levitatem ostendunt, donec pedetentim paroxysmorum decursus in quemdam redigatur ordinem. Frigus inde plerumque mite, transitorium, aut nullum, atque stadium primum solis pandiculationibus, artuumque tensione ac dedolatione absolvitur; calor urens, parco tamen et vix levante sudore solvendus.

77. Alias e contrario febres per totum decursum tales cernimus, et propter eandem rationem non raro funestas et diuturnas. — Incompletae omni jure nominari possunt.

78. Earumdem tribui adnumerandae quoque sunt febres topicae a Senacio, Sauvagesio, Henr. Collinio, aliisque medicis notatae, quae singulae solum partis cujusdam, modo brachii, modo cruris, modo dimidii corporis frigore, concussione et rigiditate stipantur (1).

(1) Svietenii Comment. ad §. 757. — Burserii Instit. med. pract. Tom. I. p. 46.

79. Rariores sunt illae febres inordinatae, quarum paroxysmi inversum ordinem in stadiorum serie observant, ita; ut calor frigus antecedat, aut hoc illico largus sequatur sudor. — Febres intermittentes perversae. — Quoad indolem semper sunt pertinaces et insidiosae, benignis crisibus nunquam solvendae.

80. Frequentius apud Antiquos, ceu febres

proprii generis, notatas invenimus epialas seu querqueras, in quibus nimirum et horror, et calor eodem percipiuntur tempore, unacum viscerum ardore. Fors aptius confusae dicendae. — Sub transitu frigoris in calorem, qui nunquam repentine fit, vix non quaevis febris intermittens talis esse solet.

A. Brendel Diss. de febre querquera ex antiquitate eruta. Vitemb. 1715.

81. Causae febrium intermittentium inordinatarum, seu imperfectae, perversae, et confusae paroxysmorum evolutionis consistunt utplurimum in prava subjecti dispositione, in epidemicae aut endemicae constitutionis genio, in therapia prava et circumstantiis adversis, quibus naturae vires sub lucta febrili perturbantur.

β. FEBRES LATENTES.

82. Febres intermittentes occultae seu latentes dicuntur, quae pathognomicis destitutae symptomatibus clandestine latitant vix cognoscendae, aut conjecturales solum, dolosasque struunt insidias.

83. Tales non raro sunt febres nondum ordinatae et incompletae in primo exordio aut illae, quae ad sensum suppressae, recentem minantur eruptionem, aut quae aliis morbis complicatae, horum impetu et intensione quasi obscurantur.

γ. FEBRES LARVATAE.

84. Larvatarum nomine eae veniunt intermittentes, quarum paroxysmi vario typo recurrentes, communiter tamen tertiano, sub persona seu schemate insoliti cujusdam symptomatis absconditi decurrunt, essentialibus prorsus defecti signis. Difficilis inde, aut et impossibilis redditur harum febrium diagnosis, si phaenomena febrilia prorsus deficiunt, quamdiu typicus et vere intermittens earum ex decursu non patet character.

Kemme Diss. de febribus nervosis et intermittentibus larvatis. 1786.

Comparetti Riscontri medici delle febbri larvate periodiche perniciose. 2. T. Padova 1795.

85. Causae hanc anomaliam inducentes plerumque in malefico epidemiae genio sunt quaerendae, oculatissimorum medicorum adtentionem hucdum effugiente; rarius in praevia subjecti dispositione prava, aut in adversarum circumstantiarum concursu.

86. Etiamsi vix ullus morbus, vix ullum symptoma sit, quod non aliquando intermittens ludat, sequentes tamen praxis offert larvatarum febrium species potiores, nomina a formae varietate sortientes:

Febres larvatae	sub schemate	Phlogoseos	phrenitica
			peripneumonica
			pleuritica
			splenitica
		Nevroseos	comatosa
			amaurotica
			cataleptica
			syncopalis
			hypnobatica
			convulsiva
			cardialgica
			colica
			arthralgica
		Eccriseos	emetica
			cholerica
			dysenterica
			haemorrhagica.

FEBRES LARVATAE SUB SCHEMATE PHLOGOSEOS.

87. Febris phrenitica consistit in delirio feroci cum capitis dolore immani, oculis illacrymantibus et cruentis, pulsibus duris, magnis, et turgore venarum jugularium, certa periodo redeunte. — Quibusdam Siriasis aegyptiaca audit. — Interdum erysipelas totius capitis sequitur cum cardialgia, vomitu bilioso et convulsionibus. — Defuncti meningum gangraenosas inflammationes, et vasa cerebri atro sanguine plena offerunt.

88. Febris peripneumonica singulis sub paroxysmis oppresione pectoris cum dyspnoea, anxietate, tussi, stertore, nec non characteris inflammatorii in toto systemate sanguineo signa patefacit. — Nonnunquam sola tussis convulsiva cum stridulo anhelitu totam accessionem format, ut continuus suffocationis metus cum summa virium dejectione et angore perpetuo aegrum enecare videatur.

89. Mox dicta phaenomena in connubio cum acri dolore punctorio ad unum alterumve pectoris latus, pulsibusque duris, pleuriticam constituunt febrem, seu pleuritidem periodicam.

90. Febris splenitica valido ad hypochondrium sinistrum dolore juncta per vices redit; autumni diebus non infrequens.

FEBRES LARVATAE SUB SCHEMATE NEVROSEOS.

91. Febres comatosae durante paroxysmo soporis vario gradu et forma stipantur; unde mox lethargicae, mox caroticae, aut apoplecticae nuncupantur. Praecedentibus capitis gravativo dolore, vertigine, oculorum caligatione, non raro stranguria, et urinis versicolore cuticula tectis, attonitus procumbit aeger, ore semiaperto, palpebris conniventibus, lingua aspera et livida, ac somno opprimitur stertente, e quo nunc sponte saepe evigilat denuo obdormiens, nunc autem nullo excitari potest

modo, nisi paroxysmus finitus fuerit ad 24 plerumque extensus horas, ac tertiano typo libenter recurrens. — Febres soporosae mox sporadicae sunt, mox epidemicae, aestivae vel autumnales, et post aliquot recursus exitium facile parant.

92. Primus eas observavit Herophili Magister Praxagoras (1); Serius a variis medicis, praecipue a Werlhofio (2) visae et descriptae, ac propter exitialem naturam mortuariae dictae fuerunt, (Todtenfieber).

(1) Cael. Aureliani Acutor. Lib. II. Cap. 10. p. 97.

(2) Werlhof Observ. de febrib. Sect. I.

Büchner Diss. de febre tertiana epid. soporosa apoplexiam mentiente. Hal. 1763.

Keck de febribus soporosis. Argent. 1782.

93. Priori speciei parum dissimilis est febris amaurotica, quae praeter periodicam caecitatem aliis quoque symptomatibus nervosis: delirio, comate, anxietate sociari solet, declinante accessu solvendis.

94. Rarissima est febris cataleptica, sub catalepseos seu catochi schemate decurrens, ab Archigene (1), et Dodonaeo (2) observata, cujus notio ex nevroseos specificae consideratione desumitur.

(1) Aëtii Tetrabibl. III. Serm. I. c. 37.

(2) Medicin. observat. exempl. Cap. 27. p. 67.

95. Febres syncopales, seu syncopticae ita contingunt, ut sapore metallico, viscerum doloribus, vertigine, amblyopia, aurium susurru corripiatur aeger; pallet demum ac

friget oculis in orbitam relapsis, quovis autem sub motu et conatu ad erigendum se anima deficitur et pulsibus, sudore difluens frigido et viscido, moribundo similis. — Post moram breviorem aut longiorem ad se redit infirmus, viribus tamen defessus, vix loqui prae debilitate valens, cum pulsibus contractis et exilibus. — Tertio quovis die recurrit syncope, ac sub quarta vel quinta invasione, interdum citius, aegrum e medio tollit. — Ab Arabibus Rhazes et Avicenna jam descripta invenitur.

Eyselius de febre syncopali. Erf. 1716.

96. Febris hypnobatica, sub schemate utpote somnambulismi et divinationis periodice recurrentis, a Cl. Sachse et Clarus visa, inter summe raras omnino spectat larvatarum species, atque variis simul convulsionum formis jungitur.

J. A. Clarus Annalen des klinischen Instit. Leipz. 1810. 1. Bd. 1. Abth. S. 89.

97. Febris spastica seu convulsiva dicitur, quae deleta facultate sensifera, et intenta vi motrice sub diversis spasmorum speciebus: epilepsia, tetano, hydrophobia, etc. periodice invadit, aegrum facile post paucos praecipitans insultus.

Tinctorius Diss. de tertiana intermitt. cum insultibus epilepticis periodicis, Regiom. 1648.

98. Febris intermittens cardialgica acerrimo sub periodicis accessibus stipatur

oris ventriculi morsu, cum pauca plerumque et inani vomituritione, animi deliquiis, aliisque nervorum passionibus, pulsu exili, suspiriis luctuosis.

Torti Therapeutice specialis. Mutin. 1712. p. 277.

99. Febris colica priori analoga, ac in praxi haud infrequens, atrocibus jungitur abdominis doloribus inflammationem acutissimam aemulantibus, cum angore, frigore artuum, ventris constipati inflatione, scroti spastica retractione, pulsibus velocissimis et parvis, debilitate maxima. — Per circuitus tertianos ut plurimum rediturae accessiones brevi perniciem minitantur.

Classen Diss. de febre larvata colicam mentiente. Erf, 1781.

100. Febris arthralgica atrocibus incedit omnium articulorum doloribus, atque ob nisum in metaschematicas viscerum inflammationes lethum facile improvisum parit.

Van Hoven über Wechselfieber. 1. Th. S. 34.

FEBRES LARVATAE SUB SCHEMATE ECCRISEOS.

101. Febris emetica, cui circa paroxysmorum initium effraenis vomitus biliosus, aut unacum illo similes secessus alvini adsociantur periodice redeuntes (Febris cholerica), aestiva sub epidemia non est rara, et facile internecina. — Ab Archigene, Panarolo, Riverio et Rhodio jam observata.

Stahl Diss. de vomitu praecipuo febrium intermittent. symptomate. Erf. 1730.

102. Febris dysenterica, Antiquis haud ignota (1), periodico distinguitur alvifluxu cum torminibus et tenesmo. — Varietatem ejus sistit febris intermittens, quae hepatici fluxus, loturae carnium similis, sub forma adparet, Tortio subcruenta vel atrabilaris dicta (2).

(1) Diomedis Cornari Cons. 2. p. 42. Lips. 1599.

(2) Therap. spec. L. III. p. 276.

103. Febres tandem haemorrhagicae sub schemate variae haemorrhoeae, haemoptoës, haematemeseos, haematuriae etc. latentes, periodicis nonnisi invasionibus dolosam suam indolem manifestant.

Clarus Annalen. 2. Abth.

δ. FEBRES COMITATAE.

104. Comitatae febres seu stipatae, a Tortio ita dictae, et egregio calamo descriptae, eae vocantur, quae essentialibus quidem non destituuntur paroxysmorum febrilium symptomatibus, illis tamen aut citra normam exaltatis, aut simul insolitis stipantur, intercedente inter duas invasiones plus minusve manifesta apyrexia. — Faciliorem esse harum febrium diagnosin sponte liquet. — Periculo tamen non minori ac larvatae scatent; unde omni jure perniciosarum choro adnumerantur.

105. Praeter supra adlatas febrium larvatarum formas, quae, dum in connubio cum consuetis paroxysmi phaenomenis decurrunt, ac stadiorum seriem recte transeunt, comitatas febres

constituunt, pertinent ad hancce familiam adhuc eae, in quibus constantes et constitutivi paroxysmorum comites, frigus utpote, cephalalgia, calor, et sudor ad altiorem elevantur potentiam. Sunt itaque febris algida, cephalalgica, lipyria et sudatoria.

106. Febris algidae paroxysmi incipiunt a frigore quodam mortifero, quod non (ut assolet) paulatim evanescit, calori locum cedens, sed protrahitur, et protrahitur, maximamque partem invasionis occupat, ita; ut nec pulsus resurgat, nec calor ad tactum conspicuus erumpat; quamobrem post horas et horas aegrotantem adhuc in principio accessionis diceres. Siticulosus simul est, gemebundus, anxius, cadaverosus. Incalescit tandem tantillum, levi vapore madens; atque solutus tali modo accessus in speciem intermissionis imperfectae transit, quam secunda, varia periodo rediens, ac plerumque lethalis excipit invasio. — Haec sunt inimitabilis Tortii verba.

107. Priori frequentior est febris cephalalgica (Germ. Kopffieber), quam videlicet, praegresso frigore modico, aestus maximus excipit cum saevo capitis dolore, ultra paroxysmi durationem protracto. Haec anomalia utplurimum pendet a prava subjecti dispositione, ab ejus in cephalaeas pronitate, spirituosorum abusu, etc. atque non raro in febrem phreniticam vel comatosam malo omine degenerat.

108. Febris lipyria anomalum supponit alterum paroxysmi stadium, calorem utpote intensissimum, seu ardorem potius in corporis penetralibus furentem, quin tamen artuum frigus mitescere videatur.

109. Febris sudatoria, elodes et hydropyretos Veterum, diaphoretica Tortii, solito invadit more: frigore utpote ac horrore, cui calor succedit brevis, et praecox sudor; qui tamen febrem non solum non levat, sed auget potius. Aeger perpetuo sudat frigido rore perfusus, et quasi dissolutus, liquescentibus simul ad maximam debilitatem viribus, morientisque fere imaginem praebet, donec pedetentim apyrexiae plerumque imperfectae limites ingrediatur. Maximo etiam haec febris jungitur periculo, aestivis mensibus praesertim familiaris, ac non raro post paucos insultus aegrotantem enecare solet.

110. Cunctae febres comitatae mox quotidianam, mox tertianam servant periodum. Intermissiones tamen solemnes nonnisi raro recreant aegros, superstite ut plurimum, paroxysmo etiam soluto, capitis temulentia, oris siccitate, virium dejectione, adspectu lugubri et languido. — Febres comitatae igitur ad aliam quoque inclinant anomaliam, subintrantium nempe; unde duplici intuitu ferales fiunt. — Causas easdem cum larvatis agnoscunt, vix non semper occultas. — Interdum e febribus manifestis evolvuntur, aut vero faustiori omine in eas transeunt.

111. Inter rariores, quibusdam medicis observatas, febrium comitatarum species pertinent adhuc eae, quae hydrophobia, aphonia, asthmate, nephralgia, ictero periodico, etc. sociantur (1). — Pendent similes anomaliae et complicationes a variis circumstantiis, nunc in organismo aegrotante, nunc in mundo externo quaerendis, crebo ignotis. — Singularis fuit casus a nobis visus febris tertianae, sub quovis accessu hydropica scroti intumescentia constanter comitatae, ac cortice facile sanatae.

(1) Dictionnaire des sciences medicales. Artic. Fiévres.

b) APYREXIAE RATIO.

112. Febris intermittens, sive quoad paroxysmos sit manifesta, sive vario intuitu anomala, dummodo claras inter duos paroxysmos relinquat apyrexias, perfecta dicitur (§. 47). — Ubi vero intercalare tempus, duobus interpositum accessibus, veram intermissionem non praesentat, sed variis symptomatibus inquinatum adparet, febris intermittens nonnisi imperfecta dici meretur.

113. Haec febrium intermittentium, apyrexiae respectu, anomalia, dependet: 1) vel a porrectione paroxysmorum incomplete solutorum tali, ut primo nondum finito jam alter succedat; febres subintrantes Tortii, ab Arabis jam pulchre descriptae (1); 2) vel vero a complicatione febris intermittentis cum alio morbo, aut

insolita cujusdam systematis organici passione; febres intermittentes complicatae. Utroque in casu subcontinuae dici possunt, ut distinguantur a febribus comitatis, quae quidem etiam complicatae sunt insolitis phaenomenis, ast nonnisi sub poroxysmo vigentibus, ac ultra non extensis.

(1) Sprengel Geschichte der Medicin. 2B. S. 382.

114. Quamquam omnis febris critica, proinde intermittens κατ᾽ ἐξοχήν, morbum omnium virium et facultatum, ipsiusque materiae organicae sistit (Instit. Tom. I. §. 163); nihilosecius pro varia causarum indole, et circumstantiarum concursu, nunc unum, nunc alterum organici microcosmi systema eminenter patitur: motorio-sanguineum, nervosum aut reproductivum.

115. Hacce praevalente unius alteriusve systematis laesione, varii ac essentiales constituuntur febrium characteres, tot earumdem genera ponentes, intermittentibus aequae ac continuis proprii, in altera hujus tomi parte clarius enucleandi. — Sequenti schemate facile concipiuntur.

Febres	cum praevalente adfect.	systematis sanguinei	inflammatoriae (Oxydatio excessiva).
			putridae (Oxydatio infracta).
		sytematis nervosi	nervosae.
		systematis reproductivi	gastricae.
			hecticae.

116. Quinque igitur erunt essentiales characteres, totidemque genera febrium intermittentium complicatarum, distincta juxta praevalentem variarum organismi sphaerarum laesionem, quam manifestant citra propriam suam indolem, pendentem a gangliaris systematis primitiva adfectione, in Nosogeniae capite enodanda.

117. Complicationum fons et causa quaerenda est: 1) In subjecti varia dispositione, congenita aut adquisita.— 2) In epidemica constitutione. — 3) In causis lateralibus, sub febris intermittentis evolutione, vel decursu corpus adgredientibus. — 4) In regimine, et medendi methodo pravis, vel prorsus neglectis.

118. Excluduntur hic loci infinitae febrium intermittentium aliis cum morbis uniones: cum syphilide, phthisi, cancro, rheumate, chlorosi, hysterismo, etc.; hae enim, sive jam ante febris ortum existant, sive serius superveniant, ex causis longe diversis proficiscuntur, nullum cum febre nexum, nullamque relationem habent; morbos sui generis constituunt, ac febre etiam suf-

focata continuare non desinunt, nisi haec salubribus suis motibus medici vices agat.

α. FEBRES INTERMITTENTES SUBCONTINUAE CHARACTERIS INFLAMMATORII.

119. Hae febres typo quotidiano, tertiano duplicato, aut quartano triplicato ut plurimum adstrictae, distinguuntur manifestis reactionis in toto systemate arterioso, vel in quadam parte justo magis incitatae, ac praevalentis oxydationis signis, quae paroxysmi tempore evidentiora, criticis evacuationibus prorsus non solvuntur, sed continuant donec paroxysmi reditu denuo exacerbentur.

120. Frigoris stadium brevi absolvunt; aestu incedunt longo et intenso, comite siti flagrante; cephalaea; vertigine; dyspnoea; anxietate; oppressione pectoris; tussi; turgore faciei; pulsu pleno, forti, aut et suppresso. Sudor tandem vaporosus paroxysmum imperfecte solvit; remanet enim certus caloris gradus, cum pulsibus frequentioribus, superstite et ipsa, quae sub paroxysmo evolvebatur, pectoris aut capitis topica adfectione. — Specialis autem phlogoseos comitis indoles mox phlegmonosa, mox catarrhalis, mox rheumatica esse potest. — Gradu auctae febres inflammatoriae subcontinuae in continuas degenerant ejusdem characteris; faventibus sub circumstantiis in intermittentes perfectas et simplices dilabuntur.

121. Complicationis hujus causae vel in subjecto juvenili, plethorico, Bacho litanti; in menstruatione; graviditate; vel in potentiis manifeste incitantibus; therapia prava, stimulantium, aut corticis promaturo usu; vel, quod frequentissimum, in epidemiae genio sunt quaerendae. — Febres ideo vernales, sub epidemiae aequinoctionalis principio, aeque ac autumnales, dum gelida approximat hyems, vix non semper de inflammatoria participant nota, utplurimum catarrhali.

β. FEBRES INTERMITTENTES SUBCONTINUAE CHARACTERIS PUTRIDI.

122. Harum febrium differentiam constituit character septicus sub paroxysmis non solum, verum etiam sub ipsa apyrexia sequentibus distinguendus signis. — Virium vitalium, et praeprimis arteriosarum summus languor; sanguinis oxydatio imperfecta; inde azotici praedominium; coagulabilitas exigua; fluiditas major; color atrorubens; nisus in haemorrhagias; non raro peticulae; diarrhoea aut dysenteria colliquativa; ephidrosis foetida, largissima; urina crassa; algor universalis; omnis doloris absentia (anodynia); facies hippocratica; halitus grave olens; vertigo; anxietas; inquietudo; pulsus exiles, molles, irregulares; syncope; asphyxia lethalis.

123. Febres intermittentes putrido inquinatae charactere, qui nil aliud nisi acutum et febrilem scorbutum sistit, vix unquam manifestae esse con-

suescunt; sed plerumque e choro comitatarum, et quidem quoad formam algidae, cholericae, diaphoreticae, vel syncopales; quoad decursum semper subcontinuae; quoad typum quotidianae aut tertianae.

124. Spectato summo, quo incedunt periculo, perniciosae merito dicuntur, quo nomine etiam omnium primo a Ludovico Mercato, serius a Mortono et Tortio diligenter descriptae fuerunt.

125. Inter causas, quae fatalem hanc anomaliam et complicationem intermittentium inducunt, recensendae sunt: 1) Prava subjecti dispositio pendens a cacochymia scorbutica, syphilitica, mercurialium protacto usu. — 2) Epidemia funesta, nisui corporum organicorum in putredinem et colliquationem favens, qualis libenter in zona torrida, sub aestatis fastigio et ardentis Sirii imperio, malacia praesertim atmosphaerae (Afa Ital.) diutius durante, evolvitur. Itidem paludum et uliginum effluvia mephitica, endemicam saepe creantia pestem. — 3) Potentiae deprimentes omnis generis, maxime animi pathemata: moeror diuturnus, vitae taedium, nostalgia. — 4) Regimen pravum; calamitates domesticae; therapia perversa; abusus venaesectionum et purgantium.

γ. FEBRES INTERMITTENTES SUBCONTINUAE CHARACTERIS NERVOSI

126. Quemadmodum priores duae febrium intermittentium complicatarum species praevalente systematis sanguinei passione, et quidem nunc oxydationis excessu, nunc ejusdem languore stipantur, ita febres intermittentes nervosae systema sensitivum eminenter laesum ostendunt. — Status itaque nervosus, seu syndrome variorum, quae functiones nervosas a normali conditione aberrare indicant, symptomatum febres intermittentes nervosas abunde distinguit; excipiendo tamen illa, quae ex gangliaris sphaerae pathologica conditione, cuivis intermittenti simplici aeque ac complicatae propria pullulant, atque potissimum in sensus communis vitio: frigoris utpote non existentis, inquietudinis, formicationis sensu, anorexia, nausea, spasmo superficiali, etc. consistunt. Eminet igitur laesio functionum sphaerae cerebralis et medullaris; aut illa sphaerae gangliaris altiorem manifestat gradum.

127. Hae febres non solum durante paroxysmo variis distinguuntur symptomatibus nervosis, unde mox ad comitatas, mox ad larvatas (sub schemate nevroseos) spectant; sed etiam sub ipso, duobus paroxysmis interposito tempore, iisdem diverso in gradu vexare continuant phaenomenis, quae inter cephalaea, carebaria, deliria, tendinum saltus, sitis insatiabilis, tremores, convulsiones, cutis aspera et urens, erethismus aut ane-

rethisia, virium maximus languor, nunc spurius et adparens, nunc verus et realis, communiora esse solent.

128. Typum servant quotidianum, aut quartanum, haud raro in continuas nervosas lentas abeunt, aut vero malignum induunt characterem; absque discrimine igitur nunquam decurrunt (febres intermittentes nervosae perniciosae Frankii), sive paroxysmis manifestis, sive larvatis incedant; nunc sporadicae sunt, nunc epidemicae, plerumque autumnales. — Maximam analogiam habent cum febribus typhosis, quae dum aestate grassantur, in exordio libenter periodicis invasionibus notantur.

129. Causas agnoscunt vel simplices, quae praeter potentiam diathesin febrilem inducendi, ea simul vi pollent, ut nervosarum functionum altioris dignitatis normalem concentum perturbent; vel vero plurium causarum simultaneam actionem, quarum aliae febris intermittentis originem ponunt, aliae nevricum systema adgrediuntur ejus efficientiam vel augendo, vel deprimendo, in actionibus impediendo. — Inculpari prae aliis debent: 1) Subjecti irritabile temperamentum, aetas infantilis, sequioris sexus hysterica diathesis, mala nervosa praeexistentia; ceu momenta proëgumena. — 2) Prophases habentur *a*) in malefico constitutionis epidemicae genio; *b*) in causis lateralibus variis, uti sunt: inquilini certarum regionum et locorum

fomites, effluvia paludum, corruptae nosocomiorum, carcerum et ergastulorum atmosphaerae, exhalationes vegetabilium putrescentium, qualis e. g. cannabis maceratione extricatur; vapores metallici, jactura humorum, inedia, animus variis passionibus agitatus; *c*) medendi methodus nimis debilitans.

δ. FEBRES INTERMITTENTES SUBCONTINUAE CHARACTERIS GASTRICI.

130. Inter cunctas febrium intermittentium complicationes vix non communissima est, quae systematis gastrici distinguitur turbis: ventriculi utpote ac intestinorum. — Hae turbae autem vel dependent immediate a fomite quodam heterogeneo, saburrali, in primis latitante viis; vel vero coëffectum sistunt remotioris cujusdam causae, quae symptomata gastrici systematis laesi unacum successiva sordium genesi inducit.

131. Juxta duplam hancce geneseos characteris gastrici rationem, distinctio ejusdem in legitimum et illegitimum, seu primarium et secundarium fieri potest. — Primus oritur ex saburra; in altero saburra per pathologicam tubi alimentaris aut organorum succenturiatorum conditionem secundario gignitur. Uterque tamen praesentiam saburrae cujusdam pro essentia agnoscit.

132. Typus febrium intermittentium saburrali nota inquinatarum plerumque quotidianus

aut tertianus, tum simplex, tum duplicatus esse consuevit, apyrexiis tamen nonnisi imperfectis intercisus, ob permanentes impuritatis hospitantis effectus. — Symptomata palmaria, quae sub paroxysmo ingravescunt, ingrediente apyrexia mitigantur, sunt: cephalaea frontalis, dentium et gingivarum sordes, lingua spurca, anorexia, apositia, nausea, ructus frequentes, sapor oris pravus, vomituritiones, vomitus, pondus aut ardor ad stomachum, epigastrium elatum, abdomen plenum, borborygmi, alvus pertinaciter clausa aut diarrhoica, lienteria, sudores copiosi et nidorosi, hydroa labiorum. — Praeter haec phaenomena generalia habentur denique et alia, quae specificam saburrae indicant indolem.

133. Quae ex ingurgitatione immodica, aut infracto digestionis vigore oriuntur sordes, nil aliud, nisi chymum nimis copiosum, non subigendum, vel degeneratum, seu qualitate alteratum sistunt, atque ventriculum et duodenum prae aliis gravant; unde symptomata, quae saburram sursum turgere indicant, praevalent. — Dignoscitur talis character gastricus, saburralis per eminentiam dictus, ex causa manifesta praegressa: alimentis utpote copiose ingestis, pravis, digestu difficilibus; ex cephalaea; ructibus foetidis, putrida ova redolentibus; apositia; pondere molesto ad scrobem cordis, et materiei vomitu rejectae conditione.

134. Duplici autem modo ejusmodi nota sa-

burralis febri intermittenti adhaerere potest: vel enim ipsam febrim produxit, quo tamen in casu semper latens in eam dispositio supponi debet; vel sub febris decursu diaeteticis erroribus, nec non prava medela inducitur. Talis e. g. esset saburra medicamentosa, per incongruum et intempestivum corticis peruviani usum producta.

135. Ille e contrario gastricus character, qui non a pravis ingestis, sed ab uberiori pituitae per canalis cibarii membranam secretione, aut justo copiosiori bilis in tractum intestinalem defluxu pendet, nunc pituitae, nunc bilis praedominantis signis sese prodit.

136. Febribus itaque intermittentibus charactere gastrico-pituitoso pollutis propria erunt: lingua alba, crasso et tenaci muco tecta; sapor limosus; vomitus mucosus; alvi secessus similes; vermium societas; laxitas compagis solidae, in connubio cum illarum causarum notis, quae ortui talis saburrae favent. — Febres intermittentes cum biliosis incedentes sordibus lingua flava, sapor amarus, vomituritiones similes, vomitus fellis flavi aut prasini, sudores profusi, levis hepatalgia, polycholia aliaque ejusdem furfuris signa distinguent. — Hae typum tertianum, illae quotidianum libenter servant; ambae in continuas nituntur non solum; verum etiam faventibus sub conditionibus nervosam aut septicam facile induunt naturam.

137. Inter causas complicationis gastricae recenseri merentur: 1) Dispositio particularis voracitate, liguritione, indigestione crebra, diarrhoeis reccurrentibus, aetate puerili, constitutione vernali et aestiva inducta. 2) Constitutio epidemica annua, sub qua major evolvitur systematis reproductivi, et in specie tractus alimentaris, organorumque contiguorum activitas. Frequentes inde febres pituitosae tempore vernali, et biliosae aestivo; interdum ex solo influxu continuato potentiarum cosmicarum et telluricarum oriuntur, absque ullo specialis cujusdam causae primas vias onerantis interventu, atque merito epidemicae nominantur. 3) Ingurgitatio, et quaevis gravatio stomachi cibis depravatis, incongruis, digestu difficilibus, copiosis, eorumve inepta miscela; aut e contrario tales noxae, quae vires digestrices prosternunt, uti sunt oleosa, mucilaginosa, fatua; refrigerium repentinum; animi pathemata deprimentia; denique, quae varios humores versus cloacam intestinalem alliciunt, uti abusus mercurii, purgantium, vermes, ira, etc.; vel quae vicarias in intestinis secretiones creant, e. g. sudoris cohibitio.

ε. FEBRES INTERMITTENTES SUBCONTINUAE CHARACTERIS CACHECTICI.

138. Ubi una cum febre intermittente, aut sub ejus decursu manifesta in processu plastico seu reproductivo nascitur laesio, cachecticus

evolvitur character, qui habitus alterati phaenomenis sese prae aliis distinguit.

139. Non solum causae febribus intermittentibus producendis pares, sed etiam ipsissimae febres dum diutius, aut anomale excurrunt, productionem organicam in qualitate libenter pervertunt, viscerum abdominalium, textus cellulosi et membranarum serosarum secretiones alterando.

140. Inter has cacotrophias, intermittentium creberrimos comites et soboles, spectant hepatis lienisque infarctus, qui alterutrius vel utriusque hypochondrii tumore, tensione, non raro dolore, cachexia universali, pallore, squalore, turgoris defectu, totius dermaticae compagis laxitate, atque peculiaribus quibusdam, a diversitate visceris laesi pendentibus, phaenomenis se produnt.

141. Dictorum viscerum vitia nunc 1) in obstructione seu emphraxi manifesta, miscelae nimirum et compagis alteratione consistunt, ac, pro vario gradu, infarctus, indurationis aut scirrhi nomine insigniuntur: nunc vero 2) nonnisi viscerum massam et volumen aucta praebent, quin intima alterata sit miscela, hyperepidoses seu parectamata; productum vegetationis in viscere non qualitative alteratae, sed quantitative incitatae. — Haec interdum absque notabili qualitatum externarum abnormitate persistunt; illa vero vix non semper

universae productionis processum alterant, cachecticum inducendo habitum.

142. Hepatis emphraxis vel parectama facili negotio bilis secretionem, ejusque in intestina defluxum perturbat; unde non solum digestionis, chylificationis et excretionis alvinae laesio varia, sed etiam biliosi principii, hepatis ope non sufficienter separati ac educti, in humoribus evolvitur abundantia, polycholia et icterus; silentio praetereundo multiplicia et secundaria, quae in contiguis et remotis organis inde pullulare possunt, phaenomena.

143. Obstructio vero splenis, ejusque hyperepidosis, dummodo cum hepatis conjuncta non fuerit labe, praeter tensionem, intumescentiam, ac dolorem hypochondrii sinistri, propriam, si diutius persistat indies crescens, producit cachexiam, splenicam dicendam (Milzsucht); cujus potiores characteres sunt: pallor et squalor superficiei non ictericus; scleroticae plumbea decoloratio; animus tristis; languor universalis; epistaxis frequens; non raro haematemesis rebellis; aut vera melaena: vomitus nempe sanguinis spissi et atri, vel ejusdem per alvum secessus; nisus in diathesin scorbuticam.

144. Si hepatis lienisque vitium simul concurrit, tunc etiam singulae adfectionis symptomata confunduntur, subortis praecipue cachexiae notis, ac excretionibus materiae spissae, atro-

flavae aut bruneae, per alvum et vomitum, sanguinis utpote lienalis una cum bile inspissata, hepatica aut cystica. — Febres intermittentes tali modo complicatae atrabilariae vocari solent.

145. Tertia tandem febres periodicas comitantis cachexiae forma est, quae alterato secretionis et absorptionis aequilibrio in textu cellulari aut in membranis serosis varia cava investientibus, ac pendente inde seri effusione stipatur: hydrops. — Frequentior est hydrops intercus, leucophlegmatia vel anasarca; rarior hydrops cavorum.

146. Competunt autem febribus intermittentibus cachecticis praeter dictas habitus externi depravati ac processus vegetativi variis in organis laesi formas, sequentia adhuc adtributa: — sunt plerumque constantes soboles autumni, ac in hyemem non raro protrahuntur; vel vero ab endemico pendent fonte; typum libenter tenent quartanum, simplicem, duplicatum aut triplicatum; apyrexiis perfectis vix non semper carent ob laesionem permanentem in processu organico-plastico, quae ipsos motus febriles sub paroxysmi ingressu excandescentes auget non solum, sed et recentes invitat, tempore paroxysmis interstrato pulsuum frequentia, calore leviter aucto et virium languore distinguendos. — Rebelles porro sunt ac pertinaces, in recidivas valde pronae, repentino quidem destitutae discrimine, ast tanto

facilius dolosas struentes insidias, chronicas pariendo lues.

147. Causis, quae febrium intermittentium cachecticarum originem ponunt, adnumerari debent: 1) Prava subjecti conditio, productio organica languens, aut vitiata; aetas senilis. — 2) Epidemia autumnalis; aut endemica constitutio cachexiis creandis idonea. — 3) Omnes potentiae nocivae, reproductionis munus laedentes; aër pravus; mephitides; humiditas; victus malae indolis; animus curis et calamitatibus pressus; ipsae febres intermittentes diuturnae, et anomalae. — 4) Medela perversa, quam maxime praecox et immodicus chinae usus.

c) TYPI RATIO.

148. Ultima febrium intermittentium anomalia est illa, quam in typo manifestant. — Dantur nimirum febres, quae in paroxysmorum circuitu nullum prorsus observant ordinem, sed variis ac indefinitis intervallis recurrunt; nunc enim quotidianum, nunc tertianum aut quartanum, nunc simplicem aut compositum typum promiscue patefaciunt, inque ipsis paroxysmis variam symptomatum intensionem et extensionem praebent. — Vocantur irregulares, atypicae, vagae, erraticae, exleges (πεπλανημένοι ἄτακτοι); ac relate ad regulares ita fere se habent, uti cometae ad planetas.

149. Libenter infestant pueros voraces, pi-

tuitoso glutine aut vermibus adfectos; subjecta cachectica cum viscerum abdominalium morbosa metamorphosi; autumno crebrius comparent; interdum praematuro corticis, stimulantium, vel imprudenti debilitantium usu artificialiter producuntur. — Praeter irregularem reditum etiam ipsi paroxysmi insolita offerre solent phaenomena: pandiculationes frequentes; frigus haud manifestum; lassitudinem maximam; faciei pallorem aut virorem; voracitatem indómabilem cum bradypepsia; adspectum tristem; morositatem; praecordiorum plenitudinem et tensionem; anxietatem; urinas jumentarias vel lateritias, cum sedimento furfureo; alvum olidissimam; sudores profusos. — Ob symptomatum seriem justo diutius protractam, saepe saepius claris destituuntur apyrexiis (subcontinuae), cujus quidem ratio quaerenda omnino erit in naturae molimine pro judicandis singulis paroxysmis inepto.

Coschwiz Diss. de febribus erraticis. Hal. 1722.

DIAGNOSIS.

150. Febrium intermittentium cognitio, seu diagnosis haud difficulter desumitur ex essentialibus, quos in decursu tam normali, quam anomalo offerunt, characteribus, atque ex differentiis et analogiis, quas cum adfinibus habent morbis, rite perpensis ac inter se comparatis.

151. Negari tamen nequit, quod aliquae intermittentium, praecipue anomalarum, subconti-

nuarum, et in specie larvatarum species, maximas in dignoscendo offerant difficultates, quas nonnisi expertus et oculatus devincere valet medicus. — Ars tales febres determinandi verbis describi nequit, unice ad lectum aegri sedula observatione addiscenda. — Id tamen monuisse juvat, quod in stabilienda febrium intermittentium diagnosi universim non solum ad morbi imaginem, typum, characterem, symptomata praevalentia, sed quam maxime ad genium epidemicum et anni tempus adtendi debeat. — Causis ab aegro adsignatis raro fides habenda.

DECURSUS.

152. Febris intermittens, quatenus febrem acutam in compendio post certum aut incertum intervallum redeuntem sistit, semper acutum decursum agnoscit, intra 24 horas plerumque absolutum. Si vero spectemus catenam omnium paroxysmorum recurrentium, haec omnino, relate ad tempus, longae durationis esse potest, et quidem nunc definitae, uti e. g. in multis febribus subcontinuis, vernis, septimo poroxysmo sponte cessantibus; nunc indefinitae, ne dicam infinitae.

153. Talis duratio pendet unice a dispositione (ab hac enim sola paroxysmorum reditus derivandus), atque pro illius deversitate et intensione ipsum typum dirigente, nunc ad paucas septimanas, nunc ad plures menses et annos proten-

ditur. — Liquet inde febres, quae pertinaci foventur diathesi, etiam respectu paroxysmorum summae, diutius excurrere; quales sunt autumnales, endemicae, quartanae, consistentes, recidivae, anomalae, complicatae, prae aliis cachecticae. Exempla febrium ultra decem, imo viginti annos durantium, a quibusdam notata medicis (1), probabilitatis limites excedunt. — Sydenhamus probare voluit, decursum febris quartanae, etiamsi diuturna fuerit, illum febris continuae non excedere, si singulorum tantummodo paroxysmorum duratio computetur, ejusque summa colligatur (2).

(1) Trnká Histor. febr. intermitt. pag. 189 et seq.
(2) Sydenh. Opera omnia Tom. I. Sect. I. Cap. 5.

AETIOLOGIA FEBRIUM INTERMITTENTIUM.

DISPOSITIO.

154. Extra omne dubium positum est, ad genesin febris intermittentis, praeter causae excitantis seu procatarcticae actionem, propriam requiri dispositionem; id est: certam quamdam in ejusmodi malum contrahendum propensionem, quam, etsi uspiam ad morborum genesin requiritur; certe in febrium intermittentium constructione eminentem dignitatem habere, infra clarius patebit. — Nonnisi ex illa concipi potest: cur eadem prophasis in uno homine febrem gastricam, in alio catarrhalem, intermit-

tentem in alio; cur eadem epidemia eodem tempore in variis subjectis nunc tertianas, nunc quotidianas producat.

155. Ast summae in perscrutando hocce argumento sese obtrudunt difficultates, a peritissimis in arte viris nondum solutae, nec a nobis solvendae. — Interim quidquid ex naturae scrutinio, castoque ratiocinio extricare licet, etsi veritatis umbra solum fuerit, ad faciliorem rei obscurae conceptum negligendum non erit.

156. Varias diversi aevi medici de momento proëgumeno habuerunt opiniones. — Sylvius (1), Willisius (2), et Jones (3) illud in humoribus, et quidem in proprio quodam fermento febrili quaesiverunt; opinio, cui quidem jam Sydenhamus quodammodo accessit, in eo tamen diversus, quod originem ac certam indolem fermenti non finxerit (4). — Werlhofius aërem humoribus nostris permixtum, cum atmosphaera communicantem et oscillantem suspicabatur (5). — Fr. Home (6), Morton (7), et Svieten (8) dispositionem in systemate nervoso quaerendam esse autumarunt. — Nulla tamen harum opinionum rei explicandae ad amussim satisfacit.

(1) Prax. med.
(2) De febribus. Cap. III.
(3) Tract. de febribus intermitt.
(4) Opera omnia Tom. I. Sect. I. Cap. 5. §. 2. 3.
(5) Oper cit. Sect. XVI. §. 3.
(6) Princip. Med. Lib. II. Part. 2. Sect. 5. §. 3.
(7) Pyretologia. In prolegomenis.
(8) Comment in Aphor. 757.

157. Ut indago argumenti adeo lubrici majori cum securitate instituatur, ad sequentia respondendum erit: 1) In quonam organismi systemate dispositio latet, seu quale organismi systema aut organon dispositionis substratum sistit? — 2) Qualis est ejus momenti natura? — 3) An periodorum ratio in sola dispositione quaerenda? — Sunt autem tot aenigmata, quot quaestiones. — Earum solutio nonnisi per fidelia observata, ac per castum ratiocinium prioribus innixum aliqua cum verisimilitudine tentari potest.

158. Quale est dispositionis substratum? — Momentum, quod ad intermittentes disponit febres, in systemate nervoso, et quidem in sphaera ejus gangliari sedem agnoscere sequentibus probari poterit argumentis. Quatenus febris intermittens legitima et simplex, — de qua unice sermo est, — semper morbum dynamicum praesentat: morbum utpote, qui abnormi motu organico se manifestat, materiem vero organicam et organisationem in sua indole et crasi nonnisi insensibili modo adfectam, ne dicam intactam supponit; eatenus etiam id, quod morbum invitat et fovet, necessario in tali organismi organo aut systemate erit quaerendum, quod motum organicum et concentum dynamicum gubernat ac perficere juvat. — Tale est systema nervosum,

159. A posteriori id confirmant: 1) Subjecta debilia, enervata, convalescentia prae aliis in intermittentes sunt prona. — 2) Plures causae procatarcticae nervos directe adoriuntur: uti mephitides paludosae, animi pathemata. — 3) Potentes animi commotiones nunc elidunt paroxysmos, nunc recidivam invitant. — Id ipsum imaginatio, aegri in quoddam remedium fiducia, aut diffidentia efficiunt. — 4) Febrium intermittentium essentialia phaenomena sunt nervosa: uti lassitudo, formicationis sensus, horror, tremor, spasmus cutaneus, sitis, nausea. — 5) Intermittentes anomalae libenter gravioribus nervorum turbis sociantur, aut sub illis delitescunt. — 6) Nituntur in periodicas invasiones, idque commune habent cum plurimis nevrosibus. — 7) Variae, quae in systema nervosum diriguntur impressiones per superstitiosa remedia, per meditationem profundam, musicam, etc. febres periodicas supprimere valent. — 8) Palmaria tandem remedia antipyretica sunt, quae nervorum temperiem mutare, ac ordinem functionum restituere possunt, nervino-tonica, praecipue China et Opium.

160. Hactenus jam penetravit plurium medicorum, et prae aliis sagacissimi Svietenii et Cullenii acies, qui huic veritati plurimum lucis adfuderunt, ab omni hypothesi perquam religiose caventes. —

161. Esse autem in specie systematis ner-

vosi infimam sphaeram, gangliarem utpote, quae pronitatem in periodicas fovet febres, evincere sequentibus tentabimus: 1) Systema gangliare est illud, quod sensus communis in se vigentis ope hominem de statu mundi externi, hujusque ad organismum relatione mutua convincit; quod physin humanam regit, machinam organicam contra externas praeservat injurias, necessarium indifferentiae statum sustinet, atque a potentiis externis omnium facillime labefactatur. — 2) Systema gangliare per eminentiam productioni organicae praeest, hujus justam quantitatem et qualitatem conservat, quam sub decursu febrium intermittentium vix non semper alterari videmus. — 3) Eadem systematis nervosi sphaera in plexu splanchnico centrum agnoscit, ventriculo contiguisque organis succenturiatis prospiciente, quae organa in intermittentibus constanter patiuntur. — 4) Sistit reale substratum coenaestheseos sive sensus communis, quem in febre intermittente semper laesum docent constitutiva ejus symptomata: sensus lassitudinis, formicationes, frigoris aut caloris saepe non existentis, inquietudo, anorexia, sitis, etc. — 5) Deficiunt phaenomena, quae reliquas systematis nervosi, altiorisque ordinis sphaeras, cerebralem, nimirum et medullarem adfectas designant; aut si evolvuntur, sunt secundaria, et anomalo solum decursui propria. — 6) Causae intermittentium vel directe, vel indirecte per sympathiam in abdomen,

nervorum splanchnicorum focum, suam exerunt actionem. — 7) Omnia vegetationis abnormis, aut et normalis producta, quae insolitum plexuum splanchnicorum erethismum fovent, pertinacem diathesin febrilem sustinere solent; emphraxes et parectamata viscerum, saburrae, vermes, hydrocelae, graviditas.

162. Quatenus nervi gangliares periphericum finem in dermatico systemate habent, atque hoc (uti ex Nosogenia patebit) atrium morbi princeps largitur, ipsum illud systema in disponentis momenti substrato includi debet.

163. Qualis est dispositionis in febres intermittentes natura? — Quemadmodum omnis, qualiscunque, dispositio insolitam in certa mala pronitatem supponit; haec autem aliter concipi nequit, nisi ex peculiari totius organismi aut singularum ejus partium conditione, relativarum, certisque malis producendis idonearum causarum actiones percipiendi et retinendi; ita etiam ortus diatheseos febrilis ab eadem pendere debebit lege. — Vocatur autem illa organismi, singulorum systematum, aut organorum qualitas, in genere receptivitas; in systemate nervoso sensibilitatis, rectius sensilitatis nomine venit. — Liquet sponte, quod si talis fuerit systematis nervosi conditio, quae facile in abnormes nititur reactiones ex causis levibus, relativis, sensus nostros saepe fugientibus, ac sano homini innocuis; necessario minor supponi

debeat efficientiae vitalis energia, minor duntaxat inimicis influxibus resistendi potentia; id, quod nunc a languore et debilitate reali (Ermüdung und Schwäche), nunc vero a majori potentiarum extra nos sitarum elatione, indifferentiae normalis statum subvertente, dependet.

164. Dispositio itaque intermittentibus auscultans febribus consistere debebit in justo majori systematis nerveo-splanchnici sensilitate seu erethismo, qui efficientiae nervosae languorem absolutum, aut saltem relativum includit.

165. Hocce adsertum confirmare adhuc juvat: quod in febres dialeipiras proclivia prae aliis sint subjecta debilia, morbis detrita, cachectica, vitiis organorum abdominalium (imperio gangliaris systematis subordinatorum) adfecta, febre periodica jam alias detenta; quod omnes febribus iisdem excitandis aptae causae energiam nervorum abdominalium sufflaminent ac pessumdent, atque organis ab eis dependentibus maximas struant insidias. — Adjungi tandem adhuc potest, dermaticam superficiem tempore verno, ob humiditatem et calorem, magis symperielectricam fieri, talique modo majorem contrahere receptivitatem pro turbis electricitatis atmosphaericae, evidentius evolutis, percipiendis et retinendis, quae effectum suum omnium primo in sensibilitatis organicae repraesentatore, in splanchnico systemate exerere debebunt.

166. An periodorum ratio in solo momento disponente est quaerenda? — Lapidem offensionis ab omni aevo dedit periodica invasionum febrilium ratio, quam quivis alio explicare satagebat modo.

167. Hippocratici Medici varium typum febrium intermittentium a praedominantis bilis quantitate concipere voluerunt ita; ut minima copia quartanas, maxima quotidianas producat (1). — Argumenta a Valcarenghio exposita opinionem hanc sufficienter refutant (2).

(1) Sprengel Gesch. der Medic. 1 B. — S. 464.

(2) Burserii Institut. med. pract. Tom. I. pag. 57.

168. Asclepiades Bithynus typum repetiit ab obstructione, quam varia corporis elementa inducunt. Obstructio minimis inducta elementis (λεπτομερεῖς ὄγνοι) febres quartanas, majoribus tertianas, maximis quotidianas gignit (1).

(1) Cael. Aureliani Acut. Lib. I. Cap. 13. pag. 42.

169. Modo a prioribus parum absimili, Platonis Galenique auctoritate absque dubio ductus, Hier. Fracastorius typum quotidianum ex phlegmate, (quod omnium facillime coquitur), tertianum a bile, quartanum ab atra bile explicat (1).

(1) De diebus criticis. Cap. 8. pag. 300.

170. Arabi et Arabistae intermissiones in febribus a putredine humorum extra venas pendere crediderunt (1).

(1) Isaac Theoric. Lib. VII. Fol. XXXVI. 6.

171. Similibus principiis superstructa typi intermittentis explicatio per plura saecula medicis arrisit, credentibus, materialem quemdam latitare fomitem, qui sanguini statis temporibus, et per intervalla adfunditur, eamque excitat commotionem, cui nomen paroxysmi febrilis inditum est. — Pro varia demum ejus materiae copia, pravitate aut vi, non solum accessionum longitudinem, sed etiam intervallorum durationem conceperunt. Cumque modo majus, modo minus temporis spatium ad fomitem praeparandum et colligendum requiratur, non mirum videbatur, si accessus modo singulis, modo alternis diebus, modo quarto quovis tantum revertantur. — Oppugnat autem: non omnes febres fomitis morbosi signa prodere, omnium minime simplices, atque evacuantia sanationi raro sufficere. Remanet denique semper adhuc quaestio, qualis sit periodicae hujus geneseos causa?

172. Sub ejusmodi vanarum ac insufficientium opinionum farragine, recentiores medici adtentionem merito ad altius quoddam principium, cosmicum, dirigere inceperunt, et quidem specialius ad influxum lunae in tellurem, ac in ipsum organismum humanum, qui prioris partem constituit. — Praeeunte jam Bacone, Diemerbroeckio, Ramazzinio, et Meadio, huic ideae prae aliis adhaeserunt insignes in arte viri, Grainger (1), Balfour (2), Jackson (3), Gillespie (4), Kieser (5), et alii. — „Lunae

imperium in corpus humanum, si etiam secundarium fuerit per atmosphaerae mutationes, exploratum tamen habemus", sunt verba Sprengelii (6).

(1) Pract. Bemerk. über die kalten Fieber. Leipz. 1785.
(2) Balfour über den Einfluſs des Mondes auf die Fieber. Straſsb. 1785.
(3) Jackson über die Fieber in Jamaika. Uebersetzt von Sprengel. Leipz. 1795.
(4) Simmons Lond. Med. Journ. 1785. P. IV.
(5) System der Medicin. Halle 1817. 1. B.
(6) Institut. patholog. gener. Vol. I. §. 123.

173. Si perpendimus cuncta in universo, aeque ac in nostro terrarum orbe phaenomena certo quodam ordine et typo perfici, quod astrorum et planetarum motus, constans anni temporum circuitus, definitus lunae cursus, praecisa telluris circa axin rotatio, diei noctisque vices, aestus maris, etc. abunde demonstrant; — si porro consideramus ipsam organismorum vegetabilium et animalium vitam in typica oscillatione consistere, universalibus macrocosmi motibus respondente; uti id determinatum pro incremento corporis et perfecta organismi evolutione tempus, quater in anno mutata hominum diathesis, periodica vigiliae et somni alternatio, stato temporis intervallo rediens feminarum menstruatio, oestrus venereus, cornuum ac plumarum depositio in certis animalibus anni temporum circuitui respondens, etc. ostendunt; — si haec, inquam, omnia, animo pervolvantur, difficilius fors con-

cipietur atypicus et irregularis, quam typicus et regularis morborum decursus; morbus enim, etsi processum vitalem abnormem sistat, semper summe generalibus vitae macrocosmicae, et ordinis omnia regentis legibus subordinatus sit, oportet.

174. Quemadmodum vero quotidianae morborum exacerbationes, typus proinde continuus remittens quotidianis procul dubio dirigitur terrae circa propriam axin rotationibus (1); ita typus intermittens, qui (excepto quotidiano) majoribus distinguitur circuitibus, alii cuidam oscillationi cosmicae necessario obedire debebit, et quidem, majori verisimilitudine, motui lunae septenario; qui etiam in continuis febribus judicandis suam defendit dignitatem.

(1) Triller de vespertina morborum exacerbatione. In Opusc. Med. Vol. III.

175. Sive sumamus typum tertianum, sive quartanum, cum cyclo septenario, seu quartalibus lunae ter quaterve intercisis respondere videmus ita; ut febris tertiana intra septem dies quater recurrat, prima utpote die, tertia, quinta, et septima; quartana contra nonnisi ter invadat, die duntaxat primo, quarto et septimo. — Febres demum duplicatae et triplicatae nonnisi anomalias simplicium sistunt, dependentes, uti videtur, ex potentia lunari per influxum terrae motus circa axin ita infracta, ut, etiam si fortiores paroxysmi semper cardinales retineant dies,

illis tamen alii intercalentur quotidianum mentientes typum, ac non raro in continuum conflati decursum. — Repristinato iterum ter quaterve intercisi cycli septenarii vigore et dominio, jugulatur vis illius oscillationis, quae 24 absolvitur horis, et febris composita redditur simplex.

176. Ignotae hucdum sunt illae circumstantiae, sub quibus nunc hicce, nunc ille cosmicus influxus majorem adquirit energiam, seu, quod idem est, sub quibus febres continuae in intermittentes, haeque, dum simplices sunt, in compositas nituntur, et viceversa. Fors variata, per variam distantiam et positionem lunae, tensio electricitatis atmosphaericae, ejusque cum electricitate animali turbata indifferentia aliquid contribuit?

177. Quod demum certo quodam et fixo tempore recurrentes accessiones adtinet, meridianas utpote in tertianis, matutinas in quotidianis, has, inter neotericos, Ackermanus (1) e congruente telluris motu cum incitatione vitae automaticae et vegetativae, atque e varia imponderabilium adcumulatione, quae stato tempore in plexus cardiacos irruunt, exposuit. Inducias nunc breviores, nunc longiores juxta diversam distantiam locorum adfectorum, hepatis, ventriculi, intestinorum concipit.

(1) De cognoscendis et curandis febribus.

178. Eidem objecto dilucidando intentus Gruithuisen (1) ad propriam confugiendum esse credidit morbosae functionis organorum dige-

rentium exhaustibilitatem (Erschöpfbarkeit), sit barbarae voci venia; quam alii irritabilitate periodice collecta, alii periodico torpore (Darwin) absolverunt.

(1) Theorie der Fieber überhaupt, und des Wechselfiebers insbesondere. München.

179. Periodica phaenomenorum cosmicorum ratio nullatenus concipi poterit ab excitantibus causis periodice recurrentibus, sed potius ex indita ab infinito massae macrocosmicae in ordinatas et regulares oscillationes nisu. — Ita sane etiam periodorum in febribus intermittentibus ratio non potest, nisi in diathesi seu momento causali proëgumeno quaeri. Alias quivis paroxysmus recentem causae periodice recurrentis actionem supponeret.

180. Maximam in statu sano periodicitatem manifestant ea phaenomena, quae a systematis gangliaris imperio dependent: productio nempe organica definitis vitae periodis crescens et declinans, digestio, chylificatio, menstruatio, maturatio foetus, somnus, etc.; organa enim productionis ad intermissiones quasi adsuefacta sunt, monente Sprengelio. — Quid mirum itaque, si etiam morbosae systematis gangliaris adfectiones in periodum plus minusve pronae cernantur? — Exemplo sint dolores omnes, insultus hysterici, nevroses a vermibus vel haemorrhoidibus pendentes, somnambulismus, ipsaeque febres intermittentes.

181. Inesse autem vegetationi, et organicae productioni, quae in animalibus sub dominio systematis gangliaris perficitur, peculiarem tendentiam phasibus lunae obsecundandi, quam Walchius egregie exposuit (1) paucis verbis. — „Der Reproduction ist nach dem Typ des Mondumlaufes ein Streben eingepflanzt, mit dem 7ten Tage normalwirkend in den Organismus einzuwirken;" — nec non fidelem huncce telluris satellitem in genesi febrium intermittentium notabilem partem habere, sequentibus facile dilucidatur:

I. Lunae, in plantarum fructificationem et maturationem promovendam, efficacia agricultoribus et hortulanis abunde nota est.

II. Castae observationes Lindii (2), Balfourii (3), et Jacksonii (4) docuerunt febres intermittentes circa novilunium et plenilunium potissimum evolvi, earumque originem maris aestui saepe saepius respondere.

III. Major est, secundum easdem observationes, frequentia et regularitas febrium intermitentium in terris tropicis, ubi major viget lunae potentia. In polaribus contra regionibus, uti in Islandia, Lapponia, Groenlandia periodicae febres sunt fere ignotae (5).

IV. Aura vespertina et nocturna febribus intermittentibus producendis prae aliis favet. Incipit autem occaso sole, cum jam terras nox opacasset, tranquillae Cynthiae dominium.

V. Feminae hystericae et somnambulones, in

quibus manifestus viget splanchnici systematis erethismus, adolescentis aut senescentis lunae potestatem constanter lugent.

(1) Walch. über die Natur und Heilung der Fieber. Leipz. 1813. S. 102.

(2) Versuch über die Krankh. der Europäer in warmen Ländern. Riga. 1792.

(3) Oper. cit.

(4) London Med. Journal Vol. VIII. P. I. p. 25. — Samml. auserles. Abhandl. f. pract. Aerzte. XII. St. I. S. 84.

(5) Murray med. pract. Biblioth. III. B. 12. St. p. 40.

182. Cur tempore aequinoctionali eminens sit omnium hominum in periodicas febres dispositio, comprehendi posset non solum ex vividiori tunc activitate systematis gangliaris organicam productionem gubernantis, quae facile lassescit ex uberiori noxiarum dynamicam productionis organicae sphaeram sufflaminare valentium concursu; sed etiam ex mitiori solis imperio, lunae influxum nec excessivo calore, nec gelido frigore arcente. — Hic latere videtur ignotum illud principium epidemicum.

183. Diathesis ergo febrilis, consistens in erethismo aucto systematis nerveo-splanchnici nisum in periodos fovet, ac periodicas dirigit invasiones ad nutum lunae plus minusve efficacis, omnique aequinoctio typice recurrens constitutionem aequinoctionalem ponit; omnibus enim inest hominibus, data occasionali causa morbum provocans.

CAUSAE EXCITANTES.

Luther Diss. de causis febrium, maxime intermittentium. Erf. 1737.

184. Inter varias febrium intermittentium prophases palmam tenent influxus tellurici, qui in varia aëris atmosphaerici crasi, humiditate, temperiei vicissitudine, ventis, exhalationibus, electricitate, etc. consistunt. — Ubi similes atmosphaerae conditiones, ex benigna climatis ratione, raro aut minori intensitate occurrunt, etiam febres intermittentes rarae aut nullae cernuntur, uti in Promontorio bonae spei. — Dum a peculiari constitutione loci, aut ab anni temporum mutationibus pendent, pluribus infensae fiunt hominibus, atque nunc endemicas, nunc epidemicas febres gignunt.

185. Aër humidus ac vicissitudine temperaturae saepius alternans, tanquam communis febrium intermittentium scaturigo ab omni aevo habebatur; estque sufficienter nota vis deleteria pluviarum diuturnarum, nebularum, glaciei ac nivium liquescentium, inundationum, aurae vespertinae et roscidae, pratorum irrigatorum, somni sub divo capti.

186. Venti, quatenus atmosphaeram depurant, salubres omnino evadunt; si vero ab Austro spirant, aut paludosas primum ditiones perflarunt, ortui febrium favere possunt. — „Popularis febris grassatur, dum Austri molles, diu spi-

rantes, mador multus frigidusque vim addunt morbo.“ (Stoll Aphor. 408).

187. Probrum inter cunctas nocivi aëris qualitates per eminentiam meretur aër paludosus, cujus pestiferam vim Lancisio melius nemo descripsit (1). Evolvitur nempe e paludibus locisque uliginosis specifica mephitis, quae favente ardore aestivo, malacia, electricitate negativa, aut verò humiditate nebulosa diutius durante, majorem efficaciam adquirit.

(1) Lancisii De noxiis paludum effluviis. Gen. 1718.

188. Endemicae ideo, aut saltem frequentes et malignae febres perpetuam sedem figunt in locis depressis, humidis, nemorosis, in campis oryzae culturae dicatis, in urbibus aqua stagnante cinctis, pone fluvios lente fluentes, in vallibus montium nivosorum, in regionibus paludosis, uti in Belgio, Holsatia, Batavia, Hungaria, in Agro Romano, Mantuano, Ticinensi, etc. — Paludum Pontinarum, quarum mephitica effluvia funestas produxere febres epidemicas, tantus fuit a pristinis Romae temporibus terror, ut fanum in palatio consecraretur, atque febris, teste Tullio, Deae adinstar religiose coleretur. — In montosis e contrario ac apricis terris, in Sudetis, Hercynia, Carniolia, rarissimae sunt febres.

189. Varia fuit medicorum circa paludosae mephitidis naturam et agendi modum sententia. — Varro et Vitruvius minimorum animal-

culorum visum effugientium myriadem; Sylvius particulas salinas et sulfureas; Lancisius utriusque momenti concursum; Medici theoriam Lavoisieri sequentes hydrogenium, carbonicum et ammonium; alii denuo solum exygenii defectum sunt criminati. — Contrariae autem his opinionibus videbantur observationes a Spallanzani et Santarelli institutae, e quibus paucam aëri paludoso hydrogenii copiam inesse patuit, atque experimenta ab Alexandro Volta, Physiosophorum coryphaeo eudiometri ope suscepta, justam azoticum inter et oxygenium rationem comprobantia. Minus tandem adhuc arridet nobis idea, qua mephitidem paludosam ad miasmatis dignitatem elevare contendebant, longe diversus enim hujus esse debet conceptus, nisi per licentiam fomites qualescunque, notos et ignotos, ipsaque seminia morborum epidemica miasmatis nomine insignire placeat.

190. Habito respectu ad genesin exhalationum paludosarum, ac ad omnes circumstantias, quae eam perficiunt, non potest nisi certa quaedam plurium fluidorum gasiformium, pro variis adjunctis variantium, unio, in specie azotici, hydrogenii, carbonici, et hydrothionici, opitulante simul electricitate negativa, supponi, quae putrefactionis ac mucidae fermentationis ope extricantur, aëremque atmosphaericum inquinant.

191. Etiamsi quis fidem negare velit chemicae analysi a recentioribus ac diligentissimis vi-

ris, Humboldtio, Ad. Seybertio et Amelungio institutae, quorum unus aërem paludosum acido carbonico et hydrogene, alter azotico et hydrogene scatere adfirmat; sufficit perpendisse illum aërem pro respiratione ineptum esse, odorem specificum spirare, fatuis ignibus ac phosphorescentiae favere, morbisque septicis et malignis patrocinari.

192. Cum mephitide paludum aliquam analogiam habent putrescentis cannabis effluvia, a quibus febrem tertianam epidemicam ortum duxisse testatur Lancisius.

193. Electricitatis demum negativae, quae statui atmosphaerae humidae, nebulosae, vespertinae et mephiticae communis esse solet, in producendas febres, aut saltem in diathesin fovendam influxus, etsi evidenter probatus nondum sit, maxima tamen cum probabilitate nocivis potentiis adnumerari potest.

Sprengel Instit. Pathol. gen. Vol. I. §. 132.

194. Illis anni temporibus, ubi plures dictarum aëris qualitatum concurrunt species, uti vere et autumno, non minus ac aestatis fastigio, crebriores necessario nasci debent intermittentes, quum et typica tunc simul diathesis potentius evolvatur (§. 182); quidquod antiquissima confirmat experientia, atque vulgaris febrium intermittentium in vernales et autumnales divisio.

195. Reliquis causis procatarcticis minoris momenti accenseri adhuc merentur: 1) Victus

pravus, dyspeptus, lentus, tenax, pinguis; in specie carnes suillae, pisces, ostreae, mituli, ova, panis mucidus, fructus horraei recentes et immaturi, melones, cucumeres, citruli, ficuum certum genus (Torti), incongrua miscela fructuum cum lacticiniis, pinguium cum aqua. — 2) Potus frigidus aestuante corpore avide sorbillatus, serum lactis, aqua corrupta et putida. — Aquam argillaceam prae aliis infensam declaravit Linnaeus. — 3) Animi pathemata in primas vias et hepar influentia: uti terror, metus, ira. — 4) Purgantium et laxantium protractus usus, inanitiones, abusus Veneris. — 5) Suppressio secretionum et evacuationum habitualium, haemorrhoidum, catameniorum, exsiccatio impetiginum et ulcerum inveteratorum. — Diximus autem causas minoris momenti; eas enim absque majori dispositionis gradu febrem intermittentem vix excitare posse contendimus.

196. Quo plura et intensiora simul concurrunt momenta causalia; eo minor requiritur dispositionis gradus; hujus vero ad notabilem potentiam exaltatae praesentia sub levissimis, ac sensus nostros saepe fugientibus prophasibus, febri creandae par evadit; diathesis enim ab iisdem, quae morbum inducunt, causis originem depromit suam.

197. Longe alieni sumus, quam ut febres intermittentes cum Fr. Hoffmanno, Meibomio, Cleghornio, Lautero et aliis conta-

giosas esse credamus; etenim pendent ab universali constitutione epidemica, certis ac definitis temporibus recurrente; producuntur a causis notis, iisque diversissimis; aucto hominum commercio non dissipantur; coërcito non exstinguuntur; plures homines una et non successivo passu invadunt; atque summum manifestant in recidivas nisum. — Caeterum, quomodo praesentia contagiosi fomitis, qui permanentes necessario effectus exercere debet, morbum per certa intervalla constanter intermittentem producere potest? — Id explicaturis non nisi ad absurdam miasmatis genesin periodicam refugiendum esset.

198. Negari tamen nequit febres intermittentes perniciosas, et in specie septico aut nervoso charactere pollutas, sub faventibus, aegro tamen adversis, circumstantiis contagiosam induere posse indolem, prae aliis typhosam; id enim de omnibus valet febribus ad certum malignitatis gradum evectis, ac in colliquationem nitentibus. — Evanescunt vero tunc apyrexiae, atque typus intermittens mutatur in continuum.

NOSOGENIA.

199. Quo modo ex conflictu dispositionis et causae excitantis morbus oriatur, et qualis sit momentorum causalium nexus, unius ad alterum et utriusque ad ipsum morbum relatio, pathogenia seu nosogenia docet.

200. Omnium primo definienda erit ea or-

ganismi pars, quae potentiae morbificae actionem proxime suscipit, atque pathologis morbi atrium dicitur; directum enim cum rebus externis commercium sustinet.

201. Superficies cutis et tubi alimentaris palmarias sistunt corporis partes, quae cum causis febres intermittentes producere valentibus in conflictum veniunt. — Id non solum singularum causarum: atmosphaerae vario titulo vitiatae, victus pravi, purgantium, etc. dermatico systemati nunc directe, nunc indirecte infensarum agendi ratio; sed prae aliis etiam manifesta dermaticae compagis primarumque viarum labes intermittentes febres comitari solita, nunc dynamica, nunc organica, vel saltem insignis in eam tendentia confirmant. — Superficiem contra mucosam fistulae aëreae vix non semper a morbosa adfectione immunem cernere licet.

202. Evictum jam habuimus, systematis gangliaris receptivitatem majorem disponens constituere momentum. Sunt autem nervorum splanchnicorum fines ut plurimum per tubi intestinalis et corii superficiem dispersi, quae princeps offert nocivarum potentiarum atrium. Hoc ob vigentem erethismum sphaerae sensitivae inimicarum causarum impressionem facilius persentit, retinet, ac ad centrum splanchnicum propagat, unde nexus inter momentum disponens et morbi atria concipitur.

203. Alterum nosogeniae momentum sistit

modus, quo excitans causa supradictis percepta et suscepta atriis in organismum agit.

204. Etiamsi aëris paludosi et humidi, victus pravi, purgantium protractorum, animi pathematum, etc. actio intuitu primo, et praesertim nullo ad dispositionem respectu habito, deprimens aut debilitans adpareat, qualis revera est, dum de sano agitur organismo; nihilominus tamen spectata abnormi systematis nervoso-gangliaris mobilitate, earumdem causarum actio relative incitans tanto clarius patet, si qualitatem momentorum excitantium simul computamus organismo humano inimicam, qualitatem utpote processum reproductivum pervertere conantem. — Imo si ad maximum gradum evecta est diathesis, nullus fere requiritur causae procatarcticae interventus, quum et quotidiani sanoque homini summe analogi stimuli frebriles excitare valeant motus.

205. Posita igitur ejusmodi potentiarum in organismum actione, quam necessario nervi omnium primo percipere debent, reactio sequitur in illa systematis nervosi sphaera, quae cum ob languorem injuriis externis minus resistere valet, tum ob simultaneum erethismum facilius et promptius reagit, atque cum causis productioni organicae infensis majorem habet adfinitatem: quippe in gangliorum territorio. Hujus reactionis morbosae signa, quae ocyus seriusve sese manifestant, non possunt itaque nisi nervosa es-

se, et quidem referenda ad splanchnici systematis, in finibus aeque ac in centro, offensi, potiores functiones: nimirum ad motum organicum et sensum communem. — En primordium paroxysmi febrilis, quod lassitudine, dedolatione, horrore, tremore, spasmo cutaneo, nausea, siti, vomitu, aliisque distinguitur.

206. Quo diutius haec reactio morbosa durat, aut quo majori procedit intensitate; eo evidentius tollitur harmonicus ille singulorum organismi systematum ad unitatem conspirantium concentus. Contractivo enim factore ad altiorem potentiam incitato, infringitur expansivus, qui sanguineo praecipue repraesentatur systemate. — Quum vero cuivis efficientiae peculiaris insit se ad aequilibrium componendi nisus universae polaritatis legi respondens; ita etiam circulatorii systematis justo intensior emicat energia, tanto magis, quod et materialis simul concurrat stimulus et impulsus; sanguis utpote a superficie versus corporis penetralia pressus. Insurgit ita pedetentim arteriosi systematis suppressus vigor, quo et sanguinis per omnia vasa aequabilis inducitur partitio, et calorificatio intenditur, et spasmus superficialis vincitur. — En stadium caloris.

207. Quemadmodum factori contractivo susceptio principiorum externorum; ita expansivo eorumdem reductio in definitas fluidi aut solidi formas respondet. Inde fit, quod repristinata non solum, verum etiam ad altiorem gradum evecta

arteriosi systematis vi, productionis organicae simul incitetur opus. — Illa, quae separantur principia, vel per diversa eliminantur colatoria, vel in nutritionem impenduntur. — Primo in casu organismus depuratur ab elementis superfluis et heterogeneis, cum manifesto saepe et critico symptomatum levamine, per urinas, sudores, aut secessus copiosiores, inducto; stadium criseos; quo facto pristinus inter singula systemata restituitur indifferentiae status: apyrexia. — In altero autem casu productionis munus quantitative aut qualitative vitiatum (fors ob insufficientiam expansivae efficientiae, indifferentiam normalem restituere non valentis), nunc abnormes secretiones, nunc emphraxes aut hyperepidoses producit, et quidem in illis organis, quae sub immediato imperio systematis splanchnici vivunt, atque ex parte structurae in vitia productionis magis sunt proclivia: intermittentium posthuma.

208. Paroxysmus itaque febrilis praesentat luctam, seu conflictum morbosum inter singulos processus organico-galvanici factores, speciatim inter systema gangliare et sanguineum, nitentem, ut sublatus harmoniae normalis status restituatur. — In mutuum tamen commercium et alia trahuntur systemata, quod in febre morbo constanter fieri videmus. — In exordio praevalet nisus contractionis, qui frigore, spasmo et constrictione superficiali, humorum versus internas cor-

poris partes refluxu se manifestat. Serius praedominium adquirit motus organicus expansivus, calore uberius extricato, fluidorum versus superficiem impulsu, eorumque per varia colatoria explosione facile distinguendus.

209. Si contractiva potentia adeo praevaluerit, ut contraria ei expansio aequales opponere nequeat vires, vel in stadio frigoris pereunt aegri, vel saltem longum et grave est stadium primum; vel vero ob deficientes criticas evacuationes fomes productione vividiore generatus in morbosam viscerum imperio gangliorum proxime subjacentium impenditur nutritionem; unde emphraxes et parectamata. — In casu contrario factor expansivus contractionis effectus illico destruit; frigus ideo esse solet brevissimum et vix sensibile, calor diutius durat et acrius urit, atque vel levantes et copiosi extricantur sudores, vel vero massae organicae ipsarumque virium nascitur liquatio, cum nisu in hydropem, scorbutum, ephidrosin, debilitatem perniciosam.

210. Efficientia expansiva in toto mundo praedominatur tempore vernali et aestivo; non mirum igitur, quod febres vernales et aestivae levi utplurimum frigore, calore autem intenso, et sudoribus profusis stipentur; quod in colluviem mucosam et biliformem, in diarrhoeas, choleras, ephidroses, virium liquationem: in hydrogenesin proinde et resolutionem nitantur. — Autumno contra praevalens fit nisus in contractio-

nem, quem macrocosmica aeque, ac organismi animalis phaenomena manifestant. Inde febrium autumnalium frigus magis intensum et longum, sudores parciores, tendentia in crystallisationem major: in viscerum utpote obstructiones et incrementa morbosa, concipi possunt.

211. Quaeritur, utrum paroxysmi febrilis genesis, ejusque phaenomena ad universales leges dynamicas reduci, atque inde fors majori cum probabilitate explicari possint?

212. Quatenus omnis processus vitalis legibus dirigitur organico-galvanicis, atque in norma nonnisi tunc constitutus esse potest, ubi debitam simul conservat cum mundo externo relationem; haec autem reciproca relatio, unanimi medicorum neotericorum consensu, a justo prae caeteris inter electricitatem atmosphaericam et animalem aequilibrio pendere videtur; eatenus etiam illa processus vitalis abnormitas, in exordio, mere dynamica, quam febris intermittentis offert paroxysmus, non posset nisi ex turbata per influxus externos imponderabilium, seu electrici in systemate splanchnico conductione oriri, per quam successive productio organica vitiatur, tanquam splanchnicis nervis immediate subordinata.

213. Pro re nata adduxisse sufficit: 1) Vires causarum febres intermittentes excitantium, cum illis negativae electricitatis collimant. — 2) Exhalationes telluris copiosae et tempestatum et febrium intermittentium creberrimi sunt fontes. —

3) Cutis superficies, quae corporis animalis quasi isolatorem sistit, in quavis intermittente abnormem ostendit conditionem, atque electricae conductioni nunc favet, nunc obest. — 4) Imperium lunae statum electricitatis atmosphaericae, ipsamque imponderabilium in systemate nervoso conductionem evidenter alterat. — 5) Febres intermittentes influxibus utplurimum cosmicis et telluricis construuntur, ac saepe absque manifestis et materialibus oriuntur causis; quo in casu ad universalem tantum et mere dynamicum fontem recurrere possumus. — 6) Omnis paroxysmus conflictum praesentat inter duas potentias organicas e diametro sibi oppositas (+ et —), atque vel abundantiori finitur hydrogenesi, sudoribus, urinis, secessibus mucosis; vel frequentiori recursu hydropem parit; vel abnormem metamorphosin omnium libentissime in eo producit organo, quod juxta Home pro recipiendo superfluo latice aquoso, opinante autem sagacissimo Walthero pro hydrogenio e sanguine extricando destinatum videtur, scilicet in liene. — Simili ratione quoque alterata electricitatis atmosphaericae tensio hydrogenesi et pluviis constanter terminari solet.

214. Hactenus de origine et ducursu primi paroxysmi febrilis, cui (si nullae intercedant anomaliae) ad solemnem crisin perducto, plenaria simul causae producentis enervatio succedit docente id perfecta apyrexia eousque duratura, donec alter ad nutum praegressi emicet accessus.

215. Etiamsi vigens naturae vis utplurimum idonea cernatur ad componendum inter singulos factores vitales, ac inter singula systemata enatum certamen; nequaquam tamen, aut non nisi raro, et unice sub faventibus circumstantiis capax observatur ad illas organismi conditiones emendandas et tollendas, quae in similes accessus proclivitatem fovent. — Remanente igitur dispositione, qua per causae procatarcticae interventum primus invitabatur paroxysmus, eaque per exantlatos brevi motus febriles, et inductas inde recentes in organismo mutationes non solum adaucta, sed etiam iterato circuitu semper ad altiorem crescente gradum, impressa manet organismo proclivitas similes metamorphoses subeundi, quae ad nutum imperii cosmici praedominantis varia periodo recurrunt.

216. Causa ergo occasionalis primum solummodo paroxysmum creat, cujus ad finem vel eliminatur vel enervatur. Reliqui accessus unice a dispositione sunt repetendi, qui tamen utplurimum primo similes esse soleat, talique modo synchronam quamdam praesentant oscillationem organico dynamicam altiori cosmicae respondentem. — Menstruatio feminarum rei conceptum facilitat.

217. Ubicunque causa procatarctica per conflictum organico - dynamicum, paroxysmi sub forma adparentem, non exstinguitur, apyrexiae quoque non conceditur locus; febris intermittens tunc fit subintrans, ac ad continuum incli-

nat typum. — Id ipsum contingit, si organicum quoddam posthumum, febre creatum, recentis causae vices agit.

218. Variae tandem febrium intermittentium complicationes et anomaliae minori difficultate concipiuntur, si perpendimus innumeras, quae in diversis systematibus et organis praeexistere possunt labes, aetatem, sexum, vitae genus, causarum plurium concursum, epidemiam annuam, circumstantias adversas, clima, paroxysmorum intensionem et extensionem variam, sub quibus nunc sanguineum, nunc cerebrale, nunc reproductivum systema, nunc hoc, nunc illud organon ad vividiores excitatur reactiones.

CAUSA PROXIMA.

Junker de causa proxima febrium intermittent. Hal. 1770.

219. Quantae fuerint inter medicos varii aevi de proxima febrium intermittentium causa sententiae, ex fugaci potiorum conspectu facile colligitur.

220. Praxagoras proximam sedem quaesivit in vena cava, quum sensus horroris et formicationis per dorsum constanter decurrat (1).

(1) Cael. Aureliani Acut. et Chron.

221. Galenus fontem febrium periodicarum in variis primarum viarum sordibus scrutabatur, atque fideles ejus asseclae non nisi eo discreparunt; quod diversas supposuerint fermen-

tationis, cacochymiae et acrimoniae species, nunc in primis, nunc in secundis obtinentes viis, quemadmodum id crassae Humoralistarum pathologiae principia dictarunt.

222. Ita Felix Platerus in humoribus corruptis vasorum mesentericorum (1); Sylvius de la Boë in succo pancreatico ob stagnationem acidiori reddito, ad duodenum delato, et cum acri bile effervescente (2); Willisius in peculiari sanguinis fermentatione, quae chylum non satis adsimilatum, tanquam heterogeneum quoddam, et non exacte congener, vel subjuget, vel foras emandet (3); Ettmüllerus in fermento praeternaturali, salinae et in specie acidae prosapiae, ventriculo et primis viis ingenito (4); Robinson in sanguinis tenacitate (5); Sydenhamus in ebullitione quadam ignota (6); proximam causam posuerunt.

(1) Praxis med. Basil. 1625. Tom. II. Cap. 2. p. 52.
(2) Opera. omnia. Lib. I.
(3) De febribus. Cap. 3.
(4) Oper. med. Tom. II. L. I.
(5) Anim. oeconom. p. 444.
(6) Oper. omnia. Tom. I. Cap. VI.

223. Si vero perpendimus (quod alibi jam injunximus), sordes qualiscunque generis nequaquam in omnibus occurrere febribus, et si praesentes fuerint, complicationis potius gastricae, quam primitivae febris causam sistere, imo saepe productum febris diuturnae esse; evacuantia demum aliis titulis proficua fieri, quam sabur-

rae eliminatione; hypotheticus opinionum valor facile elucescit, a Cel. van Hoven jam abunde demonstratus.

224. Inter medicos saeculi praeteriti Felicis Plateri ideas denuo ruminavit Chr. Lud. Hoffmannus; succique gastrici vitiatam secretionem defendit Senebier (1).

(1) Zusätze zu den Versuchen über das Verdauungsgeschäft von Spallanzani u. Senebier. A. d. Fr. Leipz. 1785.

225. Similibus fere principiis innixus magnus Boerhaave cruoris et succi nervei viscositatem (1), Senac vitiatam bilem hepatisque obstructionem inculpat (2).

(1) Aphorism. 755.
(2) Oper. cit. Cap. 6.

226. Horatius Augenius cum Fernelio a vigente tunc temporis opinione in eo discrepavit, quod triplicem agnoverit febrium intermittentium fontem: organa videlicet sensitiva, primas vias, et externam corporis superficiem.

Augenius de febribus. Lib. V. Cap. 6. p. 178.

227. Iatromathematici ad febrium intermittentium indolem explicandam, praeter varia humorum vitia, mechanicas simul in organismo mutationes supposuerunt. — Horum tribui prae aliis adnumerari debet Borelli (1) nunc breviorem, nunc diuturniorem succi nervei in glandulis moram adcusans; Cole (2) vitiatam qualitatem succi nervei, favente laxitate glandularum cerebralium viscidiorem consistentiam ad-

epti, ac certo tempore regenerati supponens; et Bellini (3), qui visciditatem et lentiorem sanguinis motum, certo tempore renovatum arguebat.

(1) De motu animali in Mangeti Biblioth. anat. Tom. II. pag. 1030.

(2) Guil. Cole Novae hypotheseos ad explicanda febr. interm. symptomata et typos excogitatae hypotyposis. Lips. 1695.

(3) De urina, pulsu, sanguinis missione, et febribus. Francof. 1718.

228. Prolatae sanguinis et succi nervei vitia nullis prorsus comprobari possunt argumentis; in simplicibus enim febribus desunt, et in complicatis potius effectum aut coëffectum lateralem, quam producentem causam sistunt.

229. Carol. Linnaeus, qui febres intermittentes ex usu aquae argillaceae, et suppressa transpiratione derivare voluit, aliorum medicorum adinstar causas excitantes cum proxima confudit.

Amoenit. acad. Tom. I. Diss. I. §. 81.

230. Idem valet de hypothetica, quam Werlhofius somniavit, ebullitionis specie inter aërem atmosphaericum et sanguinem.

231. Eximius Boerhavii Commentator a praeceptoris principiis in eo deviavit, quod systema nervosum in genesi febrium intermittentium maximam partem habere contenderet. — Quaenam vero mutatio in subtilissimo fluido nerveo, vasis minimis, vel encephalo propriam causam constituat, et quare determinato solum tem-

poris spatio actuosa fiat, ignorare se ipse auctor cum Sydenhamo ingenue fatetur.

Commentar. ad Aphorism. 757. p. 537.

232. Agnita serius solidorum, et in specie systematis nervosi in producendis et sustentandis febribus dignitate, etiam nosogenia febrium periodicarum ab antiquo tramite plurimum recessit; atonia enim et spasmodica fibrillarum constrictio nunc pro causa proxima declarabatur a Cullenii adseclis Whytte et Bowdler, praeceptoris ad imitationem.

Bowdler Diss. de febrium intermitt. natura et indole. Edinb. 1776.

233. Humoralistarum et Solidistarum principia conciliare voluit Selle, qui primarum viarum impuritates cum peculiari (?) systematis nervosi conditione concurrere credidit.

Rudimenta Pyrethologiae. Berol. 1773. p. 88.

234. Incitabilistae, Brunoris fallaci pathogenia ducti (1), arduum argumentum solvisse autumarunt, febres intermittentes pro asthenico morbo declarando, qui varium astheniae gradum in variis stadiis offert; maximum in frigoris periodo, minimum durante sudore.

(1) Brunonis Elem. Med. §. 661.

235. Neque felicior in re explicanda fuit Giannini, qui debilitatis cum nevrosthenia unionem supponens, febris intermittentis duplicem statuit indolem, sthenicam durante paroxy-

mio, asthenicam tempore apyrexiae (1). Frivola ductus erat observatione quod balnea frigida paroxysmum truncent, china e contrario in intervallis exhibita febrem radicitus tollat. — Quis autem medicorum apyrexiae, ceu non enti, particularem tribuere vellet naturam?

(1) Giannini della Natura delle febbri. Nap. 1817. T. I. p. 71.

236. Van Hoven, praeeunte jam Mortono et Strackio, ad proprium confugiendum esse credidit miasma febrile, naturae hucdum ignotae, quod nervis inimicum, nauseosa sua virtute sensum gustus in organis digestionis suppositum ingrate adficit.

Versuch über das Wechselfieber. 1. Th. §. 43—54.

237. Ingeniosus Reil causam proximam febris intermittentis eandem cum illa febris vasorum proposuit, cum ea tamen differentia, quod in intermittentibus processus vegetativus universalis et periodicus sit; cavens ab omni ulteriore explicatione.

Reil's Fieberlehre. 2 Th. S. 160. Hal. 1804.

238. Marcus, Professor Bambergensis, proximam causam quaesivit in systematis lymphatici inflammatione (1); Walchius contra in statu inflammatorio glandularum abdominalium, quo earum secretio laeditur adeo, ut fomitem producat vitiosum, intra datum tempus chylo et sanguini commiscendum (2).

(1) Marcus Entwurf einer speciellen Therapie. Nürnb. 1807.
(2) Walch über die Fieber. S. 240.

239. Prorsus allegoricae demum et mysteriosae expressiones de terrae motu microcosmi, de nervorum temperie periodica, disharmonia, etc. quibus nonnulli ad rem obscuram adhuc obscuriorem reddendam uti voluerant, nec mentionem merentur.

240. Inter omnes febrium intermittentium theorias, nobis quam maxime arrisit, quam medicus Clarus, re et nomine talis, exposuit, a nostra eo tantum differens, quod abnormem processum plasticum et secretorium pro paroxysmorum causa declaret, quem potius effectum esse contendimus.

Clarus klinische Annalen. I. Th. S. 97.

241. Quemadmodum recentiorum medicorum plures essentiam febris intermittentis mox in sola efficientiae nervosae anomalia specifica (1); mox vero in varia processus productivi abnormitate (2) quaerere voluerunt; ita nos utrumque momentum conciliari posse existimamus, stabiliendo morbi substratum et focum in sphaera sensitiva systematis productivi.

(1) Hufeland's System der speciellen Heilk. 2 B.
(2) Gruithuisen Oper. cit.

242. Si omnia, quae de dispositione, prophasi et nosogenia exposita fuerunt, rite inter se computantur, de proxima causa febrium intermittentium, quas tanquam febriles nevroses systematis reproductivi considerare licet, sequens concipi potest idea: sublatum utpote inter

singulos factores vitales processus organico-dynamici (quos systema gangliare et sanguineum praesentant) aequilibrium, cum unius alteriusve abnormi nisu in formationem organicam, proinde vel in crystallisationem, vel in hydrogenesin, sub forma luctae, ad nutum oscillationis macrocosmicae, periodice renovatae.

243. Ne tamen quis credat, eam nobis inesse temerariam vanitatem, ut prolatis circa nosogeniam et causam proximam ideis omne scrutationis dubium solutum arbitremur. — Non est quod protulimus, nisi tentamen, quod etsi plures hiatus, pluraque dubia adhuc relinquat, majoris perspicaciae et experientiae viris facilius solvenda; juvabit tamen medicorum et tironum adtentionem in objectum adeo arduum figere. — Laudem quidem ac venerationem meretur candidum et modestum, quod nonnulli magni viri protulerunt, ignorantiae adsertum; scientia tamen medica lucis et perfectionis ne hilum lucraretur, si cuncti eadem premerent vestigia.

TERMINATIONES FEBRIUM INTERMITTENTIUM.

244. Febres intermittentes aliorum morborum more abeunt vel in salutem, vel in mortem, vel in alios morbos.

IN SANITATEM.

245. Conditiones, sub quibus intermittentium facilior conceditur in sanitatem transitus, sunt: 1) Subjectum nulla labe organica vel dynamica inquinatum, febribus nunquam obnoxium. 2) Causae leves, facile amovendae, non endemicae 3) Epidemia vernalis. 4) Febris regularis, manifesta, simplex, quoad periodum tertiana, aut quotidiana postponens. 5) Circumstantiae secundae: vis naturae efficax, apta medela adhibita.

246. Ratio, qua sanitas obtinetur, est triplex: 1) Per molimina naturae. 2) Per circumstantias faventes. 3) Per artis adminicula rite selecta.

247. Critica naturae virium molimina, quae quidem constantem exerere solent efficaciam in singulos paroxysmos jugulandos restituendo sublatum inter factores vitales aequilibrium; catenae tamen paroxysmorum solvendae nonnisi rarissime paria cernuntur. — Experientia docet, quod, quo major fuerit naturae medicatricis in truncandis singulis invasionibus idoneitas; eo minor esse consueverit ejus in supprimendam paroxysmorum seriem facultas. Id evidenter docent febres autumnales, et omnes illae, quae perfectis et longioribus distinguuntur apyrexiis. — Major contra exsurgit naturae vis, ubi singulis paroxysmis imperfecte solutis febres subcontinuum servant typum. Excellunt febres vernales, quae quinto, septimo aut nono paroxys-

mo sponte interdum evanescunt, praeviis sudoribus largis, et hydroa febrili ad labia exorta.

248. *Inter circumstantias fautrices* notari praeprimis merentur coeli, et anni temporis permutatio, eventus secundi. — Febres endemicae saepe evanescunt, si morbifer locus cum salubri commutatur; epidemicae vero desinunt subintrante constitutione sibi ipsis non favente. — Eventibus secundis adnumerari possunt animi pathemata, imaginationis incitatio, fortuna improvisa, partus, pubertatis ingressus, etc.

249. *Artis auxilia*, quibus salutem restituere conamur, sunt vel interna, vel externa; pharmaceutica aut diaetetica, casui individuali adcommodanda.

250. Triplex esse consuevit sanitatis subsequentis genus; vel enim est *imperfecta et relativa*, quae, opportunitate dolose latente, data minima causa pristinae febris recidivam patitur; vel perfecta; vel demum *melior* adhuc, quam ante febrim fuit.

251. Praeter febres exanthematico-miasmaticas, intermittentes per superioritatem *depuratoriae* dici possunt; earum enim in mitigandis, imo et tollendis chronicis et inveteratis malis, efficacia cuivis certe innotuit medico. — Non solum pertinaces viscerum abdominalium obstructiones, hydropes, anomalarum et diuturnarum febrium constantes soboles; verum etiam chloroses, amenorrhoeae hypochondriases, arthrody-

niae, paralyses, melancholiae, salubribus febribus fuerunt fugatae. — Potissimum vero medicatrices observantur febres vernales, quae non raro autumnalium posthuma solvunt, ipsamque contumacem diathesin exstinguunt.

Metzler über die Vortheile des Fiebers in langwierigen Krankheiten.

252. Nota denique est observatio incrementum corporis in subjectis juvenilibus notabiliter promoveri, ipsamque evolutionem pubertatis, praesertim in puellis, promptiorem fieri, postquam benignas exantlaverint febres; ne quid dicam de longaevitate hominum quartana laborantium a Boerhaavio adserta.

253. Salutem vicinam indicant typus regularior; paroxysmi manifesti, perfecte judicati, indies minus intensi, ita quidem ut frigore aut levi, aut nullo praegresso non nisi mitis subintret calor cito dissipatus; functionum naturalium, digestionis, adpetentiae, menstruationis, lochiorrhoeae, secretionis lacteae reditus; sudores blandi, acidum spirantes; lotium copiosum; hydroa febrilis; euphoria universalis; habitus corporis emendatus, quem febres intermittentes diuturniores peculiari pallore squalido defoedare solent. — Quidam paroxysmum ultimum semper fortiorem esse existimant.

IN MORTEM.

254. Febres intermittentes letum adferunt: 1) Si subjectum pravum, cacochymicum, phthisicum, senile, profundo moerore adflictum. 2) Si causae occasionales potentes, organismo summopere infensae, uti sunt effluvia mephitica; aut si plurium noxarum concursus. 3) Si epidemia funesta, autumnalis aut aestiva, favente atmosphaerae malacia et calore excessivo. 4) Si febris anomala, erratica, comitata vel larvata, praesertim comatosa, syncopalis, algida, cholerica; charactere nervoso aut putrido, hydrope, scorbuto, aliisve gravioribus productionis organicae vitiis nupta. — 5) Si circumstantiae adversae, virium naturae languor, aut perversa medendi methodus, debilitantium abusus, chinae praematura et inepta porrectio concurrunt.

255. Mors in febribus intermittentibus duplici sequitur modo, directo utpote ac indirecto.

256. Sponte autem liquet has febres non nisi sub paroxysmo mortem directam adferre posse; quae denuo vel ex causa sincere dynamica, vel ex organica viscerum nobiliorum metamorphosi vitam opprimente dependet.

257. Species mortis ex causa dynamica est illa, quae in febribus malignis et perniciosis, nervosis, algidis, syncopalibus inducitur virium vitalium inter se colluctantium consumptione: mors paralytica.

258. Species vero mortis, quae ex materiali organi cujusdam labe fluit vires vitales secundario modo sufflaminante, adigitur congestione sanguinis nunc circulationem et respirium praefocante (mors suffocativa, apopnictica), nunc supremum encephali nervorumque munus obprimente (mors apoplectica). — Talis obtinet non solum in febribus comitatis et larvatis sub schemate soporis, apoplexiae, delirii, peripneumoniae delitescentibus, verum etiam in febribus simplicissimis valido frigore stipatis, praesertim in quartanis seniculorum. Ita perivit Carnoldus, princeps quidam Medicorum Vratislaviensium, qui saeculo XVII contra corticem peruvianum scripsit. Summopere rogarunt amici, ut ad remedium confugiat tutissimum, etsi ab ipso damnatum. Noluit vero, ac obivit inobedientiae et pertinacitatis martyr.

Alberti Diss. de febre intermitt. senibus letifera. Hal. 1754.

259. Omnes, qui febrium intermittentium atrocia directo interimuntur modo, aegri vix non semper in primo stadio vivere cessant; cujus quidem ratio ex impotentia factoris expansivi aequilibrium sublatum restituendi concipitur (§. 209). Rarius contra mors in altero sequitur stadio, per orgasmum et expansionem adeo incitatam, ut stases in organis male dispositis nascantur invincibiles. In tertio paroxysmi stadio vix ullus perit aeger, crisiumque hinc inde insufficientium ac in-

faustarum noxia potius ad morbi anomalias, et mortem indirectam ducit.

260. Mortem indirectam eamque creberrimam pariunt omnia, quae ex diuturno aut anomalo febrium intermittentium decursu scaturiunt mala, febres continuae, nevroses, trophopatiae, eccrises, cachexiae.

261. Ratio mortis, quemadmodum de salute jam diximus, vel in deficiente naturae operationum energia, vel in remediorum neglectu, aut selectu perverso, vel denique in adversis circumstantiis est quaerenda.

262. Cadaverum extispicia, etsi plurimum lucis adferant circa febrium intermittentium successiones, et sequelas; circa earumdem tamen indolem et naturam valde parum instruunt. — Qui febribus recentibus et malignis sub ipso paroxysmo e medio tolluntur, nullas prorsus offerunt mutationes organicas sensibus discernendas, nisi excipiamus turgorem sanguineum in vasis encephali et pulmonum mortis apoplecticae et suffocativae causam. — Qui vero febribus diuturnis, aut potius earum posthumis fatalibus enecantur, varias exhibent in visceribus abdominis metamorphoses, praeprimis in hepate et splene, quae nunc volumine aucta, turgida, infarcta, indurata, marcida, corrugata, raro suppurata aut rupta cernuntur; nunc praeter voluminis augmentum nullam prorsus compagis et

structurae alienationem praebent: parectamata simplicia. Rariora sunt vitia pancreatis et glandularum mesaraicarum. — Cadavera febribus vernalibus defunctorum interdum membranae mucosae ventriculi et duodeni levem irritationem inflammatoriam patefaciunt.

Cleghorn Beobacht. über die epidem. Krankh. in Minorca. Gotha. 1776.

IN ALIOS MORBOS.

263. Sub conditionibus, quae nec sanitati restituendae favent, nec adeo funestae sunt, ut mortem adducere valeant, febres intermittentes in varia desinunt mala posthuma; et quidem vel in recidivam, vel in febres alius typi et naturae, vel tandem in morbos aliarum classium: in cachexias, eccrises, nevroses.

264. Inter febres, quae peculiarem in recidivas manifestant nisum, intermittentes vix non primum tenent locum; et quidem maxime febres autumnales, quartanae consistentes, diuturnae, endemicae, charactere nervoso aut cachectico complicatae, inepta medendi methodo praemature suffocatae. Relinquitur in omnibus casibus diathesis febrilis, quae minima causa data in novum excandescit paroxysmum, reliquarum invasionum seriem sustinentem.

265. Causis recidivas invitantibus adnumerari praecipue debent: potentiae deprimentes,

refrigerium, purgantium aut venaesectionis incautus usus, quibus omnibus nervorum debilitas et erethismus generatur.

266. Haec in recidivas propensio interdum per plures latere potest menses, quin primitiva inter organismum et oscillationem cosmicam relatio typica alteretur; recentes enim invasiones febris recidivae vix non semper harmonicae esse sollent cum illis febris prius exantlatae ita, ac si paroxysmi durante sanitate relativa typo immutato clandestine redire continuassent. — Inde est, quod e. g. recidiva tertiana non solum tertianum typum denuo servet, sed quod eodem irruat die, quo recurrisset supposito decursu non interrupto (1). — Non desunt tamen exceptiones.

(1) Van Hoven Oper. cit. T. I. p. 96.

267. Febris tertiana libenter die septimo post ultimam invasionem, quotidianae vero et quartanae post decimum quartum recidivare solent.

268. Non infrequens denique est febrium intermittentium in alias formas, aliosque characteres transitus; ita benignae in perniciosas, manifestae in comitatas aut larvatas, simplices in compositas, typicae in erraticas, perfectae in subcontinuas variae indolis mutantur; aut viceversa.

269. Febres intermittentes abeunt in continuas, et quidem: 1) Si alioquin ad subcontinuum jamjam inclinarunt decursum, perfectis

apyrexiis destitutae; 2) si paroxysmi notabiliter anticipant, simulque porriguntur ita, ut uno nondum finito jam alter subintret.

270. Inter causas talis transitus recenseri debent: complicationes qualescunque, quae permanentem causae, aut effectus secundarii causae vices agentis praesentiam supponunt; praecipue complicatio inflammatoria, gastrica et putrida; epigenomena; irritamenta varia; vitia diaetetica; methodus medendi prava, sive in calefacientium, tonicorum, venenatorum, sive in debilitantium inepto usu consistat.

271. Pro diversitate causarum excitantium, epidemiae, dispositionis, aut complicationis jam existentis, variabit quoque character febris continuae subortae. — Frequentior tamen esse solet transitus in febrem gastrico-pituitosam, in nervosam lentam, et hecticam facile concipiendus ex illis, quae de morbi dispositione, substrato et indole protulimus.

272. Communissimam febrium intermittentium successionem sistunt productionis organicae vitia, tum topica, tum universalia cachexiarum sub nomine nota; quorum quaedam vigenti nisui contractivo (abnormi crystallisationi), alia e contrario praedominanti expansioni et hydrogenesi suam debent originem.

273. Emphraxes viscerum abdominalium, maxime jecinoris et lienis adeo familiare intermittentium phaenomenon, ut nul-

lum magis. Rarius pancreas et glandulae mesentericae patiuntur. — In minimo gradu infarctus, in majori obstructiones vel indurationes, ad lapideam denique duritiem promotae, scirrhi vocantur. Supponunt materiae nutritivae abundantiam, ejusque pravam simul qualitatem, quae non solum in minimis vasorum ramis stagnat, majores dilatat, sed etiam cellulas parenchymatis infarcit.

274. Quoad genesin horum malorum infames sunt febres autumnales, quartanae, diuturnae, endemicae, anomalae, adstringentibus intempestive ac imprudenter tentatae, nullo ad alvinos secessus respectu habito, aut similibus remediis durante paroxysmi calore oppugnatae, et in criticis operationibus impeditae. — Febres autumnales lieni, vernales vero hepati magis infensas esse, antiqua jam docuit Arabum observatio.

Juch Diss. de morbis ex febre quartana male curata, eosque legitime tractandi methodo. Erf. 1735.

275. Discernenda est idea visceris obstructi et indurati ab illa nutritionis excessivae, quae voluminis et massae augmentum efficit, quin structura et elementorum miscela alteretur. Viscera tali modo adfecta, succolentiora et quasi obesiora, majorem recipiunt materiae altilis copiam, quam metamorphoseos progredientis, seu evolutionis organicae ope in formationem massae sui similis impendunt. — Repetita anatomorum

solertium experimenta (1) docuerunt vasa sanguifera ultra modum dilatata, atque injectiones factas ad minimos usque vasorum ramulos penetrasse. — Conceptum rei facilitare juvat uteri gravidi contemplatio.

(1) Jacobi Reziae Specimen Observationum Anatom. et Patholog. Venet. 1802.

276. Ejusmodi viscerum abdominalium hepatis praecipue et lienis incrementa morbosa seu parectamata, constantes febrium intermittentium effectus esse consuescunt, et ab emphraxibus (quibuscum tamen frequenter junguntur) eo differunt, quod interdum absque sanitatis detrimento per longum persistere valeant tempus; nisi mole infestent sua, quae non raro dimidium ventris cavum explet, et 40 librarum pondus adtingere visa est. Physconiam tunc producunt cachecticam, vulgari placentae febrilis (Fieberkuchen, Fieberzelten) nomine abunde notam.

277. Causam proximam emphraxium et parectamatum sistit abnormis nisus productionis organicae, nunc quantitative, nunc qualitative, nunc utroque modo vitiatae in crystallisationem, illis praesertim invitatus febribus, quarum paroxysmi imperfecte judicantur. An non species criseos cujusdam erroneae?

278. Secundaria, quae ab iisdem viscerum vitiis scaturiunt, mala sunt haemorrhoides, menostasia, sterilitas, icterus, cachexia splenica,

melaena, scorbutus, diathesis cholelithica, chlorosis, vomitus chronicus.

279. Aliam intermittentium successionem constituit hydrops, cujus duplex concipitur origo. — Vel pendet a supradictis ventralium viscerum vitiis, unde productionis munus redditur imperfectum et crystallisatio manca, metamorphoseos regredientis praedominans fit potentia, ac hydrogenesis intenditur; quo simul mechanica conspirat vasorum absorbentium pressio. — Vel vero hydrops immediate ex diathesi febrili, et ex turbato inter factores processus organico plastici aequilibrio, vitae molimine critico non restituendo proficiscitur. — In primo casu potissimum ascites, in secundo anasarca, aut levior ejusdem gradus, leucophlegmatia evolvitur. — Differt autem hydrops febribus intermittentibus extricatus ab aliis cute sicca et fere strigosa.

280. Etiam in hujus cachexiae genesi febrium autumnalium, quartanarum, diuturnarum endemicarum, male tractatarum, ac parco sudore stipatarum eminens cernitur efficacia.

281. Tabes pedissequa nunc manifestum in ventralibus organis obstructis, induratis, suppuratis fontem agnoscit, nunc absque topico vitio ex universae productionis prava qualitate, et quantitate imminuta nascitur.

282. Intertrigo et scabies spuria per totum diffusa corpus, doloribus atrocibus junc-

ta, ac in rodentia saepe defatiscens ulcera, ad rariora spectat posthuma.

283. Profluviis febres intermittentes pervicaces, praesertim aestivas excipientibus adnumerari debet dysenteria et ephidrosis nocturna. — Prior ut plurimum ex labe abdominali provenit; altera processus reproductivi totius alterationem, cum nisu in hydrogenesin et resolutionem supponit.

284. Quatenus febres intermittentes pro substrato primitivo nervosum systema agnoscunt, et quidem in specie sphaeram sensitivam systematis plastici; eatenus etiam concipitur non infrequens earum in nevroses transitus, quae mox mere dynamicam habent originem e factoribus vitalibus a normali deflectentibus orbita, mox vero a materiali pendent fomite, quem vitiata offert viscerum abdominalium et reproductionis organicae conditio.

285. Communiores ideo etiam esse solent nevroses sphaerae gangliaris, consistentes plerumque in sensus communis abnormitate, uti anorexiae et dyspepsiae chronicae, hepatalgiae, gastrodyniae, splenalgiae, hypochondriasis, hysterismus; rariores contra illae, quae altiorem systematis nervosi sphaeram, cerebralem utpote, in mutuum consensum tractam ostendunt, uti epilepsiae, vesaniae.

PROGNOSIS FEBRIUM INTERMITTENTIUM.

286. Quae in morborum futuro eventu plus minusve probabili praesagiendo tutissime ducit prognosis, est empirico-rationalis; deprompta ex numerosis oculatorum medicorum observatis, atque justis medicinae rationalis principiis suffulta.

287. Momenta praecipua, quae prognosin dirigunt, sunt subjecti conditio, causa et constitutio epidemica, symptomata, typus et decursus, complicationes. — Ex his prognostica desumitur amussis, habito praeprimis ad ea, quae de terminationibus dicta fuerunt, respectu.

288. Hippocratis Aphorismus (Sect. IV. Aph. 43): „Quaecunque modo febres intermiserint, quod sine periculo sint, significant," neque post detectam cinchonae virtutem suum defendere potest valorem, nisi excipiamus febres simplices, benignas, et vernales.

QUOAD SUBJECTUM.

289. Senes a febribus intermittentibus in summum conjiciuntur periculum. — In tenellis, qui medicamina respuunt, febres saepe lethiferae fiunt. — In pueris, ob solitam voracitatem facile pertinaces redduntur; praecipue si cum vermibus, aphthis, aut cachexia pituitosa (blennosi) complicantur.

290. In gravidis et puerperis quaevis inter-

mittens periculosa. — In gravidis ante partum vix unquam radicitus supprimitur, ac non raro abortum invitat. — In puerperis inflammationum abdominalium incutit metum.

291. Subjecta juvenilia facilius evadunt, quam adulta; feminae facilius quam viri. — Male a febribus habent subjecta haemoptoica et phthisica, quibus aequinoctia alioquin funesta esse solent. — Non minus patiuntur debiles; exinaniti; scorbutici et syphilitici; luctuoso moerore aut nostalgia adflicti. — Organica viscerum labe adfecti ab intermittentibus difficulter liberantur. Ita van Hoven pertinacem febrem non nisi tunc supprimere potuit, postquam inveteratam reposuerat herniam. — Qui mercurio non dudum usi sunt, diu a febribus manent immunes (Joseph Frank).

QUOAD CAUSAS ET CONSTITUTIONEM EPIDEMICAM.

292. Quo plures potentiae nocivae ad febris genesin conspirant, eo gravior nascitur effectus. — Inter omnes causas generatrices, pessima est paludum mephitis. — Atmosphaerae humiditas protracta sanationi plurimum obest.

293. Autumnales pejores sunt vernalibus, recidivas frequentissime patiuntur et totam hyemem interdum durant, donec vernalis tepor eas fuget. — Pessimae sunt aestivae, si ardens Sirius et malacia in concursu aliarum circumstan-

tiarum origini, et anomaliis favet. — Vernales non raro autumnalium reliquias dissipant; augmentum corporis faciunt.

294. Omnes intermittentes discrimine scatent, ubi larvatas eodem tempore observare licet. — Mutata epidemicae constitutionis ratio quandoque sola intermittentes solvit. — Grassante epidemia putrida, dysenterica, aut contagione quadam, intermittentes quoque periculosae redduntur. — Contumaces per eminentiam sunt febres endemicae; vel per se, vel mediantibus posthumis lethiferae.

QUOAD SYMPTOMATA.

295. Benignae sunt febres manifestae, quarum paroxysmi singula rite percurrunt stadia, solemni crisi finientes. — Omnes febres comitatae et larvatae sunt mali moris; pessimae vero, quae ominoso stipantur aut celantur symptomate, maxime comatosae, apoplecticae, syncopales, algidae, cholericae, ephidroticae. — Quo nobilius organon topice adfectum, eo majus discrimen.

296. Quibus unum alterumve deficit stadium, medelam difficilius admittunt. — Ancipites sunt febres horrore aut algore intenso, et diuturno orsae; quae in altero stadio deliriis, convulsionibus et gravi cephalalgia junguntur, nullo sudore levantur, aut vero largam et debilitantem ephidrosin relinquunt. — Quarum tamen paroxysmi largis terminantur sudoribus, in viscerum

obstructiones rarius nituntur. — Febris excessiva voracitate seu polyrexia comitata (Frefsfieber) difficilius sanatur (Vogel).

QUOAD TYPUM ET DECURSUM.

297. Febres erraticae regularibus, compositae simplicibus pertinaciores sunt, et sanitatem raro admittunt, nisi prius regulares et simplices reddantur. — Pertinacissima dicitur quartana et quotidiana duplicata; post eam quartana triplicata. — Febres duplicatae duplici saepe solvuntur modo: una febris sua crisi soluta, aut remediis jugulata interdum silet, altera persistente.

298. Inter simplices quartana ab omni aevo opprobrium medicorum dicebatur; minorem pertinaciam ostendit quotidiana; omnium obsequiosissima est tertiana. — Febres tertianas vernales septem circuitibus interdum sponte solvi, antiqua docet observatio.

299. Febres consistentes, inveteratae et recidivantes crebro habituales fiunt, ac difficulter eradicantur. — Febres anticipantes in continuas facile abeunt, maxime si pluribus horis praecocior est accessus; minorem tamen ostendunt pervicaciam ac postponentes. — Consistentium febrium paroxysmi dum anticipare aut postponere incipiunt, major habetur salutis spes.

300. Non omnes febres, quae rebelles sunt, periculosae et perniciosae dici merentur; quartanas enim saepe per annos continuare cernimus.

301. Signis bonis adnumeratur hydroa febrilis, seu congeries phlyctaenarum humore seroso, lymphatico aut puriformi repletarum, quae praesertim ad labia, circa nasum, rarius ad auriculas, et quidem teste Weickardio ad sinistram erumpere solet. Nisi a fomite gastrico pendeat, proximam indicare consuevit salutem, ac ideo pro critico habetur phaenomeno. — Urinae stramineae copiosus per plures hebdomadas fluxus, metum chronici mali tollit. — Optimum in febre intermittente, dum aeger screator factus est (Jos. Frank).

QUOAD COMPLICATIONES.

302. Febres simplices, meracae et perfectae non quidem semper sanatu facillimae; plerumque tamen minus periculosae. — Quae inflammatorio aut gastrico complicantur charactere, benigniores observantur; pertinaciores contra, et sanatu difficiliores nervosae et cachecticae. — Omnium pessimae sunt putridae ac nervosae lentae; non excipiendo tamen et gastrico - pituitosas, dum male tractantur.

303. Varium, quod febres intermittentes includunt periculum, divisionis in benignas, malignas, et perniciosas ansam dedit. — Quantae autem circumstantiae febrium perniciem determinent, ex hucusque dictis facile patet.

Alibert (J. L.) Diss. sur les fiévres pernicieuses ou ataxiqnes intermittentes. Paris 1800.

THERAPIA FEBRIUM INTERMITTENTIUM.

304. Methodus medendi directa in febribus intermittentibus rarum habet usum; causae enim aut sunt ignotae; aut jam ablatae, persistente tamen effectu; aut prorsus non amovendae.

305. Ubi earum in corpore praesentia, aut saltem continuans in organismum actio inimica patet, primus indicationis scopus in earundem amotione consistit. Ita saburras primarum viarum emeticis, vel purgantibus quantocyus eliminare; humiditatem, aliave aëris vitia qualiacunque itinere, habitaculi mutatione, regimine apto, etc. quantum fieri potest, evitare oportebit.

306. Ast et haec nonnisi raro votis respondent; compertum enim habemus, solam diathesin febrilem sub influxu potentiarum cosmicarum nullo modo amovendarum, licet causa occasionalis jamjam sublata sit, ad periodicarum invasionum seriem sustinendam sufficere.

307. Sub tali rerum positione ad indirectam omnino refugiendum erit therapiam, quae et organismum ita disponit ac firmat, ut influxibus externis resistere valeat, et vires simul organicas ea ratione moderatur, ut suo molimine ad morbosam diathesin et effectus inde pendentes dissipandos idoneae reddantur.

308. More omnium morborum periodicorum et intermittentium therapia duplex esse debet;

alia nimirum durante accessu, et alia tempore intermissionis. — Prior plerumque palliativa, altera radicalis.

I.

CURA SUB PAROXYSMO.

1. *Methodus symptomatica.*

309. Cura paroxysmi utplurimum symptomatica esse consuevit, eo quidem intenta, ut vires naturae colluctantes moderetur, optatam crisin coadjuvet, symptomata periculosa domet, molesta leniat. — Variat pro diversitate stadiorum, et symptomatum paroxysmos comitantium.

a.

IN FEBRIBUS MANIFESTIS.

310. Quorumdam medicorum sententia nihil prorsus agendum esset in paroxysmis regulariter decurrentibus. Et revera multi aegri absque ullo remedio feliciter evadunt. — Docet nihilominus experientia, naturae operationes adjuvari, atque decursum symptomatum regulariorem reddi posse opportunis adminiculis sub ipso accessu adhibitis.

311. Imminente opportunitate, quam nonnulli aegri pluribus ante paroxysmum horis praesentiunt, aut saltem exspectant in febribus regularem typum servantibus, res magni momenti est, ut lectum adeant, atque nihil de alimentis suscipiant, quae mole aut qualitate ventriculum

onerare possent; secus enim vomitus facile inducitur molestus, augetur anxietas, atque gastrica invitatur colluvies.

312. Irruente frigore febrili omnis medici intentio eo dirigi debet, ut excessiva factoris contractivi praepotentia infringatur, ac pendentes inde effectus avertantur; factoris contra expansivi suppressa actio liberetur, adjuvetur. — Convenit praecipue caloris moderati prudens adplicatio: tepor lecti, corpora calida, arena, furfures, lagenae extremitatibus admota, lodices et lintea corporis superficiem arcte tegentia, potus tepidus, diluens, leniter diaphoreticus: uti infusum florum Sambuci, Tiliae, Chamomillae, herbae Theae, etc. — Ad frigidam plerique aegri spurio et facile deleterio ducuntur instinctu.

313. Venaesectionis in hoc stadio non conceditur usus, nisi apoplexiae, aut peripneumoniae funestae metus symptomaticam deposceret vasorum majorum depletionem. — Pertinax nausea vomitum cieri jubet, cui aqua tepida utplurimum sufficit.

314. Suborto calore imminui debent stragula et omnia remedia calefacientia. Pro potu nunc magis convenient refrigerantia, acidula, nitrosa, aut simplex aqua egelide sorbillata, ut organismus ad diaphoresin et diuresin salubrem disponatur.

315. Si tamen calor nimis exorbitet, atque

orgasmus excessivus peripneumoniam, anxietatem, delirium, soporem, aliaque symptomata periculosa producere audet, favente praeprimis epidemiae et subjectivae constitutionis in diathesin phlogisticam propensione, ipsi venaesectioni prudenter institutae locus conceditur; liberatis enim justa sanguinis missione viribus, ac expansivae potentiae vigore tantillum infracto, criticae non solum expediuntur operationes, verum etiam, teste Botallo, ipsa febris subinde jugulatur.

316. In stadio demum criseos salubres evacuationes sunt expediendae, praesertim illae, quas natura per corporis superficiem perficere molitur. Sudor itaque inchoatus tepore conclavis et lecti aequabili, potu theato calido, sambucino blande promovendus, vi tamen nunquam urgendus. — Sedulo caveatur ab omni refrigerio, ac indusia profuso sudore imbuta debitis cautelis mutentur; madida enim facile refrigerantur, ac recentes in sensili cute excitant horripilationes et contractiones, quibus non raro recens invitatur paroxysmus, aut regularis interrumpitur febris decursus.

b.

IN FEBRIBUS LARVATIS ET COMITATIS.

317. Quum fere infinitus sit symptomatum numerus, quae anomalas sub ipso accessu comitari possunt febres, etiam methodus medendi

symptomatica diversissimis obnoxia erit modificationibus, dirigendis semper in illud symptoma, quod eminet, urget, aut molestat; habita tamen semper ratione indolis, status virium praevalentis, ac organi vel systematis eminenter labefactati.

318. Tractamen paroxysmi sub schemate phlogoseos cujusdam decurrentis, aut insolito inflammatorii ingenii symptomate comitati, semper antiphlogisticum sit, oportet, gradum auxiliorum gradui morbi adcommodando, ipsasque venaesectiones ac hirudinum salubrem usum non negligendo.

319. Febres contra nervosis junctae aut occultatae turbis stimulantibus, nervinis, revellentibus, praecipue camphora, vino et opio egent.

320. Immoderata profluvia qualiscunque generis, aptis remediis individuali casui adaptatis sunt cohibenda.

321. Specialiores regulae ex generali cura symptomatica facile desumentur. (Vide Instit. Tom. I. §. 681 etc.

322. Notari hic loci adhuc merentur duae methodi a medicis in usum tractae, quibus non solum paroxysmi imminentis aut praesentis symptomata urgentia moderari, sed eodem ictu simul radicalem curam efficere conamur, proëgumenon praesertim momentum destruendo; methodus nimirum praevertens et confundens.

2. *Methodus praevertens.*

323. Medendi methodus, quae instantem paroxysmum avertere, aut illius saltem vehementiam infringere nititur, commendatione digna est: 1) ubi paroxysmus imminens, sive manifestus, sive larvatus, sive ferali symptomate comitatus, vitae periculum minatur; 2) ubi febris pertinax contra quaevis alia remedia rebellis persistit; 3) ubi consistens febris fixa recurrit periodo.

324. Princeps scopus talis methodi est, ut diathesis febrilis invertatur, nervis alienam conciliando impressionem juxta leges antitheseos in organismo vigentes; vel vero conditiones hebetando, quibus paroxysmorum sustinetur circuitus. — Remedia, quae hoc efficere valent, sunt: 1) Emetica. 2) Drastica. 3) Sudorifera 4) Narcotica. 5) Specifica. 6) Psychica.

325. Emetica ante paroxysmum ita propinata, ut eorum actio exacte coincidat cum phaenomenis invasionis febrilis, paroxysmum futurum non solum elidunt, vel saltem refraenant; sed etiam non raro febrem intermittentem radicitus exstinguunt. — Exhibetur emeticum quadrante horae ante paroxysmum, si constans fuerit ejusdem ingressus, aut dum imminere eum doceant consueta opportunitatis signa. — Praeplacet pulvis ipecacuanhae; vel tartarus emeticus, ubi simul catharsin promovere arrideret. — Quo major inde excitatur nausea, et corporis concussio; eo securior eventus. Imo compertum est solam

nauseam, quam Dioscorides cimicibus et pediculis ingestis excitare novit, ad evertendas febres sufficere.

326. Drastica fortiora, uti jalappa, scammoneum, colocynthis, et similia, non minus ac vomitoria nervos splanchnicos salubriter feriunt, praecipue si tumultuariam induxerint hypercatharsin. (Schraud).

327. Utraque methodus, etsi suam in simplicibus febribus jam abunde defendat laudem, tanto efficacior omnino evadit; si praeter impressionem nervis factam simul saburrae cujusdam hospitantis evacuationem conciliat. — Non minus quadrabit, ubi diuturnas viscerum stases deobstruere scopus fuerit.

328. Characterem febris inflammatorium, activas in variis organis congestiones, viriumque debilitatem veram, emeticorum et drasticorum vetare usum, sponte liquet.

329. Sudorifera. Quatenus diaphoretica potentiora cutis functionem, in febribus intermittentibus persaepe laesam, restituere, nociva vegetationis abnormis producta versus superficiem determinare, atque periphericos nervorum fines irritando antagonisticam a centro revulsionem efficere valent; eatenus eorumdem remediorum in singulis casibus efficacia haud difficulter concipitur, praesertim in febribus, quarum decursus anomalus et pertinax redditur ex defectu critici sudoris.

330. Singula indicata varii generis esse possunt, nunc liniora, nunc fortiora; infusa calida florum Sambuci, Anisi stellati, Theae Boeae, radicis Angelicae, potus Punsch, pulveres Doweri (Fordyce), calor lecti et hypocausti, balnea calida, vesicantia et rubefacientia, frictiones. — Ipsa nauseam moventia remedia sudores egregie expediunt.

331. Notum abunde est, crapulam vel saltum paroxysmos febriles quandoque praevertere. Ipse plebejorum quorumdam mos, tribus vel quatuor horis ante accessum cursitandi, cremato piperato sanguinem excalefaciendi, internam carpi manus superficiem allio, cepa, aut ranunculis contusis irritandi, eundem saepe praestat effectum.

332. Vetant autem fortiorum sudoriferorum usum: plethorica subjecti conditio, character febris inflammatorius, et suburrae qualiscunque praesentia.

333. Narcoticorum beneficam in praevertendis paroxysmis actionem et experientia confirmat, et ipsa ratio suadet; languentem enim energiam vitalem erigunt, sensilitatis vero excessum moderant, talique modo sublatum singulorum factorum aequilibrium restituere juvant. — Eminent inter ea opium, amygdalae amarae, et gaz acidum carbonicum.

334. Opium, suadente Lindio et Stoerckio, dosi largiore mox ante paroxysmum ex-

hibetur, vel etiam sub ipso accessu, innuente Dalbergio; sed quod bene notandum, nonnisi in primo stadio. Evoluta, dum irruit calor, majori expansionis vitalis potestate, phlogistico principio scatentia remedia, quorum princeps actio a centro versus peripheriam extenditur, semper damnosa erunt. — Amygdalae amarae a Hufelandio propositae, et a Medico Mylius recenter commendatae (1), sub forma emulsi e drachma una parati, ante paroxysmum sumendae, incertum sistunt remedium. — Gas acidum carbonicum, e miscela potassae aeratae acido quodam extricatum, ac sub ipsa effervescentia duabus horis ante paroxysmum epotum, a Crollio proponebatur. Lind cretam cum aceto eodem scopo exhibuit. — Defectus propriae experientiae effectum confirmare nequit.

(1) Russische Samml. für Naturwiss. und Heilkun st von Dr. Rehman und Burdach. I. B. 1816.

335. Remedia specifica antipyretica ſuturum parxysmum eatenus praevertere valent, quatenus securissima sistunt ad enervandam diathesin febrilem adminicula. Cinchonacea et arsenicum huc spectant.

336. Quanta demum sit commotionis animi et pathematum in elidendis febrium accessibus efficacia, nemo est, qui ignorat. Ita gaudium improvisum, terror, ira, plures jam aegros ab intermittentibus liberavit. Idem effi-

ciunt: adtentio in quoddam fixa objectum, distractio amoena; lusus; musica; nisus corporis et animi, quo pacto Quintum Fabium Maximum a febre quartana in acie liberatum fuisse, historia refert; fiducia in certa remedia, maxime superstitiosa, vana in se, efficacia tamen in credulis, quorum innumera a plebejis et impostoribus proponitur series, uti sunt amuleta (quorum speciem, cum inscriptione: Abracadabra, ipse Serenus Sammonicus proposuit), panis S. Nicolai, jejunia, allocutiones mysticae, cor leporinum, infusum cancrorum vivorum cum vino, etc. — His omnibus peculiaris non solum efficientiae nervosae tranquillitas, erethismo cuicunque componendo summe idonea induci, verum etiam, antagonistica in cerebro reactione excitata, sphaera gangliaris erga influxus externos minus obediens reddi videtur. — Maniacos febribus intermittentibus rarrissime obnoxios esse, rem confirmare juvat.

337. Etiamsi ejusmodi excitamenta psychica artificialiter inducta non in omnibus casibus adhiberi possint, dependebit tamen a medici prudentia animum aegrorum ita disponere, ut fiducia, spe, aliisque gratis impressionibus exhilaretur. — An magnetismus animalis?

3. *Methodus confundens.*

338. Quae paroxysmum jamjam inchoatum invertere, elidere, aut saltem abbreviare et im-

minuere nititur methodus, confundens vocari solet; ac in omnibus iis casibus adplicationem meretur, nec ne, qui praevertentis usum petunt aut vetant.

339. Tempus pro methodo confundente opportunum praebet stadium primum. Ancipiti contra eventu instituitur in stadio caloris. Aperte demum nocet in ultimo, ubi natura in salubribus facile perturbatur operationibus.

340. Scopus hujus methodi, aeque ac prioris ille esse solet, ut imminens gravioris et anomali accessús periculum avertatur. Pluribus vero medicis adhibetur ad ipsam radicalem febris intermittentis curam facilius et leviori pretio obtinendam, quam eo tutius suscipi posse contendunt sub ipsa virium vitalium lucta, earumque versus inimicam causam contentione.

341. Indicata sunt eadem, quae prius adtulimus, emetica videlicet, drastica, sudorifera, narcotica et specifica, atque efficacia evadunt vel erethismum directe sopiendo, vel alia systemata antagonistico modo feriendo. — Eminent tamen emetica et specifica debitis cautelis adhibita.

342. Corticem peruvianum scopo paroxysmos confundente jam proposuerunt Frassoni, Torti, Cullen, et Hahnemann. — Inter recentiores vero Thuessink, Professor Groningensis, et Nasse laudibus denuo extollebant hanc methodum (1), drachmam unam, vel

unam et semis chinae selectae in duas partes aequales dividendo, quarum prima dosis hora ante paroxysmum, altera sub ingressu horripilationum exhibeatur. — Tali methodo saepe non solum invassionum vehementiam imminui, sed etiam, dum altera aut tertia repetatur vice, febrem ipsam ex integro tolli, dictorum Virorum aeque ac propria experientia docuit. — Languidus stomachus chinam aptis coindicatis jungi jubet. Sin autem oppressio, anxietas, vomitus, caloris febrilis augmentum, aliaeve molestiae sequantur, omnino recedendum.

(1) Hufeland's Journal. 1814. 1. St. S. 78.

343. Duorum adhuc remediorum, quae confundente scopo proponebantur, mentionem fecisse juvabit: tornaculi utpote, et psychrolusiae seu frigidi lavacri; quorum primum in stadio frigoris, alterum ingruente calore adhibetur.

344. Paroxysmum fere in instanti supprimere valet arcta majorum membrorum ligatura, vel tornaculi ope constrictio, a Kellie omnium primo proposita. — Manet vero semper remedium summe anceps, quod non nisi in gratiam evidentis periculi, et maxima sub circumspectione adhiberi posset, quum, sanguinem versus majora urgendo vasa, funestos effectus facili negotio invitet.

345. Magis rationalis methodus videtur, aegros calore febrili aestuantes frigido immer-

gere balneo, quo factoris expansivi actio incitata imminui necessario debet. — Libenter tamen et ab hacce ancipiti, ac cuivis aegro ingratissima abstinemus medendi ratione, quae funestos, imo et instantanee letales effectus facile producit, si vel minima negligatur cautela. — Porro salubrem aut damnosam ejus actionem limitare, non est in medici potestate, absolutamque necessitatem experientia non dictat; quum alioquin nonnisi palliativum sistat auxilium, quod annuente ipso acerrimo propugnatore Giannini, ad radicalem curam nil contribuit.

II.

CURA EXTRA PAROXYSMUM.

346. Quae ad febrem intermittentem radicitus tollendam tendit cura, tempore paroxysmis intercalato maximam partem suscipi solet.

347. Etiamsi in curandis febribus intermittentibus ratio typi, et praesertim periodicitas insignem mercatur respectum (supponit enim specificam plexuum splanchnicorum passionem); cardinem tamen omnis curativae indicationis constituit febris natura, seu character.

348. Intermittentium simplicium indoles quidem semper eadem est, et nonnisi pro diversitate circumstantiarum leves quasdam patitur modificationes; quapropter etiam medendi methodus vix non constantibus innititur et dirigitur regulis. — Habentur tamen e contrario aliae febres,

quae ex parte anomaliarum aut complicationum varium manifestant characterem, variam utpote virium vitalium conditionem, symptomatum praevalentium intensionem et qualitatem diversam, atque comitem alius cujusdam organicae sphaerae laesionem, quam quae eminens febris intermittentis substratum esse consuevit. — Harum cura non solum ab illa febrium simplicium differre, sed etiam pro complicationis ratione variare omnino debebit.

349. Omnium primo exponendum erit tractamen febrium intermittentium manifestarum, simplicium et regularium; subjungendo tandem illud febrium omni intuitu anomalarum, ad normam ordinis in Nosographiae capite observati.

1. TRACTAMEN

FEBRIUM INTERMITTENTIUM MANIFESTARUM, SIMPLICIUM ET REGULARIUM.

350. Quemadmodum scopus curae durante paroxysmo susceptae eo plerumque nititur, ut lucta febrilis feliciter componatur; ita cura, quam apyrexiae tempore suscipimus, futuros solum paroxysmos avertere studet. — Quum autem durante apyrexia de febre nil superest, excepta unica dispositione praegressis analogos reproducendi accessus; curae antipyreticae alia non potest esse intentio, nisi illam invertendi ac enervandi organismi conditionem, quae certa

periodo recurrentium paroxysmorum seriem invitat, et fovet.

351. Justa si sunt omnia ea, quae de febrium intermittentium diathesi et nosogenia praemisimus, indicatio indirecta rationalis facile fluit, jubens, ut abnormis systematis gangliaris, et compagis dermaticae erethismus compescatur. — Quae infractam nervorum firmitudinem restituere valent remedia, excitantia seu nervina, quae deperditum membranarum tonum corrigunt, roborantia seu tonica dicuntur. — Methodus igitur febribus rationi analogo modo medendi erit nervino-tonica, quam in praxi simul tutissimam esse, experientia confirmat. — Imo vix non maximus remediorum, quae ceu specifica exclamantur, numerus nervinis aut tonicis se distinguit dotibus.

352. Si rationali medicinae non cederet pertinax hostis, ea simul prudenter combinanda erunt adminicula, quae probata experientia nobis suppeditat, quin tamen secura quasi agendi ratio hucdum innotuerit, empirica dicta.

A.

METHODUS RATIONALIS.

353. Singula indicata, quae in variis casibus antipyreticas suas patefecerunt virtutes, illimitatum tamen usum nonnisi in perfectis, regularibus, et ab omni complicatione liberis admittunt febribus, ex vasta desumuntur remedio-

rum stimulantium, nervinorum, tonicorum et acrium classe sequentibus ordinibus distincta.

354. I. Tonica amara simplicia, quorum plura simul solventia sunt: radix Taraxaci, Cichorei, Gentianae, Colombae, herba Trifolii fibrini, Centaurei minoris, Cardui benedicti, lignum Quassiae, benignioribus febribus suffocandis quandoque paria cernuntur, atque in febrium principio, maxime salibus mediis juncta, semper conveniunt. — Ast majorem adhuc efficaciam manifestant Cortex Angusturae genuinae, et Liriodendri tulipiferae.

355. Cortex Angusturae genuinae (Bomplandia trifoliata Willd.), quam ab Angustura spuria summe venenata distinguere oportet, egregium sistit remedium contra febres, a cujus tamen usu libenter abstinemus, quum caro alioquin pretio constat, nec semper genuina, nostratibus facile suppleri potest remediis.

Meyer Diss. de Cortice Angusturae. Goet. 1791.
Brand treatise on angustura. 2 Edit. 1793.

356. Corticis Liriodendri tulipiferae, peruviano multum analogi, antipyreticas vires saepius confirmatas vidimus in Clinico Vindobonensi. — Arbor, Americae septentrionalis accola, etiam in nostro eleganter vegetat solo; unde remedium facile communius reddi posset.

Valent. Hildenbrand Rat. medend. Tom. II. p. 199.

357. II. Tonica adstringentia, quae

I 2

principio tannante, aliis tannino seu scytodephico scatent: cortices Salicis albae (1), fragilis, capreae, pentandrae, vitellinae, Hippocastani (2), Fraxini (3), Betulae albae et Alni, Pyri Mali, Sorbi Aucupariae, Crataegi Ariae, Pruni spinosae; Cortex Mahagoni, Swieteniae Soymidae (4), Granatorum (Malicorium); cortex et glandes Quercus, Gallae, radix Tormentillae.

(1) Günz Diss. de Cortice salicis albae cortici substituendo. Lips. 1772.

(2) Turra Alcune osservazioni sulla febbrifuga qualità dell' Ipocastano. Vicenza 1780. — Uebersetzt Weimar. 1788.

(3) Helwig Diss. de quinquina Europaeorum. Gryphisw. 1712.

(4) C. Fr. Schuhmacher medic. und chirurg. Bemerk. I. B. Coppenh. 1800.

358. III. Tonica martialia; omnia proinde praeparata ferri, maxime vitriolum martis, et phosphas ejusdem ab Anglo Jesse Wheaton propositus.

359. IV. Tonica amaro-mucilaginosa: lichen islandicus, et Parmelia parietina a Sandero laudata (1).

(1) Sander, die Wandflechte, ein Arzneymittel, welches die peruvianische Rinde nicht nur entbehrlich macht, sondern etc. Sondershausen 1816.

360. V. Tonica amara aromatica: Absynthium, cortex Cascarillae, Rhus Cotini (1); flores Chamomillae, radix Ca-

lami aromatici, Caryophyllatae (2), Pyrethri (3).

(1) Zsoldós Historia Rhus Cotini. Jaurini 1815.

(2) Buchhave de gei urbani utilitate in febribus intermitt. Marb. 1786.

(3) Journal der ausländ. medic. Literatur 1802. Junius.

361. VI. Tonica cinchonacea, quae proprio principio chinaceo scatent; Cortex peruvianus, variae species Chinae, fabae Coffeae.

362. VII. Tonicis proxime accedunt stimulantia contractiva, quae incitationi organicae constantius addunt robur, nisum in contractionem provocando; talia sunt vegetabilia acria diversa, uti Chelidonium majus, Ipecacuanha in dosi refracta (1), flores Arnicae in substantia (2), semina Sinapis nigrae (3), Piper nigrum et album, Allium; acria mineralia, quae prioribus adinstar simul potenter resolventia sunt; sales quidam neutri et oxyda metallica, sal ammoniacus (4), murias barytae: oxydula stibii, mercurialia (5), arsenicum; ex regno animali Canthárides.

(1) Gianella de admirabili ipecacuanhae virtute in curandis febribus. — In Halleri Coll. Diss. pract. Tom. V. N. 155.

(2) Graumann Meletemata ad curationem febrium intermittentium. Buzov. 1787.

(3) Rehmann Notice sur un reméde propre à remplacer le quinquina. Moscou. 1809.

(4) W. Muys Diss. de salis ammoniaci praeclaro ad febres intermittentes usu. Franc. 1716.

(5) Schulze Diss. de usu mercurialium in febre quartana curanda. Hal. 1742.

363. VIII. Stimulantia expansiva, quae motum organicum expansivum cum celeritate intendunt, atque cum tonicis aromaticis summam habent adfinitatem. Huc spectant camphoracea, aetherea, resinosa, alcoholica, balsamica, ammoniacalia; prae aliis Mentha crispa et piperita, Cinnamomum, flavedo corticum Aurantiorum, Phellandrium aquaticum, Valeriana sylvestris et celtica, Terebinthina, Petroleum, Oleum animale Dippelii a Werlhofio propositum, Phosphorus.

364. IX. Agmen medicaminum antifebrilium claudunt narcotica, quae primitivam actionem communem habent cum stimulantibus expansivis, ast mox subsequa narcosi et sensibilitatis imminutione distinguuntur. Inter simplicia eminet opium (1); inter narcotico-acria Nux vomica, Faba S. Ignatii, aconitum, et stipites Dulcamarae.

(1) Schaertlich Diss. de usu opii in febre intermittent. Goet. 1783.

365. Sub tanta remediorum copia, quae quidem omnia in singulis casibus salutiferas manifestarunt virtutes, nequaquam tamen ubique sufficiunt, plurimum interest, ut aptus fiat eorum selectus, quorum efficaciam majorem experientia confirmavit, et quorum speciales dotes casui individuali magis sunt consentaneae,

366. Generales therapeuticos canones sequendo, cura febrium intermittentium, quas hic ab omni macula liberas supponimus, ordienda erit a remediis lenioribus, ascendendo pedetentim ad magis generosa. Si meraca non fuerit febris, depuranda ac simplex reddenda est, modo serius injungendo.

367. Nimis praecox febris intermittentis fuga facile damnosa evadit; compertum enim habemus salubres virium naturae sub primis paroxysmis conatus notabilem influxum exerere in regularem febris decursum, quin imo ei debellandae saepe saepius sufficere.

Bohn de praematuriore intermittentium fuga suspecta. Lips. 1709.

Juncker Diss. de rationali exspectatione, et irrationali festinatione in febrium intermittentium cura. Hal. 1742.

368. Inter medicamina leniora, quin tamen ideo virtute multum inferiora sint, praecellunt: decocta amaricantia Taraxaci, Cichorei, Trifolii fibrini, Gentianae, in connubio cum sale quodam medio, maxime cum sale ammoniaco, quorum blanda et salutaris contra febres actio ab omni aevo encomiis merito collaudata fuit; itidem extracta amara ex aquis aromaticis propinata; corpora medicata, quae tonicas et excitantes copulant vires, uti Absynthium, Calamus aromaticus, Caryophyllata, Chamomilla a Baglivio dilecta, forma infusi saturati, extracti alcoholico-aquosi aromatico vehiculo soluti; vel

in substantia. — Commendari meretur pulvis e calamo aromatico, floribus Chamomillae, et sulfure aurato antimonii conflatus. — Decoctum saturatum Parmeliae parietinae (ex Uncia dimidia), Corticis Liriodendri et Rhus Cotini, ex Uncia una corticis contusi paratum, in febribus tertianis saepe proficuum vidimus; quartanis tamen, praesertim autumnalibus jugulandis raro suffecit.

369. Ubi ejusmodi simpliciori adparatui cedere noluerit febris, ad generosiora omnino confugiendum, et quidem nunc ad tonica adstringentia et stimulantia contractiva, nunc ad stimulantia expansiva et narcotica.

370. Etiamsi omnis febris intermittentis dispositio, quam exstinguere molimur, semper eadem sit, modificata solummodo pro circumstantiarum diversitate; attamen processus pathologicus inde excitatus variare solet, prouti vel unus, vel alter factor vitalis, contractio nimirum aut expansio praedominium adquirit. In primo casu febris intermittens majorem nisum fovet in crystallisationem organicam, in secundo ad colliquationem massae organicae, ipsarumque virium tendit.

371. Tonica adstringentia igitur, et stimulantia contractiva convenient magis in illis febribus, in quibus motus organicus expansivus eminet; in febribus ergo aestivis, continuata humiditate atmosphaerae sustentatis,

in hydropem et profluvia nitentibus, laxitate solidorum junctis; in febribus universim, quae potius productioni organicae, quam incitationi sunt infensae.

372. Commendatione prae aliis digna sunt: decocta satura et extracta corticum Hippocastani, Quercus, Salicis variae, Martialia, flores Arnicae in substantia, Cinchonacea; quae tanto magis actuosa redduntur, si diffusibili quodam stimulo, aut viscerali aromate combinantur. — Obstant usui stipticorum — viscerum emphraxes. Simplicia tamen parectamata non facile exasperantur remediis contractivis, imo non raro corriguntur.

373. S t i m u l a n t i a e x p a n s i v a e t n a r c o t i c a e contrario illis praecipue opponenda erunt febribus, in quibus peculiaris eminet productionis organicae in coagulum nisus (praemittendo solventium usum); aut ubi contractionis praedominium factoris vitalis expansivi vim ita supprimit, ut hoc se ad aequilibrium componere nequeat v. g. in febribus algidis, erethismo excessivo, virium debilitate junctis, horrore valido orsis. — Excellunt inter caetera radix Valerianae sylvestris, herba Valerianae celticae nuper ab H a c k e r o proposita, Cinnamomum, Mentha piperita, Phellandrium aquaticum, et Opium. Convenit tamen semper, ut tonicum quoddam pro basi retineatur remedium.

374. Methodus febres intermittentes n a r-

coticis tractandi jam Hippocrati arrisit, qui post iteratas purgationes primarum viarum commendavit semina Hyoscyami, aut Mandragoram cum succo trifolii fibrini et vino. — Recentiorum quidam Nucem vomicam et Fabam S. Ignatii praediligere voluerunt; interim Opium, consensu practicorum, omnibus aliis palmam facile praeripit. — Solum quidem febribus suffocandis nonnisi raro sufficit; in connubio tamen cum remediis aromaticis, tonicis, cinchonaceïs, horum efficaciam acuit modo rationi congruo; etenim erethismum sphaerae gangliaris componere juvat, vim sensiferam minuendo, ejusque inaequabilem dispensationem moderando, energiam contra exaltat, factoris expansivi potentiam augendo. — Wedekind opii usui extractum aloës interposuit, ut alvi stypsis, facile damnosa, avertatur (1).

(1) Heilungsverfahren im Kriegs-Lazareth zu Mainz. Berlin 1802.

375. Remediis externis, quorum proficuam in intermittentibus actionem et ratio suadet, et praxis confirmat, adnumerantur praecipue antagonistica seu revellentia. Plurimum prodest largum vesicans, aut sinapismus epigastrio adplicitus. — Alii utuntur litu spirituoso-aethereo juxta spinae dorsalis decursum.

376. Ejusmodi methodo rationali, ad normam casus individualis prudenter modificata, plurimas febres intermittentes feliciter fugamus; ma-

xime vernales, benignas, tertianas, quotidianas, quartanas recentes. Interdum tamen indicata mutare oportet. — Ast non semper adeo obsequiosas cernimus febres autumnales, endemicas, consistentes, inveteratas, recidivantes; quare methodum rationalem empiricis auxiliis nubere oportet, annosa quidem experientia confirmatis, sed modo nobis nondum sufficienter perspecto agentibus, ac ideo specificorum nomine insignitis. — Cortex Chinae et Arsenicum huc refertur.

377. Utrumque quidem remedium classibus superius enumeratis comprehenditur, unde indicatum praebet, quod rationali quodammodo indicationi obtemperat. — Eminens autem et fere constans proprietas, omnis generis febres intermittentes, dummodo legitimae et perfectae fuerint, non excipiendo et illas, quae contra quaevis alia remedia rebelles fuerunt, supprimendi, specificam actionem abunde evincit.

B.

METHODUS SPECIFICA.

a. CINCHONACEA.

378. Plantae, quae virtutem suam mirificam febres periodicas suffocandi, singularibus principiis debent, materiae utpote chinaceae, et acido chinico, modo tamen hucusque nondum noto agentibus, ex prodigo Cinchonae Botanicorum genere depromuntur.

379. Vires corticis Cinchonarum medicatae fortuito casu detectae fuerunt, cum scilicet Hallero testante, Barbari ex aqua lacuum potata, in quibus trunci arborum macerabantur, a febre intermittente liberati fuissent.

380. Celebre nomen a Linnaeo impertitum erat in gratiam Comitissae de Cinchon, conjugis Peruviani Proregis, quae anno 1638 usu hujus corticis e pertinaci convaluit febre. — Ab anno 1640 ad 1648 in Europa, praecipue in Hispania et Italia per Societatem Jesu divulgabatur. — Acres tamen ortae sunt lites, cum Medici Hispani, Galeno addicti, ejus usum pertimescerent. Sydenhamus vero et Mortonus omnem lapidem moverunt, sua auctoritate magis universalem reddendo corticis febrifugi usum. Propugnatam in Italia a Ramazzinio Chinae efficaciam, Zendrini (1), eximius Torti, et Werlhof in emolumentum generis humani vindicarunt.

(1) Trattato della China China, con una prefazione intorno ai pregiudizj, che corrompono l' arte medicinale, col modo più severo d' apprenderla. Venez. 1705.

381. Cortices Chinae varia, et quidem specifica continent principia, quorum exactiorem cognitionem recentiorum Chymicorum diligenti analysi in acceptis referendam habemus, quos inter eminent Vauquelin, Fourcroy, Schrader, Bucholz, Fabbroni et Pfaff. — Omnibus comparatis, sequentes Cinchonae cor-

tici tribui possunt elementa: 1) Materia Chinacea (Cinchonicum, Chinastoff), sicca, fragilis, fusca, amara, in aqua fervida solubilis, quae medium tenet inter principium extractivum et resinam. 2) Acidum Chinicum cum calce plerumque conjunctum, quod in crystallos redigitur foliaceas, saporis intense acidi. 3) Materia scytodephica cum chinacea mixta. 4) Mucus vegetabilis seu gummi. 5) Principium volatile, quod secundum Fabbroni et Tromsdorff in oleo aethereo consistit. 6) Fibra lignea. — Proportio tamen et ratio unionis variat pro diversitate speciei.

C. H. Pfaff System der Materia medica nach chemischen Principien. Leipzig 1811. 2. Bd.

382. Antifebriles corticis Cinchonarum vires nonnulli in acido chinico (Deschamps), alii in materie chinacea (Chretien), alii plane in fibra lignea difficulter digerenda (Autenrieth) quaesiverunt. — Lis adhuc sub judice latet; major tamen probabilitas pugnat pro opinione, quae eminentem efficaciam Cinchonico tribuit; hoc enim et ipse Sprengelius (1) sublatam vis sensiferae ac energiae indifferentiam restitui, energiam imminutam augeri, facultatis contra sensiferae augmentum imminui contendit.

(1) Institut. Pharmacolog. Vol. II. §. 205.

383. Ut Cinchonacea tuto et felici cum successu exhiberi possint, ad sequentia respicien-

dum erit momenta: 1) Ad ea, quae corticis febrifugi usum absolute necessarium reddunt. 2) Ad illa, quae ejus usum vetant. 3) Ad modum exhibendi.

384. Vituperanda omnino esset prodigalitas, corticem antipyreticum, qui caro pretio e longinquis Americae terris advehitur, omnibus opponere velle febribus, quarum haud paucae etiam nostratibus cedunt remediis. — Qua de re usum corticis ad sequentes restringimus casus: 1) In febribus larvatis, comitatis, perniciosis; 2) in febribus, sub quarum paroxysmis manifestis cachexia indies crescit; 3) in febribus nimis praecipitanter anticipantibus, cum nisu in typum continuum; 4) in illis, que brevissimis stipantur apyrexiis; 5) in quartanis aestivis, autumnalibus, maxime endemicis, tum simplicibus, tum duplicatis; 6) in omni febre aliis remediis rebellanti, habituali, ad recidivas prona, proprio habitu pallido signata; 7) tandem in intermittentibus, in quibus protractus et irritus diversorum auxiliorum usus metum alius mali, aut sumptus cortice peruviano majores producit.

Val. Hildenbrand Ratio medend. Tom. II. p. 197.

385. Momenta, quae Cinchonaceorum usum vetant, sunt: complicationes cum charactere inflammatorio, sive universalis sit hypersthenia et diathesis phlogistica, sive topica alicujus organi nobilioris inflammatio; colluvies gastrica qualiscunque indolis; viscerum abdominalium infarctus

et hydropismus; defectus apyrexiae perfectae, typus proinde subcontinuus; febris intermittens spuria, qualis v. g. est hectica phthisicorum, nisi chinam scopo roborante propinare scopus esset.

386. Rarissimi sunt casus, ubi, nullo prorsus respectu ad supradicta momenta habito, cinchonae divinas dotes implorare absoluta urget necessitas, uti in gratiam febris perniciosae, e. c., instanti vitae periculo junctae. — E duobus malis tunc minus eligendum. — Menstruatio, graviditas, puerperium corticis usui non obstant, dummodo debita circumspectione dirigatur.

387. Damna, quae praematuram ac imprudentem sine mora sequuntur chinae usurpationem, sunt: digestionis vitia; pondus ad epigastrium; saburra pertinax; viscerum, in specie hepatis et lienis emphraxes; alvi anomaliae; icterus; hydrops; mutatio typi intermittentis in continuum, regularis in erraticum; intensior suppressae ad speciem febris in palindromen propensio; febricula lenta. — Repeti tamen debet: noxios effectus nequaquam Chinae, sed pravo ejusdem usui tribuendos esse (Sydenham).

388. Relate ad modum cinchonacea exhibendi, notanda veniunt: 1) Justa qualitas. 2) Debita dosis. 3) Debita forma. 4) Tempus praebitionis et continuationis necessitas. 5) Combinatio cum aliis remediis.

α. JUSTA QUALITAS.

389. Variae existunt Cinchonae species ex America advectae, quarum manca per longam annorum seriem notio, recentiori praeprimis aevo ad majorem perducta est perfectionem indefessis scrutiniis celebrium rei herbariae cultorum Clariss. Mutis, Humboldt, et Bompland.

390. Cortex Chinae officinalis, seu fuscus, cortex peruvianus, etiam China Loxae dictus, omnium optimus est, atque juxta nonnullos a Cinchona condaminea et lancifolia desumitur. — Aliorum ad mentem vero miscelam sistit corticum variarum Cinchonae et Weimanniae specierum. — Genuinus si fuerit, in frustis occurrit convolutis a calamo scriptorio ad digitum crassis, duris, siccis, fragilibus, quorum externa facies fusco-nigricans, lichenibus griseis notata; interna coloris cinnamomei, subfusci. Fracturam exhibet levem et splendidam; saporem aromatico-amarum, specificum. Selectus ejusmodi cortex etiam Quinquinae nomine insignitur.

391. Cortex Chinae flavus seu regius, e Cinchona cordifolia Mutis, aut pubescente Vahl. depromptus eandem ac fuscus virtutem habere dicitur, ob minus simul, quo comparatur, pretium commendandus.

392. Corticem Chinae aurantiacum, quem testante Humboldtio Cinchona lancifolia largitur, prioribus adhuc effica-

ciorem esse tradunt, ita quidem, ut duae drachmae ad profligandam febrim sufficiant. Ast ad nos non defertur.

393. Vilioris demum notae sunt Cortex Chinae delicatae, Cinchonae ovatifoliae et oblongifoliae (China rubra), floribundae (China S. Luciae), purpureae, latescentis, montanae (China Martinicensis); China Tecamez, brachycarpa, corymbifera, etc., quae omnes in commercio raro occurrunt, et pro usu pharmaceutico commendatione non sunt dignae. Cortex Chinae caribaeae, et surinamensis drasticis pollet viribus; unde illius in Imperium Austriacum advectio interdicta est.

β. DEBITA DOSIS.

394. Dosis consueta corticis in substantia, quam, nisi peculiaris subsit morbi pertinacia, febribus fugandis plurimum sufficere experientia docuit, est ab Uncia dimidia ad integram, nychthemeri spatio consumenda. Ejusmodi dosis pulveris subtilissimi in 8 dividitur partes, drachmam semis aut unam continentes, quarum una omni hora aut bihorio propinanda. — Minores doses desideratum nonnisi tunc praestant effectum, ubi aliis aptis combinatae fuerint remediis; majores contra difficulter deglutiuntur, non digeruntur, et stomachum gravant. Quo brevius est intervallum apyreticum; eo majoribus crebriusque exhibitis

utendum dosibus, habito semper ad subjectum et vires degestrices respectu; quibusdam enim individuis vomitum facile creat, vel alvum oppilat. — Infantibus drachma una aut ad summum duae sufficiunt. Decoctum paratur ex Uncia una, per horam integram vase clauso coquenda, ad colaturam Unciarum decem fortiter expressam.

395. Relate ad quantitatem Chinae, quam singulae febres varii typi pro sui fuga exposcunt, nullae stabiliri possunt leges; in uno enim casu pauca dosis citius proficua evadit, quam larga in alio. — Febres diuturnae, recidivantes, anomalae et malignae dosibus plerumque majoribus egent.

γ. DEBITA FORMA.

396. Optima et communissima corticem peruvianum exhibendi forma est in substantia, ut dicunt, seu in pulvere alcoholisato, qui omnia principia non mutata continet, ac omnem chinae virtutem gerit. — Quibusdam aegris idem pulvis in formam electuarii aut boli redactus magis arridet.

397. Sunt tamen subjecta, quae vel propter idiosyncrasiam particularem, vel propter ventriculi languorem a corticis pulvere male habent. Eis decoctum saturatum melius conveniet, quod turbulentum, coloris ex fusco aurantiaci, ac odoris fragrantis specifici sit, oportet.

398. Infusum Corticis sive aquosum,

sive vinosum scopo antifebrili laudem non meretur; principia enim efficaciora, chinaceum utpote et scytodephicum nonnisi protracta coctione extrahuntur.

399. In casu urgente aut contumaci, infuso-decoctum Chinae pulvere ejusdem acui solet; forma, quae reliquis palmam praeripit efficacia, praesertim cum aptis coindicatis in copula.

400. Extractum chinae aquosum, vel alcoholico-aquosum in iisdem casibus ad drachmam unam vel duas in die exhibetur. — Minorem potentiam habere dicitur, quoniam alvum facile ciet; caro praeterea pretio constat. — Infantibus tamen egregie convenit; tum quod gratius sit; tum quod facilius digeratur, et alvum non stipet.

401. Efficax praeparatum sistit tinctura Chinae composita, seu Elixir roborans R. Whitii, quam praeter corticem peruvianum, radix Gentianae, ac flavedo corticum Aurantiorum ingreditur, spiritu vini et aqua Cinnamomi soluta. Ad drachmas aliquot de die propinanda. — Pro infantibus exstant morsuli, et syrupus Chinae.

402. Nuper denuo proponebant Extractum spirituosum corticis Chinae (Cinchonin), quod resinoso seu chinaceo praesertim scatet principio, atque a longiori jam tempore sub nomine salis essentialis Chinae in multis conservabatur officinis. — Ad pauca

grana exhibitum potentissimas exerere traditur vires, replicatis experimentis adhuc confirmandas.

Ficinus, Cinchonin, medicamen efficacissimum adversus cachexiam e febre intermittente obortam tutissime exhibendum. Dresd. 1816.

403. Internus Corticis sub forma debita usus omnium securissimus est, primitivam enim ac immediatam actionem in systematis splanchnici centrum exerit. — Clysteribus Chinae laudem tribuere nequimus; remedium enim digestu alioquin difficile intestinis crassis nec subigitur, nec sufficienter absorbetur. Majores corticis, quae tali sub forma semper exiguntur, doses, nunc alvum pertinaciter claudunt, damnosum meteorismum, viscerumque infarctus provocant; nunc indigestae furtim expelluntur. Unde methodus febres intermittentes per anum adgrediendi, jam a Tortio merito vituperabatur. — Refugium sisteret nonnisi in illis subjectis, quae corticem ore absumere aut absolute nolunt, aut nequeunt. — Tanto minus denique sperandum erit de balneis chinaceis, de adplicatione corticis ad carpos, de pulvere subtilissimo universae recens natorum cuti adsperso. — Obstat simul sensus oeconomicus.

δ. TEMPUS PRAEBITIONIS, ET CONTINUATIONIS NECESSITAS.

404. Tempus pro cortice exhibendo maxime opportunum est illud apyrexiae, postquam paro-

xysmi exantlati omne disparuit vestigium. — Imminentibus futuri accessus prodromis a cortice desistendum esse medicorum quidam jubent. — Compertum vero habemus, quanta sit ejusdem remedii scopo confundente exhibiti efficacia. Qua propter nihil obstat usum chinae debitis intervallis eousque protrahendi, donec frigus febrile potenter evolutum sit; dummodo defuerint circumstantiae contrariae, medici prudentia eruendae.

405. Damnosus vero evadit usus corticis peruviani durante caloris stadio, sub quo rediviva motus organici expansivi et circulatorii systematis actio, aequilibrium inter factores vitales sublatum restituere, ac nociva, vel saltem superflua elementa variis colatoriis e corpore eliminare nititur. — Damnosior demum adhuc sub ipso actu critico.

406. Pro diversitate intervalli apyretici, corticis nunc major, nunc minor dosis, mox omni bihorio, mox omni hora repetenda erit. — Hunc in finem, ingruente apyrexia saepe obdormiens aeger, paulo post, remedii sumendi gratia, e somno excitari debet.

407. Corticis peruviani usum protrahendi necessitas quidem nonnisi eousque persistere videtur, quousque febriles accessus recurrere non desinunt. Ob insignem vero febrium in recidivas proclivitatem securior erit modus, aliquot paroxysmorum decessionem expectandi; ne ta-

men in contrarium timiditatis conjiciamur errorem, nimis protracti utpote nunc damnosi, nunc saltem superflui chinae usurpationis, quam nonnulli medici plane ad plures septimanas extendi suaserunt (Sydenham, Morton et Mongart).

408. Certae ac stabiles regulae dari non possunt, sed prudentiae medici plurimum erit committendum. — Abstineri tamen a cortice facile potest, postquam quartanae unus, tertianae duo, ac tres quotidianae emanserunt paroxysmi, suadendo usum magis continuatum in febribus larvatis, perniciosis, autumnalibus, pertinacibus, endemicis. — Si cuidam diutius insistere placuerit, doses saltem sunt imminuendae. — Recidivae evitatio plurimum dependet a justa convalescentiae cura.

ε. COMBINATIO CHINAE CUM ALIIS REMEDIIS.

409. Etiamsi Cortex peruvianus febri supprimendae per se solus saepissime sufficere soleat; nihilominus plures in praxi occurrunt casus, in queis mox corticis febrifugas vires adjuvare et acuere, mox lateralibus simul indicationibus satisfacere necessario oportet.

410. Remediis, quae Chinae virtutem exaltare et acuere valent, accensentur omnia corpora medicata, rationali modo eam organismi morbosam conditionem invertentia, qua febris sustinetur (§. 351). — Quatenus Cinchonacea toni-

cis et adstringentibus alioquin eminent viribus; ejusdem generis pharmacis vix unquam jungi solent; maximo contra cum emolumento aromaticis, nervinis, amaris, acribus copulantur, uti sunt: Cinnamomum, Mentha, Valeriana, Arnica, Chamomilla, Calamus aromaticus, Sal ammoniacus, Extracta amara, Vinum, Opium, etc. — Lyson (1) prae caeteris extollit corticis cum Serpentaria virginiana connubium, cui jam Sydenhamus insignes tribuit vires antifebriles. — Ejusmodi combinationum necessitati, ac evidenti efficaciae originem debent numerosa, quae in variis Dispensatoriis notantur, ac ab agyrtis venduntur pharmaca antifebrilia composita, electuaria, pilulae, essentiae, tincturae.

(1) Dan. Lyson Pract. Abhandlungen von den Wechselfiebern etc. Aus d. Engl. Leipz. 1774.

411. Edocuerunt nos monita et experientiae Illustrissimi Praesidis et Archiatri L. B. de Stifft, minores etiam doses corticis peruviani profligandis febribus sufficere, dummodo adaequatis combinentur remediis. — In nostra praxi scopo praefixo optime satisfecerunt uniones corticis cum sale ammoniaco, Gentiana, Acoro, Arnica, Valeriana, aut Opio, individuali casui prudenter adaptatae. — Mucilaginosa, et laxantia salutares corticis vires destruunt.

412. Aegris, qui Chinae corticem ob idiosyncrasiam renuunt, aut ventriculi incommoda patiuntur, medicamen gratius reddatur, ac dige-

stu facilius. Inter similia corrigentia pertinent aromata grata, et vinum bonum. — Decoctum chinae cum tostis Coffeae aut Cacao granis paratum vel mixtum feminis, vino nuptum viris arridere solet. Dulcia Chinae usum magis ingratum reddunt.

413. Si eodem tempore, quo antidotum exhibemus, laterales simul explendae fuerint indicationes, singula indicata casus diversitati erunt adcommodanda.

414. Quibus China alvum movet, aromatibus vel opio jungatur; decocto vel extracto, quae facilius per alvum ruere solent, substituatur pulvis.

415. In casu contrario clysteribus, suppositoriis, aut electuario lenitivo interpolatim exhibito obviam eundum; et si haec non sufficiunt, cortex peruvianus cum amaris, rhabarbarinis vel aloëticis combinandus; alvus enim sub usu Chinae facilis sit, oportet. Cavendum tamen semper, ne tumultuaria inducatur diarrhoea, corticis vires facile elidens.

Valcarenghi Diss. de usu et abusu rhabarbari cortici uniti. Cremae. 1748.

416. Comes viscerum abdominalium infarctus, aut cachexia universalis, eodem tempore amarorum solventium, salis ammoniaci, mercurii, stibii, aut carbonatis barytae, a Bernardo Lorenzio propositi, usum postulat.

417. Erethismus excedens, qualis in quibus-

dam infantibus, in feminis hystericis, ac subjectis nervosis viget, opio et antispasmodicis cortici sociatis eget.

418. Praesente diathesi hydropica diureticis acribus aut stimulantibus, squilla, junipero, terebinthina, spiritu nitri dulci, vino Austriaco vel Rhenano commisceatur.

419. Reliquae complicationes laterales, quae infinitae esse possunt, medentis prudentiae sunt committendae.

ζ. CHINAE SURROGATA.

Henrici Hartung Diss. de Cinchonae speciebus atque medicamentis chinam supplentibus. Argent. 1812.

Burtius Preisschrift über die inländischen Pflanzen, womit man in den Niederlanden die ausländischen Vegetabilien ersetzen könnte. Brüssel 1784.

420. Etiamsi a longiori jam epocha medici intenti fuerint, ut remedium inveniretur, quod cortici peruviano aequiparari, illumque prorsus superfluum reddere valeret; maximae tamen hoc respectu indagines recentiori praeprimis aevo institutae fuere, quo ademptum per plures annos exteris cum regionibus commercium, peruviani corticis penuriam ac enorme pretium produxit. — Jussu Augustissimi et Clementissimi Imperatoris nostri, Cujus tanta est in tuenda populorum salute cura, pro optima argumenti solutione insigne praemium destinatum fuit.

421. Non negamus quidem sub universali illo plurium virorum conamine, adtentionem di-

rectam fuisse ad remedia tum obsoleta, et oblivioni perperam tradita, tum antiquitus prorsus ignota, quorum aliqua in febribus profligandis virtus omnino innotuit. — Tale autem remedium, quod corticis divinas ac vere specificas dotes in concreto possideat, ejusque usum penitus superfluum reddat, semper pium adhuc manet desiderium, eousque non explendum, quousque nota viget lex: non dari duo entia perfecte similia.

422. Praeter diversa pharmaca, quae cognitis potius, quam ignotis et specificis qualitatibus febres fugare credimus, atque variis remediorum roborantium, et stimulantium classibus supra inseruimus, Valerianam celticam utpote, parmeliam parictinam, corticem Fraxini, Hippocastani, Angusturae, Liriodendri, Rhus Cotini, etc., praeter haec inquam remedia, proposita adhuc fuerunt nonnulla, quorum nec agendi modum facile perspicimus, nec febrifugam dotem adhuc compertam habemus.

423. Huc referenda veniunt; Colla seu Gelatina animalis, et Albumen ovorum saccharo junctum (Seguin) (1); herba Datiscae cannabinae (Rubini) (2), Calcitrappae (Figuer), Salviae glutinosae (Anelli) (3), et Taxi baccatae (Brera) (4); Lepidium ruderale (in Russia communiter usitatum); folia Oleae (Cazal);

cortex Prinos verticillati (Gregg), et Platani occidentalis; stipes Cynarae Scolymi; Acida mineralia, praecipue nitricum; remedium Stützianum (Burkard); Mercurius sublimatus (Potts); pulvis Carbonis; aliaque plura.

(1) Gautieri Versuche und Beobachtungen über die thierische Gelatina in Wechselfiebern. — In Hufeland's Journ. 18. Bd. 2. St.

(2) Medicinische National-Zeitung. 1798. S. 345.

(3) Anelli Cenni medici sulla Salvia Glutinosa. Milano 1808.

(4) Comment. med. Tom. I. Part. I. p. 76.

424. Inter cuncta, quae Chinam supplere posse traduntur remedia, eminere videntur Fabae Coffeae, secundum recentissimas analyses, materiam continentes sui generis (Coffeaceum, Caffehstoff), chinicae summe analogam, ac in multis intermittentibus proficuae visae. — Propinatur Extractum fabarum viridium ad mentem Grindelii (1) paratum. — Vulgare helluonum febre intermittente laborantium remedium sistit potus e fabis Arabicis tostis, cum succo citri et Taphia.

(1) Grindel's Erfahrungen über den rohen Caffeh. In Hufeland's Journal. 1809. 11 St.

425. Oeconomico autem intuitu nullum resultare lucrum, quousque succedanea in exoticis quaeruntur plantis, sponte patet; et quidem tanto minus, quum et indigena possideamus vegetabilia mox adlatis vix non superiora.

b. ARSENICUM.

Thom. Fowler Medical raports of the effects of arsenicum in the curse of agues. Lond. 1786.
Harles de usu arsenici interno.

426. Alterum, cortice peruviano vix non potentius contra febres intermittentes remedium sistit truculentissimum venenum, Arsenicum. Fertur quippe mole insensibili (ne obsit, si Diis placet) datum innumeras febres adeo constanter sustulisse, nunquam ut fefellerit.

427. Videtur usurpari coeptum, aut saltem increbuisse ejus usus circa saeculum XVII, aut hoc ipso procedente, e relatione Ros. Lentilii ad Academiam Naturae Curiosorum facta. — Ex illo tempore arsenici, ab agyrtis plerumque in usum vocati, ubique passim vestigia reperta sunt. — Praecipue vero periculosum hocce pharmacon in praxin audaci manu introduxerunt Fowler et Brera; cujus antifebrilis virtus nuper ab Heimio multis encomiis celebrata est.

428. Etiamsi antipyreticae arsenici vires negari nequeant; quis est tamen, quaeso, quem lateant summe exitiales dirissimi hujus toxici effectus? Ad pauca solum grana exhibitum, cardialgiam, vomitum, gastritidem, colicas, vertigines, deliria, convulsiones, ac repentinae mortis periculum; diutius ad minimas doses protractum tussiculam siccam, dyspnoeam, paralyses, febrim hecticam, et atrophiam non emendabilem lento passu invitat.

429. Nemo itaque mirabitur, si ejusdem remedii scopo febrem debellandi usum similia sequantur posthuma, quae quidem feliciori in casu sub diuturna chinae et lactis adplicatione evanescunt, interdum vero omne artis molimen elidunt. — Neque patrocinatur arsenico tritum illud de aliis venenis effatum: quod unica sit dosis magnitudo, quae e remedio venenum, et vicissim efficit.

430. Cautiores propterea clinici, maxime qui gravia defuncti Praesidis L. B. de Stoerck monita e fidelibus observatis deprompta ponderaverint, ab hocce ancipiti remedio libenter abstinent, abhorrent; nisi desperatus fuerit casus, contra quaevis alia rebellis, ac deplorata aegri sors, ubi praestat chronicum quoddam malum morti evidenti praeferre.

431. Potiores regulae, quas sub usu arsenici observare oportet, sequendo incomparabilem Hartmannum (1), sunt: 1) Arsenicum non adhibeatur, nisi in febre gravissima larvata, perniciosa, aut pertinacissima, nullo mitiori remedio sananda. 2) Doses cautissime dispensandae, post intervalla sat magna repetendae, semper e vehiculo quodam mucilaginoso vel lacteo propinandae, aut opio jungendae. 3) Quamprimum phaenomena suspecta in conspectum veniunt, ad antidota quantocyus recurrendum. 4) Energia vitalis opportunis auxiliis conservanda.

(1) Hartmann Pharmacologia dynam. Tom. 1. p. 379.

432. Praeparata pro usu interno destinata sunt sales e connubio arsenici albi seu acidi arsenicosi cum lixiva aut soda carbonica, qui arsenico albo praeferuntur. — Solutionis sodae arsenicosae, seu Liquoris antipyretici, a Harlesio commendati, guttae decem aut quindecim pro adulto bis, terve in die exhibentur, in vehiculo quodam mucilaginoso.

2. TRACTAMEN FEBRIUM INTERMITTENTIUM ANOMALARUM ET COMPLICATARUM.

433. Quamprimum febres intermittentes anomalias induunt in decursu, quas nunc in paroxysmorum symptomatibus et stadiis, nunc in apyrexiis, nunc in typi ratione observare licet; etiam methodus medendi a consueta, quam morbus regulariter excurrens postulat, diversa sit, oportet. — Generalis enim et hic suam auctoritatem defendit canon, jubens: ut morbus anomalus in regularem, complicatus in simplicem convertatur.

454. Si anomaliae aut complicationis manifesta innotuit causa, in aegro vel in rebus eum circumdantibus sita, directo modo erit auferenda. — Sin vero latuerit, vires naturae ita disponere et moderari oportebit, ut lateralibus obedire cessent impulsibus, et ut singulorum paroxysmorum ad finem salubres efficere possint evacuationes, quarum inhibitio creberrimum sistit anomaliarum et complicationum fontem.

435. a. Febres inordinatas et latentes (§. 75 et seq.) remediis aperientibus, et amaro-solventibus non raro in manifestas mutari videmus. Si tamen leniora ejusmodi remedia non suffecerint, magis tonica in connubio cum sale ammoniaco, aut cum aromatibus requiruntur. — Adstringentia et Cinchonacea fere nunquam prosunt; imo saepe saepius anomaliam augent, et cachexiam invitant.

436. Febres comitatae et larvatae, praecipue illae, quae sub ominosi symptomatis schemate recurrunt, ac ideo perniciosae dicuntur, quantocyus supprimendae sunt, nullo interdum ad ipsas complicationes respectu habito. — Quapropter valentissima in usum trahantur febrifuga. 1) China selecta in dosi dupla aut tripla, brevibus intervallis repetita, tempore apyrexiae aeque ac sub paroxysmo inchoante, in substantia porrigenda. 2) Ejusdem cum sale ammoniaco, Valeriana, Vino, Opio miscela. 3) Irritamenta cutanea, vesicantia, aut sinapismi ad suras, et ad epigastrium cum energia adpliciti (1). 4) Methodus praevertens et confundens casui analoga. 5) Arsenicum ipsum in casu desperato. 6) Rationalis symptomatum praevalentium durante paroxysmo medela.

(1) Wolff Abhandlung vom Nutzen der spanischen Fliegenpflaster in soporösen Wechselfiebern. Altona 1785.

437. Indicatorum remediorum protractior requiritur usus, quam in manifestis et simplicibus

fieri solet. — Suffocata demum febre residuae complicationes, quas primo intuitu negligere oportuit, debite tractandae; iisque simul obviam eundum taediis, quae fors e nimis energica methodo pullulare potuerant.

438. b. Febres intermittentes subcontinuae, ac vario charactere inquinatae, hujus praeprimis amotionem deposcunt. — Attamen plurimum differunt remedia, quae id praestare valent, pro diversitate praevalentis naturae, et organici systematis citra normam adfecti. — Postquam complicatio aptis adminiculis abstersa, aut maximam partem infracta, et febris intermittens simplex reddita fuerit, haec nunc rationali methodo, nunc specifico jugulanda. Interdum uno quasi ictu utrumque adtingere finem succedit.

439. α. Febres intermittentes charactere inflammatorio excessivam supponunt systematis arteriosi energiam cum oxydationis processu incitato, quam aptis remediis cicurare oportet.

440. Raro character inflammatorius et topica quaedam phlogosis ad eam evehitur potentiam, ut generosiori indigeat adparatu; quin simul intermittens deleatur qualitas. — Sufficiunt ideo plerumque remedia emollientia, refrigerantia, solventia, eccoprotica; decocta Althaeae aut Graminis cum salibus mediis, nitro, cremore tartari, sale anglico, arcano duplicato; pulpa

Tamarindorum aut Prunorum, Manna, serum lactis, etc.; non negligendo et topica auxilia sub organi cujusdam irritatione, vel vera inflammatione.

441. Juvat prae caeteris colatoria aperta servare, ut salubria naturae virium subleventur et adjuventur molimina. Superficiei cutaneae eminens habeatur respectus, ubi praevalens in membranis mucosis aut serosis passio, sub forma characteris catarrhosi vel rheumatici incedit.

442. Si vero plethora insignis cum pulsu duro, forti, aut suppresso, delirium phreniticum, peripneumonia gravis cum sputo cruento, acris pleurodynia aut colica, incitationis organicae exorbitantiam nimis vehementem indicaverint, venaesectio sine mora instituatur, pro casus necessitate repetenda.

443. Multum inter medicos disceptatum fuit circa venaesectionis in intermittentibus utilitatem et damna pariter, ac circa tempus pro vena tundenda summe opportunum; quin ex similibus litibus justa formari potuissent corollaria. — Res tamen per se nimis clara est, quam ut ulteriori indigeat discussione. — Si aequi fuerint indicationis fontes, e quibus phlebotomiae desumitur necessitas, virium utpote vitalium conditio, atque organi nobilioris activa congestio; etiam effectus nonnisi salubris esse potest, dummodo intra debitos prudentiae cancellos constiterit medicus. — Nihil tunc interest, utrum ante paroxysmum, vel illo jamjam evoluto, vel tempore

imperfectae intermissionis instituatur. Cavendum unice erit, ne sub paroxysmi declinatione vena tundatur; naturae vires enim, quae in febribus subcontinuis alioquin incapaces sunt paroxysmis perfecte solvendis, in salubribus facile impedirentur operationibus, quas potius expedire juvat. — Phlebotomiae abusum febres intermittentes pejores ac diuturniores reddere, jam Sydenhamus docuit.

444. Eadem ratione, qua hypersthenìae universalis aut topicae apta medela infringitur impetus, singula quoque componuntur phaenomena, apyrexiae indies clariores fiunt, typus intermittens subcontinuus in perfecte intermittentem dilabitur, atque febris complicata redditur simplex, si non sub eodem evanuerit adparatu.

445. Depurata tandem intermittens methodo rationali aut specifica tractetur, respiciendo semper ad characterem inflammatorium brevi exstinctum, ac ad facilem ejus in recrudescentiam nisum. — Arrident ideo amara et cinchonacea simplicia prae acribus et stimulantibus.

446. β. Febres intermittentes charactere septico cum imflammatoriis in eo convenire diximus, quod systema sanguineum eminenter adfectum habeant; differunt tamen indole, quum virium vitalium infracto robore, ac languida sanguinis oxydatione stipentur, nisui in liquationem patrocinante.

447. Exigunt promptissimam et summe ener-

gicam eorum remediorum adplicationem, quae prostratas vires erigere, oxydationis processum intendere, ac dyscrasiam septicam emendare valent, antiseptica passim dicta. — Huc pertinent cinchonacea, scytodephico principio scatentia, acida mineralia, stimulantia potentiora, uti vinum generosum, camphora, angelica, serpentaria, ruta, mentha, dosibus largis exhibita.

448. Quatenus haec pharmaca simul palmaria antipyretica sistunt; eatenus adparatu ipsissimo, quo complicationem summe fatalem tollere conamur, typica quoque organismi conditio exstingui, ac febris intermittens radicitus devinci solet.

449. Haemorrhagiae, sphacelus, et varia profluvia colliquativa his febribus communia, symptomaticam et topicam medelam postulant.

450. *γ*. Febres intermittentes charactere nervoso ratione perniciei prioribus maxime sunt adfines, a quibus tamen differunt, quod manifestum in processu chemico-plastico vitium non patefaciant, sed dynamicam organismi sphaeram vario titulo, et quidem eminenter adfectam exhibeant

451. Etiamsi omnis febris intermittens simplex in sensu lato nervosi characteris sit, quum sphaeram sensitivam systematis reproductivi pro principali agnoscat substrato; nervosa tamen per eminentiam ea solummodo vocatur, quae vel sub paroxysmo, vel extra illum nervosis symptomatibus altioris gradus, et inconsuetis sociatur.

452. Fluit inde, ipsas indicationes, quae graviorem statum nervosum oppugnare jubent, a scopo therapiae rationalis febrium intermittentium simplicium valde parum, et solo gradu discrepare.

453. Excessiva si fuerit virium nervosarum incitatio, deliriis, convulsionibus, hyperaesthesi et similibus juncta, eam sedantibus et narcoticis deprimere oportet, ne in paralyticam vertatur astheniam. Opium in his casibus, secundum Lindii, Wirtensohnii, S. Vogelii, Frankii, ac nostrae scholae experientias principem sibi vindicat laudem, ad grana tria vel quatuor nychthemero absumtum; praesertim si cum zinco, tonicis et cinchonaceis vel cum stimulis diffusibilibus parca dosi jungitur, non neglecta simul methodo antagonistica. — Praeferenda est methodus opium plena dosi subministrandi.

454. Si e contrario vis nervosae resolutio, et paralyticus torpor periodice regeneratur sub forma febris comitatae, syncopalis, algidae, lipyriae, vel vero etiam tempore intercalari continuat sub forma febris subcontinuae nervosae; ad potentissimos recurrere oportet stimulos cortici peruviano nuptos, cujus divinas dotes nervino-tonicas in simili casu nec arsenicum supplere valet. — Radices fragrantes Angelicae, Imperatoriae, et Serpentariae, Naphthae, Olea aetherea, praesertim exotica, Oleum Cinnamomi, Ca-

jeput, Camphora, Moschus, Ammoniacalia, Succinum, vinum generosum, aliaque plura, dosi semper larga sunt propinanda una cum revellentibus, et diaeta eupepta. — In casu desperato ipsius phosphori vires implorare licet, debitis sub cautelis.

455. ℨ. Febres intermittentes charactere gastrico saburrae in ventriculo aut intestinis hospitantis citam expulsionem dictant; illa enim non solum diathesin in periodicos accessus febriles fovet, nervos splanchnicos continuo irritando, verum etiam remediorum antifebrilium usum repudiat.

456. Ventriculus sordibus plenus emetico evacuandus, nisi absoluta quaedam fuerint, quae vomitum ciere vetant, obstacula: haemoptoë, capitis turgor apoplexiam minitans, graviditas, hernia. Seligatur pulvis Ipecacuanhae cum granulo tartari stibiati, aut hujus solutio, si alvum simul movere congruum foret.

457. Libentissime emetica subministrare solemus ante paroxysmum, aut sub illius praecursoribus; tunc enim, praeter, quod saburram eliminent, ac viscera abdominis salubriter concutiant, diathesin febrilem infringere, paroxysmos futuros imminuere, ipsamque febrim non raro radicitus fugare valent potente, quam in systemate nervoso efficiunt, revolutione. Quare etiam absente omni saburra cum emolumento adhibentur, ad alienam nervis impressionem concilian-

dam, uti jam Alexander Trallianus monuit (§. 341).

Murray Diss. de tempore exhibendi emetica in febre intermittente maxime opportuno. Goet. 1782.

458. Absoluta emesi, quam saepe repetere pernecessarium est, saburrae inferiora versus promotae reliquias decoctis solventibus, acidulis, salinis, simulque eccoproticis corrigere, eorumque plenariam expulsionem promovere juvat. — Remediorum, quibus nonnulli saburras mobiles reddere volunt, necessitatem non perspicimus.

459. Sordes in intestinis collectae catharticis egent remediis; nunc lenioribus, eccoproticis et laxantibus; nunc fortioribus seu drasticis. — Inter leniora eminent sales medii, ex amaricante quodam decocto porrecti, tamarindi, pruna, mercurius dulcis, rheum, senna. Mannata et mellita, quatenus tubum alimentarem relaxant, non conveniunt, nisi notabilis intestinorum irritatio inflammatoria particularem mereatur respectum. — Drasticis accensentur aloë, jalappa, scammoneum, gummigutta, colocynthis, quae prioribus quidem efficaciora sunt in diathesi febrili simul enervanda, ast validam postulant subjecti, et praecipue organorum digerentium constitutionem. — Multa arcana antifebrilia, uti pilulae Redlinger, pulveres d'Allhiaud, guttulae Pragenses, et similia, efficaciam plurimum debent aut jalappae, aut aloëticis, e quibus una cum aliis ingredientibus conflantur.

460. Quum vero in cunctis febribus gastricis, praeter saburrae evacuationem, maximus simul respectus habendus sit illius conditionis pathologicae primarum viarum aut organorum vicinorum, quae continuata pituitae, vel bilis secretione gastricam notam producit et sustinet; altera sponte exsurgit indicatio, quae huncce pathologicum statum membranarum mucosarum in febribus pituitosis vernalibus, hepatis contra in aestivis corrigi jubet.

461. Hoc pacto characterem gastrico-pituitosum solventibus antiphlogisticis et digestivis, vel vero amaris et acribus adgredimur, prouti ille vel a membranae mucosae irritativo statu, vel a laxitate dependet. — Character gastrico-biliosus acidis vegetabilibus, et rhabarbarinis optime corrigitur, praemissa necessaria evacuatione.

462. Tali sub methodo non solum notam gastricam, sed ipsam febrim periodicam crebro evanescere videmus; febres enim intermittentes gastricae veris constantes esse solent soboles, et qua tales semper minorem manifestant pertinaciam. — In casu minus secundo, imperante praeprimis autumno, gastrica solum devincitur colluvies, atque febris simplex reddita suis jugulanda erit remediis.

463. Quo major fuit generosae evacuationis necessitas; eo majus quoque esse debebit pristinum fistulae cibariae robur restituendi studium.

464. ε. Febres intermittentes charactere cachectico, manifesta quippe reproductionis organicae labe habitum corporis depravante complicatae, pristinam hujus functionis laesae integritatem restituere jubent.

465. Quatenus vitia vegetationis plerumque effectum febris intermittentis diuturnae aut anomalae sistunt; eatenus primo intuitu clara patet indicatio, febrim utpote genitricem quantocyus supprimendi. — Si vero perpendimus, remediis, quae causae ablationem praestant, secundarios in systemate reproductivo effectus nequaquam tolli, quin imo facile exasperari; indicationis prolatae dolus sponte elucescit. — Exceptionem nonnisi merentur rariora illa febrium specimina, quorum recurrentibus paroxysmis cachexia indies, ac visibiliter augetur. Corticis febrifugi opes tunc quantocyus implorandae (§. 384).

466. Omnes reliquae febres cachectica nota inquinatae, depurandae sunt iis auxiliis, quae productionem organicam in quantitate, aut qualitate laesam emendant.

467. Reproductionis in quantitate justo magis incitatae exemplum praebent viscerum abdominalium parectamata. Remedia, quae ejusmodi hypertrophiam imminuere valent, consistunt in apto regimine diaetetico, in purgantibus, subemeticis, et tonicis, laxitatem corrigentibus.

468. Vitiata processus vegetativi qualitas, qua-

tenus cum febri intermittente in causali existit nexu, duabus communiter sese manifestare solet formis, emphraxi utpote viscerum ventralium, et hydrope.

469. Emphraxes viscerum suam originem debent majori processus reproductivi in coagulum vitiosum nisui; hinc indicata non erunt alia, quam remedia resolventia; nunc antiphlogistica, si manifestum simul obtineat incitationis vitalis augmentum; nunc tonica et acria, si torpor et laxitas praedominetur.

470. Resolventibus antiphlogisticis adnumerantur sales medii, qui simul purgant; aquae soteriae; saponacea; radices Graminis et Liquiritiae; mercurialia mitiora; serum lactis, etc. — Inter solventia tonica pertinent, quae principio extractivo et saponaceo scatent, uti radices Taraxaci, Cichorei, Saponariae, herba Fumariae, inter acria stibium, alcalina, sal ammoniacus, murias barytae, Chelidonium, Lactuca virosa, stipites Dulcamarae, omnia emetica in dosi refracta. Utriusque generis medicamenta cum fructu commiscentur, aut stimulantibus, praecipue gummi ferrulaceis, si casus id exigat, acuuntur. — Praeferimus tamen vix non semper solventia mitiora prae generosis et venenatis; priora enim, etsi lentius agant, tutius agunt, et magis stabile adducunt solamen.

471. Praeter internum mox enarratorum usum, optime simul conveniunt frictiones resol-

ventes sapone ammoniacali, vel unguento hydrargyri griseo, ad unum alterumve hypochondrium instituendae, habita semper alvi liberae ratione. — Regiminis demum diaetetici serius exponendi opportunus fiat delectus.

472. Sub hocce adparatu prudenter modificato pro casus varietate, stases viscerum (nisi summe inveteratae) solvuntur; generale, quod inde saepe pendet productionis organicae vitium emendatur; habitus corporis corrigitur, atque febris, si non evanuerit, saltem regularior et manifestior redditur, ita, ut omni tandem complicationis nota ablata, remediis nervino-tonicis, vel specifico cortice tuto jugulari possit.

473. In chronicis et inveteratis viscerum vitiis, quae radicalem respuunt curam, sufficit aliquod tulisse levamen; quo plurimum etiam contribuere possunt ipsi motus febriles caute moderati, quos praemature supprimere velle, facile nocivum evadit. — Si tandem de suffocanda agitur febre, postquam habitus aegri correctus, ac functiones naturales ad normalem, per quantum licuit, statum perductae fuerunt; Corticem peruvianum cum solventibus, Taraxaco, Cichoreo, sale ammoniaco, libenter jungimus, ut recidivae tanto facilius tollatur metus.

474. L e u c o p h l e g m a t i a vel h y d r o p s una cum intermittente incedens febre, praeter solventia, diureticis simul eget remediis, nunc antiphlogisticis, nunc acribus et stimulantibus,

quae cum Cortice peruviano unire oportet, si crescens indies cachexia febrem suffocare jubet. — Quanta sit Chinae cum sale ammoniaco, Squilla, Junipero in simili complicatione efficacia, cuivis practico notum est.

475. A remediis antipyreticis stipticis sedulo cavendum in omni febre, quae sub decursu productioni organicae infensa redditur; nam etsi laxitatem emendent, colatoria tamen facile occludunt, atque resolutioni stasium passivarum obstant. — Ipsius Cinchonae adstringens principium ex eadem ratione remediis solventibus moderari conamur, ubi rebellis febris absolutum ejus exposcit usum. — Exceptionem unice facerent comites cachexiae cum praevalente in colliquationem nisu, e. g. scorbutica.

III.

REGIMEN DIAETETICUM.

476. Aptum diaetae selectum in curandis febribus intermittentibus summum respectum mereri vel inde liquet, quod magna harum febrium turma e pravo regimine oriatur, et quod plurimae sub decursu productioni organicae insidias struant, cujus sensitivam sphaeram eminenter adfectam praebent.

477. Aëris atmosphaerici ea requiritur conditio, quae systematis nervosi vires recreat, processum vegetativum emendat, incitat, promovet. Esto purus, liber, ventillatus, siccus, tempera-

tus. — Nocet aër humidus, densus, nebulosus, vicissitudine caloris et frigoris alternans, inclusus, paludosis effluviis aliave mephitide foetus. Quapropter angue pejus et cane vitanda sunt: mora in locis uliginosis, in cemeteriis, templis; ambulationes ad litora et rippas fluviorum; aura vespertina; decubitus in cespite sub Jove frigido; refrigerium quodvis humidum; balnea. Illis, qui ob clima nefastum endemica laborant febre, itinera in feliciores terras suadenda. — Quibus id suscipere domesticae vetant angustiae, atmosphaerae ambientis conditio arficiali modo, per quantum fieri potest, salubrior, aut saltem minus noxia reddenda.

478. Quoad victum et potum cavendum est ab omnibus illis alimentis, quae vires digestrices dejiciunt, difficulter subiguntur, ac plexuum splanchnicorum efficientiam debilitant, uti sunt fructus horraei recentes, carnes suillae, pisces, pinguia quaevis, caseus, lacticinia, ova cocta, panis recenter pistus, potus fatuus, cerevisia. Tempore apyrexiae convenit victus mixtus, digestu facilis, ex oleribus et fructibus coctis, aromate conditis, jusculis concentratis, carne vitellina aut gallinacea. Quoad quantitatem sit moderatus, imo parcus, si breve fuerit intermissionis intervallum. Durante paroxysmo sufficit jus meracum pauxillo panis biscocti mixtum. Pro siti fallenda inserviat vinum aqua dilutum. Post prandium modica concedatur potus arabici dosis.

479. Vestitus ratio ea requiritur, quae injurias externas arcere valet, quin corpus gravet.

480. Tempore apyrexiae moderatus corporis motus optime conducit. Imminente vero accessu febrili lectum petat aeger, cumque non relinquat, nisi absoluta crisi, quam blandus plerumque excipit somnus, pristinum virium robur restitutum sit.

481. Febres intermittentes larvatae, subcontinuae, anomalae et complicatae magis strenuam exigunt diaetam individuali casui adcommodandam. In febribus intermittentibus inflammatoriis et gastricis victus parcus et solvens, potus diluens; in septicis et nervosis analepticus, nutriens, cardiacus, aromaticus; in cachecticis nutriens solventi junctus indicatur.

IV.

CURA CONVALESCENTIAE.

482. Postquam febris intermittens, sive simplex, sive complicata debitis auxiliis jugulata fuit, plurimum interest, ut ejusdem evitetur recidiva. Quapropter diligentissima requiritur convalescentiae cura; compertum enim habemus, etsi morbus ablatus fuerit, longiori tempore clandestinam latere opportunitatem, pristino malo, data minima causa, provocando idoneam.

483. Prae aliis convenit protractus remediorum amaricantium et aromaticorum usus, atque regiminis mox expositi ratio, evitando om-

nia, quae ipsum morbum gignere valent, momenta.

484. Nimis continuatum chinae usum, non minus, ac repetitam ejus septimo (in tertianis), ac decimo quarto (in quotidianis et quartanis) post ultimum accessum die praebitionem, a Sydenhamo et aliis propositam, omnino superfluam esse censemus.

485. Vituperandus est quorumdam plebejorum non solum, sed et medicorum mos, purgantibus eum in finem utendi, ut cortex peruvianus ingestus e corpore eliminetur. Imaginaria corticis in tractu intestinali praesentia, evacuatione non eget. Superstes in recidivam pronitas purgantibus facile augetur.

486. Si convalescentium venter officio suo respondere nolit, clysteribus aperientibus, diaeta apta, corporis motu, aut paucis aloës granis sollicitetur.

487. Similiter nociva est venam secandi consuetudo, quae mense Majo, scopo sanguinem depurandi, a multis protegi solet profanis.

488. Imaginationis imperium in provacandis recidivis abunde constat; quare medici officium erit, animum aegri ita disponere, ut omnem rediturae febris timorem amittat. Plurimum contribuere poterit adtentionem aegri meticulosi, illis maxime diebus et horis, quibus febris invadere solebat, ad alia dirigere objecta.

V.

CURA SUCCESSIONUM.

489. Inter innumeras, quae febres intermittentes diuturnas et anomalas excipere possunt, sequelas, creberrimae sunt variae cachexiarum species, quarum tractamen ex supra dictis facile desumitur.

490. Reliquorum posthumorum curam hic loci exponere velle, superfluum foret opus, quum de illis alioquin in decursu Nosologiae specialis fusius tractare oportebit.

491. Unicum monuisse juvat: ut exactus semper habeatur coëxistentis diatheseos febrilis respectus, quae perfectae successionum sanationi frequenter obstare solet. — Scimus autem febres cortice praemature suppressas aeque, ac neglectas, aut taedioso solventium et purgantium usu alitas, ortui malorum posthumorum favere.

492. In primo casu medicorum non pauci suadent, ut pristina denuo revocetur febris, a cujus concussionibus salubrem sperant effectum. Id nonnulli remediis purgantibus, favente praeprimis constitutione annua; alii cortice Mezerei variis cutaneae superficiei locis adplicato; alii adcubitu (contagiosae febrium intermittentium indolis idea ducti); alii belladona; gas acido carbonico denuo alii efficere contendunt. — Si vero perpendimus, quantae et quales ad genesin febris intermittentis requirantur circumstantiae,

tum ignotae, tum nulla arte procurandae (cosmicae), problematis difficultas facile elucescit.

493. In altero casu posthuma plerumque obscuris motibus febrilibus comitata et fota cernimus, quos aptis remediis, ipso cortice peruviano non exempto, jugulare oportet.

VI.

PROPHYLAXIS.

494. Omnis cura prophylactica ad duo praecipue adtendere jubet momenta: 1) ut causae morbum producere solitae destruantur, imminuantur; aut saltem arceantur; 2) ut singulorum individuorum organismus firmetur, talique pacto ejus in percipiendis injuriis externis proclivitas obtundatur.

495. Quodsi uspiam difficultates occurrunt in variis morborum generibus praevertendis; maximae sane erunt in eodem scopo, relate ad intermittentes, adtingendo. Ratio facile liquet, si perpendimus, ad genesin febrium cosmicas simul conspirare potentias, quas frenare, extra artis humanae limites positum est.

496. Negari tamen nequit, notabile emolumentum jam inde fluere debere, si eas saltem vi et numero imminuere conamur noxias, quae humanae potentiae sphaeram activam non excedunt. Has inter principem locum sibi vindicant illae, quas certae cuidam regioni infensas, endemicarum febrium uberrimum fontem esse cerni-

mus. — Reipublicae subsidium tamen hoc intuitu plus valebit, quam singulorum medicorum conamina.

497. Huc spectant: stagnantium aquarum derivatio et paludum exsiccatio, in quibusdam Italiae et Galliae provinciis jussu regiminis jamjam tentata; constructio aggerum et molium ad praepediendas inundationes; excavatio alveorum; leges oryzae et pratorum irrigatorum culturam in vicinia urbium et oppidorum interdicentes; solers causarum febres producere valentium fuga: humiditatis, aurae vespertinae, somni sub divo capti, victus pravi, etc., praecipue aequinoctiorum tempore.

498. Alterum indicationis prophylacticae momentum in eo consistit, ut organismus humanus versus inimicas potentias magis insensibilis reddatur, firmando prae caeteris communiora febrium intermittentium atria, tractum upote alimentarem, cutisque superficiem. — Id quodammodo praestare juvat exquisitum regimen diaeteticum, victus digestu facilis, nutriens, aromaticus, modicus vini, cremati, aut potus arabici usus; exercitium corporis; ventillatio domus; mundities corporis.

499. In Teutonia septentrionali h a l e c e s sale conditi a plebe pro remedio praeservativo habentur, cujus vires concipi possunt, quatenus ventriculi energiam abundante principio salino concitare valet.

500. Salubris omnino etiam esse poterit fumus tabaci, ob narcotico-acres, quibus ventriculum ferit vires, si nocua vitetur sputatio. Experientia saltem testatur viros, et praesertim milites, qui fumum avide sugunt, morbis epidemicis minus obnoxios esse.

501. Cortex peruvianus prophylactico exhibitus scopo commendationem non meretur; nam, etsi ejus efficaciam in dubium vocare non audeamus, diuturniorum tamen, ac per menses protractum usum, qualis necessario requireretur, absolute damnosum existimamus.

502. Ut demum publica salus earum ditionum, quae endemicis abudant febrium intermittentium seminiis, eo facilius servetur, subditos requisitis Hygienes principiis instruere, ac tale munus scholis publicis, vel parochorum curae committere omnino juvaret.

ORDO SECUNDUS FEBRIUM.

FEBRES

CONTINUAE.

FEBRES

CONTINUAE.

Jodoci Lommii de curandis febribus continuis liber Amstel. 1745.

Jaeger, die anhaltenden Fieber, und Untersuchungen ihrer Kennzeichen. Mainz 1790.

Brewer Diss. de febre continua remittente. Duisburg 1798.

1. Febres, quae e pluribus quidem paroxysmis conflatae, decursu tamen non interrupto aegrum detinent, donec vel in salutem, vel in mortem, vel in alium morbum terminentur, continuae medicis dicuntur. (Anhaltende Fieber.)

2. Febrium intermittentium paroxysmi apyretico separantur intervallo, plus minusve perfecto; continuarum contra invasiones ita se excipiunt, ut una nondum finita jam altera subintret.

3. Sunt autem febres continuae vel ex origine tales; vel ex intermittentibus nascuntur, dum paroxysmi notabiliter anticipantes simul prolongantur. — Ultimo in casu etiam libenter in intermittentes dilabi solent.

4. Non solum constans, quae singula paroxysmorum febrilium stadia comitatur undulatio;

sed prae aliis coitus inter paroxysmum nondum exstinctum ac recenter subortum, intensionem symptomatum morbosorum augere necessario debet, ea ratione imminuendam, qua, exstincto prioris paroxysmi syrmate, nonnisi alter remanet.

5. Inde originem repetere omnibus practicis visae febrium continuarum exacerbationes, ac remissiones. — Febris, quae luculentam manifestat oscillationem inter morbum per vices ingravescentem, ac denuo remittentem, continua remittens audit, ut distinguatur a continua continente, quae sine induciis aequali fere tenore aegrum premit.

6. Hujus ultimae tamen, ab Antiquioribus non raro notatae febris realem existentiam merito in dubium vocare fas est; etenim febrium omnium e pluribus paroxysmis compositio, gradarium incrementum et decrementum, ipsiusque ephemerae constans, quae stadiorum circuitu inducitur, undulatio, decursus continentis possibilitatem omnino excludit. — Diligens insuper observatio docet, etiam illas febres, quae continentem primo intuitu mentiuntur decursum, semper aliquam exacerbatiunculam vespertinam, ac lenimen quoddam sublucanis horis manifestare.

7. Superfluam igitur censemus, quam medicorum haud pauci inter febres continuas continentes (συνεχοντες πυρετοι), et remittentes faciunt distinctionem. — Superflua proinde etiam redduntur nomina Synochi, et Sy-

nochae, quorum utrumque juxta vim vocis (α συνεχέω, contineo) nil nisi febrem continentem indicare potest; alterum praeterea, Synochae utpote, grammatices prorsus repugnat regulis, quum jam Synochos generis feminini sit. — Exclusa tali pacto et barbara, et ambigua voce; quacum mere arbitrarios conceptus jungere nonnullis placuit, plures facile evitabuntur errores.

8. Febres continuae incipiunt plerumque a frigore plus minusve intenso, solitis comitibus sociato, cui calor insequitur aestuans, cum siti, cephalaea, turgore universali, aliisque pro causae excitantis, systematis eminenter adfecti, ac futurae febris diversitate variantibus phaenomenis.

9. Exacerbationes solitae, quas, etsi nulli definito adstringantur tempori, vespertinis tamen horis plurimum suboriri videmus, nunc periodico circuitu revertuntur, atque pari passu cum diei vicissitudinibus procedunt; nunc sine lege indeterminatis subintrant horis, saepe saepius improvisae.

10. Exacerbationes periodicae mox typum quotidianum observant, singulis symptomatum incrementis, sive diurnis, sive nocturnis invicem correspondentibus (febres amphemerinae); mox typum tertianum duplicatum sequuntur, congruente nimirum diebus alternis symptomatum intensione, vel saltem invasionis tempore (febres hemitritaeae, se-

mitertianae). — Inditus hiccc febrium in exacerbationes alternas nisus, criticas regit operationes imparibus diebus plerumque solemniores.

11. Febres continuae cum exacerbationibus tertianis (tritaeophyae), et quartanis (tetartophyae) in praxi vix occurrunt, quum singulorum paroxysmorum duratio viginti quatuor horas fere nunquam excedere soleat.

12. Febre increbescente, exacerbationis spatium indies magis extenditur, cum interea remissio ratione reciproca restringatur; imo nec deest exacerbationis eodem die duplicatio, quae summam symptomatum gravitatem producit. — Mitescente febris vigore opposita nascitur inter exacerbationem et remissionem relatio; remissionis extensioni additur, quod exacerbationi demitur.

13. Totus febris continuae decursus nunc intra 24 absolvitur horas (ephemera); nunc nychthemeri spatium tantillum excedit (ephemera protracta); nunc ad 5um, 7um, 14um, 21um protenditur diem (acuta); nunc et ultra vigesimum primum excurrit (febris lenta).

14. Ut numerosissimae febrium continuarum species rationali quodam ordine exponi possint; eas omnium primo in certa, et definita genera subsumere oportet.

15. Inter multiplices autem divisiones, quas Medici vario principio ducti proposuerunt, a generali febrium partitione parum absimiles (Tom. I.

§. 988 etc.), illa omnino prae aliis arridere debebit, quae et conceptu facilis, et rationi analoga, practicum simul includit valorem. — Hocce intuitu summe congruam febrium continuarum in genera distributionem credimus, quae substrato organismi eminentur adfecto, nec non characteri praevalenti superstruitur.

16. Quivis morbus sistit processum vitalem abnormem, seu organismum (vel in toto, vel in parte) in suis functionibus laesum. Natura morbi igitur plurimum participare debebit de specifica indole systematis vel organi adfecti, quod frequenter ipsi morbo nomen impertit. — Multum tamen interest, ut simul modus computetur, quo processus vitalis a norma deflectit. — Hocce jam passionis et substrati complexu statuitur character febris, seu syndrome phaenomenorum summe essentialium, quibus sublatis ipsa febris id, quod prius erat, esse cessat.

17. Etiamsi hujus praemissi dignitatem Antiqui medicinae cultores nequaquam praetervide-rint; nihilo tamen secius recentiores tantum systema pyretologicum simili principio superstruere studuerunt, successu plus minusve felici.

18. Praeeunte jamjam Frid. Hoffmanno, Sydenhamo, et Boerhaavio, magnus Stollius quatuor cardinales febrium characteres, totidem distincta genera constituentes stabilivit: inflammatorium videlicet, putridum, biliosum et pituitosum, quos serius ad tres

ordines reducere placuit eximio Petro Frankio: ad inflammatorium, gastricum et nervosum.

19. Sagacissimus Pyretologus Reil, modo a prioribus diverso, sequentia tria posuit febrium genera: Synocham, Typhum, et Paralysin. — Synocha, irritabilitatem auctam cum activitate organorum febrientium illibata; Typho irritabilitatem auctam cum organorum febrientium energia imminuta; Paralysi irritabilitatem, omnesque alias efficientias in organis adfectis citra modum prostratas indicare voluit. — Ast mere arbitrarium hocce systema, quod nec requisitum valorem practicum includit, suas omnino, ac cuivis medico facile patentes lacunas reliquit.

20. Schola Vindobonensis per plus quam decem annos eosdem, quos semper retinere placuit, quinque febrium characteres cardinales profitebatur, depromptos quidem ex casta observatione, rationali tamen fundamento hucusque nondum evictos.

21. Ut ergo tanto clarius elucescat practicae hujus partitionis dignitas, physiologicam simul rationem quaerere necesse erat, quam etiam absque difficultate in triplici systematum organismi ordine invenire licuit; quorum primum irritabilitatem, alterum sensibilitatem, ac tertium reproductionem, seu vegetationem animalem regit.

22. Etiamsi quaevis febris critica morbum omnium virium et facultatum, ipsiusque substantiae organicae sistat (Tom. I. §. 163); nihilominus tamen vix non semper unius systematis adfectio prae altera praevalere solet. — Inde trina evincitur febrium continuarum distinctio in febres cum praevalente passione: 1) systematis irritabilis; 2) systematis sensilis; et 3) systematis reproductivi.

23. Febres, quae systema irritabile seu sanguineum pro eminenti substrato agnoscunt, modo virium arteriosarum energiam exaltatam, cum haematopoësi et oxydatione vividiori; modo arteriosi systematis infractum robur cum languente oxysi manifestant. Fluunt inde duo essentiales, ac e diametro oppositi characteres febrium: inflammatorius nempe et septicus.

24. Febres, quae systematis sensitivi seu nervosi functiones eminenter laesas, vires nimirum et facultates imminutas, suppressas, vel exhaustas patefaciunt, nervosas dicimus.

25. Pyrexiae tandem cum aperta systematis reproductivi passione, nunc praecipuas turbas in primis viis, saburrali praesertim colluvie distinctas; nunc fontem irritationis, ac symptomata palmaria in viis secundis, sive in systemate lymphatico ostendunt. — In primo casu gastricae, in altero hecticae nominantur.

26. Quinque igitur febrium characteres cardinales sunt: 1) inflammatorius; 2) sep-

ticus; 3) nervosus; 4) gastricus; 5) hecticus, quos jam in capite de febribus intermittentibus proprio schemate exposuimus.

27. Hocce jam ordine specialem febrium continuarum doctrinam exponemus, singulas earum species distinctis, quo spectant, generibus inserendo.

GENUS PRIMUM.

FEBRES CONTINUAE CHARACTERE INFLAMMATORIO.

Rich. Morton Tractatus de febribus inflammatoriis. Lond. 1694.

Fordyce new Inquiry into the causes, symptomes, and cure of putrid and inflammatory fevers. Lond. 1773.

28. Febribus charactere inflammatorio, communiter inflammatoriis dictis, quarum summa in praxi frequentia et varietas neminem latet, sequentia competunt adtributa, quibus, ceu criteriis pathognomicis, ab omni alio distinguuntur febrium genere.

29. I. Eminens passio systematis arterioso-venosi; unde etiam febres vasorum (Gefäfsfieber) nuncupari solent. — Reliqua systemata nonnisi per sympathiam, vel secundario patiuntur.

30. II. Vires vitales, et in specie arteriosae ultra modum incitatae; unde earum reactiones nunc exorbitantes, nunc suppressae a sanguinis renitentia.

31. III. Haematopoësis, seu sanguificatio quantitative aucta; inde major sanguinis copia, polyhaemia, seu plethora vera medicis dicta.

32. IV. Sanguinis qualitas abnormis, a perfectiori ejus elaboratione pendens, sub nomine diatheseos, aptius conditionis seu dyscrasiae phlogisticae nota. — Oxysis incitata efficit, ut sanguis intensiorem, magisque laetum offerat ruborem, ut uberiori scateat plasticae materiae copia, ut contractionis potentia seu coagulabilitate majori polleat, vasorumque irritabilitatem acrius exstimulet. — Cruor ideo extra circulum positus in separationem partium propiorum vergit, coit, atque crustam format lymphaticam, densam, tenacem, flavicantem, fimbriato margine cinctam (crusta inflammatoria, pleuritica, corium phlogisticum), quae cum parte fibrosa sanguinis similiter in compactam massam condensata cohaerens, placentam constituit. — Serum, cujus exigua solum extricatur quantitas, ab adfusa aqua bulliente non coagulatur, sed in liquorem lacteo-saponaceum mutatur, docentibus id experientiis peritissimorum Chymicorum Parmentier et Deyeux.

Lappenberg Diss. de diathesi sanguinis inflammatoria. Goet.

33. V. Orgasmus incitatus e vividiori inter sanguinem copia et qualitate stimulantem ac vires arteriosas vigoratas conflictu.

34. VI. Inde circulus acceleratus cum pulsu veloci, pleno, duro, nunc libero et forti, nunc suppresso et fictitie debili; turgor vitalis auctus.

35. VII. Calorificatio (Thermopoësis) vividior et aequabilis.

36. VIII. Congestiones activae, aut verae inflammationes in variis organis, cum nisu peculiari in specifica vegetationis abnormis vitia; quae tamen abesse aeque, ac adesse possunt.

37. F e b r e s ergo i n f l a m m a t o r i a e sunt febres cum praevalente vasorum passione, virium arteriosarum reactione exorbitante vel suppressa, haematosi, oxysi, orgasmo et thermopoësi adauctis, topica saepe saepius phlogosi comitatae.

38. Familiares prae caeteris sunt subjectis juvenilibus et adultis, sanis, robustis, phletoricis; climati sicco, boreali; anni tempori hyberno.

39. Semper producuntur causis positive incitantibus, quae systema arteriosum ad violentiores et continuatas reactiones stimulant.

40. Terminantur molimine critico plerumque solemni, et nonnisi dum symptomaticae essent, insensibili modo evanescunt, causa irritante, vel primitiva organismi labe sublata.

41. Pro sanatione deposcunt methodum medendi antiphlogisticam, gradui morbi rite adcommodandam.

42. Quemadmodum fundamentalis generum

partitio juxta generale substratum, et febris characterem instituebatur; ita generis ulterior subdivisio juxta substratum particulare et morbi formam optime prosequitur.

43. Sunt autem febres inflammatoriae vel simplices, vel comitatae. — Simplices, praeter universi systematis sanguiferi reactiones vehementiores, cruorisque phlogisticam crasin, nullius organi eminenter adfecti signa offerunt. — Comitatae, synchronam unius, vel et plurium organismi partium irritationem aut inflammationem manifestant.

A.

FEBRIS INFLAMMATORIA SIMPLEX

SIVE

ANGIOSTHENICA.

Reil, Diss. de febre inflammatoria simplici. Hal. 1794.
Tonnet, Essai sur la fièvre inflammatoire, ou angioténique. Paris 1813.

44. Febris inflammatoria simplex, Pyrexia Cullenio, Synocha Reilio aliisque perperam dicta, Phlogopyra et Sthenopyra Swediaueri, Febris angiotenica Pinelii, fors aptius angiosthenica dicenda (ab ἀγγεῖον vas, et σθένος robur) Ital. Febbre infiammatoria, Germ. Entzündungsfieber, est febris continua, velox in decursu; vehemens in symptomatibus; e stimulis positivis orta; virium arteriosarum exorbitantia, vel sup-

pressa reactione, oxysi et coagulabilitate sanguinis aucta, polyhaemia reali, vel simplici orgasmo, atque solemni in salubres crises nisu se distinguens; topica organi cujusdam inflammatione defecta.

45. Minori in gradu febris irritativa (Reitzungsfieber) dicitur, quae exaltatam quidem praebet vasorum reactionem, specificam vero diathesin phlogisticam non praebet, atque nychthemeri spatium raro excurrit, nisi tamquam symptoma topicam alicujus partis, vel alius systematis irritationem comitetur.

46. Apud Hippocratem sub nomine febris ardentis (καῦσος) occurrit, cui tamen et biliosa simul competunt phaenomena. — Aliis antiquis συνεχὴς φλεγματῶδες (continens inflammatoria) nominabatur, ob minus luculentas exacerbationes et remissiones.

HYPOTYPOSIS.

47. Febris inflammatoria simplex persaepe sine ullis prodromis aegros derepente invadit; interdum brevi opportunitate praeeunte sese annunciat, cujus tamen signa, excepta lassitudine, potius illa sanitatis citra normam exaltatae esse solent: turgor utpote notabilis, rubor insolitus faciei, sensus caloris interni, pronitas in vertigines et haemorrhaeas.

48. Initium sumit ab horrore valido, brevi, plerumque unico, virium prostratione; lum-

borum dedolatione, ac reliquis cuivis febrium exordio communibus signis. — Quo gravior et acutior futura febris; eo vehementius esse solet frigus, una tantum vice quatiens, ac non raro symptomatibus ominosis: delirio, sopore, vomitu, aut convulsionibus sociatum, praesertim dum tenellos plectit infantes.

49. Sequitur demum calor intensus, urens, siccus per totum corpus aequabiliter diffusus, cum facie rubra, plena, oculorum splendore et acie aucta, cephalaea, palpebrarum tensione, lingua humida, rubra vel albida, oris tamen fauciumque siccitate adparente, anorexia, siti flagrante, ac potus frigidi et aciduli desiderio.

50. Acrem in systemate sanguineo luctam indicant: temporalium et carotidum visibilis vibratio; cordis palpitatio fortior cum anhelitu, respirationis angore et tussicula sicca; pulsus arteriarum veloces, pleni, duri, fortes, ac plerumque liberi, ubi nulla urget topica adfectio; proclivitas in haemorrhagias, quibus subortis symptomatum ferocia mitescere consuevit.

51. Abdomen, praeter alvum oppilatam et siccam, nil morbosi offert. — Urinae fluunt parcae, saturatae, flammeae, absque hypostasi, sub mictu ardentes. — Cutis, sub ingressu caloris sicca, pedetentim mollescit, ac vaporoso halitu madet. — Molestat pervigilium, vaniloquiis quandoque interpolatum, aut parcus terriculamentis ac pavidis insomniis perturbatur somnus.

52. Essentialia tandem phaenomena praebet sanguis e vena missus, qui ruberrimus est, cito coit, et crustam phlogisticam format (§. 32). Hanc regnante hyemali epidemia semper crassiorem, aestivis contra diebus minus compactam, ac principio bilioso tinctam cernimus. — Interdum totus sanguis in placentam hepaticam coit cum parca seri copia.

53. Quin notabiliter remittat febris, cito crescit, vespertinis tantum horis parumper exacerbata, donec die tertio, vel quinto summum adtingat culmen. — Hoc adepto symptomata tantillum pacantur, ac per duos quatuorve dies consistunt, naturae molimine critico jugulanda, aut dum hoc inane fuerit, vitam opprimentia.

54. Crisi feliciter effecta, quam persaepe solemnem ac decisivam videre licet, promptum succedit phaenomenorum decrementum, laeta citaque convalescentia coronatum. Hujus ratio ex ipsa febris inflammatoriae indole concipitur, quae virium vitalium exorbitantia, ac tali organismi conditione distinguitur, quae a summo sanitatis culmine nonnisi intensione differt.

55. Decursus febris angiosthenicae simplicis semper acutus esse solet, decimum quartum vix unquam excedens diem. — Chronicas, nonnisi eas videre licet febres inflammatorias, quae lentam viscerum congestionem comitantur, atque hoc intuitu febres mere symptomaticas sistunt.

56. Etsi febris angiosthenica simplex, prouti eam mox depinximus, raro in praxi occurrat; ejus tamen exactior descriptio eo magis necessaria evadit; quod additis topicae cujusdam inflammationis symptomatibus, imago qualiscunque febris comitatae patebit. — Quapropter etiam in speciali inflammationum doctrina, brevitatis causa, semper ad illam provocabimus.

AETIOLOGIA.

MOMENTA PROËGUMENA.

57. In febres inflammatorias praecipue dispositi sunt: juvenes, viri adulti, robusti, plethorici, temperamento sanguineo vel cholerico praediti, a consueto quodam sanguinis fluxu defecti, vasorum majorum organico vitio detenti; inter feminas: gravidae, puerperae, menstruantes; subjecta, quae laute vivunt, Bacho libant, cibo altili et aromatibus abutuntur; quae corpus motu frequenti et assiduo, uti cursores, vel laboribus duris, uti fabri ferrarii et agricolae, valide excercent; quae igni fortiori continuo exponuntur, uti cyclopes, pistores.

58. Amat porro haec febris tempora frigida et sicca, hyemem adultam et rigidam, vel primum ver; loca editiora, borealia. Unde familiaris esse solet monticolis, docente praeprimis inter modernos istrico medico Panzani.

Jos. Panzani Beschreibnng der Krànkheiten in Istrien. Lübben 1801.

N 2

59. Momenta igitur, quae in febrem inflammatoriam disponunt non sunt alia, quam quae energiam processus vitalis, ac irritabilitatem extollunt, et simul sanguinis copiam, vel volumen augent, oxydationem incitant. — Gradu aucta morbum per se sola producere possunt, atque hoc intuitu cum procatarcticis fere combinant momentis.

CAUSAE EXCITANTES.

60. Quae praesente opportunitate, aut illa etiam absente inflammatorias febres suscitare valent potentiae, sunt omnes stimuli positivi, nunc relativi, nunc absoluti, cardiaco-arteriosum systema ad reactiones intensiores et velociores via directa, vel indirecta excitantes.

61. Ut autem febris angiosthenica simplex produci possit, aequabilem per totum systema arteriosum reactionem diffundant, oportet, quin singulas partes specialius irritent. Huc simul plurimum contribuit absentia particularis in quodam organo diatheseos, topicae irritationi facile obsecundantis.

62. Principem locum sibi vindicant omnes illae potentiae externae, quae in gradu moderato ad processum vitalem expediendum concurrunt. — Has inter pertinet aër frigidus, siccus, oxygenio dives (oxygenes enim specificum pro pulmonibus et arteriis stimulum offert), insolitis irritamentis foetus, positive electricus (1), repentina temperaturae vice alternans; excessivus calo-

ris gradus. — Asper Aquilo proinde non minus, ac solis vel ignis fervor, inflammatoriam creat febrem; primus contractivum, alter expansivum motus organici factorem ultra modum irritando. Aëris atmosphaerici stimulantes dotes autem vel ideo facillime sanguiferi systematis reactiones exaltant, quod pulmonum superficiem immediate adtingendo, influxum immediatum exerunt in sanguinem.

(1) Hopf Diss. sistens rudimenta theoriae de principio febres inflammatorias epidemicas gignente. Tub. 1794.

63. Ob constantem injuriarum telluricarum, a supra exposita atmosphaerae qualitate pendentium, circa solstitium hyemale reditum, febres inflammatoriae definitam constituunt epidemiam annuam brumalem, quam tamen varie modificatam cernimus, pro circumstantiarum concurrentium diversitate.

64. Quapropter superfluum, ac rationi contrarium foret, ad ignotum quoddam confugere velle principium epidemicum, quod hyemali angiostheniae patrocinetur. Hujus enim origo sat plane concipitur e mutata per anni tempus, et diversum vitae genus diathesi, e manifesta aëris hyemalis conditione, quam et frigus, praecipue repentinum, et venti ab Arcto spirantes, et oxygenium praedominans, et tensio electricitatis magis positiva insigniter stimulantem, ac arterioso systemati cum excellentia infensam reddunt.

65. Alteram, et quidem haud infrequentem

febris angiosthenicae prophasin praebent stimulantia, et nutrientia ore ingesta, sanguini adsimilata hujus quantitatem augentia, qualitatem perficientia; unde liguritio, ebrietas, cibi eupepti, aromata, potus fermentati.

66. Exercitia corporis valida, evolutiones quaedam physiologicae, uti pubertas, menstruatio, animi commotiones vehementes, mentis intentio protracta, potentias sistunt organico-dynamicas, quae interdum sine ullo materialis stimuli interventu reactiones arteriarum eum in modum incitare valent, ut vera febris inflammatoria generetur.

67. Miasmata contagiosa, et si non omnia, saltem plura arteriarum vires exstimulare solent. Quatenus autem plerumque vel nervosum simul pessumdant systema, vel organi cujuspiam, dermatis, meningum, pulmonum, etc., irritationem pariunt, inter simplicis febris inflammatoriae prophases numerari non merentur.

68. Idem valet de potentiis mechanicis, laesionibus traumaticis, de irritamentis chemicis, acribus, corrosivis etc. aetiologiae inflammationum topicarum potius inserendis.

NOSOGENIA ET CAUSA PROXIMA.

69. Si febris inflammatoriae substratum, symptomata, dispositio, et causae procatarcticae paulo curatius perpenduntur, neque nosogenia, neque causae proximae, seu morbi essentiae con-

ceptus eas difficultates offert, quas, pro dolor! in aliis febrium generibus explicandis invenimus. — Et quamvis infallibilem certitudinem enodare nondum liceat, majorem tamen verosimilitudinis gradum saltem adtingi posse non desperamus.

70. Quivis stimulus positivus, sive absolutus, sive relativus, actionem suam in systema irritabile, ac praeprimis in arteriosam ejus sphaeram dirigit, cujus efficientia, seu vis, sive prius per easdem potentias justo magis incitata fuerit, sive in normali constiterit harmonia, ad validiores impellitur reactiones, vividiori inter sanguinis expansionem et parietum vasorum cordisque contractionem conflictu sese manifestantes.

71. Acriori hacce lucta non solum motus sanguinis acceleratur, intrinseca elementorum agitatio augetur, caloris animalis evolutio promovetur, normalis massa cruoris in majus extenditur volumen; sed etiam haematosis, id est sanguinis productio, expeditur, oxydatio et pronitas in coagulum incitatur. (Illi, qui respirationis munus non in oxydatione sanguinis, sed in ejus decarbonisatione consistere contendunt, quos inter Angli Allen et Pepys eminent, rem similiter concipere possunt ex infracta decarbonisatione).

72. Abnormes hae reactiones systematis arteriosi tanto facilius et celerius emergunt; si specificus pro sanguine stimulus, oxygenium, organismi atriis immediate, et majori copia suscipitur; vel si aliae circumstantiae concurrunt, oxy-

dationis processum promoventes. Notum enim abunde est, gas oxygenium sub unione cum oppositae indolis elementis, caloricum dimittere, quod principii phlogistici sub forma extricatum, temperaturam animalem, sanguinisque expansionem auget. Quo plus itaque oxydatur sanguis; eo majorem expansivus factor acquirit potentiam, eoque magis irritabilium vasorum parietes exstimulantur.

73. Hujus processus chemico-organici summae cum incendio, seu combustione analogiae, febres inflammatoriae aptissimum suum debent nomen, a plurimis saeculis conservatum.

74. Tali pacto facile liquet; superfluum esse, ut, scopo inflammatoriae reactionis originem explicandi, cum Jatromechanicis ad mutuum inter sanguinem et vasorum parietes adtritum, vel cum Chemiatris ad sanguinis fermentationem refugiamus. Ipse cruoris lentor, mucosaque illius conditio, quam Boerhaavius agnovit, experientia non confirmatur; nisi ad superius relatam sanguinis phlogistici e vena missi metamorphosin (§. 32) eam reduci vellet. — Maxime autem contrariae sunt observationes sagacissimi medici Hewson (1), qui, etsi sanguinis inflammatorii magis densam et compactam qualitatem non neget, eum tamen multo fluidiorem et divisibiliorem, pro efficienda igitur obstructione minus aptum esse perhibet, mercurii vivi ad exemplum.

(1) Experimental Inquiries. Lond. Vol. I. — Samml. für pract. Aerzte. B. 4.

75. Febris inflammatoriae essentiam itaque constituet: incitatus ultra normam conflictus inter vires arteriosas et sanguinem, cum adaucto haematopoëseos et thermopoëseos munere, positivo stimulo inductus; aut brevius: vita arteriosa ad altiorem, quam par est, potentiam evecta.

TERMINATIONES.

IN SALUTEM.

76. Febres inflammatoriae universim facilius, quam febres alius characteris, sanationis restitutionem admittunt; per eminentiam vero febris angiosthenica simplex, quam nonnisi raro, et modo potius indirecto letalem observamus.

77. Sub solitis conditionibus (Tom I. §. 418) triplici modo in salutem abeunt: per critica naturae molimina, per artis auxilia, per circumstantias faventes.

78. Inter cunctas febres inflammatoriae vix non summe evidentem in crises nisum manifestant, quas nunc resolutorias, nunc evacuatorias, plerumque solemnes et decisivas cernere licet. Ratio in vivida vasorum reactione quaerenda.

79. Crises salubres, etsi quavis die contingere possint, plerumque tamen imparibus irruunt diebus, praecipue die quinto, et septimo, rarius decimo quarto.

80. Evacuationes criticae potiores sunt: 1) Haemorrhagiae, e naribus, utero, ano, etc., quae persaepe causam levaminis potius, quam effectum sistunt, plethoram directe minuendo. 2) Sudores profusi, blandi, vaporosi. 3) Urinae rubrae et turbidae post mictum, hypostasin serius deponentes lateritiam vel roseam, copiosam, levem. — Vomitus, diarrhaea, et sputa critica potius febribus inflammatoriis phlogosi topica comitatis propria sunt.

81. Irritos tamen conatus criticos ostendunt febres inflammatoriae symptomaticae, ablatione causae, aut morbi primitivi, cujus umbram sistunt, sponte evanescentes.

82. Artis auxilia, et circumstantiae secundae transitum in sanitatem eatenus expediunt; quatenus causas tollunt, vel avertunt, pathologicam organismi conditionem emendant, viresque naturae in suis operationibus adjuvant, potiora obstacula amovendo.

83. Febres inflammatorias regulares, ac moderata intensione decurrentes non raro depuratorias esse, observatio docuit.

84. Signis salutis futurae adnumerantur: reactionis arteriosae decrementum, pulsus proinde liberior et mollior, calor et sitis imminuta, humiditas superficiei antea siccae, levamen permanens a remediis antiphlogisticis, praesertim a venaesectionibus rite institutis.

IN MORTEM.

85. Etsi malignam indolem raro induere soleat febris angiosthenica simplex; mortem tamen adferre potest sub conditionibus sinistris: prava subjecti constitutione, causis vehementibus, epidemia malefica, morbi neglectu, perverso tractamine, anomaliis et complicationibus, crisium salutarium defectu.

86. Sequentes autem sunt mortis rationes: 1) Vel suffocatur circulus plethora in dies crescente. 2) Vel vires arteriosae nimis impetuose reagentes exhauriuntur. 3) Vel topica in organo nobiliori congestione sub decursu febris evoluta, quae nunc morbi ferocis, nunc infaustae ac erroneae criseos effectus esse potest, opprimitur vita. 4) Vel tandem secundaria inducuntur mala, dynamica aut organica, aegrum indirecto modo enecantia.

87. In cadaveribus defunctorum solito major sanguinis densi, coagulati, polyposis concrementis mixti copia invenitur. Non raro interna vasorum majorum superficies signa irritationis inflammatoriae offert, observatio, sagacissimo Petro Frankio in acceptis referenda, quae ad revelandam febrium inflammatoriarum indolem haud parum contribuit.

IN ALIOS MORBOS.

88. Febris angiosthenica, quae nec pristinam restituere sinit salutem, nec tamen ad eum

ferociae evehitur gradum, ut vitam opprimat, in alios terminari potest morbos, analogos vel diversos, et quidem: 1) In recidivam, cui difficilius eradicanda diathesis phlogistica plurimum favet. — 2) In febrem alius characteris (per diadochen), praesertim in nervosam vel putridam, si vires vitales nimis exagitatae delassantur, aut diutius oppressae exhauriuntur, vel vero sanguinis incitata oxysis in contrariam sub adversis circumstantiis conjicitur conditionem. — 3) In cachexias, ast raro, et nonnisi sub morbi neglectu, aut pravo regimine; e. g. in hydropem e venaesectionum abusu. — 4) In vitia localia, metastaticis crisibus inducta.

89. Transitus in organicas metamorphoses, quales sunt suppuratio, scleroma, gangraena, etc., solummodo febribus inflammatoriis comitatis competit. — Unicum vitium organicum, cujus genesis ab intensione et reditu crebriori febris inflammatoriae concipi posset, est vasorum majorum dilatatio, seu anevrysma.

PROGNOSIS.

90. E terminationibus rite perpensis prognosis rationalis desumitur, quam securius instituere licebit; si ad sequentia respicitur momenta.

91. Phlogopyra simplex minori universim periculo stipatur, quam comitata, aliusve characteris pyrexia; cujus quidem ratio non solum

in eo quaerenda, quod facilius sit vires exorbitantes deprimere, quam languentes erigere; sed quod nobilis organi adfectione careat, et ob nosogeniam evidentiorem nunc directae, nunc indirectae rationali, claris indicationibus innixae therapiae locum concedat.

92. In anomalias raro nititur, dolosa schemata non init, sed aperta fronte veram suam naturam patefacit.

93. In teneris tamen infantibus, aut in subjectis, quibus unum alterumve organon prave dispositum, topicas haud raro sub decursu creat congestiones; quo pacto etiam periculosior evadit.

94. Signis bonis adnumerantur: decursus regularis, anomaliae proinde atque complicationis absentia; levamen morbi largiorem quandam excipiens evacuationem, quam vel ars, vel medicatrix naturae vis producit.

95. Signis malae notae accensentur: praedispositio subjecti prava, cacochymia, aut chronica nobilioris organi labes; symptomata gravissima et contradictoria, e. g. calor urens cum siti nulla, pulsuum frequentia et durities cum urinis aquosis; nullum e venaesectionibus levamen; sanguinis phlogistici repentina in oppositum statum mutatio, exacerbationes diebus criticis obortae absque ulla symptomatum declinatione; defectus phaenomenorum criticorum febre versus diem decimum quartum festinante, unde character nervosus, vel funestae metastases metuendae.

THERAPIA.

96. Quatenus febris inflammatoriae essentia in virium arteriosarum impetuosa exorbitantia, sanguinisque mole, motu et oxydatione justo plus incitatis consistit; eatenus quoque indicationis curativae alius non erit scopus, quam ut abnormes hae virium et sanguinis conditiones imminuantur, exstinguantur; quod nunc directe, nunc indirecte effici poterit.

97. Methodus directa in causarum irritantium amotione consistit, ac pro harum diversitate variare omnino debebit.

98. Methodus medendi indirecta, quae vires vitales compescere, summam stimulorum minuere, vel et cognitos stimulos enervare, sanguinis phlogisticam crasin emendare, haematopoësin refraenare, talique pacto conflictum dynamicum morbosum in systemate arterioso componere studet, dicitur debilitans, antisthenica, sedans, aptius antiphlogistica. Non sufficit enim in morbis inflammatoriis solam virium vitalium exorbitantiam compescere, quod debilitare seu sedare dicimus; vitiosam simul sanguinis qualitatem emendare, auctamque copiam imminuere oportet, quod, praeter remedia debilitantia, quam maxime illa praestare debebunt, quae vegetationis, ac in specie sanguificationis processum, sanguinisque expansionem infringere valent.

99. Antiphlogistica methodus complectitur:

1) Evacuantia. 2) Emollientia. 3) Adtenuantia. 4) Sedantia specifica.

100. Inter evacuantia primum locum tenet venaesectio; etenim sanguinis sive realem abundantiam, sive volumen expansione auctum minuit, et hoc modo princeps subtrahendo irritamentum, impetuosas systematis vasorum reactiones infringit, suppressas liberat. — Ubicunque igitur vehemens in circulo sanguinis lucta adparet discrimen portendens, quam e gravioribus symptomatibus in nosographia adumbratis: turgore capitis magno, cordis palpitatione, respirio anheloso, calore urente, pulsu pleno, duro, forti, vel suppresso desumimus, venaesectio sine mora instituenda.

101. Stante simili febris conditione, venaesectionem nec morbi aetas provectior, nec epidemiae genius, nec menstruatio vel graviditas, nec praejudicia qualiacunque impedire debebunt; salva nonnisi prudenti, quam casus exigit, circumspectione. — Illis, qui febre adulta venaesectionem instituere metuunt, Oribasii canon in mentem revocetur: „Quocunque die mittendi sanguinis scopos in aegrotante compereris, in eo auxilium hoc adhibeto, etiamsi vigesimus a principio dies agatur."

102. Parum interest, qualis pro sanguine emittendo seligatur locus, ubi solum de aequabili per totum systema sanguinis incendio complacando agitur. Sufficit venam majorem amplo

pertudisse vulnere, quod lanceola optime praestatur. Diligentiorem respectum sauciandae venae selectus postulat in febribus inflammatoriis comitatis; in quibus venaesectio derivantes simul, ac revellentes effectus exerere poterit.

103. Quantitas sanguinis e vena mittendi aetati et constitutioni aegri, atque febris ingenio et gravitati, id est: virium vitalium exorbitantiae vel suppressae actioni, adprime respondeat. — Infantibus vix tot sanguinis drachmae, quot adultis unciae, mitti possunt.

104. Febris inflammatoria gravis in subjecto robusto largas quidem et admittit, et deposcit phlebotomias, a quibus etiam semper solemnius inducitur levamen, quam si eadem quantitas partitis educitur vicibus. Copia tamen cruoris vix unquam excedat librae pondus, ob deliquium repentina et nimis larga extractione facile oriundum, a quo audaces medici nonnulli quidem nil timent, prudentiores tamen merito abhorrent, Aretaei consilio ducti. — Sanguis enim in secessum particularum propiorum alioquin pronus, silente, etsi per minimum temporis intervallum, circulo, in polyposa facile coit concrementa, letum adducentia obstaculo invincibili. In aegris haemophobis leipothymia intempestiva praecaveri potest oculorum aversione, situ corporis horizontali, interpolato per vices sanguinis cursu.

105. Suadendum sane esset, ut ipse medi-

ctus venaesectioni adsistat, ad dirigendam cruoris e vena salientis copiam, quam casus nunc minorem, nunc majorem exigere potest.

106. Conveniunt vix von omnes practici, in febribus inflammatoriis largiores conferre venaesectiones. Arabistarum methodus proinde, quae sanguinem paulatim minuere jubet, in singulis tantum casibus, largam vetantibus depletionem, adhiberi posset.

107. Eadem momenta indicantia, quae primae venaesectionis necessitatem dictant, illam quoque repeti jubent in casu rebelli. Si igitur primam phlebotomiam desideratum non sequitur symptomatum urgentium levamen, vel si recens eorum augmentum recens discrimen minatur, sanguis denuo vel ad eandem, vel ad paulo minorem copiam eliciendus, relicto tamen semper inter unam alteramve venaesectionem plurium horarum spatio.

108. Venaesectionis reiterandae necessitas interdum eousque urget, donec febris ejusque satellitum vigor critica virium naturae explosione fuerit infractus; fluit enim e morbi indole, haematopoësi utpote incitata, quod sanguis extractus facile ac cito iterum resarciatur.

109. Sanguinis missi phlogistica conditio semper incertum sistit repetendae venaesectionis indicans. Negari quidem nequit crustam inflammatoriam densam ac tenacem, parcae seri copiae innatantem signum manifestum esse validae va-

sorum reactionis; ejus tamen formatio a multis dependet circumstantiis fortuitis, quas perpendere dum nesciret medicus, facili negotio aut necessariam omitteret, aut superfluam reiteraret venaesectionem.

110. Ut itaque ex sanguine misso; etsi inde securam pro repetenda phlebotomia amussim et indicationem desumere non liceat, saltem febris inflammatoriae gradus et vehementia, non neglectis tamen et reliquis phaenomenis, aliquommodo facilius dignosci possit, adtentio medentis eo directa sit, oportet; ut partium propiorum secessus vel adjuvetur, vel saltem non impediatur. Hoc intuitu sequentia notari merentur.

111. Vulnus venae inflictum sit amplum, ut sanguis pleno rivo prosilire queat. — Vas excipiens sanguinis scaturigini ita adproximetur, ut altus ejus evitetur casus, sitque angustum potius, quam nimis largum. — Sanguis extractus illico in quietem reponatur, omnem agitationem fugiendo, ac in temperato servetur loco. — His sub cautelis nec praecipitabitur, nec retardabitur coagulum, lymphaeque plasticae secessus.

112. Etiam numerus venaesectionum repetendarum ad definitam legem reduci nequit, prudentiae medici, ac roborato experientiis oculo committendus; plurimum enim variat pro casus individualis gravitate, contumacia, subjecti constitutione et consuetudine, epidemiae genio. Sanguinis tamen eliciendi copia eo minor esse debe-

bit; quo crebrius repetitur missio, ne principe vitae stimulo excessivis dosibus detracto, funestus inducatur virium lapsus, aegre plerumque corrigendus.

113. Quemadmodum autem ex una parte abhorrendi et fugiendi sunt medici sanguinarii et vampyrorum adinstar αἱμόδιψοι, miseros aegros exinanientes; ita ex altera parte non minus criminandi sunt nimis meticulosi et αἱμόφοβοι. — Aureum semper teneatur medium. Numerus venaesectionum, et sanguinis earum ope educendi quantitas illa erit justissima, quae impetuosam exorbitantiam quidem infringit, moderatam tamen quandam virium energiam relinquit, pro actu critico absolute necessariam.

114. Venaesectionis utilitas antiquissimo jam abunde innotuit aevo, atque prima ejus vestigia in mystica artis medicae cadunt tempora, quibus Podalyrius Regis Damaethi filiam, utriusque brachii venam pertundendo, feliciter sanavit. — Hippocrati magnae dignitatis remedium fuit, quo praecipue motus febriles moderari, et coctionem promovere studuit. — Similem laudem priscorum principes, Aretaeus, Aëtius, Oribasius, Alexander Trallianus, Sydenhamus, seriori aevo Boerhaavius, Burserius, et Stollius merito protulerunt. — Unice Brunoni, ejusque adseclis non arrisit divinum hocce remedium, cujus usum com-

binare nequibant cum imaginaria vix non omnium febrium et inflammationum asthenia.

115. Localibus sanguinis depletionibus, quas per hirudines, vel scarificationes efficere solemus, febres inflammatoriae topica phlogosi defectae non egent.

116. Alviductio moderate promota suam quoque in curandis febribus inflammatoriis utilitatem defendit, quatenus summam stimulorum minuit, humores versus intestinalem tubum allicit ac e corpore educit, feces irritantes evacuat, atque criticas excretiones facilitat. — Neque respectum meretur medicorum quorumdam oppositio, qua purgantia ideo damnosa esse proferunt, quod parte sanguinis tenuiori sive serosa versus canalem alimentarem invitata, ac e corpore educta, diathesis phlogistica augeri debeat. Quis enim ignorat humores secretorios, proinde etiam intestinorum pituitam non ex solo principio seroso, sed ex cuncta sanguinis massa parari?

117. Remedia purgantia scopo antiphlogistico exhibita ejus generis sint, oportet, ut blando stimulo, eoque, citra fistulam cibariam non extenso, alvum cieant, eccoprotica, lenitiva, aut laxantia dicta. — Hujus farinae sunt mannata, mellita, saccharina, pruna, tamarindi, sales medii mitiores, cremor tartari, sal Seignetti, tartarus solubilis, soda phosphorata, mercurius dulcis, olea unguinosa. — Clysteribus mollitivis simul irritantes eluuntur feces, ac purgantium actio facilitatur.

118. Aliae evacuationes uberius promotae in febre inflammatoria simplici nil praestant ad virium reactiones compescendas, nisi de materiali quodam irritamento eliminando agatur (Tom. I. §. 574).

119. Remedia emollientia, relaxantia, seu lenientia, quae omni irritante stimulo carent, solidas partes laxant, textum organicum decrispant, circulationis majorem quietem adducunt, sensibilitatem moderant, ac incitationis excessum componunt, maximam in febribus inflammatoriis defendunt utilitatem. — His virtutibus excellunt substantiae vegetabiles mucilaginosae, amylaceae et oleosae; decocta cerealium, hordei, avenae, radicum Althaeae, Salep, Symphyti, Farfarae, infusa florum Malvae, Verbasci, emulsa, Gummi arabicum, etc. Diluta autem sint, oportet, ne plastici principii abundantia haematopoësin incitent.

120. Quae cum prioribus in eundem scopum collimant, sunt remedia sic dicta refrigerantia, et adtenuantia. Haec factoris expansivi potentiam infringere, caloris abnormem evolutionem compescere, ac phlogisticam sanguinis crasin emendare adnituntur.

121. Quamquam evacuantia aeque, ac lenientia similes modo indirecto effectus producant; in specie tamen huicce remediorum catervae adnumerantur: potus aquosi frigidiusculi, aut saltem egelidi, praesertim acidi (diluentia); acida

vegetabilia, praeprimis aceticum, tartricum et citricum, unde Posca Hippocratis et Limonada paratur; substantiae vegetabiles acido-dulces: syrupi vel succus Ribesiorum, Rubi idaei, Berberum, Oxymel, Oxysaccharum; sales neutri aciduli ea dosi exhibiti, ne alvum cieant.

122. Inter antiphlogistica resolventia sive adtenuantia eminent mercurialia mitiora, e. g. Calomel, quae diutius adhibita ad scorbuticam, proinde phlogisticae contrariam dyscrasiam ducunt, et Nitrum, quod sanguinis fibram et albumen solvit, calorem febrilem et orgasmum temperat. — Pars fibrosa sanguinis in solutione nitrica emollitur, ac in speciem muci dissolvitur. — Caveatur autem a largis nitri dosibus, facile nocivis. — Pro adultis plerumque drachma una aut duae, intra nychthemerum consumendae, sufficiunt.

Rambach, Diss. de usu Mercurii in morbis inflammatoriis. Hal. 1794.

123. Remediis sedantibus, quae eminentem in systema arteriosum actionem exserunt, plura quidem superius adlatorum adnumerari possunt, quatenus nonnulla sanguinis expansionem (uti frigus et acidula), alia ejus copiam (uti evacuantia) minuunt, alia denuo qualitatem emendant (uti diluentia, nitrum). — Innotuerunt autem substantiae, quae reactiones vasorum justo vehementiores directo modo infringunt, quin sanguinis circulantis molem et crasin mutent, at-

que has sedantium specificorum nomine insignire omnino licet. — Quibusdam contra-stimulantia directa audiunt, ut distinguantur ab indirectis, quae stimulum detrahendo sthenicam virium conditionem deprimunt, uti e. g. inedia, venaesectio. — Huc prae aliis spectat digitalis purpurea, et plumbum.

124. Etiamsi digitalis purpurea tribui narcoticorum remediorum accenseri omnino debeat, remediis utpote, quae sedantia specifica pro systemate nervoso sistunt; ab illorum tamen indole eo differt, quo sphaeram sensitivam systematis arteriosi per eminentiam adficiat, cujus reactiones infringit et retardat.

125. Quum vero et digitalis id commune habet cum reliquis narcoticis, quod primo ictu irritationem transitoriam efficiat (fors ob venenatam, virosam, ac ideo organismo semper inimicam indolem), cui secundarius tandem et magis permanens sequitur effectus narcoticus; illius usus in febribus inflammatoriis maxima circumspectione fieri debet, praemissis utpote, ac diligenter continuatis, prouti casus id exposcit, reliquis antiphlogisticis, atque morbi vigore pro parte jamjam infracto.

126. Vindicant in specie digitalis usum: venaesectiones largae et iteratae absque fructu institutae; repetendae venaesectionis ob metum debilitatis imminentis impossibilitas; febris in ἀκμῇ diutius consistens, quin natura in crises

disponatur; pulsus velocissimi; turgor sanguinis ad majora potius vasa limitatus; suspicio de topica parietum vasorum irritatione, aut dilatatione, quam vehementior cordis vel aortae descendentis pulsatio, anxietate intolerabili juncta, movet; repentina diatheseos phlogisticae in hydropicam mutatio, quam major seri abundantia in sanguine e vena misso, ac leucophlegmatica corporis inflatio indicat.

127. Digitali analogas vires, etsi modo a priori diverso, exerunt oxyda plumbi, ac prae aliis saccharum saturni, pro interno usu destinatum. — Libenter tamen in angiosthenia febrili a diro hocce abstinemus toxico, cujus specialior agendi ratio, et efficacia pluribus adhuc confirmari debet experientiis.

128. Ut methodi antiphlogisticae prudens usus tanto feliciori coronari possit effectu, aptus simul regiminis diaetetici selectus requiritur.

129. Omnium primo cavendum erit a cunctis illis potentiis et injuriis, quae systematis sanguiferi incitationem augure valent, uti sunt stimulantia, et acria quaevis, calefacientia veteribus dicta: excessivus caloris gradus, aër oxygene dives, motus corporis, animi commotiones. — Pari modo nocent narcotica, quae potentiam expansionis augendo, orgasmum incitant, congestiones in encephalo producunt, ac efficientiam nervosam sopiendo, liberam virium

actionem, criticosque conatus praepediunt; — itidem vesicantia, cantharidum stimulo venefico circulationem et calorem augmentando, urinarum secretionem minuendo.

130. Aër ambiens esto purus, moderate temperatus, aequabilis, nec frigore, nec calore, nec vicissitudine peccans; humidiusculus potius quam siccus.

131. Ab omni cibo nutriente, aut digestu difficili abstineat aeger; nullus enim in febribus inflammatoriis est nutriendi scopus, in quibus alioquin plastici principii perfectius elaborati abundat copia. — Sufficiunt jura carnium tenuia eum in finem porrecta, ut stomachi sustineantur vires; caeterum cibi fatui et vegetabiles conveniunt.

132. Potus esto multus, per intervalla tamen, et non affatim sorbillandus, diluens, aquosus, acidulus, egelidus. — Vinum semper nocivum.

133. Praeter corporis quietem, animus quoque, per quantum fieri potest, tranquillus conservetur, arcendo simul vividae lucis, strepitus, vestitus arctioris irritamenta, quibus inquietudo, erethismus, et calor facile augetur, ac beneficus, interrumpitur somnus.

134. Quidam medici, Tissoti ad exemplum, corporis superficiem linteis tepidis, emollienti decocto imbutis fovendam curant; quae tamen praxis, nisi maxima adhibeatur cautela, multiplici titulo damnosa esse potest.

135. Solertissima demum habeatur convalescentiae cura, ob facilem inflammatoriarum febrium in recidivam nisum. — Quare, et si jam fractus fuerit morbus, decoctis emollientibus, aptoque regimine diaetetico per plures continuare oportebit dies, arcendo praeprimis omne irritamenti genus.

136. Symptomatica methodus, quae symptomata molesta lenire, periculosa componere studet, semper iisdem, quae indicationem vitalem dirigunt, principiis innixa esse debet.

137. Summis vero cautelis eget moderamen symptomatum criticorum, ne medicatrix natura in suo perturbetur molimine. — Diarrhoea critica, seu spontaneus alvifluxus, morbo maturo, cum molestiarum levamine subortus, eccoproticis et clysteribus expediendus. — Sudores levantes temperatura aequabili, et potu diluente, tepido sustentandi. — Haemorrhagiae moderatae fomentis tepidulis, aut vaporibus blande promovendae; vel si effraenes fuerint, potu et fotu frigido, solutione aluminosa, acidis mineralibus caute supprimendae.

FEBRIS INFLAMMATORIAE COMPLICATIONES ET ANOMALIAE.

138. Quamquam febris angiosthenica simplex, in comparatione cum aliis febribus, longe minorem in anomalias nisum ostendat; nihilo minus tamen eas interdum nasci videmus e ra-

tione circumstantiarum fortuito concurrentium, quibus normalis symptomatum decursus a suo detorquetur tramite.

139. Creberrimam vero anomaliam constituunt complicationes cum alio charactere febrili, seu quod idem est, synchrona quaedam alius systematis, nervosi aut reproductivi passio, vel transitus characteris inflammatorii in contrarium — septicum.

140. Quarumdam complicationum existentia a multis medicis prorsus in dubium vocatur, praesertim illarum, quae characteres e diametro oppositos offerunt, inflammatoriae e. g. cum septica vel nervosa. Earum tamen existentiam et ratio annuit, et experientia confirmat, sequenti modo concipiendam.

141. Quemadmodum sanguinis phlogistica conditio sub circumstantiarum adversarum concursu in septicam mutatur; ita etiam sthenicus virium status in asthenicum transire poterit, viribus, dum diu et impetuose exorbitant, pedetentim delassatis. — Ast nec unus, nec alter transitus derepente ac per saltum contingit; unde emergit, quod in uno alterove systemate, in uno alterove organo vires jamjam fractae adpareant, quae in reliquis adhuc vigent, et quod symptomata characteris primarii successive evanescentis, cum illis pedissequi inchoantis confluant.

142. Sub hocce igitur transitu, sub quo et

primitivi, et consecutivi characteris phaenomena eodem tempore in propatulum veniunt, etiam complicationis, quoad indolem oppositae, unio concipi potest. — Sponte tamen patet, sub tali rerum positione nec unum, nec alterum totalem phaenomenorum essentialium syndromen patefacere posse, sed totum in evolutionis imperfecta copula existere debere.

143. Complicationum ad se invicem relatio triplex esse consuevit: causalis, effectiva, et accidentalis.

144. Nexum causalem efficiunt illae potentiae, quibus duplex competit agendi modus. Ita crapula inflammatoriam et gastricam notam eodem ictu producit. Ita complicationis inflammatorio - nervosae ratio saepe saepius in sola causa genetrice est quaerenda, e. g. in substantia narcotica, vel miasmate illius ad mentem agente, quae omnium primo irritabilitatem augent, serius autem nervosam pessumdant efficientiam.

145. Nexum effectivum ponit ortus complicationis e morbo primario, ex ipsa proinde febre inflammatoria, ita, ut haec illius causam sistat. Exemplo sit character nervoso-asthenicus ex inflammatoria febre neglecta, aut perverse tractata natus.

146. Accidentalis demum complicationis origo, nullum prorsus cum febre protopathica nexum habet, nisi excipiatur ille, quem major sub decursu cujusvis morbi receptivitas fovet.

147. Quot praxis docet febrium cardinales characteres; tot etiam palmariae habentur complicationes, silendo de innumeris, quas cum aliarum classium generibus inire possunt copulis. Denominatio febris complicatae construitur ex unito utriusque speciei epitheto, emphasi super characterem praevalentem posita.

148. Complicationes igitur febris inflammatoriae erunt sequentes: febris putrido-inflammatoria, nervoso-inflammatoria, gastrico-inflammatoria, et hectico-inflammatoria.

149. Diagnosis singularum specierum desumitur ex symptomatum unicuique characteri invicem juncto competentium syndrome; quare fusiori descriptioni facile supersederi posse credimus, suo loco exponendae.

150. Particularem solummodo mentionem illa meretur complicatio, quam febris inflammatoria cum bilioso contrahit charactere, in tropicis praesertim terris frequens, ac veteribus jam febris ardentis, seu Causi nomine nota.

151. Haec originem suam depromit e potentiis incitantibus altioris gradus, in connubio cum illis causis, quae simul justo uberiorem principii biliosi evolutionem, ejusque faciliorem a sanguine secessum efficiunt. — Nascitur ideo potius aestate, inque zona torrida crebro occurrit, iis praesertim hominibus infensa, qui peregrinantur, reficiente potu destituti, et cibis male digerendis nutriti.

152. Invadit frigore vehementi, quod ardens sequitur aestus cum siti tantalea; viscerum calore molesto, frigidi aëris et potus desiderio, arida siccitate oris et faucium. His succedunt oris amarities, linguae sordes, praecordiorum tensio et plenitudo, urina crocea et turbida, aurigo, insomnia, desipientia, non raro hepatis inflammati, aut saltem irritati signa.

153. Nisi primis jam diebus morbi ferocia oppresserit aegrum, crisis benigna circa septimum diem oboriri solet, cum sudoribus largis, et urinis hypostaticis, aut ictero evidentius evoluto.

154. Febrem hancce ardentem cum flava tropicorum a modernis diligenter descripta eandem esse Moseleyus contendit. Et fors a veritate parum distat eximius observator, si contagiosa simul computatur indoles, sub faventibus extricata circumstantiis. — De his tamen fusius disserere licebit, in capite de febribus typhosis.

155. Febris complicatae, qualiscunque fuerit, majus periculum vel ex eo patet, quod necessaria ad crises salubres perficiendas decursus regularitas sit sublata, et quod duplex debellandus veniat hostis.

156. Therapia febris inflammatoriae complicitae in primitivum aeque, ac in secundarium characterem dirigi bebet, habito tamen semper majori ad praevalentem, magisque periculosum respectu.

157. Quousque talis fuerit complicatio, ut cuilibet characteri eadem competat virium vitalium conditio, illorumque differentia nonnisi in organismi substrato, ac symptomatum inde pendentium varietate lateat; eousque vix ulla indicationis formandae difficultas occurrit. — Ast longe majori circumspectione opus erit in curandis febrium complicationibus naturae oppositae, in quibus maxima ars in eo consistit, ut justa inveniatur diagonalis.

158. Febris gastrico-inflammatoria evacuantium praeprimis exigit usum, quorum ope non solum irritans saburra eliminatur, ac laesi in suis functionibus tubi alimentaris integritas restituitur; sed etiam phlogistica sanguinis diathesis viriumque exorbitantia infringitur. — Ubi de cienda emesi agitur, saburra sursum turgente, illi semper venaesectio praemittenda, ut evitari, vel saltem minus noxiae reddi possint congestiones, quae sub vomitus concussione constanter versus encephalon fieri solent.

159. Cura febris ardentis, seu bilioso-inflammatoriae a priori parum differt, dummodo debita habeatur climaticae constitutionis, anni temporis, ac biliosae dyscrasiae (polycholiae) ratio.

160. Febris putrido-inflammatoria, seu quod idem est, febris inflammatoria sub decursu in scorbuticam diathesin nitens, illis promptissime adgredienda erit remediis, quae la-

bentem oxydationem et haematopoësin suscitare, ac minitantem ex azoti praedominio dissolutionem avertere valent. — Sub hocce tamen moderamine therapeuticô, residua, imo praevalens adhuc arteriosi systematis irritatio prae oculis habenda. — Aëris justa qualitas, victus ratio, atque acidorum mineralium largior usus, principalia sistunt adminicula, postquam a debilitantibus generosis abstentum fuerit.

161. Febris nervoso-inflammatoria, sive illa, quae virium exorbitantia, vel suppressa actione diutius persistente, debilitatis simul verae, ac functionum systematis nervosi vario titulo alteratarum indicia offert, — secundarii hujus characteris principem curam injungit. — Omnium primo abstinendum erit ab evacuantibus, venaesectione et alviductione, queis facile tumultuaria gignitur debilitatis evolutio. — Ad coërcendas reactiones in uno alterove organo, vel systemate adhuc impetuosas sufficient emollientia, praesertim mucilaginosa, quatenus simul nutriunt, refrigerantia acidula, digitalis. Eodem vero tempore ad antagonisticam, revellentem, sive antispasticam confugiatur methodum, qua non solum debilitatem imminentem praeverti, sed etiam virium reactiones diu suppressas liberari posse, praxis abunde docet. Eminet hoc scopo cantharidum cutis superficiei adplicitus stimulus prae aliis phoenigmis.

162. Etiamsi stimulantia, sive contractiva,

sive expansiva apertum inducant damnum, arteriosas vires incitando; commendationem tamen merentur, dum character nervosus minatur, quaedam corpora fragrantia et diffusibilia, quae nervosam efficientiam labi incipientem erigere valent, solis subinde naribus admota, quin circulum sanguinis exagitent. — Moschus, Ammonia, et praesertim Camphora, salubrem huncce exerunt effectum, ast minima solum dosi, et aurae quasi, per inorganicos poros penetrantis, forma exhibita.

163. In febribus demum hectico-inflammatoriis specifica illa processus reproductivi alterati conditio corrigenda, quae complicationis formam generat, et sustinet.

164. Plures et specialiores, quae medici operam in curandis variis febrium inflammatoriarum complicationibus dirigunt, cautelae, ex ulteriori Pyretologiae tractatu facile patebunt.

B.

FEBRES INFLAMMATORIAE COMITATAE.

165. Febris inflammatoria, quae singularem inflammationem aut irritationem sibi junctam habet, huic, illive organo inductam, comitata dicitur (begleitetes Entzündungsfieber). — Composita nonnisi tunc vocari poterit, ubi plures variorum organorum concurrunt adfectiones. — Pro diversitate organi inflammati, a cujus func-

tione laesa toti morbo imponitur nomen, diversissimae quoque habentur febris inflammatoriae comitatae species.

166. Triplex autem esse consuevit inter febrim et topicam phlogosin nexus. 1) Vel febris, et inflammatio eodem evolvitur tempore, ceu coëffectus ejusdem causae. 2) Vel febris antecedit, et topica phlogosis sub decursu evolvitur, nunc in essentiali cum febri relatione, nunc mere accidentalis. 3) Vel vero localis organi cujusdam adfectio primitivum sistit malum, cui febris secundaria, ceu symptoma, supervenit.

167. Ut diagnosis et nosogenia harum febrium eo exactius innotescant, generales notiones inflammationis topicae praemittere oportet. Hoc facto conceptu facilior evadet singularum specierum cognitio, atque plurimae evitabuntur repetitiones superfluae in speciali inflammationum tractatu.

168. Id solum praevie meminisse juvabit, quod febres comitatae majori, ac simplices incedere soleant periculo, cujus tamen gradus gravitati morbi, et partis inflammatae dignitati respondet; quod naturae vires solemni destituantur molimine critico, si febris est symptomatica, et praecipue si phlogosis topica in chronicum nititur decursum; quod duplicis generis successiones agnoscant, quarum aliae a febre, aliae ab inflammatione partiali pendent, et quod in therapia hujus aeque, ac illius solertissima ratio sit habenda.

INFLAMMATIO IN GENERE.

Vacca de inflammatione. Florent. 1760.

Quarin Methodus medendarum inflammationum. Viennae 1774.

Van den Bosch Theoret. pract. Versuch über die Entzündungen etc. Münster 1786.

Wedekind allgemeine Theorie der Entzündungen und ihrer Ausgänge. Leipzig 1791.

Hunter's Versuch über das Blut, die Entzündungen und Schufswunden. Leipzig 1796—1800.

Imman. Meyer über die Natur der Entzündung. Berlin 1810.

John Thomson Lectures on inflammation etc. Edinb. 1813. — Traduct. Ital. D. Barozzi. Pavia 1819.

Dzondi de inflammatione aphorismorum liber primus. Hal. 1814.

169. Inflammationis nomen in omnibus linguis, quemadmodum illud febris, ab igne seu ardoris sensu derivatur; quare Graecis Phlegmone, Phlegmasia (a φλέγω, inflammo, uro), vel Phlogosis (a φλογόω incendo, seu φλὸξ flamma), Germanis Entzündung, Italis Infiammazione, Gallis Inflammation, Polonis Zapalenie appellatur. Summe familiare enim phaenomenon inflammationum est calor, aegro molestus, ac thermometro, manuque tangente distinguendus.

170. Insignitur autem inflammationis nomine omnis morbus, qui partis cujusdam tumore, rubore, dolore, calore, ac nisu in proprios exitus distinguitur, febri persaepe comitatus. — Nunc

omnibus his adtributis donatur; nunc uno alterove caret.

HYPOTYPOSIS.

171. Ut clarior elucescat phlogoseos idea, potiores characteres, eorumque modificationes pensiculatim exponere juvabit.

172. Rubor, ceu pathognomicum inflammationis signum, variam offere solet qualitatem, variumque gradum. — Levis ac laetus in exordio, floridae genae colori similis, intensitate pedetentim crescit, atque nunc roseus, nunc purpureus, coccineus, aut lividus, in centro plerumque profundior, e quo versus peripheriam dissipatur, vel una in toto partis adfectae ambitu evolvitur.

173. Intensio et varietas rubedinis plurimum dependet a gradu et specifica inflammationis indole, quo iterum remotiori intuitu et sanguinis crasis, et substrati textura contribuit. — In externis partibus eo evidentius adparet, quo magis tenerum ac diaphanum organon, quod patitur. — Sub digito premente nunc evanescit rubor, cito iterum reviviscens; nunc pertinaciter persistit, adeo, ut et post mortem visibilis maneat. — Sponte liquet, hocce phaenomenon deficere, ubi internam, ac visui absconditam phlogosis prehendit partem.

174. Dolor, inflammationum comes non minus fidelis, varias offert a simplici erethismo

ad saevissimum usque tormentum gradationes. Ejus intensio non solum, verum etiam specifica indoles, et qualitas notabiliter variat pro diversitate inflammationis, et partis inflammatae. — Ita diros cruciatus parat inflammatio rheumatica et cancrosa; pauco nonnisi dolore stipatur catarrhosa et septica.

175. Respectu substrati organici, intensionem doloris inflammatorii modificantis, notandum venit, quod eo gravior universim esse soleat dolor, quo pluribus pars inflammata scatet nervis. — Inter phlogoses summe dolorificas spectant eae membranarum, et quod mirum sane est, vix non atrocissimus in illis extricatur partibus, quae in statu salutis minimum offerunt sensibilitatis gradum ob nervorum penuriam, uti sunt membranae serosae, ligamenta, aponevroses. — Minores cruciatus parant inflammationes organorum parenchymatosorum.

176. Spectata qualitate dolor mox acutus, mox obtusus; mox pungens, mox ardens, rodens, stringens, tensivus, aliusve observatur.

177. Quandoque doloris loco, aut una cum illo variae nascuntur sensationes molestae, quae tot diversas sensus communis alienationes, pro varia organi structura et conditione, ac processus phlogistici qualitate diversimode modificatas constituunt. — Inde sensus caloris, vel ustionis internae, sensus ponderis, anxietas, inquietudo, pruritus, titillatio, pulsatio, tenesmus, etc. In-

ter communissimos tamen pertinet sensus caloris et pulsationis, quem plane pathognomicum nonnulli dixerunt medici, praesertim si altior sit inflammationis gradus.

178. Quatenus sensus communis in omni viget parte organica, etiam dolor, ceu augmentum ejus abnorme, vel saltem abnormis quaedam sensatio quaslibet inflammationes comitatur. — Organa vero, quae, citra coenaesthesin, propria et specifica facultate sensitiva pollent; etiam hujus energiam incitatam constanter patefaciunt; unde photophobia ophthalmitidis, oxycoia otitidis specificum sistit adtributum.

179. Praeter sensum caloris ab aegro perceptum, ejusdem quoque augmentum cunctis inflammationibus familiare esse consuevit. — Etiamsi rarissime solitam sanguinis circulantis temperaturam, centum circiter thermometri Fahrenh. graduum excedat; nihilominus tamen in relatione ad consuetum corporis superficiei calorem, omnino altior adparet manui tangentis, ipsoque thermometro talis evincitur, teste Huntero.

180. Quo major partis inflammatae sensilitas; eo altior esse solet caloris inflammatione producti gradus. Plurimum vero ad relativam hancce temperaturae exaltationem confert superficiei organi inflammati siccitas. Inde fit, ut calor animalis minus avide ab atmosphaera, aliisque contiguis corporibus absorptus (siccas enim

superficies pro caloris conductione minus aptas esse, physica docet); in parte inflammata adcumuletur; quemadmodum id per totam corporis superficiem contingere solet in febribus nervosis ariditate cutis constanter junctis. — Omnia idcirco humectantia caloris excessum leniunt.

181. Tumor, partibus inflammatis proprius, ab aliis intumescentiarum speciebus differt duritie elastica, tensione, turgore sanguinolento, ac mox antea recensitis, phlogoseos characteribus. — Variat tamen ejus extensio, et intensio pro diversitate inflammationis, et substrati organici nunc mollioris, nunc durioris.

182. Etsi hae quatuor notae essentiales inflammationum nimis evidentes sint, quam ut diagnosis ambigua reddi possit; facile tamen liquet, quasdam earum in dijudicandis phlogosibus internis plane computari non posse, quum aciem sensuum externorum effugiant. — Alia tunc omnino simul colligere oportebit signa inflammatorio processui propria, ex organi adfecti functione laesa non minus, quam ex sympathicis passionibus depromenda.

183. Quot in corpore existunt organa variis finibus destinata; tot etiam erunt specialia, quae locales inflammationes comitantur, symptomata. — Ita pulmo inflammatus respirii variam labem, accensum cor pulsationem abnormem, nervorum phlogosis sensum vitiatum offert. — Concurrunt demum ad internae phlogoseos cognitionem: do-

loris tactum repudiantis topica sedes; partium vicinarum, aut dissitarum adfinium sympathica passio; secretiones stante leniori inflammationis gradu adauctae, imminutae, dum gravior est; sanguinis ex organo inflammato sponte profluentis, vel arte educti phlogistica conditio.

184. In connubio cum adlatis conspirat praesentia febris, quae quidem non omnes inflammationes, constanter tamen graviores, diuturnas, illasque organorum nobiliorum, sensibilium, maxime internorum comitari solet. — Characterem haec offert semper inflammatorium, vividioribus systematis arteriosi reactionibus, et specifica sanguinis dyscrasia distinctum; atque mox est vere critica, mox mere symptomatica, in triplici ad localem phlogosin relatione existens; nunc coëffectus, e. g. pneumonitis epidemica; nunc effectus, e. g. vulneris inflammati; nunc causa, e. g. febris qualiscunque parotitidem metastaticam gignens.

185. Ultimum tandem ac summe essentiale inflammationis adtributum sistit, nisus in metamorphoses organicas proprii generis, vitiato vegetationis processu inducendas, qui tamen inter diagnostica referri nequit signa, cum nonnisi inflammatione versus finem vergente pateat.

186. Omnis inflammatio incipit a sensu caloris in quadam parte, ejusque sensibilitate aucta, cui mox tensio, dolor, rubor et tumor, aliave specialis functionis laesae phaenomena succe-

dunt, citius tardiusve crescentia, donec ad maximum evehantur gradum, quem pro casus diversitate die tertio, quinto, aut septimo adtingere solent. — Febris mox una cum topica inflammatione evolvitur, mox ei ad altiorem potentiam exaltatae succedit, horrore plus minusve solemni orsa.

187. Felici sub omine pristina restituitur integritas, phaenomenis morbosis pedetentim mitescentibus, quin pars inflammata abnormem quandam subeat metamorphosin; atque ejusmodi sanationis opus non raro criticis distinguitur signis. — In adverso casu variae succedunt terminationes, quas nunc salus, nunc mors, nunc chronica lues sequitur.

188. Decursus inflammationis topicae igitur vix non eandem agnoscit stadiorum seriem, quam febribus communiter competere videmus, invasionis utpote, incrementi, status, criseos, et decrementi, temporis intervallo nunc breviori, nunc longiori sese excipientium. — Unde etiam inflammationis duratio mox acuta, mox chronica observatur.

189. De chronicis autem inflammationibus idem valet, quod de febribus ejusdem generis dictum fuit. Sistunt enim vel effectum permanentis cujusdam causae, quae in organismo latet, aut in illum continuo agit, atque hoc intuitu relate ad singulam partem idem sunt, quod febres symptomaticae relate ad totum organis-

mum; vel vero catenam constituunt acutae inflammationis continuo recidivantis, uti e. g. phlogoses in phthisicorum organis.

190. Nonnisi in altero casu inflammationis nomine, stricto in sensu, sunt dignae. In primo, ubi per menses excurrere possunt; quin morbosas organicae materiae matamorphoses inducant, congestiones potius dicendae erunt.

DIAGNOSIS.

191. E complexu characterum plus minusve essentialium, inflammationis cognitio, et diagnosis construitur. — Quo plura, et quo graviora fuerint, quae illam comitantur phaenomena, et quo facilius in sensum cadunt, vel saltem rationali inductione conjecturari possunt; eo facilius quoque erit negotium.

192. Haud infrequentes tamen in praxi sunt casus, ubi unum alterumve symptoma constitutivum, imo et plura deficiunt; ubi anomaliae, aut complicationes variae eorundem praesentiam celant, et obtenebrant; ubi levior morbi gradus in organo minus nobili, ac profunde sito essentialia phaenomena corradere et dignoscere vetat; ubi laterales circumstantiae sensum aegri communem adeo hebetant, ut solita inflammationis incommoda non percipiantur; vel ubi synchrona alius systematis passio, aut sympathicae passionis praedominium constantiores phlogoseos satellites confundit, et obscurat.

193. Tales inflammationes medicis occultae, latentes, dolosae, aut clandestinae vocantur (verborgene Entzündungen). — In his dijudicandis omnino roboratus experientiis oculus, ac ad cuncta momenta circumspectio requiritur, qua etiam non contempta, recta morbi notio oculatissimorum saepe practicorum aciem effugit. — Plurimum interest, ut omni die exactissimum instituatur aegri et morbi examen, habito necessario ad causas producentes, diathesin latentem, epidemiae genium, ac ad empirica quaedam signa respectu. — Interdum plane ad ultimum diagnoseos refugium, ad juvantia utpote, ac nocentia recurrere oportet.

Wienhold Diss. de inflammationibus occultis. Goet. 1772.
Reyland Abhandl. von verborgenen Entzündungen. Wien 1790.

194. Speciales demum, quae diagnosin inflammationum dirigunt regulae, nonnisi ex speciali earumdem doctrina desumi poterunt, sub cujus decursu nostram adtentionem ad variam inflammationis indolem et formam dirigemus.

SUBSTRATUM INFLAMMATIONIS.

195. Quaevis organismi vivi pars, vasis et nervis instructa, inflammari potest. — Quum autem nulla existat, quae essentialibus illis animalem vitam, motum nempe, sensum, ac nutritionem regentibus adtributis careat, excipiendo capillos, ungues, et cuticulam; nulla quoque immunis ab inflammatione manet.

196. Specialior tamen organicarum partium sphaera, quae propriam inflammationis sedem constituit, est textus vasorum capillarium.

197. Intelligimus sub vasis capillaribus subtilissimos illos canales, qui nunc sanguinem, nunc tenuiores solum particulas ab eo secretas, nunc plane nil nisi vaporem sanguinis vehunt; qui finem arteriarum, venarum initium ponunt, utramque hancce systematis sanguinei sphaeram, arteriosam et venosam, invicem jungunt, ac separant; et qui simul principem adparatum pro secretione, exhalatione, et nutritione sistunt.

198. In vasis capillaribus serosis, sive illis, quae nullum sanguinem conducunt, omnis, quae arteriam a vena distinguit, antithesis deletur, ac ad indifferentiae statum reducitur; ita tamen, ut irritabilitas, in statu normali fere ignavé latens, facillime excitetur, dum positivus accedit stimulus, quo arteriosus in capillarium rete majori vi propellitur sanguis. — Possunt ergo etiam illa vasa capillaria, quae in statu salutis nullum prorsus sanguinem rubrum vehunt, in sanguinis conductores transformari, quamprimum irritatione qualicunque eorum irritabilitas suscitatur, vel massa sanguinis volumine aucta ultra solitos promovetur alveos. — Vas capillare, indifferens alias, nunc arteriae vices agit, ac ab ordinaria alienam activitatem manifestat, eousque perdurantem, donec pristina integritas et indifferentia denuo redeat.

199. Manifestissimum exemplum hujus metamorphoscos vasorum capillarium serosorum in sanguifera, et arteriosa, praebet tunica oculi conjunctiva, quae illico ab heterogeneo illapso rubescit, vel pallida gena, quam verecundia momento citius amoeno suffundit rubore.

200. Quod autem systema vasorum capillarium verum inflammationis substratum sistat, Fabrius quidem et van den Bosch jam arguebant, maxima tamen cum diligentia adumbravit Bichatus.

201. Argumenta, quae id evincunt, sequentibus comprehendi possunt. — Essentialia phlogoseos phaenomena, unice ad systema vasorum capillarium, eorumque functiones referuntur. — Rubor, in plerisque inflammationibus intensior, etiam in statu salutis a sanguine rete vasorum capillarium perreptante, ac per diaphanas membranas transparente dependet. — Caloris evolutio inter capillarium adtributa spectat. — Eorundem vasculorum systema principem sistit pro nutritione adparatum, quam quaevis inflammatio, altioris praesertim gradus, alterare solet. — Pulsatio partis inflammatae synchrona cum illa cordis, atque magis perfecta in eodem elaboratio sanguinis concipi nequiret, nisi e facultate solis capillaribus propria, arteriosam, dum irritabilitas intenditur, naturam contrahendi. — Omnis demum inflammatio initium sumit a congestione sanguinis; quam nonnisi in vasis, cum arteriarum

canalibus continuis, ac immediate communicantibus locum habere posse, sponte liquet.

202. Huncce turgorem, quem consueta oculorum acies in diaphanis membranis dignoscere valet, armatus tanto clarius distinguit oculus. — Microscopica sagacissimi scrutatoris Gruithuisen experimenta docuerunt, successivum ab initio inflammationis contingere sanguinis versus vasa capillaria serosa adfluxum, undosum. Serius plura hinc inde comparent puncta rubella, quae pedetentim crescunt, radiatim divergunt, et cum vicinis confluunt, rete formando subtilissimum coloris laete rubri, eoque aequabilioris, quo magis increscit congestio. — Absurdum vero foret haecce phaenomena e recentium vasorum sanguiferorum genesi explicare velle; haec enim adeo prompte fieri nullo modo poterit; quare assumi necessario debet, existentia jam prius vasa capillaria serosa ab irritamenti accessu in sanguifera transmutari. — Angiogenesis nonnisi inflammationis jamjam evolutae, ac vegetationis inde incitatae productum est.

203. Posita inflammationum sede in systemate capillari, quod et arterioso et reproductivo limitrophum, utriusque mutuum influxum sustinet, ac differentes functiones conjungit, conciliari quoque potest simultanea incitationis, et reproductionis laesio, cuivis phlogosi propria.

204. Etiamsi omne organon vasis capillaribus instructum inflammari possit, majorem tamen

dispositionem fovent illae partes, quae ex sua natura capillaribus rubris abundant, in quibus igitur vita arteriosa praedominatur; uti e. g. pulmones, textus cellularis adiposus; e prioribus enim jam patet, quod praeter substrati praesentiam, simul ejus metamorphosis supra indicata (§. 198) requiratur. Unde partes organicae, quae hancce arteriosam metamorphosin difficilius subeunt, ob vascula subtilissima merum vaporem vehentia, ac ideo pro exhalatione destinata, inflammatione vera minus crebro, ac minus vehementer corripiuntur; e. g. membranae serosae et fibrosae. Concipitur ex eadem ratione, cur arteriae et cor, etsi palmares regni irritabilis partes constituant, inflammatione non adeo frequenter corripiantur; earum enim parietes serosi in congestionem sanguinolentam minus proclives.

205. Generale itaque inflammationis substratum, ceu principem pro ejus genesi conditionem sistunt vasa capillaria; speciale vero totuplex esse poterit, quot diversae organismum componunt partes, priori conditione donatae.

INFLAMMATIONIS AB ANALOGIS ADFECTIBUS DIFFERENTIAE.

206. Inter conditiones pathologicas, quae maximam cum inflammatione adfinitatem habent, spectant: 1) Congestio. — 2) Turgor vitalis. — 3) Erethismus nervosus. — Ab his caute distinguatur, oportet.

207. Congestio, Symphoresis (a graeco συνφέρω, congero, Strötzung), dicitur ea organi cujusdam conditio, qua majorem sanguinis copiam accipit, quam illius functio, vasorumque numerus et magnitudo postulat. — Differt a stagnatione, seu stasi (Stockung), quae simul imminutum, aut plane suppressum sanguinis motum supponit.

Cappel, Diss. de sanguinis congestionibus. Helmst. 1796.

208. Spectata origine, et natura, duae potissimum in praxi distinguuntur congestionum species. — Prima originem repetit ab aucta per stimulos positivos arteriarum actione mox universali, mox locali; congestio activa, hypersthenica. — Altera e vasorum debilitate, atque spontaneo ferme sanguinis versus partem minus resistentem adfluxu nascitur; congestio passiva, asthenica.

209. Activam nonnisi symphoresin cum inflammatione confundi posse, jam ex dictis patet, ac e mox dicendis adhuc clarius patebit. — Agnoscit autem et haec duplicem geneseos differentiam. Vel enim reali, et absoluta stipatur virium vitalium, in specie arteriosarum energia, nunc universali, nunc topica stimulis positivis absolutis ad vividiores reactiones incitata. Vel favente partis cujusdam erethismo, ac majori in stimulos receptivitate, directae debilitatis crebro comite, irritamentis positivis mere relativis inducitur. — Ultima haecce congestionis activae varietas a non-

nullis medicis, et praesertim a Brunonis adseclis perperam pro possiva, seu asthenica habebatur.

210. Quatenus igitur quamvis congestionem activam manifesta irritationis arteriosae signa comitantur: calor utpote auctus, rubor, vasorum superficialium dilatatio, tensio, sensus pulsationis, secretio incitata, febris irritativa; haec autem phaenomena inflammationis quoque effigiem praesentant; eatenus nil mirum sane, unum adfectum cum altero confundi.

211. Essentialis inter simplicem congestionem et veram phlogosin differentia in eo sita est, quod haec praeter symptomata congestionis mox recensita, sublatam antitheseos, quae inter singulas systematis vasorum capillarium sphaeras obtinet, indifferentiam praebeat, (febris criticae adinstar) dato nonnisi tempore ad aequilibrium reducendam, et quod simul vegetationis animalis munus alteratum habeat, sanguinis phlogistica crasi, materiae plasticae perfectiori elaboratione, atque nisu in novas et abnormes massae organicae formationes distinctum.

212. Congestio simplex, quamprimum irritans agere cessat causa, omni momento ad normae statum reduci potest; continuante vero stimuli actione, aut perseverante illa conditione pathologica, quae organismi, vel singulae partis irritationem sustinet, diutissime, ac nullo prorsus typo adstricta persistit. — Constituit itaque fere nil aliud, quam irritabilitatem vasculorum

capillarium alicujus partis incitatam, cum sanguinis uberiori adfluxu, adfectum proinde mere dynamicum.

213. Inflammatio autem semel evoluta finem non adsequitur, nisi praefixum maturationis tempus excurrat, quo criticum molimen restituendae sublatae indifferentiae ac abnormi productioni denuo ad normam reducendae idoneum redditur. — Quatenus praeter irritabilitatis augmentum, abnormem simul processus reproductivi conditionem includit, morbum organico-dynamicum praebet.

214. Liquet inde, congestionem inter et inflammationem vix non eandem obtinere differentiam, quae febrim symptomaticam ab inflammatoria critica discernit. — Inflammatio enim pro parte idem est, quod febris angiosthenica pro toto organismo.

215. Turgorem vitalem distinguimus a congestione morbosa, illumque nonnisi ad sanum corporis statum referimus. — Hujus generis est verecundus genarum rubor, turgor uteri tempore menstruationis, inturgescentia membri virilis, papillarum, cristae in avibus iracundis, etc., quae omnia phaenomena primo intuitu pro inchoante phlogosi quidem imponere possent, transitoria autem comparitione, ac morbosi symptomatis absentia ab illa facile distinguuntur.

216. Confundi demum adhuc posset inflammatio cum erethismo nervoso, praesertim

si organa interna nervosa, aut musculosa prehendit, e. g. encephalon, diaphragma, nervorum velamenta, tunc enim et dolor, et motus organicus incitatus utrique adfectui communis est.

217. Differentia ex eo desumitur, quod dolor inflammatorius sit magis fixus, continuus, caloris sensu junctus, sub rudiori tactu crescens; nervosus contra potius vagus, manifeste remittens, aut intermittens, qui tactu partis adfectae non solum non exasperatur, quin imo pacatur. Porro, quod incitatus motus organicus sub inflammatione graviori systema arteriosum cum circuli manifesta alteratione reflectat, ac in abnormem productionem nitatur; — illud contra motus organici incitamentum, quod erethismum nervosum efficit et comitatur, per eminentiam ad organa regni sensiferi ac muscularis referatur, minorem aequabilitatem manifestet, atque nunc forma hyperaestheseos, nunc forma hyperkineseos, seu spasmi, in conspectum veniat. — Unde differentia inter dolorem inflammatorium et spasmodicum, inter erethismum inflammatorium et nervosum desumitur. Uterque tamen interdum sociatus esse potest.

AETIOLOGIA INFLAMMATIONIS.

DISPOSITIO.

218. Quemadmodum proëgumenon febris inflammatoriae momentum in totius regni arteriosi

irritabilitate, ad altiorem potentiam incitata, consistit; ita inflammationis topicae dispositio in arteriosa vitalitate singuli organi justo magis excedente fundatur.

219. Haec autem irritabilitas, sive in irritationem pronitas, quibusdam barbaro vulnerabilitatis nomine dicta, vel a reali dependet incitationis energia; vel vero a tali languore, cui promptior reagendi facultas, atque facilior stimulorum, etiam relativorum, perceptibilitas jungitur.

220. Hoc praemisso sponte liquet, subjecta juvenilia, robusta, plethorica, bene nutrita, Bacho litantia, non minus, ac tenera, debilia et sensilia, in phlogoses disposita esse. Itidem praedominans, dum bruma saevit, in cunctis hominibus systematis vasorum incitabilitas constitutionem epidemicam, ac majorem inflammationum frequentiam parit.

221. Sunt porro particulares quaedam singulorum quorumdam organorum conditiones, nunc a specifica et indita structura functioneque, nunc a repetito inflammationum recursu pendentes, quae faciliorem (caeteris paribus) ejusdem morbi genesin efficiunt.

222. Hae conditiones consistunt: 1) In vasorum arteriosorum et capillarium abundantia, quam e. g. in pulmonibus, in textu cellulari adiposo, membranis mucosis, aliisque organis secernentibus observare licet 2) In indita, ac ad norma-

lem salutis statum spectante partium quarumdam proclivitate, certis periodis ac sub definitis evolutionibus physiologicis inturgescendi; e. g. mammarum, uteri, ventriculi, pulmonum, intestinorum. 3) In majori vasorum capillarium sensibilitate, et capacitate, quam crebrius rediens congestio vel inflammatio inducit et relinquit, talique pacto vix non perennem eorundem organorum ad similia mala subeunda opportunitatem conservare juvat.

223. Notari tamen debet, organa quaedam ex sua structura nullam prorsus certos stimulos percipiendi facultatem ostendere, a quibus tamen alius compagis organa facillime irritantur. Exemplo sint viae urinariae, quibus urina, acerrimus pro aliis partibus stimulus, indifferens sistit irritamentum. — Relativae hujus dispositionis, aut indispositionis gradus, plurimum dependet ab epidermidis praesentia et absentia.

224. De specialibus et relativis in certa inflammationum genera, vel definitas formas dispositionibus hic loci sermo esse nequit.

CAUSAE EXCITANTES.

225. Omnes stimuli positivi, qui, vel per solam quantitatem auctam, vel ex propria natura organismo infensa, rete capillarium ad vividiores reactiones excitant, inter genitrices inflammationum potentias pertinent. — Horum nonnulli sunt absoluti, atque generalem modo ad

morbum provocandum dispositionem requirunt; alii contra mere relativi, phlogosin non creantes, nisi peculiaris et adaequata praeexistat partis organicae dispositio.

226. Juxta variam naturam, variumque agendi modum in potentias mechanicas, chemicas, et dynamicas discernuntur; quae denuo mox extra nos sunt sitae, mox intra organismum residentes.

227. Potentiis mechanicis, quae vix non semper absolutos sistunt stimulos, adnumerantur omnia corpora physicis viribus et qualitatibus agentia: pondere, mole, figura, motu, quibus organicae partes comprimuntur, fricantur, distenduntur, solvuntur. Omnes proinde laesiones traumaticae, contusiones, lacerationes, puncturae, luxationes, fracturae, etc. inflammationem constanter pariunt. — Ad eandem catervam pertinent producta organismi morbosa: calculi, vermes, ossificationes, scirrhi.

228. Irritamentis chemicis accensentur omnes substantiae acres, quae calefacientium, phoenigmorum, vesicantium nomine veniunt, atque vel irritabilitatem simpliciter exaltant, vel vero miscelam fluidorum et solidorum alterant, ac non raro organicam texturam destruere nituntur, sive interne sumpta, sive externe adplicita. — Talia sunt: acida concentrata, alcalina, oxyda quaedam metallica, infinitae plantarum species, olea aetherea, alcoholica, venenatae animalium mate-

riae, quales e. g. in cantharidibus, vespis, scorpionibus delitescunt. — Aliquo intuitu etiam miasmata contagiosa huc referri possunt.

229. Quousque potentia mechanica vel chemica ejus gradus et naturae fuerit, ut illius nisus destructivus vigentibus organismi viribus limitari, et coërceri possit, simplex nascitur processus dynamicus, vel organico-dynamicus, sub forma congestionis, vel inflammationis comparens. — Quamprimum vero absolutae irritamentorum dictorum vires solutioni unitatis, vel miscelae destructioni intentae, reactionis vitalis renitentiam superant, una cum phlogosi, vel unitatis solutio (vulnus, dialysis, comminutio), vel organicae texturae destructio et abolitio (diabrosis, et sphacelus) obtinet.

230. Inter potentias tandem dynamicas, quarum actio e materiali fonte explicari nequit, sed immediate in incitationem dirigitur, et nunquam in organicae texturae abolitionem nititur, nonnullae extra nos sunt sitae, cosmicae; aliae in organismo vivo latent, atque ex alterato motu organico propullulant, organicae.

231. Ad potentias nocentes dynamico-cosmicas referuntur: oxygenium; calor in utramque partem excedens, ejusque repentinae vices; lux; electricitas positiva. — Ad dynamico-organicas: motus muscularis nimius; sensuum externorum incitatio; animi adfectus excitantes, ira, gaudium; inclinationes cupidinosae, quae

mox amoris, mox libidinis, superbiae, vel vindictae nómine veniunt, atque manifestum in vasa capillaria influxum, transitorio turgore et rubore aperte indicant; mentis intentio nimia, evolutiones physiologicae; reactiones antagonisticae et metastaticae, quales v. g. ex repentine suppressa, vel ad amussim non recurrente evacuatione habituali nascuntur.

232. Relatarum causarum nonnullae inflammationem generant parti immediate adplicitae, consuetis atriis receptae; aliae universi systematis arteriosi energiam excitando, quae demum evidentius sese explicat in vasis capillaribus organi aut ex sua natura, aut ob alias circumstantias in congestionem magis proclivis; nonnullae, praesertim absolutae, in quavis parte phlogosin creant; aliae electivam quasi in certa organa actionem manifestant, quae in peculiari quorundam organorum erga definitos stimulos receptivitate fundatur. Ita lux pro oculis, sonus acutus et fortis pro aure, oxygenes pro pulmonibus specificum suppeditat stimulum.

NOSOGENIA ET THEORIA.

233. Quatenus inflammatio in genere spectata neque potentias specificas pro causis occasionalibus, neque organa specifica pro substrato agnoscit; eatenus etiam de atriis inflammationis nil dicendum restat; stimulorum enim inflammationem excitare valentium tanta est multitudo et varietas, ut per qualecunque atrium suscipi possint.

234. Stimulus positivus, sive absolutus, sive relativus, in organismum ita directus, ut actiones suas ad partem singulam limitet, hujus irritabilitatem, sive inditam, sive morbose exaltatam ad vividiores impellit reactiones; quidquod duplici plerumque via fieri solet, vel efficientia nervosa ad altiorem potentiam immediate excitata, vel sanguine magis stimulante reddito. — Quum autem canalibus arteriosis non minus, ac capillaribus character irritabilitatis per eminentiam competat, (quem in primis continuo activum, in secundis potius latentem, ast facile provocandum, et in actionem deducendum videmus); illorum reactio promptior et fortior, principem necessario irritationis productae effectum sistere debet.

235. Hoc pacto acrior incenditur inter vasorum contractionem ac sanguinis, aliusve humoris expansionem lucta; vasis capillaribus irritatis arteriosus imprimitur character, irritabilitate, per stimuli interventum, ultra modum exaltata („Die schlummernde Reitzbarkeit der Haargefäſse wird zur arteriellen Thätigkeit erregt"); unde canales capillares, qui solum humoribus serosis, aut vapori animali conducendis sunt destinati, in arterias transformantur.

236. Ex hocce jam morboso conflictu dynamico multorum, inflammationem constanter comitantium, phaenomenorum series concipitur.

237. Rubor partis inflammatae uberiori san-

guinis adfluxu, ejusque in vasculis, alias cruorem non vehentibus, congerie producitur; quo simul et oxydatio perfectior, colorque sanguinis inde vividior suam symbolam contribuit. — Quo pluribus, et capacioribus vasis capillaribus instructa est pars organica; eo citius, eoque intensius rubet, dum congestio simplex, aut inflammatio evolvitur. Tenerrimis, ac minimae diametri vasculis instruuntur membranae diaphanae exhalantes (serosae), ac ideo minus rubent inflammationis occasione.

238. Dolor suam originem depromit non solum e diutius persistente causae violentae impressione, e vasorum capillarium distensione, quam vehementer urgens a tergo sanguis producit, e compressis per turgida vasa surculis nervosis; sed etiam ex specifico quodam sensilitatis, et in specie sensus communis incitamento, quod quidem pro varia organi inflammati, ipsiusque inflammationis indole diversum cernimus, ad amussim tamen non semper explicare valemus.

239. Cur phlogoses organorum, in queis irritabilitatis character per eminentiam evolutus, uti sunt fibrae musculares, cor, pulmones, levi plerumque dolore stipentur; et cur organa systematis sensibilis, aut copiosis nervis instructa, uti membranae, corium, ventriculus, intestina, etc. immaniter doleant, dum inflammantur; ratio sufficiens patet.

240. Aciem tamen cognitionis medicae huc-

dum effugit dirissimorum dolorum in iis organis evolutio, in quibus anatome nullos adhuc detegere potuit nervos, et qui salutis in statu omni fere sensibilitate carere videntur, uti capsulae et aponevroses. — Si dolor nil aliud est, quam expressio sublatae harmoniae inter singulas partes et organismum, cujus compos redditur mens, sensus communis ope (1); — majoris quoque doloris in partibus mox recensitis ortus fors inde aliquomodo concipi posset, quod morbosa inflammationem constituens conditio multo magis heterogenea, et aliena sit pro organis pauca vasorum sanguiferorum copia instructis, quam pro partibus copiosum sanguinem jam in salutis statu vehentibus.

(1) Kieser System der Medicin. 1. Bd. p. 466.

241. Caloris augmentum dependet ab incitata vasorum capillarium, quae ad potentiam vitae arteriosae evehuntur, activitate, ab intrinseco sanguinis motu accelerato, oxysi et haematopoësi perfectiori, a partis inflammatae siccitate (§. 180) ipsiusque efficientiae nervosae energia majori. — Tanto facilius autem altior in parte inflammata caloris gradus concipitur, si perpendimus vasa capillaria ad temperiei animalis productionem, aequabilemque distributionem etiam in sano statu plurimum conferre; ibi enim humorum capacitas mutatur, ibi metamorphosis vaporum in fluida (secretio), fluidorum in solida (nutritio) obtinet, quem processum organico-che-

micum, seu biochemicum, caloris sensibilis evolutio constanter comitatur.

242. Intuendo igitur oxydationem sanguinis, calorisque evolutionem justo magis incitatam in parte inflammata, proxima inter processum inflammationis et combustionis analogia elucet. Unde etiam nominis ab antiquissimis temporibus usus, aptusque selectus vindicatur.

243. Tumorem partis inflammatae e vasculis capillaribus pansis, cruoris aliarumque ab eo secedentium particularum majori copia refertis, eorumdem humorum in cellulas parenchymatis effusorum impedita, vel retardata resorptione, et quod maximum est, ex incitato nisu expansivo et formativo repetimus. — Expansio praedominans nonnisi volumen majus stante eadem mole; nisus formativus vero simul massae organicae augmentum efficit, recentibus vasculis instruendae; quemadmodum id microscopica docet observatio.

244. Quo magis cellulosum, spongiosum, vasisque capillaribus rubris dives fuerit organon, et quo altius in illo vis plastica viget; eo manifestior elevatur tumor, quem e contrario vix notabilem videmus in membranis simplicibus inflammatis, sive hyalinis, sive compactis.

245. Febrem, inflammationis gravioris, aut nobile organon plectentis fidelem comitem, inde concipimus, quod systema vasorum capillarium (arteriis et venis interpositum, hasque

cum illis uniens), quamprimum justo magis incitatur, praedominium adquirat prae cordis et arteriarum activitate. — Abnorme hocce incitationis augmentum, quod simul accelerata inter contractionem et expansionem vasorum oscillatione distinguitur, ad contiguos tum arteriosos, tum venosos propagatur canales, horumque insolitam pulsationem producit; ulterius tandem propagata angiostheniam universalem creat, cujus centrum, et fons in parte inflammata habetur.

246. Praeter adlata phaenomena vero, quae etiam congestioni propria sunt, inflammationem adhuc distinguit vegetationis munus alteratum (§. 211), quod e solo irritabilitatis augmento explicari nequaquam potest.

247. Si perpendimus systema vasorum capillarium, praeter quod arterias cum venis jungat, principalem simul sistere reproductionis organicae officinam (§. 197), e qua omnis secretionum et nutritionis fomes scaturit; nil mirum sane, si utriusque hujus functionis laesio evolutum processum inflammatorium sequitur. — Irritabilitate vasorum capillarium videlicet ultra normam incitata, legum antitheseos ad nutum supprimitur, aut supprimi tentatur efficientia plastica, sive indita systematis capillaris, organicam productionem expedientis, facultas.

248. Ad sublatam hancce, inter arteriosam seu irritabilem, et reproductivam sphaeram va-

sorum capillarium indifferentiam restituendam, major necessario insurgere debet reproductionis suppressae activitas, quae non aliter, quam recentis producti organici formatione in conspectum venit.

249. Tale productum pro diversa redivivae vegetationis energia mox ad fluidam, mox ad solidam magis inclinat formam; a consueto tamen et normali materiei organicae typo non abludit, ubi de sola reproductionis quantitate aucta agitur (Parectama, Induratio, Hypoclepsis). — Si vero simul qualitas productionis alteratur; etiam productum abnorme qualitatem offert a norma diversam, quae, cum per specificum processum organi producentis determinetur, specifica evadit (Pus, Ichor).

250. Ea ratione, qua productio organica reviviscit, mox adlatis productis sese manifestans, vincitur irritabilitatis excessivae praedominium, atque primitivus processus inflammatorius sedatur. — Si eodem tempore, quo reproductio, novae materiae genesi intenta, pristinam functionum integritatem restituere nititur, vasorum capillarium irritabilitatem, abundantis principii plastici eductione, compescendo; — si eodem inquam tempore absorbentis simul ac venosi systematis energia excitatur, recens productum in massam circuli reducitur, atque mox e corpore eliminatur, mox in alios usus impenditur. — Forma, et textura partis inflammatae tunc ne hilum

alteratur (resolutio), atque humores secreti tales esse solent, quibus secernendis organon ex sua natura destinatum est, uti mucus, bilis, urina.

251. Si vero vegetationis processus eum in finem incitatus, ut irritabilitatis excessivae periculosum dominium compescere valeat, materiae plasticae, plus minusve elaboratae, talem copiam e vasis capillaribus separat, ut haec absorbentibus educi nequeat; — mox sola secretio incitatur, atque abnormis plerumque effusio in cava vicina, vel in cellulas parenchymatis contingit, mox eadem secretio qualitative, et quidem specifico modo vitiatur, mox nutritio et processus plasticus citra normam intenditur. Quoniam vero vita arteriosa, ad altiorem gradum evecta, simul plasticae lymphae majorem copiam, ejusque majorem coagulabilitatem efficit, etiam incitatae nutritionis producta in coagulum et crystallisationem libenter tendunt, atque in varias coeunt massas, organo adfecto plus minusve homologas; nisi contrariae intercurrant circumstantiae, quae linquationis nisum promovent.

252. Irritabilitate tandem, et arteriosae reactionis enormitate ad eum gradum excedente, ut suppressum reproductionis munus indifferentiam non solum restituere nequeat, sed plane ex integro deleatur, pars inflammata vivere cessat (Sphacelus).

253. Hactenus de constructione inflammationis, de nexu inter morbi substratum, causas exci-

tantes et effectum, atque de conceptu originis symptomatum eminentium, ac successionum potiorum, e principiis rationi et observationi analogis derivata, quae praemitti omnino debuerant, ut morbi natura et causa proxima, etsi non cum certitudine, saltem cum majori verisimilitudine adumbrari possit.

CAUSA PROXIMA.

254. Explicandae causae proximae inflammationis plurimi medici, antiquioris aeque ac moderni aevi, insudarunt; successu quidem ambiguo, laudabili tamen semper intentione.

255. Ne infinitarum hypothesium ac theorematum farragine, eorumque confutatione pagellas, ad practicum scopum potius directas, inutiliter repleamus, potiores solum ideas breviter exposuisse juvabit. — Notabilis, quae invenietur, diversitas plurimum dependet a principiorum pathologicorum varietate, quorum quaevis Schola et Secta medicorum alia sibi formavit. Vix ulla tamen theoria adeo vana dici potest, ut saltem qualemqualem veritatis particulam non contineat.

256. Humorum in morbis producendis dignitas tanta per complura saecula habebatur, ut etiam inflammationum genesin unice ex hocce fonte explicare studuerint medici, varias crases, acrimonias, lentorem, effervescentiam, pro palmaria inflammationis causa adcusando.

257. Hippocrates sanguinis glutinosi fluxionem; Erasistratus errorem loci (παρεμπτόσιν); Oribasius sanguinis putrescentiam; Willisius, et Sylvius de la Boë effervescentiam inter particulas acidas et salinas; Chr. Lud. Hoffmann, et Wedekind particulas sanguinis acres et putrescentes; Baumes oxydationis excessum; Hofrichter varia oxygenii connubia cum carbonico, hydrogenio, azoto, pro causa inflammationis proxima habuerunt.

258. Ast omnia, quae theoriae humorali, et chemicae in genere objici merito possunt (Tom. I. §. 382); etiam inflammationis explicationem ex solis hisce principiis mancam omnino esse, facile demonstrant. — Aliquam tamen culpam in sustentando processu phlogistico humoribus inesse, negari nequit.

259. Solidarem theoriam amplectentes nunc omnem, nunc praevalentem solummodo, humorum in phlogosi creanda dignitatem spernebant, atque inflammationis proximum fontem plurimum e legibus mechanicis et hydraulicis, tum puris, tum principio vitali modificatis repetere studebant.

260. Eminent inter Solidistas antiquiores Borellus, et Bellinius, qui praeter calorem sanguinis auctum, ejus moram in plicis et flexuris vasorum capillarium assumpserunt; atque Boerhaavius, cui inflammatio dicebatur obstructio, seu stagnatio sanguinis in minimis ca-

nalibus, fervorem adtritu gignens. Hujus opinionis, principiis Praeceptoris Pitcarnii, et Frid. Hoffmanni superstructae, maxima per plures annos viguit auctoritas. — Frid. Hoffmannus vero non solum in arteriis, sed etiam in vasis serosis et lymphaticis obstructionem statuit, concurrente simul lentore et crassitie sanguinis, aut spastica contractione.

261. Quis autem medicorum organismum humanum solis legibus mechanicis regi credet? Quis organa vasculosa tamquam canales vita destitutos contemplabitur? Quis calorem ex solo adtritu inter vasorum parietes et sanguinem fluidum concipere valebit?

262. Frid. Hoffmannus quidem suo jam tempore principia pathologiae humoralis cum solidari non solum combinare studuit, statuendo praeter obstructionem in vasis serosis et lymphaticis, simul lentorem et crassitiem sanguinis; sed etiam primum pro Nevropathologia fundamentum posuit, cum spasticam simul vasculorum contractionem supponeret.

263. Nihilominus tamen nonnisi serioris aevi medici majorem ad principium dynamicum adtentionem dirigebant, unde etiam inflammationis theoria diversam obtinuit formam.

264. Gorterus primus theoriae Boerhaavianae aliam substituere ausus est, motum vitalem in quodam arteriae ramo auctum, quo sanguis ruber in arteriolas lymphaticas urgetur, ceu

proximam inflammationis causam pronunciando. Eximium huncce observatorem a modernis ideis parum discripasse, facile patet.

265. Hallerus sedem phlogoseos in tela cellulosa supponens, ejus genesin e stimulante sanguinis virtute secundum leges irritabilitatis explicavit, cujus primam ideam dedit. — Atque simili principio ductus Burserius, adauctam arteriarum per insolitum stimulum irritabilitatem supposuit, unde validius velociusque contrahuntur, et frequentius dato tempore deplentur, venis vero ad motum tardioribus proportionata sanguinis copia non evehitur, atque sanguinis coacervatio et inflammatio nascitur. — Non stabiliuntur in hac theoria limites inter congestionem, et inflammationem; quidquod de pluribus aliis valet.

266. Cullenius, Nevropathologiae fundator, uti omnium morborum fontem a perturbatione systematis nervosi petiit; ita quoque inflammationem spasmo tonico tribuit, in finibus vasorum enato. — Incitatam vim muscularem vasorum capillarium van den Bosch pronunciavit.

267. Winterl, Callisen, et Schumlanski in eo discreparunt a prioribus sententiis, quod non solum non admitterent auctam vitalitatem, sed imo contrariam statuerent virium vitalium conditionem: — diminutam videlicet

vasorum actionem, sanguinisque majorem ex orta dilatatione coacervationem.

268. Fortuna non majori Bruno, ejusque adseclae duplicem, ac e diametro oppositam incitabilitatis conditionem, proximum phlogoseos fontem constitui posse profitebantur. Tantum vero abest, ut haecce Incitabilistarum theoria nobis veram inflammationis naturam revelaverit, ut potius omnem implicuerit, quum materiae et formae mutationes, quas omnis phlogosis patefacit, prorsus negligat, atque eidem, in origine et natura semper identico morbi generi, duplicem et oppositam tribuat indolem. Ubi de divisione inflammationis in sthenicam et asthenicam sermo erit, erroneum hujus theoriae adhuc clarius patebit.

269. Si perscrutamur multiplices hasce medicorum, circa proximam inflammationis causam, ideas ac theorias, earum insufficientia plurimum inde elucescit, quod vel solos humores, vel solida tantum, vel unice vim vitalem abnormem criminari voluerint. Nil mirum itaque, si feliciora fuerint illorum virorum conamina, qui et massae organicae, et virium vitalium insolubilem nexum, ac reciprocum concentum majori adtentione dignabantur.

270. Insigne hoc intuitu meritum sibi compararunt medici, qui cum principiis physiologiae et pathologiae indies magis repurgatis, illa quoque philosophiae naturae univerunt. Etenim non so-

lum viribus vitalibus, et chemismo animali suum in quovis processu morboso generando valorem tribuunt; verum etiam cuncta vitae phaenomena e legibus processus dynamici universalis, qui per totam naturam viget, atque universum aeque, ac singula corpora organica regit; proinde ex mutua inter macrocosmum et animalem microcosmum harmonia, aptissime explicare student.

271. Quemadmodum autem mens humana facili negotio in extrema abripitur; ita etiam nonnulli philosophi naturae justum callem perdidisse videntur, transcendentalibus ac metaphisicis ideis nimis obsequendo; unde abstractae hypotheses, et parabolicae phrases originem duxerunt, quae interdum admirationem ingenii humani excitant, reali tamen utilitate plerumque carent.

272. Non arridet eapropter theoria Troxleri, cui inflammatio est appropinquatio ad organicae individualitatis solutionem. — Similiter obscura est idea, quam Gutfeldius, et Marcus propalarunt. — Primus fundamentalium functionum disproportionem, alter mutatam secundae dimensionis cohaesionem statuit. — Roeschlaubii de ignea vita hypothesin aliis verbis ruminare Petöczio nuper placuit.

273. Majorem veritatis et claritatis gradum adeptae sunt opiniones Burdachii, Waltheri, Seileri, Sprengelii, et Dzondii. — In singulis harum theoriarum momentis quidem aliqua diversitas cernitur; omnes tamen in eo con-

veniunt, quod, in iis, praeter abnorme incitationis organicae in vasis capillaribus augmentum, simul alterati processus plastici ratio habita sit, et quod phaenomenorum explicatio principiis, dynanicum universae naturae processum regentibus, innitatur.

274. Si quis multiplices medicorum varii aevi sententias circa inflammationis genesin, naturam, et causam proximam scrupulosius intueri ac discutere optaverit, quarum palmarias tantum fugaciter adumbravimus, sequentes consulat opellas.

Imman. Meyer, über die Natur der Entzündung. Berlin 1810.

Clauſs (Praes. Schregero) Diss. continens disquisitionem potiorum inflammationis theoriarum. Viteberg. 1811.

Lud. Nagy, Diss. de Nosogenia et differentiis inflammationum. Vien. 1817.

275. Nostrum de inflammationis causa proxima judicium ejusdem nosogeniae, atque theoriae rationali superstruitur, complectens summe essentiales characteres, quibus absentibus etiam inflammationis existentia excluditur.

276. Principalia vero momenta, quae ad essentiam inflammationis pertinent sunt: 1) Irritabilitas capillarium ad eum gradum evecta; ut arteriosum adipiscantur characterem. 2) Incitata haematopoësis topica. 3) Nisus plasticus exaltatus. — Unde proxima inflammationis causa sequenti concipi poterit modo: vasorum capil-

larium irritabilitas ad arteriosum culmen evecta, ac sublata tali pacto inter incitationem et vegetationem indifferentia, quam nisus plasticus exaltatus restituére conatur; seu brevius: vita arteriosa cujusdam partis citra modum incitata, comite in abnormem productionem nisu.

TERMINATIONES INFLAMMATIONUM.

Huckof, Diss. de inflammationis exitu vario. Regiom. 1797.
Würzer, Diss. de multifariis inflammationum terminationibus. Tubing. 1802.

IN SALUTEM.

277. Unicus, ac summe optabilis, quo inflammatio in sanitatem directe abit, modus, est benigna resolutio; dissipatio utpote nunc prompta, nunc lenta illorum phaenomenorum, et mutationum organico-dynamicarum, quae inflammationis essentiam constituunt, ita sane; ut nihil mali remaneat, functiones partis adfectae ad pristinam integritatem, sine ullo alio morbo pedissequo, restituantur, atque textura organica nullam alterationem patiatur.

278. Quousque simplex fuerit congestio sanguinis, resolutio omni momento contingere potest, irritante causa, et conditione morbosae irritationi favente ablatis.

279. Ubi vero turgor cruentus ad potentiam inflammationis evehitur (§. 211) ita; ut praeter

incitationis arteriosae augmentum, plasticus simul alteretur processus; semper definitum pro morbi maturatione, et solutione requiritur tempus, quod quidem variat pro individui, substrati, indolis specificae, causae et circumstantiarum diversitate; attamen vix non in easdem incidit periodos, quas adeo salutares in criticis febribus invenimus. — Notus inde concipitur inflammationum die quinta, septima, nona, undecima, vel decima quarta in resolutionem nisus.

280. Conditiones, quae ad beneficum huncce requiruntur exitum, sunt eaedem, quas aliorum morborum sanationi favere videmus, aliis jam locis expositas. — Illis rite perpensis futura resolutio praenosci, et saltem cum aliquo probabilitatis gradu praesagiri potest.

281. Quemadmodum solutio febris a critico molimine omnium virium vitalium pendet; ita crisis topica, inflammationum benignam efficiens resolutionem, derivanda est ab incitatione vasorum capillarium ad eum gradum adaucta; ut sublata repristinari possit integritas, quin recentis ac morbosae materiae productio intercedat.

282. Ejusmodi resolutio mox nullis prorsus sese manifestat signis; nisi excipiamus illa, quae symptomatum declinationem, ac synchronam functionis laesae restitutionem indicant (Lysis perfecta, et simplex); mox vero levantibus distinguitur evacuationibus, quae, cum definitis incidere soleant diebus, ac interdum solis naturae

medicatricis viribus perficiantur, merito criticae dicuntur (crisis evacuatoria).

283. Prouti morbidus fomes vel ex ipso organo inflammato, in quo subactus et maturatus erat, eliminatur; vel vero per dissita colatoria educitur; crises evacuatoriae nunc idiostaticae, nunc apostaticae vocantur. Exemplum criseos idiostaticae praesentat blennorrhoea post inflammationem membranae mucosae; urorrhaea post nephritidem. Apostaticam crisin sistunt qualescunque excretiones, dum inflammatio in alio residet organo, quam quod excernendam largitur materiem.

284. Ut tamen crisis idiostatica simul legitima et perfecta dici possit; sequentes requiruntur conditiones: 1) Levamen luculentum, non alii circumstantiae, quam conatui virium vitalium, et subsequae evacuationi adtribuendum. 2) Evacuatio per solitas, ac a natura pro excretionibus destinatas vias succedens: per superficiem cutis, membranarum mocusarum; per vias urinarias. 3) Materies educta sit humor excrementitius normalis, aut ab illo parum nonnisi discrepans, ita; ut essentialis non deleatur character; ergo sudor, urina, mucus, bilis.

285. In casu contrario separatus per organon inflammatum fomes peccans, nunc forma ab excrementitiis humoribus alienus (serum, lympha plastica), nunc plane indolis specificae (pus, ichor), et prae aliis insolita quadam via aut e corpore,

aut e parte inflammata eductus, crisin, cum licentia, erroneam dictam praesentat.

286. Quatenus et haec topicae inflammationis symptomata instantanee levat, suffragantibus naturae viribus, illisque non raro solis, criseos nomine omnino digna est. — Erronea vero merito nuncupatur, quum aut qualitas materiae separatae et eductae (quae humoribus circulantibus perfectius adsimilari nequivit), aut locus, per quem egreditur, a norma aberret.

287. Relate ad topicam inflammationem perfecta quidem esse poterit; hanc enim non raro radicitus solvit. — Relate ad reliquum organismum vero semper imperfecta manet; nam inflammationis resolutionem cum damno sanitatis universalis, aut alius cujusdam organi adducit. Secundarium itaque creando malum, vix non aptius successionum seriei adnumeratur.

288. Crises erroneae duplici intuitu peccare solent: 1) vel peccant qualitate materiae e corpore per viam naturalem eductae, e. g. exsudatio lymphae plasticae, in pseudomembranas cito concrescentis, per superficiem mucosam tracheae, vel bronchiorum; 2) vel simul loco peccant, quo materies aut morbifica, aut morbose producta ex inflammata educitur parte; e. g. transudatio seri vel lymphae per superficiem pulmonum.

289. Resolutionem perfectam indicant: absentia constans doloris, ruboris, caloris, tumoris, febris, atque functionum partis adfectae restituta integritas.

290. Praeter directum inflammationis in resolutionem et sanitatem transitum, habetur et indirectus per crises metastaticas, vel mediantibus variis posthumis, successu temporis feliciter devictis.

IN ALIOS MORBOS.

291. Inflammatio, quae benignam respuit resolutionem, seu, quod idem est, processus phlogisticus ejus indolis et gradus, qui non permittit; ut conflictus inter incitationem et vegetationem organi statum normalem restituat, tum ob unius nimiam energiam, tum ob alterius languorem improportionatum, aut qualitatem perversam, in varias nititur successiones, quae tot recentes processus morbosos, cum inflammatorio non homologos, sistunt.

292. Quapropter e caterva successionum stricto in sensu excludi omnino deberent inflammationum metaschematismi; etenim nil aliud, nisi mutatam morbi, non mutati, sedem et formam, homologum proinde in alio loco processum phlogisticum sistunt, indole morbi non alterata. — Spectant potius ad nosographiam.

293. Prouti successiones, vel incitationis, vel reproductionis processum abnormem offerunt, — ita tamen; ut semper ab inflammatione, ceu fonte causali immediate pendeant; bifariam dividi poterunt: in dynamicas nempe, et organicas.

294. Successiones dynamicae si-

stunt vitia incitationis laesae, quae dissipata phlogosi remanent, quin processus reproductivus partis adfectae notabiliter a norma deflectat. — Successiones organicae vero diversas vegetationis, a normali tramite aberrantis, laesiones constituunt. — Sequenti schemate facile comprehenduntur:

Posthuma inflammationis	Dynamica		Incitationis augmentum	Hyperaesthesia
				Congestio activa
			Incitationis languor	Torpor
				Congestio passiva.
	Organica	Cum praevalente nisu	in coagulum	Parectama
				Scleroma
				Symphysis
				Hypoclepsis lymph.
				Suppuratio
			in liquationem	Exulceratio
				Hypoclepsis serosa
				Exallaxis
				Sphacelus.

NB. Quae a dextra copulis juncta cernuntur vitia organica, aliquam inter se analogiam habent; dualistica tamen processus reproductivi discrepantia distinguuntur.

a) POSTHUMA DYNAMICA.

295. Inflammatio, quae sub decursu sensibilitatem notabiliter exaltavit, vel organa syste-

matis sensitivi seu nervosi prehendit, atque conditionibus pro restituenda salute perfecta necessariis destituitur, in haccce posthuma transire solet.

296. Quandoque erethismus nervosus exaltatus (Hyperaesthesia) ultra inflammationis durationem persistit; unde non solum convalescentia redditur imperfecta, sed etiam peculiaris relinquitur in stimulos etiam leviores receptivitas, ac in recidivam pronitas.

297. Hicce casus obtinet, si substratum inflammationis particulare ex sua indole sensibilitate majori pollet, e. g. nervorum velamenta, cutis superficies, organa sensifera; vel si morbosa quaedam diathesis: hysterica, spasmodica, similem conditionem systematis nervosi fovet. Variae species erethismi, uti photophobia, oxycoia, delirium, determinantur substrati, ejusque functionis diversitate.

298. Quo major fuerit erethismi gradus, exaltata simul irritabilitate junctus; eo minus perfecta phaenomenorum inflammationis resolutio obtineri potest. — Remanet tunc, praeter sensilitatem nervosam, levis tumor aut turgor, vario doloris sensu, calore, rubore, functionis quadam laesione, ac interdum febricula symptomatica junctus; qualem statum nunc congestionem activam chronicam, nunc inflammationem chronicam nuncupamus, si abnormis simul sociatur reproductionis organicae conditio.

299. Quatenus autem inflammatio, febris criticae adinstar, semper certam quandam excurrere solet periodum, qua durante incipit, crescit, consistit, frangitur, et decrescit (§. 188); eatenus etiam inflammatio chronica aliter concipi nequit; nisi tamquam series continua, seu catena non interrupta phlogoseos rebellis, eumque in modum recrudescentis, ut phlogosi prima, ejusque successione nondum finita, jam alia subintret.

300. Huic exitui favent: certa organorum structura, cellulosa vel glandulosa, diathesis morbosa resolutioni adversa, e. g. scrofulosa, catarrhalis, syphilitica; vitia organica visceris inflammati; causa procatarctica agere continuans; heterogenea in corpore latentia: calculi, vermes; methodus medendi prava.

301. Contrarium incitationis laesae vitium sistit dysaesthesia, quam, relate ad languentem sensum, torporem, relate ad motus energiam infractam, paralysin nominamus.

302. Utriusque generis languor inflammationem excipere solet, si vires arteriosae, vel et nervosae nimis exorbitantes dedolantur, aut per phlogoseos ferociam diutius suppressae exhauriuntur. — Nunc per se solus remanet, praesertim si organon adfectum partem systematis nervosi, aut muscularis constituit, atque pro varietate substrati plurimum variat, ita ophthalmitis amblyopiam, otitis surditatem, myoitis pa-

resin, encephalitis amentiam, parit. — Nunc vero passivas congestiones, et chronicas stases sustinere juvat; sanguis enim, aliive humores vasis inertibus, ac elatere orbis lentius moventur, hinc inde stagnant, aut plane proprios alveos relinquunt physicis potius legibus obediendo: uti resistantiae minori, impulsui a tergo.

303. Hae congestiones passivae mox sunt sanguinolentae, mox serosae. — Utriusque generis origo tanto magis promovetur; quanto plus de propria vitalitate, et crasi normali amisit sanguis, ex causa languoris universalis, vel topici.

b) POSTHUMA ORGANICA.

304. Etiamsi inflammatio pro varia sua indole specifica, ipsiusque substrati textura, vix non omnia vegetationis a norma deflectentis vitia inducere possit; sequentia tamen potiora esse solent: 1) Parectama. 2) Scleroma. 3) Exallaxis. 4) Hypoclepsis. 5) Symphysis. 6) Suppuratio. 7) Exulceratio. 8) Gangraena et Sphacelus. — Interdum plures horum exituum species eodem tempore obtinent.

α) PARECTAMA.

305. Parectama, sive hyperepidosis illud sistit organicae reproductionis quantitative incitatae vitium, quod volumen organi cujusdam,

una cum massa, morbose auctum refert, quin tamen consistentia, partiumque similarium proportio alterata sit.

306. Successionis hujus non infrequentis origo in vasorum oppletione, uberiori humorum affluxu, principii nutritivi abundantia, expansionis praedominio, nisu formativo vividiori, uno verbo in evolutione organica perfectiori fundatur.

307. Parectamata gradus levioris, ac lente oborta interdum absque ullo salutis detrimento persistere videmus. — Si vero ad majorem gradum crescere continuant, expansio organica excessiva contractionis renitentiam adeo infringit, ut laxitas compagis, congestiones passivae, effusiones, aliaeque functionum laesiones facile succedant.

308. Conditiones, sub quibus inflammatio in parectama nititur, sunt: 1) Organi adfecti compages e sua natura laxior, textura parenchymatosa aut glandulosa, vividior ejusdem etiam in statu salutis reproductio, ac in turgorem proclivitas. Hujus generis sunt pulmones, hepar, lien, glandulae conglomeratae, membranae mucosae. 2) Diatheses quaedam morbosae, uti illa febrium intermittentium, scrofulosa, polypiotica (in obesitatem nitens). 3) Decursus phlogoseos magis lentus. 4) Abusus venaesectionum, et depletionum localium.

309. Polypi specificum sistunt membra-

narum mucosarum parectama, quarum chronica et recidivante inflammatione haud infrequenter producuntur.

β) SCLEROMA.

310. Induratio, Scleroma (a σκληρόω, induro), Verhärtung, consistentiam partis prius inflammatae justo duriorem indicat, nullo prorsus voluminis aucti, vel imminuti respectu habito.

311. Originem suam repetit a coagulo humorum secretorum, nunc in vasis capillaribus stagnantium, nunc in telam cellulosam effusorum, atque ex totali compagis et structurae alteratione, cujus proximam causam sistit reproductionis munus eum in modum alteratum, ut qualitate lymphae nimis plastica potius, quam ejusdem abundantia peccet. — Haec lympha albumine dives una cum fibrosa sanguinis parte, sive vasculis capillaribus impacta, sive in eorum interstitia effusa, coit, crystallisatur, cum solidis contiguis unitur, saepe ad potentiam materiae organicae pedetentim elevatur, vasis ac nervis instruitur, atque una cum adtiguis partibus in massam solidam, a normalis structurae et formae typo plus minusve alienam, duram, non raro deformem coalescit, quae mox ne hilum excedit volumen naturale, mox vero majus, interdum plane minus acquirit a contractionis praedominio.

312. Ejusmodi deuteropathica organi inflammati metamorphosis diversos offere solet gradus, pro quorum diversitate functionum exercitium plus minusve praepeditur, aut plane exstinguitur. In levissimo gradu infarctus (Anschoppung, Auflockerung) dicitur, exiguam duritiem cum aliquali voluminis augmento uniens; in altiori obstructio, induratio per eminentiam, callositas, callus, vel hepatisatio, si molle, ac spongiosum ex sua natura organon jecinoris substantiae simile redditur. — Ad maximum demum duritiei fere lapideae, ac irresolubilis gradum elata induratio scirrhus vocari consuevit, in quo materia plastica extra vasorum alveos egrediens vere organica evasit, ac peculiarem in specificam phlogosin, et liquationem (canceraticam) nisum fovet.

313. Exitus inflammationis in scleroma cognoscitur ex duritie morbosa, id est, relate ad normalem organi consistentiam majori cum tumore partis; vel si sensibus externis non pateret organon internum, ex adjunctis ejus origini faventibus, e superstite functionis laesione, phlogosi jam dissipata, atque ex defectu signorum, quae aliud indicare possent posthumum.

314. Conditiones, quae phlogoseos in scleroma transitui favent, sunt: altus inflammationis gradus, subjecti constitutio robusta, organorum quorumdam specifica textura, qualis est glandularum omnium, in specie tonsillarum, mam-

marum, prostatae, testiculorum, folliculorum cutaneorum; inflammationis specialior indoles, e. g. phlegmonosa, aut erysipelacea, ac ejusdem crebrior in eodem loco recidiva; lymphatici et fibrosi principii in sanguine, notabilis abundantia; therapia prava, prae caeteris abusus remediorum adstringentium, et frigoris topice adhibiti.

γ) EXALLAXIS.

315. Exallaxis, seu Diaphthora (a διαφθέιρω, corrumpo), Entartung, sistit degenerationem organi cujusdam in massam a typo normali adeo distantem et heterogeneam, ut individualis ejus natura prorsus deleatur.

316. Etiamsi similes reproductionis qualitative vitiatae effectus cunctas, sine differentia, inflammationes excipere non soleant, quarumdam tamen specierum, faventibus praesertim circumstantiis, constans posthumum praebent. Huc prae aliis spectant: tumores cystici, ossificationes, et malakia.

317. Tumorum cysticorum substantia varias offere solet qualitates, nunc adipi, nunc sebo, nunc caseo, aut melli inspissato analoga, unde variae denominationes, atheromatis, lypomatis; steatomatis, desumuntur.

318. Ad eorum genesin variae reproductionis ac nisus formativi abnormitates concurrere videntur, tum specificae, uti e. g. diathesis scro-

fulosa, tum prorsus ignotae, tum et illae, quae hypoclepsin et pyogeniam regunt. Plura saltem argumenta habentur, quae organorum steatosin nil aliud, quam specificam suppurationis modificationem, suppurationem spuriam, pseudopyosin (After-Eiterung) esse indicant, suffragante simul organi textura. Glandulae conglobatae, lymphaticae, mesentericae; ovaria, hepar, et renes, in has exallaxes per eminentiam nituntur, dum chronicis ac saepius recurrentibus exagitantur inflammationibus.

Val. ab Hildenbrand, Ratio medendi. Tom. II. p. 145.

319. Ossificationes, quas non infrequenter ceu inflammationis, praesertim lentae, posthumum cernere licet, illud supponunt reproductionis a norma deflectentis vitium, quo justo major principii terrestris (phosphatis calcis) copia generatur, aut ad insolita deponitur loca. — Sponte autem liquet, osteogenesin nonnisi relate ad organa solido-mollia morbosam sistere metamorphosin; in organis enim, queis reproductio materiae terrestris ex sua indole competit, uti sunt ossa, potius redivivae vegetationis productum offert, quod ad solutas partes uniendas absolute requiritur (callus).

320. Organa, quorum inflammatio in similem degenerationem κατ' ἐξοχὴν nituntur, sunt membranae serosae et fibrosae, pleura, meninges, lienis involucrum, capsulae articulationum, interna cordis et vasorum membrana, favente

praesertim senectute, aut diathesi podagrica, et rheumatica.

321. Vitium priori contrarium praebet malakia, seu emollitio morbosa, quae maxime in ossibus et cartilaginibus conspicua evadit. Rariori huicce inflammationum quarumdam specificarum, et lentarum exitui obsecundant cachexia rachitica, syphilitica, atque aetas infantilis.

322. Peculiarem tandem degenerationem ceu inflammationis effectum, patefaciunt quaedam organa mollia et spongiosa, praesertim pulmones, dum elasticitatem et tenacitatem normalem amittunt, ac marcida, quasi friabilia redduntur; exallaxeos species, quae nomine cariei aut marcoris (Mürbheit) insigniri posset, atque crebro in connubio cum steatosi observatur.

323. Lithogenesis, seu productio calculorum, quae prae aliis hepatitidem ac nephritidem interdum sequitur, morbosam potius secretionem, quam exallaxeos speciem constituit.

δ) HYPOCLEPSIS.

324. Hypoclepsis (ab ὑπὸ sub, et χλέπτω, furor), transsudatio morbosa, Ausschwitzung, vocatur abnormis lymphae, aliusve humoris non excretorii per organi inflammati superficiem secretioni aut exhalationi dicatam separatio, ita tamen contingens, ut ejus textura et integritas non laedatur. — Dico hu-

moris non excretorii, nam uberior cujusdam liquoris pro excretione destinati secessus, muci v. g. vel urinae, criseos evacuatoriae nomine insignitur. — Plurimum tamen combinat hypoclepseos origo, cum illa criseos erroneae, cujus funestum effectum haud raro sistit.

325. Specialis indoles successionum a transsudatione pendentium insigniter variat, pro diversa humoris organorum inflammatorum superficiem permanantis qualitate. — Juxta praevalentem materiae organicae secedentis in crystallisationem et coagulum, vel in resolutionem nisum, duae sunt potiores hypoclepseos species: lymphatico-plastica, et serosa.

326. Lympha coagulabilis majori copia transsudans interdum illico in solidam coit formam, atque mox specie amiculi membranacei superficiem organi inflammati obtegit, ac vere investit (pseudomembrana), mox filamentorum forma adhaeret, mox coagula deformia praesentat, quae liquidiori humoris eodem tempore permanantis parti innatant.

327. Pseudomembranae, quae firmiter adhaerent organi adfecti superficiei, non raro ad altiorem organicae dignitatis potentiam elevantur, vasis et nervis instruuntur, ac novum quasi amiculum succenturiatum formant, quod tamen specialem organi, e quo formatur, naturam et texturam nunquam adtingit, sed nonnisi generales organisationis notas offert, illas utpote

textus cellularis imperfecti, aut membranae simplicis.

328. Priori analogam hypoclepseos lymphaticae speciem, quae utplurimum in partibus externis, epidermide orbis, aut substantiae defectu junctis occurrit, — praesentat transsudatio lymphae per oxygenis atmosphaerici influxum brevi coagulatae, ac vigentis nisus productivi ope in organicam massam coactae, (pseudorganisatio), a cujus forma denominationes desumuntur. Hujus ordinis sunt carunculae, carnes luxuriantes, ecphymata, fungositates, verrucae; quae totidem aberrantis, ac simul immodice excitatae vegetationis effectus constituunt.

329. Eadem tamen hypoclepsis lymphatico-plastica, quatenus moderato reproductionis ac nisus formativi vigore sustinetur, unicum sistit medium, quo deperditae partes restituuntur, atque granulationis et cicatrisationis opus perficitur; unde hicce inflammationis, vulnus quoddam, vel ulcus comitantis exitus, tanquam beneficus medicatricis naturae processus omnino considerari debet.

330. Hypoclepseos lymphaticae, dermatitidi solummodo propria, varietas recentis cuticulae productione distinguitur, cui epidermidis per inflammationis vigorem mortificatae secessus succedit, desquammationis nomine notus.

331. Circumstantiae, quae hypoclepsi

lymphaticae, ejusque effectibus favent, sunt: vitae vegetativae altior gradus, qualem in quibusdam hominibus, infantibus, et athletis majorem, eminentem vero in certis animalibus, v. g. in amphibiis cernimus; specifica inflammationis indoles, qualem e. g. phlegmone offert, ejusque vehementia major; abusus relaxantium et emollientium; influxus caloris protractus; propria substrati natura, membranis serosis praecipue communis, quum etiam in statu normali pro transsudatione, etsi vaporosa tantum, sint destinatae.

332. Posito adfluxu et copia sanguinis, aliorumque ab eo secretorum humorum tali, ut vasis venosis et absorbentibus reduci et assimilari nequeant; atque posita simul eorumdem minori in coagulum pronitate, abnormis nascitur per superficiem organi inflammati mediantibus vasis capillaribus separatio, quin tamen ii, qui mox adlatam hypoclepsin plastico-lymphaticam distinguunt, effectus suboriantur; hypoclepsis serosa.

333. Liquidum utpote transsudans et non absorptum, ob plasticae materiae minorem copiam minusque perfectam oxydationem non coit, sed primitivam retinet formam liquidam, atque vel cellulas, vel cava corporis implet; quem exitum inflammationis hydropem nuncupamus, et quidem activum, quatenus originem exaltatae vasorum capillarium, seroso latice scatentium, energiae debet.

334. Pro diversitate liquidi serosi, nunc me-

raci, nunc alienis principiis commixti, hydropis forma variat; unde mox simplex, sive serosus, mox cruentus, mox lymphaticus aut puriformis dicitur.

335. Conditiones, sub quibus inflammatio in hypoclepsin serosam nititur, sunt: vehemens, ac praeceps phlogoseos decursus; organi structura talis, quae in salutis quoque statu serosos humores forma vaporosa, vel liquida separare consuevit, qualis textui cellulari, membranis serosis, pleurae, peritonaeo, pericardio, atque visceribus serosa superficie obductis competit; abusus methodi antiphlogisticae, maxime venaesectionis, purgantium, et nitri; dispositio prava, praecipue haematopoëseos languor; diathesis febrium intermittentium; crisis idiostatica impedita, cujus vices erronea excretio agere conatur; specifica inflammationis indoles, scarlatinosa, rheumatica; repentina diatheseos phlogisticae in hydropicam mutatio; cui non raro genius epidemicus, humiditas atmosphaerae, inhalationis munus vividius favet; vitia organica, quibus absorbentia vasa, secretioni serosae abundantiori aequiparem energiam opponere impediuntur, uti concretiones, indurationes, pseudomembranae.

336. Conditiones demum speciales, quae nunc hypoclepsin seroso-cruentam, nunc seroso-puriformem adducunt, multiplices esse possunt, suo loco indicandae.

337. Eadem ratione, qua inflammationes membranarum serosarum, et textus cellularis hydropem cavorum vel oedema gignunt; ita phlogoses superficiei externae: corii utpote, ac membranarum mucosarum, haud raro in effusiones serosas subcutaneas transeunt. — Serum videlicet, uberius quam par est, secretum et non absorptum epidermidem vel epithelium pluribus in locis elevat, atque eam producit hydropis superficialis speciem, quam in dermate phlyctaenas, vesiculas, vel bullas, in membranis mucosis aphthas nominare solemus.

338. Hicce dermatitidi ac phlegmhymenitidi proprius exitus mox topicum sistit vitium, uti post erysipelas, mox universale, uti post scarlatinam. Non raro specificae quarumdam causarum actioni originem suam debet, quas inter ambustio, et cantharidum stimulus principem locum tenent.

339. Effusum sub epidermide serum nunc limpidum, nunc sanguine tinctum, nunc albidum et puriforme quandoque resorbetur. Quantitate vero ita crescens, ut in circulum reduci nequeat, cuticulam disrumpit relicto corio nudo. Hicce dermatis, vel mucosi indumenti inflammati, ac epidermide privati status Latinis Excoriatio, Graecis Darsis vocatur, qui sub adversis circumstantiis vel ulteriorem hypoclepsin sustinet, vel suppurationem invitat.

ε) SYMPHYSIS.

Heller, Diss. de concretionibus organorum morbosis. Hal. 1795.

340. **Concretio, Symphysis** (a συνφύω, concresco), **Verwachsung**, est morbosa partium organicarum unio, coagulabilis lymphae transsudatione, ejusque in nectentem membranam coalitu producta.

341. Principes **conditiones**, quae requiruntur, ut inflammatio huncce petere possit exitum, sunt: 1) Eminens lymphae plasticae in coagulum pronitas, atque nisus formativi energia. 2) Immediatus organi inflammati cum vicino contactus. 3) Absentia interstrati anorganici, e. g. epidermidis, humoris excrementitii. 4) Utriusque superficiei invicem concrescentis phlogisticus status.

342. Inter organa, quae dum inflammantur, singularem in concretionem nisum ostendunt, primum locum tenent membranae serosae, cum organis contiguis tanto libentius coalescentes, quod etiam horum involucra ejusdem naturae sint, et quod immediatus locum habeat contactus. — Ipsa filamenta, et pseudomembranae morbosam efficientes unionem, quoad structuram choro membranarum serosarum accenseri debent.

343. Superficies mucosae, etsi notabiliter, inflammatae essent, sibique invicem continuo admotae, tamen non concrescunt, nisi epithelio

priventur, concurrentibus simul supra memoratis conditionibus (§. 341); epithelium enim aeque ac mucus, organicam naturam assumere nequeuntia, organicae unioni obstant. Exemplum concretionis superficierum mucosarum praebet synblepharon, et coalitio parietum canalis lacrymalis.

344. Hocce nisu inflammationis in concretionem non raro utimur ceu medio ad unionem partium separatarum perficiendam, cujus ope modo pristinam solutae unitatis integritatem restituere (in vulneribus), modo morbosae collectionis in quodam cavo recidivam avertere conamur (in hydrocele). Inflammationem hoc scopo frequenter ex industria excitatam — adhaesivam vocamus.

345. Celebris quondam Chirurgia curtorum olim a Taliacotio fusius exposita, ac ab expertissimo Graefe oblivioni erepta, rhinoplastica, nonnisi huicce benefico, dum medentis adminiculo apte dirigitur, inflammationum nisui suam utilitatem debet.

346. Quatenus ergo superficies concrescunt, quas normalis organisationis status separatus habere vult, concretio sistit morbum multiplici functionum laesione comitatum; quatenus vero partes morbose disjunctas invicem jungit, salutarem omnino processum constituit.

347. Symphyseos genesis cum illa hypoclepseos lymphaticae multam analogiam habet, non raro hujus effectum praebet, atque iisdem invi-

tatur circumstantiis; inflammationis videlicet genuinae gradu altiori, decursu rapido, vegeta productione, substrati natura, influxu oxygenii.

ζ) SUPPURATIO.

348. Suppuratio, Pyosis, Pyogenia, Eiterung, dicitur illud inflammationi unice proprium consectarium, quod genesi humoris specifici, puris nomine noti, se distinguit.

349. Est autem pus humor blandus, adinstar cremoris lactei crassiusculus, coloris albo-flavescentis aut viridescentis, opacus, odoris proprii, non ingrati, dum refrigeratur inodorus, saporis dulcis, aqua specifice gravior, quacum mechanice commixtus lacti simile format liquidum, quiete iterum separandus, ac ad fundum praecipitandus.

350. Pro diversitate organi, e quo formatur, maturationis, quam adtingit, causae inflammationem producentis, circumstantiarum lateralium, specifici phlogoseos ingenii, etiam materia purulenta varias offert miscelae, et elementorum constituentium proportiones, varias proinde consistentiae et coloris modificationes.

351. Duplex in praxi distinguitur processus suppuratorius; unus cum abscessu, alter sine abscessu; prior clausus, alter apertus.

352. Suppuratione clausa intelligitur

adcumulatio puris in cellulis, ac vasorum interstitiis alicujus organi inflammati, unde proprium formatur cavum, parietibus vicinis a se invicem abscedentibus, sub forma sacci purulenti, in tumorem elevati, quem in partibus externis abscessum seu apostema, in internis vomicam seu pyocystidem (Eitersack) nuncupamus.

353. Tempus, quo primum efformatur suppurationis germen, varium esse potest; incidit tamen plerumque in illos dies, quibus natura solemnius ad inflammationem resolvendam conamen exerere solet, die utpote tertio, quinto, septimo, rarius decimo quarto, aut ultra.

354. Phaenomena, e quibus cognitio pyogeniae et abscessus oriundi desumitur, sunt: augmentum tumoris, ruboris, doloris, omnium itaque inflammationis symptomatum, cui sensus pulsationis internae, caloris topici altior gradus, atque recens invasio febrilis cum horrore, plerumque vehementi sequitur; quae febris, a puris genesi dependens, suppuratoria nominatur.

355. Increscente puris copia phlogoseos pedetentim minuitur gradus, tumor antea durus evadit mollior, in centro tantillum elavatur (apex mucronatus dictus), omnem ibi duritiem amittit, pallescit aut flavescit, ac prementi digito plus minusve manifestam fluctuationem offert. — Mollities fluctuans, una cum ru-

boris et doloris decremento, ab apice mucronato, ceu inflammationis et suppurationis centro, versus peripheriam et basin protenditur; superstite solum aliquo pulsationis, caloris et ponderis sensu.

356. Sponte liquet, internorum et absconditorum organorum suppurationes ex adlatis signis externis dignosci non posse. — Ad alia igitur refugere oportet signa diagnostica, quae inter spectant: remissio symptomatum inflammationem constituentium, quin criseos factae indicia adpareant; continuans tamen in parte inflammata functionum laesio; dolor imminutus, ast subortus illius loco sensus ponderis, oppressionis, obscurae pulsationis; caloris aut frigoris; oedematosa cutis vicinae inflatio; febris recrudescens, horrore valido orsa, urente aestu juncta, vespertinis horis constanter exacerbata, cum ingrato in vola manus, et planta pedum calore, genarum circumscripto rubore, sudoribus nocturnis largis et non levantibus; urinae profunde tinctae cum sedimento purulento; carnium colliquescentia; pustulae, aut furunculi in cutis superficie.

357. Plura tamen ex hisce signis non sat firmam suppurationis diagnosin constituunt, unde toties occulta, viscus depascens, vomica praetervidetur.

358. Rupto eum in modum abscessu interno, ut pus extrorsum eliminetur, sive per

tussim, sive per vomitum, sive alvi secessum, clara omnino redditur diagnosis, essentialibus purulentae materiae characteribus inventis. Si vero pus in quoddam cavum corporis eructatur (empyema, empyesis), supra recensitis phaenomenis simul et illa accedunt, quae humorum extravasata in genere comitari solent, pro loci tamen, organique oppressi diversitate plurimum variantia.

359. Abscessus, sive extrorsum, sive introrsum ruptus, purulentum liquorem eousque manare continuat, donec reproductionis munus ad eam exaltetur potentiam, quae granulationem et consolidationem efficere valet. Est enim ipse processus suppuratorius, aperto continuans abscessu, aptissimum medium, quo benefica sanatio adtingitur. Unde sponte patet essentialis inter suppurationem abscessu clauso, et illam abscessu aperto differentia — Prior in organi destructionem tendit, texturam annihilando, massam organicam consumendo, liquando, ac in humorem proprii generis convertendo; rarissimi enim sunt casus puris morbose collecti denuo absorpti, et sacci purulenti adhaesiva phlogosi obliterati. — Posterior e contrario semper conditionem necessariam sistit pro futura consolidatione.

360. Quod de suppuratione aperto abscessu continuante valet, alteram quoque suppurationis speciem distinguit, quam sine abscessu

oboriri videmus in partibus vulneratis, aut excoriatis. Haec etsi summe abundans fuerit, nullam partium organicarum destructionem parit. — Dum agere cessant momenta, quae morbosam secretionem puris effecerunt, illud pedetentim minuitur copia, et qualitate adeo mutatur, ut in lymphaticum coëat fomitem, e quo pellicula organica, et nova epidermis formatur.

361. Inflammationis transitui in suppurationem patrocinantur sequentia: phlogoseos altior gradus, illiusque crebrior in eodem organo recidiva; causae traumaticae, quae simul solidi vivi lacerationem, contusionem, aut substantiae defectum gignunt; corporis heterogenei praesentia; substrati indoles propria, textura nimirum cellulosa, ac vasorum capillarium rubrorum copia, unde tela cellularis et adiposa, glandulae secernentes et membranae mucosae, tonsillae, mammae, organa parenchymatosa, in quibus sphaera arteriosa prae venosa praevalet, v. g. pulmones, in suppurationem magis prona; (lien contra, et testiculi nullum prorsus in purulentam liquationem nisum ostendunt); porro specificus inflammationis character, qualem phlegmone, furunculus, variola, adenitis syphilitica et scrofulosa offert; diatheses et cacochymiae diversae; metastases; requisitae medelae neglectus.

362. Ubi de aperto agitur processu suppuratorio, plurimum sane interest, ut pus ab aliis analogis distinguatur humoribus, quos non raro

per inflammatorum organorum superficies morbose secerni videmus. — Prae aliis autem ejusmodi distinctio necessaria erit in dijudicandis suppurationibus internis, adeo dolose interdum serpentibus, ut ex aliis signis tuto desumi nequeant. Easdem interdum adesse opinamur, ubi nil nisi pathologica secretio puri analoga obtinet.

363. Liquores ejusmodi secreti, qui cum pure manifestam similitudinem habent, materiae puriformis nomine veniunt; et prouti vel mucosae, vel lymphatico-serosae secretionis abnorme productum sistunt, nunc mucus, nunc lympha puriformis audiunt. Haec in omnibus corporis cavitatibus mox sola, mox sero aut lymphae albuminosae innatans observatur, ceu abnorme membranarum serosarum inflammationis, et vitiatae secretionis productum, hydropem seroso-puriformem creans. — Ille, phlegmhymenitidis constans effectus, per varia secedit emunctoria, per nares, oculos, pulmones, urethram, etc. forma blennorrhaeae puriformis.

364. Utriusque humoris puri analogi genesis et secretio cum illibata incedit superficiei secernentis (saltem quoad sensum) textura, atque hocce intuitu a purulento profluvio differt, quod absque unitatis partium inflammatarum solutione, vel saltem absque epithelii praevia separatione succedere nequit. — Quum autem hicce character, dum de absconditis agitur organis, sensuum aciem

effugiat, ad alia omnino signa transire oportebit, quibus materies puriformis a pure genuino discerni possit.

365. Ad eruendam purulenti liquoris indolem varii Medici varia proposuerunt media plerumque chemica, quibus dum tractatur pus, singularia et constantia praesentare dicitur phaenomena. — Ita Hippocrates empyreumaticum puris carbonibus inspersi odorem; Darwin insolubilitatem in aqua; Brugmans transitum in fermentationem prius acidam, ac dein putridam; Grasmeyer mutationem in gelatinae speciem ab alcalino lixivio adfuso; Home et Gruithuisen praesentiam globulorum microscopii ope detegendorum pro pathognomico charactere puris declarare voluerunt.

366. Nondum tamen licuit, haud contempta summa laudatorum Virorum assiduitate, certum quoddam ac infallibile criterion invenire, quum aliorum diligentia experimenta docuerint, eosdem characteres etiam puriformi interdum compotere materiae. — Insuper infidelem semper sistere debebunt indicem, ubi pus multo muco involutum, et cum illo intime commixtum est, vel vero synchrona et purulenti, et puriformis laticis secretio obtinet.

367. Porro sub judice adhuc lis est, num revera inter pus et materiam puriformem essentialis illa locum habeat (saltem respectu principiorum constituentium) differentia, quam non-

nulli chemicis reagentibus invenire adnituntur, Celeberrimus Reil vero, fors non immerito, in dubium vocavit.

368. Nostra saltem opinione omnes humores, processus inflammatorii ope secreti, eorumque infinitae modificationes, nil nisi varietates laticis serosi et lymphatici e sanguine extricati esse videntur, quarum differentia in varia albuminis copia et qualitate, oxydationis gradu, ac elementorum remotiorum miscela fundatur.

369. Hancce opinionem confirmare juvant: seri, lymphae, et puriformis materiae simultanea secretio; transitus secretionis ichorosae in purulentam, purulentae in puriformem, puriformis in lymphaticam, etc. atque chemica analysis, quae ubique albuminis saltem aliquam portiunculam detegit.

370. Plurimum tamen ad hasce diversas secretionis vitiatae abnormitates contribuit organi textura, ejus nunc illibata, nunc soluta unitas, atque specificus reviviscentis productionis character, qui modo in coagulum, modo in liquationem nititur; unde est, quod quaedam secreta organicum typum adsumere possint, uti lympha plastica; alia crystallisationem animalem nonnisi adjuvent, uti pus; alia organico-solidam formam induere nunquam valeant, uti materia puriformis; denuo alia nisum plasticum plane destruant, uti sanies. — Etsi difficulter justa quaedam scala diversorum inflammationis productorum formari possit, indubitatum saltem est, prin-

cipem inter illa locum tenere lympham plasticam, ultimum vero tabum ichorosum.

371. His perspectis vix non securior puris cognitio desumetur: ex proprio hujus humoris habitu (§. 349), practico exercitio facilius, quam verbali descriptione addiscendo; ex phaenomenis morbosis processum suppuratorium constanter comitantibus (§. 354 etc.); ex circumstantiis eidem exitui faventibus (§. 361); atque ex consideratione conditionum, quae ad ejus genesin absolute requiruntur.

372. Cum prima tria momenta jamjam exposuerimus, nonnisi conditiones discutiendae veniunt, quibus praesentibus suppuratio nascitur, et quibus absentibus processus purulenti possibilitas excluditur. — Has inter numerari merentur sequentia: 1) Inflammatio praegressa, ejusque altior gradus, aut specifica indoles. Sine inflammatione non datur suppuratio. — 2) Propria substrati natura, quae in vasorum capillarium rubrorum ubertate consistit. Quo major horum in quodam organo fuerit copia, eo major ejus in suppurationem cernitur pronitas. Unde membranae serosae et fibrosae, cartilagines, pulpa nervorum, etc. in suppurationem rarissime vergunt, et nonnisi tunc, ubi diuturnioris vel gravioris processus phlogistici ope vasa capillaria serosa in rubra; exhalantia in secernentia transformantur. — 3) Sanguinis arteriosi praesentia, quae conditio e priori fluit. Organa universim,

in quibus vita arteriosa magis viget, majorem quoque in suppurationem nisum praebent, v. g. pulmones, glandulae; minorem e contrario organa venosa, hepar, lien, membrana choroidea oculi. — 4) Sanguinis qualitas justo magis oxydata et plastica; sub contraria enim cruoris conditione, scorbutica, nunquam pyosis genuina, sed solum ichorosa colliquatio locum habere potest. — 5) Aequabilis ac moderatus caloris gradus, quem saltem aptissimum pro suppuratione promovenda auxilium esse, experientia compertum habemus. — 6) Specifica productionis organicae qualitas, solo phlogistico processu inducenda; quo igitur metamorphosis vasorum capillarium in arteriosa, eorum dilatatio abnormis, atque sanguinis arteriosi in illis praesentia conspirant.

373. Ad concipiendam puris nosogeniam diversae a medicis excogitatae fuere opiniones, quarum tamen nulla hucusque sufficiens existimatur. — Nonnulli purulentum liquorem pro principio sanguinis gelatinoso corrupto (1); alii pro fomite quodam vitiato, extra vasa adcumulato et stagnante; pro adipe dissoluto denuo alii (2) habuerunt. Neque veritati magis congrua nobis videtur sententia a Quesnayo (3), Haenio, et Platnero prolata, pus nimirum in sanguine praeexistere, ab illo despumari, ac in suppurantem locum deponi; etenim intra vasorum canales nunquam pus invenitur, atque febres inflam-

matoriae absque topica adfectione pus non generant.

(1) Brugmans, Diss. de pyogenia. Groening. 1785.
(2) Grashuis, Diss de generatione puris. Amstel. 1746.
(3) Quesnay Traité de la suppuration. Paris 1750.

374. Quatenus purulentus latex organismi aegrotantis, et in specie organi inflammati productum abnorme sistit; eatenus etiam ejus genesis clarius patere non poterit, nisi ex adtenta processus producentis et conditionum hunc regentium consideratione.

375. Perpendendo, quod sine sanguinis interventu nec inflammatio, nec suppuratio obtinere queat, necessario fluit materiam purulentam productum sanguinis esse debere. Et revera in pure duo animadvertere licet principia sanguini propria, lympham utpote plasticam, et corpora quaedam sphaerica, globulis chyli et sanguinis similia. — Lymphae plasticae praesentiam evincit albuminis copia notabilis, quam et color, et consistentia, et nisus in fermentationem putridam cum ammonii evolutione indicat, atque idoneitas puris blandi granulationem organicam expediendi. Etiam in abscessibus praemature apertis species albuminosi liquidi invenitur. Eupepta alimenta, quae multum albuminis et collae continent, suppurationes malignas emendare solent. — Globulorum vero praesentiam, qui sanguinis globulis magnitudine inferiores, halone pellucido cincti, nec aestu, nec alio in-

fluxu oxydationem alterante destruendi, aquae fundum petunt, microscopica Pearsonii et Gruithuisenii experimenta evicerunt.

Gruithuisen naturhistorische Untersuchungen über den Unterschied zwischen Eiter und Schleim durch das Microskop. Münch. 1809.

376. Considerando demum alteram, quae pro phlogistico aeque, ac suppuratorio processu absolute requiritur, conditionem, vasorum quippe capillarium rubrorum ubertatem, atque perpendendo principalem eorum finem consistere in secretionis munere, congrua videtur conclusio, pus esse productum sanguinis, vasorum capillarium justo magis activorum ope secretum. Processus itaque suppuratorius nihil aliud esset, quam secretio abnormis quorumdam sanguinis principiorum, in specie lymphae plasticae et fors globulorum, in humorem proprii generis conflatorum, quem puris nomine insignimus, effecta per identicam vasorum capillarium metamorphosin organico-dynamicam (§. 235), ac sublatum inter incitationem nimis exaltatum et reproductionem suppressam aequilibrium restituere nitens.

377. Secretum hocce per capillarium ostiola liquidum in cellulis et parenchymate organi inflammati, vel sub epidermide pedetentim adcumulatur. In tumoris inflammatorii centro forma-

tur cavea parietibus inflammatis cincta, e quorum poris puris stillicidium eousque continuat, donec sublatus indifferentiae status productione ex integro repristinata restituatur.

378. Quousque exitus non conciliatur puri, quod ceu humor morbose secretus, proinde non inquillinus, heterogeneum sistit corpus, etiam phlogisticus aeque ac suppuratorius plerumque continuat processus; ipsum vero pus extra circulationem diutius positum finitimam telam cellulosam dissolvit in membranulas minimas, cum purulento liquore intime commiscendas, vel aliquam ejus portionem, quasi emortuam, separat, quam trombi aut emboli durioris forma in abscessibus nidulare videmus, praesertim in furunculis.

379. Quamprimum autem pus collectum eliminatur, ulterior ejus successivo passo minuitur secretio (dummodo faventes ulteriori processui conditiones cessaverint), ac in parietibus abscessus, e quorum ostiolis antea pus etiam nudo oculo propullulare videbatur, caranculae efflorescunt carnosae; hisque continuo succrescentibus, ac undique sibi contiguis cavea purulenta impletur. Coalescunt demum carunculae, atque cuticula obducuntur a primitivo formationis typo plerumque diversa, c i c a t r i c e m constituente.

380. Etiamsi pus semper morbosum sistit productum, quod, quousque secernitur, consolidationem impedit (in massam enim organicam coire nequit, ob exstinctam albuminis, quod

continet, coagulabilitatem); nihilominus tamen processus suppuratorius tamquam salubre naturae conamen considerari debet, quo pristina adducitur partis inflammatae, resolutionem respuentis, integritas.

381. Si debitis experimentis evictum esset, etiam animalia sanguine frigido processum inflammatorium et suppuratorium subire posse, vel vero eorum organismum pro simili processu pathologico subeundo prorsus incapacem esse, suppurationis theoria multum lucraretur. — Nostram saltem operam in dilucidando hocce gravi objecto non negligemus.

η) EXULCERATIO.

Bell Abhandl. von den Geschwüren, und deren Behandlung. Leipzig 1779.

Rust Helkologie. 2 B. Wien 1811.

382. Tamquam proprius, ac a suppuratione diversus inflammationis exitus merito consideratur exulceratio, sive colliquatio saniosa, Verschwärung, Verjauchung.

383. Exulcerari dicimus partem, quae inflammatione praegressa, sanie quadam acri, quam ipsa producit, exeditur, ut destructio potius, quam redintegratio partium deperditarum hujus processus finis esse videatur.

384. Characteres igitur essentiales, qui ulcerationi competunt, ac illam a suppuratione distinguunt, sunt: 1) Productio liquoris specifici, a pure longe diversi, acris, tenuis, aut

spissioris et viscidi, decoloris, cinerei, cruenti, nigricantis, foetidi, qui Latinis sanies, seu tabum, Graecis Ichor (ἰχὼρ), Germanis Jauche dicitur. — 2) Nisus in destructionem, et colliquationem massae organicae.

385. Colliquatio saniosa suppurationis adinstar vel cum abscessu incipere solet, qui mox lente, mox contra praecipiti passu maturescit, superficiem plerumque lividam aut atropurpuream, mollitiem et fluctuationem magis manifestam offert; vel vero sine abscessu, praeeunte partis inflammatae vulnere aut excoriatione suboritur.

386. Ruptus abscessus contentum liquorem saniosum effundit, ac in ulcus transit, cujus facies et ambitus singularem exhibent adspectum. — Deficiunt papillae et carunculae laete rubentes benignae suppurationis, et subsequae granulationis constans effectus; sordida potius, lardacea, aut livida adparet superficies, quae sanguinem facile fundit; margines sunt inaequales, arrosi, fimbriati, callosi, varicosi, nunc dolentes et tensi, nunc indolentes et torpidi, peripheria ulceris oedematose turget; substantia organi celeri consumitur passu, unde ulceris magnitudo semper crescit, atque haecce consumptio mox superficialis manet, mox interiora versus serpit, sinus et fistulas creans. — Interdum fungosae excrescunt carnes, quae tamen consolidationem potius impediunt, quam ut eam expediant. — Humoris saniosi magna in copia secreti

tanta esse solet acredo, ut vicinas vel corrodat, vel saltem inflammet et excoriet partes. — Ratione ad reagentia chemica differt a pure, quod argentum nigro colore, ferrum rubigine obducat.

387. Quae hisce malignis notis per eminentiam gaudent ulcera, vocantur cacoëthica, phagaedenica, chironia, vel telephia (a Telepho, quem mali moris ulcere adflictum fuisse historia refert), ut distinguantur ab ulceribus benignis, quo nomine nonnullis medicis et chirurgis suppurationem apertam insignire placet. — Analoga exulceratio ossium, quorum inflammationes in genuinam suppurationem vix unquam transire solent, dicitur caries, teredo, evros, spina ventosa, in articulationibus arthrocace.

388. Liquatio ichorosa mox immediatus, mox mediatus inflammationis effectus esse potest indurationi, vel suppurationi superveniens; unde etiam suppurationis malignae vel ichorosae nomine interdum occurrit.

389. Circumstantiae fatali huic exitui faventes sunt: inflammationis, aut benignae suppurationis prava medela, praesertim abusus remediorum topice irritantium, qualia sunt: balsama et unguenta nimis acria, corrosiva; compressio per fascias; introductio turundarum; peregrina corpora abscessum infestantia: glandes plumbeae, fragmenta ferrea, insecta nidulantia, calculi; incitabilitas per methodum nimis debili-

tantem exhausta; interventus potentiarum, quae reproductionem organicam vitiant, reductionis seu metamorphoseos regredientis potentiam augendo, uti: aër corruptus, nosocomialis, carceralis, inedia, victus pravus, pathemata deprimentia, mundities neglecta; dyscrasiae humorum variae, in specie scorbutica, syphilitica, cancrosa; organi adfecti textura per exantlatas inflammationes, ac relictam indurationem, vel exallaxin alterata; substratum ex sua natura genuinam, dum inflammatur, suppurationem renuens, v. g. cartilagines, ossa.

390. Cunctae hae circumstantiae eo concurrunt, ut organi inflammati irritabilitatem, et plasticum reviviscentis productionis organicae nisum exstinguant, ejusque qualitatem pervertant, unde fit, ut polis inversis regrediens metamorphosis praedominium adquirat, quae liquationem substantiae organicae efficit. — Id aperte indicat massae consumptio, atque deletus ex integro in sanie secreta nisus in coagulum.

391. Negari tamen nequit, exulcerationis et liquationis ichorosae genesin potius ab accidentalibus potentiis phlogisticum processum alterantibus, quam ex primitiva et identica inflammationis natura pendere; ipsamque suppurationem genuinam sub adversis circumstantiis in ulcerationem ichorosam mutari.

9) GANGRAENA ET SPHACELUS.

Kemme, Diss. de notione gangraenae et sphaceli. Hal. 1781.
White, Bemerkungen über den kalten Brand. A. d. Engl. Hannov. 1793.
Neumann, Abhandl. vom Brande. Wien. 1801.

392. Inflammatio ad summum gradum evecta topicam partis inflammatae mortem inducit, quae sphacelus, σφακελὸς, σφακελισμὸς, seu Necrosis (a νεκρόω, morte afficio), pathologis dicitur (kalter Brand).

393. Hicce autem transitus ab uno extremo ad alterum; vix unquam repentinus observatur; sed intercedit status quidam intermedius, sub quo vitae adhuc superstitis, et mortis subintrantis phaenomena confluunt, gangraenae nomine jam veteribus notus (heifser Brand).

394. Differt itaque gangraena, ceu mors incipiens, a sphacelo, ceu morte perfecta, quod in priori quidam adhuc vitalitatis gradus: sensus utpote, calor, quandoque dolor, ac languidus circulus, proinde etiam possibilitas pristinae vitae denuo recuperandae, vicinaeque mortis avertendae supersit. — Nonnisi aliqua inchoantis dissolutionis et liquationis indicia observantur; rubor enim laetus in lividum aut fuscum convertitur colorem, atque tumor antea durissimus hinc inde mollescit. — Sphacelum e contrario exstincta prorsus vitalitas, calor animalis imminutus, ac sensus abolitus distinguit. Tumor inflammatorius collabitur, cinereo, fusco

aut atro tingitur colore, amissa omni elasticitate vitali flaccidus evadit, ac pastaceus; dehiscens pluribus in locis cuticula elevatur in vesiculas liquore sanioso, acri, cruento, fusco aut coenoso repletas, quibus ruptis foetidissimum promanat tabum, vicinas corrodens partes (Sphacelus humidus). — Vel vero pars organica vivere cessans in aridam escharam exsiccatur, mumiae adinstar corrugata, quin tabi gangraenosi secessus contingat (Sphacelus siccus).

395. Hae sphaceli modificationes pendent a subjecti constitutione, ab inflammationis praegressae indole, maxime a substrati structura, ac ab illis circumstantiis, quae unacum sublata efficientia nervosa, simul et humorum adfluxum praepediunt. Inflammationes organorum exsuccorum, e. g. ossium, membranarum simplicium, in subjectis senilibus vel tabidis, sicco sphacelo terminantur. Succulenta organa, dum inflammantur, praesertim in infantibus, subjectis scrofulosis aut hydropicis, humida necrosi destrui solent.

396. Imminentem gangraenam indicant: inflammatio gravissima, et contra exquisitam medelam rebellis, repentina doloris cessatio, adparens, ast dolosa, euphoria, quin ei symptomatum decrementum respondeat, sensus torporis et stuporis in membro adfecto, coloris laeti in purpureum aut lividum mutatio, superficies organi inflammati nitida, aridissima, urens.

397. Evolutam gangraenam et sphacelum in externis partibus patefaciunt characteres superius indicati (§. 394). — Quodsi vero internum quoddam viscus gangraena corripiatur, diagnosis depromitur ex subitanea summi doloris, inquietudinis, ac validissimae febris remissione, cui tamen brevi longe funestiora succedunt symptomata; sitis ardens, oculorum caligatio, faciei pallidus et cadaverosus adspectus, delirium sopori interjectum, debilitas summa, leipothymiae, tendinum subsultus, convulsiones, urinae crassae et foetidae, sudores viscidi ac frigidi, sphincterum resolutio, diarrhoea colliquativa, pulsus inaequales, debiles, parvi, vermiculares (σκcληκίζων), extremorum algor, maculae in superficie cutis lividae, gangraenosae dictae.

398. Tempus, quo gangraena suboriri solet, non facile determinatur. Graves inflammationes vix non omni die exitialem huncce exitum petere possunt, quem tamen illis diebus crebrius nasci videmus, ubi natura magis intento versus morbosum processum insurgere consuescit conatu.

399. Gangraena et sphacelus organi nobilis mortem, vix unquam avertendam, parit — In parte ignobiliori emortua massa, escharae nomine nota, vigentis in peripheria inflammationis ope separatur, nisi continuent conditiones, quae ulterius proserpenti favere possint gangraenescentiae. — Hicce separationis, dum in ossibus

obtinet, processus nuperis exfoliatio vocatur; os emortuum Hippocrati dicebatur ἀποςρακὸς.

400. Causam proximam sphaceli sistit incitationis ac vegetationis invicem colluctantis exhaustio talis, ut processus vitalis magno naturae universae processui chemico-dynamico cedat. — Materies organica omnem organisationis typum et characterem amittit, atque in statum fluidum, vaporosum, vel aëreum resolvitur, juxta leges fermentationem putridam regentes, principio naturae phlogistico varia sub forma extricato. Hicce processus dicitur liquatio sphacelosa, et a liquatione ichorosa nonnisi gradu et forma differt. — Prior nonnullis mors animalis, posterior mors vegetativa nuncupatur.

401. Etiamsi sphacelus citra inflammationem praegressam oriri possit, e. g. in senibus marasmo confectis, in parte congelata caloris majori gradui derepente exposita; gangraena tamen semper ex inflammatione proficiscitur, ac proinde essentialem phlogoseos effectum, suppurationis adinstar, sistit.

402. Ad funestam hancce successionem contribuunt: 1) Subjecti prava dispositio, cacochymia, incitationis et reproductionis universalis languor, senectus. 2) Organi inflammati structura membranacea, nervis dives, ac talis, quae stasibus favet ob languidiorem circulum, qualis

in digitorum phalangibus, in gingivis cernitur. 3) Causae vehementissimae, organisationem mechanice vel chemice destruentes, traumata contundentia, corrosiva, continuata partis inflammatae compressio, v. g. decubitus. 4) Inflammationis praeceps origo, altissimus gradus, tantusque turgor, ut oppleta vasa depleri amplius nequeant. 5) Virium tali modo diutius suppressarum repentinus lapsus. 6) Potentiarum, quae vegetationis processum deprimunt et depravant, durante inflammatione influxus, praesertim aëris inclusi et corrupti, unde gangraena nosocomialis originem trahit. 7) Prava medendi methodus, potenter stimulantium et acrium abusus.

IN MORTEM.

403. Transitus inflammationum in mortem duplici contingit modo, directo et indirecto.

404. Indirecte, seu mediate in mortem terminantur intercedentibus variis successionibus: induratione, suppuratione, exulceratione, etc. quibus secundaria inducuntur mala, vitam passu mox praecipiti, mox lentiori suffocantia.

405. Mors autem, quae directe seu immediate ex praegressa fluit inflammatione, denuo duplici ratione sequi solet: 1) Suffocatione circuli, aliusve functionis ad vitam absolute necessariae in parte inflammata. 2) Gangraena et sphacelo.

406. Inflammatio, quae in organo ad nobiliorem scopum destinato, et pro vita absolute necessario sedem figit, ac ad eam congestionis et oppletionis magnitudinem exaltatur, ut vasis undiquaque oppletis, circulus sanguinis, aliave organi functio supprimatur et exstinguatur, repentinam inducit mortem, uti v. g. inflammatio cerebri, cordis, pulmonum.

407. Differt hicce exitus a gangraena et sphacelo, quod nulla massae organicae destructio, nulla liquatio obtineat. Antequam evolvi possit sphacelus, praecox functionis nobilioris suffocatio, seu abolitio, vitam instantanee opprimit. Unde evenit, ut inflammationes organorum ad vitalem processum immediate contribuentium fere nunquam in sphacelum abeant, aut nonnisi tunc, ubi pars exigua processum phlogisticum altiorem subit.

408. Si vero phlogosis tale infestaverit organon, cujus functio, etsi ad vitam continuandam requiratur, per plures tamen dies, aut saltem horas suspensa manere potest, quin processus vitalis ex integro supprimatur; materiale, ac pro efformatione gangraenae et sphaceli necessarium conceditur tempus. — Mors topica in hocce casu, ceu immediatus inflammationis effectus, proximae mortis universalis absolutam consequentiam in se includit. Exemplo sit inflammatio ventriculi, et intestinorum.

409. Gangraena partium ignobilium, glandulae cujusdam externae, dermatis, ossis, mor-

tem nonnisi indirecte adducit, absorptione tabi gangraenosi, febre ardente suborta, debilitate et liquatione universali.

PROGNOSIS.

410. Ut futurus inflammationis eventus cum quadam probabilitate praedici possit, omnium primo ad illa momenta respicere oportet, quae nunc resolutioni, nunc alii exitui favent. Haec inter spectant: inflammationis gradus et specialis character, substrati natura, decursus, complicatio, conditio subjecti, causarum excitantium et circumstantiarum lateralium ratio, virium naturae, artisque adminiculorum efficacia.

411. Quo nobilius fuerit organon adfectum, quo gravior inflammatio, febrisque eam comitans, quo magis praeceps incrementum, quo irregularior decursus, quo contumacior erga adhibita auxilia morbus; eo minor quoque arridet felicis exitus spes.

412. Quum tamen inflammationis periculum pro organi adfecti varietate, ipsiusque processus phlogistici indole specifica plurimum variat; etiam prognosticas regulas potius ad specialem inflammationum doctrinam relegare convenit.

THERAPIA INFLAMMATIONUM IN GENERE.

413. Consideranti inflammationis naturam, et phaenomena eminentia, facile patet, ejus therapiam ab illa febris inflammatoriae nonnisi ad-

plicationis modo differre; inflammatio enim topica vix non eundem offert processum pathologicum in parte, quam febris angiosthenica in toto systemate sanguineo manifestat.

414. Quousque inimica irritare continuat potentia, directa indicatio in ejus amotione consistit. — Si vero extra limites artis positum esset, irritantem amovere causam; funestus illius in organismum influxus quodammodo saltem coërceri ac obtundi poterit remediis sic dictis involventibus, qualia sunt omnia oleosa, mucilaginosa, et diluentia.

415. Indirecta therapia inflammationis topicae complectitur: 1) cuncta, quae adparatum antiphlogisticum componunt, adminicula, jam in capite de febri inflammatoria fusius exposita; 2) remedia topica, quae cum prioribus in eundem collimant scopum.

416. Utraque methodus semper eo nititur, ut optatus resolutionis exitus obtineri possit.

417. Remediorum internorum, ac venaesectionum necessitas praeprimis urget in phlogosi vehementi, interna, valida febre comitata, aut ex illa secundario evoluta. — Gradus morbi gradum therapiae dirigat, oportet.

418. Topicis adminiculis antiphlogisticis adnumerantur: depletiones locales per hirudines vel scarificationes; medicamenta emollientia, relaxantia, aperientia, parti inflammatae titulo ac forma cataplasmatis, fomenti, vaporis, unguenti, immediate adplicita.

419. Ubi levandae altioris congestionis sanguinolentae gratia hirudines adplicare convenit, illae nunquam parti inflammatae immediate adplicandae erunt; mechanica enim irritatione plus detrimenti, quam depletione emolumenti praestant. — Idem de scarificationibus valet, nisi maximum ex nimio sanguinis turgore periculum, vel gangraenae metus instantaneam depletionem exigat, e. g. in tonsillarum, aut linguae inflammatione, suffocationem minitante.

420. Cataplasmata, et fomenta emollientia nec frigida, nec nimis calida sint oportet, et quamprimum refrigescere incipiunt cum aliis commutentur, evitata, per quantum fieri potest, temperiei vicissitudine. Optime conducit mador tepidus, nisi specifica inflammationis natura, v. g. rheumatica, vel erysipelacea, omnem humiditatem respuat — Pinguia, quatenus poros cutaneos occludunt, non placent.

421. Tractamen frigidum in inflammationibus jamjam evolutis semper nocet; etenim coagulum fomitis plastici promovet, spasmum in vasis capillaribus auget, stasibus resolvendis obstat, recentibus favet. — Solummodo in principio, ubi inflammatio adhuc intra limites congestionis simplicis consistit, frigida prodesse non solum, verum etiam futuram phlogosin non raro penitus avertere possunt. — In specie autem conveniunt, ubi simul scopus humores repercu-

tiendi, effusionem passivam, vel suppurationem impediendi, v. g. in inflammationibus cerebri, oculorum, in vulneribus contusis, in herniae incarceratae exordio.

422. Ubi vis localis nimis diu suppressa antiphlogistico adparatu liberari nequit, ad antagonistica recurrere oportebit, quae inter vesicantia principem locum tenent.

423. Nocent omnia stimulantia, acria, et roborantia, sive interne, sive externe adplicita; itidem anodyna, exceptis illis, quae doloris causas (§. 238) tollunt, id est, quae processum inflammatorium refraenant.

424. Plurimum interest, ut omnes vitentur influxus externi, qui irritationem topicam sustinere valent, uti sunt: temperiei vicissitudo, frigus, calor nimius, cibi excitantes, potus spirituosi, partis inflammatae motus, compressio, et similia.

425. Complicationum denique, ac specificae indolis inflammationis princeps ratio habenda. — Inflammationes febre comitatae, ac ex parte hujus in septicum, et malignum characterem nitentes antisepticis et cardiacis oppugnandae. — Imminens character nervosus, et virium languor realis stimulantibus, nervinis et vesicantibus avertendus, aut si jam evolutus fuerit, corrigendus. — Complicata cum sordibus gastricis inflammatio evacuantibus levibus, alvumque sine stimulo moventibus dispellitur. — Specifi-

cae dyscrasiae, et productionis organicae laesiones, uti syphilis, scrofula, etc., e quibus inflammationes, ceu effectus, non raro pullulant, specificis quoque egent remediis, morbosam totius organismi, aut singulorum ejus systematum conditionem pathologicam emendare nitentibus.

426. De cura inflammationum, quas nonnulli asthenicas vocant, nihil dicendum restat, quum earum existentiam merito in dubium vocari posse nobis videatur. — Negari quidem nequit, sub decursu inflammationis qualiscunque virium energiam adeo infringi posse, ut vera debilitas oriatur. Similiter nemo inficias ibit, vix non omne inflammationis genus etiam in summe debilibus subjectis oboriri posse, dummodo adhuc quaedam vitae scintilla, proinde etiam aliqua reagendi facultas supersit; quin imo posita debilitate directa, quae semper erethismo jungi consuescit, inflammationem faciliori negotio nasci, compertum habemus. Nulla tamen existit inflammatio, cujus nosogenia et causa proxima, ceu morbi essentia, in debilitatis charactere fundetur. Proinde inflammatio, qua talis, nunquam stimulantibus eget, et quae illis sanatae referuntur organorum adfectiones, nonnisi passivas sistunt congestiones, inflammationis nomine perperam insignitas.

427. Quatenus debilitas, tamquam momentum disponens ad inflammationis genesin concurrit, eatenus corrigenda omnino erit. Imminue-

tur tali pacto saltem una conditio, quae morbosum conflictum sustinere juvat.

428. Si vero lapsus virium modo secundario, vel plane accidentali succedit, omnis alius complicationis adinstar respectum meretur; etenim funestam tunc inducit phlogoseos anomaliam, qua posita nec resolutio benigna, nec suppuratio genuina permittitur, sed nisus in colliquationem, exulcerationem, sphacelum promovetur et acceleratur. Eadem enim quoad originem et indolem inflammatio aliter decurrit in subjecto robusto, aliter in corpore fesso et exhausto.

429. Stimulantium in his casibus efficacia nequaquam fundatur in inflammationis correctione, sed in illa virium vitalium mutatione, sub qua processus inflammatorius salutari crisi resolvi, vel vero inchoata liquatio saniosa in benignam suppurationem transformari potest.

430. Post dissipatam protinus inflammationem, roborantium non raro usus externus, vel internus indicatur, suamque laudem meretur, ut vasorum capillarium diutius oppletorum, ac elatere vitali quasi defectorum, pristinus redonetur tonus.

MEDELA SUCCESSIONUM.

431. Residuus post inflammationem partis inflammatae e r e t h i s m u s, quem a c t i v a frequenter comitatur c o n g e s t i o, tractamine fri-

gido, ac remediis leniter adstringentibus curandus erit, si protractus regiminis antiphlogistici lenioris usus incassum adhibitus fuerit. Saturnina, aluminosa et martialia externe, interne acida mineralia decoctum chinae simplex, aut parca laudani dosi nuptum optime convenit.

432. Inflammationes chronicae eandem curam deposcunt, habito tamen ad laterales circumstantias aeque, ac ad morbosam organismi conditionem, quae illas sustinere juvat, diligenti respectu. Unde mox antiphlogistica prudenter continuata, mox tonico-resolventia, mox leniter excitantia, mox etiam specifica remedia indicantur. Quae a continuato quodam processu suppuratorio aut exulcerativo pendet, chronica visceris phlogosis, vicariis interdum levatur secretionibus purulentis arte excitatis, sive per fonticulos, sive per corticem mezerei, aut alia.

433. Torpor nervosus, et congestiones passivae excitantibus egent, gradui debilitatis proportionatis. — Primo in casu nervina, aromatica, stimulantia expansiva, interne et externe adhibita; in altero eadem remedia cum tonicis, et resolventibus acribus, praecipue antimonio et mercurio juncta, atque stimulantia contractiva. Plurimum quoque conducunt frictiones siccae, vel aromaticae, fomentationes similes, moderatus partis languentis motus, ac diaeta correspondens.

434. Posthuma inflammationum, quae me-

delam vix unquam admittunt, sunt: viscerum parectamata, exallaxes, et concretiones morbosae. Omnis medici intentio in his casibus nonnisi palliativa esse poterit. — In partibus externis chirurgica manus interdum proficua evadit, abnorme volumen cultro minuendo, degeneratam massam destruendo vel amovendo, concretas superficies separando. — Parectamatis glandulae thyroideae imminutionem ligatura arteriae illud viscus nutrientis obtineri posse, audacia dexterrimi Waltheri experimenta confirmarunt.

435. Etiam relicta post inflammationes, praesertim iteratas, induratio difficulter discutitur, maxime dum interna prehendit organa, et localium proinde auxiliorum adplicationem excludit. — Quousque pars indurata reactionis inflammatoriae signa praebet, medela consistet in diligenti continuatione remediorum antiphlogisticorum gradus levioris. Notabilem efficaciam manifestat tepor aequabilis, quo materies plastica, in cellulis et parenchymate stagnans et coagulata, solvitur, talique pacto pro resorptione idonea redditur, docente id emollitione crustae phlogisticae sanguinis, manibus diutius tractatae. Hinc balnea, vapores, fomentationes assiduae partibus obdurescentibus adplicitae, vix non tutissima suppeditant pro resolutione adminicula, quorum actio multum adjuvatur interno resolventium et eccoproticorum usu, uti sunt sapones

medicati, vegetabilia sapocacea, serum lactis, sales medii, mercurialia.

436. Si vero simplex induratio fuerit, genitrice inflammatione prorsus dissipata, illius resolutio tentari nullo modo poterit, nisi inducta recenti quadam organi irritatione, processui phlogistico analoga, qua major suscitatur languentium vasorum capillarium activitas, stagnantis materiae divisio, vel fusio purulenta sensim impetratur, ejusdemque in circulum obtinetur reductio. — Id efficiunt remedia resolventia, quae cum stimulo agunt, ac ideo mox stimulantia, mox acria dicuntur. Hujus generis sunt: antimonialia, mercurialibus praesertim nupta, variae plantae venenatae, cicuta, aconitum, lactuca virosa, squilla, arnica, gummiferulacea, murias barytae, sal ammoniacus, etc.; frictiones siccae, vel aromaticae, balnea sulfurea, embrocatio, electricitas. Cautus tamen usus fiat oportet, ne nimis vehemens excitetur inflammatio, quae indurationem facile auget, atque in organo notabiliter obliterato facile specificam indolem contrahit, cum nisu in colliquationem saniosam pessimi moris, canceraticam dictam.

437. In partibus induratis resolvendis suam quoque laudem merentur emetica, debitis cautelis in usum tracta, et repetita; eorum enim in absorptionis negotio promovendo notabilis esse consuevit efficacia. — Scleromata externa pertinacia manu chirurgica indigent, ut ulteriores

evitentur sequelae, atque non raro suppuratorium artificiali modo excitare convenit processum.

438. Medela successionum, quae variis hypoclepseos speciebus suam originem debent, in eo consistit, ut effusi in cellulas, vel corporis cava majora humores ad absorptionem perducantur. Quousque hydropis secundarii origo ex majori vasculorum secernentium et exhalantium activitate dependet; eousque etiam methodus antiphlogistica apte directa suum locum defendit. — Digitalis opes beneficas in similibus casibus frequenter implorare oportet. — Si vero dissipata omni irritatione phlogistica, nonnisi absorbentium languor et inertia superest, talis quidem, ut neque secretionis ad normam procedentis aequilibrium sustentari valeat, omnia illa convenient pharmaca, quae systematis lymphatici energiam excitant, atque fomitis effusi eductionem praestant. — Specialiores regulae therapeuticae in hydropis cura exponendae erunt.

439. Suppurationis debitum tractamen maximi sane momenti est. — Etiamsi huncce inflammationis exitum omni conamine avertere oporteat, praesertim in organis internis et nobilibus; nihilominus tamen ubi jamjam primum suppurationis germen factum est, eam potius caute promovere, vel saltem moderari necesse est; specificus enim hicce processus unicum sistit medium, quo persaepe instans periculum procra-

stinatur, et vix non quaevis guttula puris secreti, particulam inflammationis tollit.

440. Tanto magis vero suppurationem promovere conveniet, si experientia confirmatus fuerit inflammationis, etiam sub aptissima medendi methodo, in suppurationem nisus, qualis v. g. in bubonibus et furunculis cernitur; vel si mediante suppuratione simul alicujus fomitis morbiferi eductio speranda, uti in bubonibus pestilentialibus, in phlogosi metastatica.

441. Remedia, quae processum suppuratorium expedire, et sollicitare solent, non sunt alia, quam quae processum phlogisticum moderari juvant. — Maturantia specifica non habentur. — Hinc omnia emollientia, adtenuantia, interne et externe adhibita; cataplasmata e speciebus emollientibus, e seminibus lini, e mica panis cum lacte, admiscendo etiam substantiam narcoticam, si dolores feroces fuerint, e. g. crocum, folia hyoscyami, capita papaveris; illinitiones oleo blando, vel butyro insulso; emplastra et unguenta mollitiva, vel etiam leniter irritantia; vapores pro usu interno. — Princeps autem, quod suppurationem blande promovet, ac in abscessum cogit, remedium, est calor humidus, et aequabilis.

442. Ubi suppuratio tarde procedit, prae aliis adtendendum, utrum nimius inflammationis vigor, vel vero infracta partis inflammatae energia causam sistat. In primo casu methodus antiphlogistica generosior, in altero leniter irritan-

tium topice adhibitorum, uti cepae assatae, gummiresinae, saponis, fermenti panis usus, una cum diaeta lautiori, suppurationem accelerare, et si depravari, ac in saniosam liquationem niti inciperet, eam simul emendare valet.

443. Abscessu ad debitum maturationis gradum perducto, ejus apertura quantocyus sollicitanda, et quidem eo promptius, quo nobilius fuerit organon adfectum; clausa enim suppuratio in destructionem massae organicae tendit. — Unde evenit, ut abscessus interdum ante diem aperiri debeant, ubi metus nascitur latice purulento substantiam nobilem depasci, vel vero sinus et fistulas formari posse.

444. Qui sponte rumpi nolit abscessus, nunc ferro, nunc caustico aperiatur. Promotio rupturae vomicarum internarum non nisi indirecto modo tentatur, successu plurimum ambiguo.

445. Ulterior abscessus aperti tractatio consistit in iisdem, quae regularem inflammationis, etiam in decremento constitutae decursum dirigere juvant, auxiliis, evitando praesertim omnes injurias, quae benignam suppurationem depravare, talique ratione desideratum granulationis et consolidationis negotium, solius naturae medicatricis opus, inpedire possent.

446. Cura exulcerationis respicit maxime amotionem illorum momentorum, quae fatali huicce exitui favent (§. 389). His feliciter remotis, quod quidem diversissimis pro varietate

circumstantiarum adversarum remediis adtingi potest, regularis repristinatur processus phlogistici decursus, cujus ope sanatio perficitur. — Nisi de interna agatur exulceratione, vel de externa, ex interno fomite nata, cujus therapia ad doctrinam phthisium releganda, vix non semper Chirurgi experti subsidium requiritur. Princeps tamen indicationis momentum in eo consistit, ut languens, ac in colliquationem propendens productio organica erigatur et emendetur. Nonnisi hoc facto sublata per phlogosin indifferentia (§. 247) restitui, atque consumpta massa organica resarciri poterit.

447. Dum inflammatio in gangraenam tendit, omnibus modis et auxiliis funestae huic terminationi resistendum est, praesertim ubi de internis agitur organis. — Haec auxilia consistunt in therapia antiphlogistica generosissima, debito semper ad causas, et specialem indolem phlogoseos respectu habito.

448. Si vero inevitabilis gangraena jamjam inchoaverit; ad arma omnino clamandum, ut vita, quae in parte gangraenescente adhuc latet, resuscitetur, ac funestus sphacelus arceatur.

449. Principem causam gangraenae sistit vis vitalis cujusdam partis ita suppressa, ut exhaustioni proxima sit. Illam liberare praecipuus ideo medentis scopus erit; quod nunc scarificationibus partis adfectae, nunc amotione obstaculi circulo positi, compressionis, corporis peregrini;

nunc sedato erethismo obtinetur. — Eodem tamen tempore simul ad excitantia et antiseptica generosa transeundum, ut vis vitalis exhaustioni proxima erigatur, quo instans avertitur putredo.

450. Pro usu interno eminent: Moschus, Camphora, Arnica, Sal volatile Cornu cervi, Cortex peruvianus, et Acida mineralia, non negligendo et alia tonica, atque stimulantia.

451. Localia remedia consistunt in fomentationibus aromaticis, spirituosis: ex decocto Corticis, infuso Rutae, Scordii, Salviae, Spiritu camphorato, Aceto antiseptico, etc. parti gangraenescenti immediate, aut proxime adplicitis.

452. Gangraena viscerum, praeter remediorum internorum usum, prompta simul indiget revulsione, quam cauterio potentiali melius nullum aliud praestare valet remedium.

453. Quo magis gangraena ad sphacelum accedit in partibus externis, eo magis indicatae erunt scarificationes usque ad vivum (non in vivum) prudenter institutae, ut tabum gangraenosum educatur, funesta ejus resorptio impediatur, medicaminibus topicis facilior aditus paretur, ac recens in fundo provocetur phlogosis, quae ad excitandam suppurationem, et emortui separationem absolute requiritur.

454. Sphacelus vero jam formatus, ceu pars organismi emortua, nullam prorsus medelam admittit. Unica medici intentio eo dirigi debet, ut particulae sphacelosae separatio promoveatur,

atque ulterior processus gangraenosi progressus arceatur.

455. Separatio sphaceli est opus virium naturae, quas apte moderari oportet. Si basis et peripheria tumoris nimis irritata, rubra, calens, et dolens superstitem adhuc altioris gradus inflammationem indicat, emollientibus utendum. — Si vero ex complexu symptomatum ac lentae separationis escharae languor vis vitalis eruitur, hic omnino stimulantibus et eupeptis erit corrigendus.

456. Ulteriorem gangraenae et sphaceli progressum impedire valent omnia illa, quae praesentem infringunt (§. 459), causas ejus genesi faventes tollunt, et quae requisitam productionis organicae in liquationem nitentis integritatem restituunt, antiseptica nimirum, excitantia, et nutrientia.

DIVISIONES INFLAMMATIONIS.

457. Inflammationes a medicis multiplici intuitu dividuntur, habito videlicet nunc originis, nunc decursus et durationis, nunc causarum, nunc substrati, aliusve momenti respectu.

458. Ita ratione originis: in primarias et secundarias; in idiopathicas, symptomaticas, et sympathicas; — ratione decursus et typi in acutas et chronicas; in continuas et intermittentes, seu periodice recurrentes; in regulares et ano-

malas; simplices, compositas et complicatas; — ratione causarum in sporadicas, epidemicas, endemicas, contagiosas; — ratione substrati et sedis in externas et internas; profundas et superficiales; fixas et vagas; cephalicas, thoracicas, abdominales; in membranosas, viscerales nervosas, osseas; — ratione characteris et formae in febriles et afebriles; in phlegmonosas, rheumaticas, erysipelaceas, scrofulosas, syphiliticas nervosas, putridas; — ratione exitus in benignas et malignas; ab Huntero in adhaesivas suppuratorias, et ulcerativas dispesci solent.

459. Celebrata quondam, ac hodiedum adhuc a quibusdam medicis praedilecta inflammationum in hyperstenicas et asthenicas divisio, non solum pro exstruendo systemate inutilis est, quemadmodum id de plurimis superius adlatis valet; sed etiam falso prorsus innititur principio, simulque experientiae repugnat.

460. Si consideramus ad inflammationis genesin semper stimulos positivos, quibus etiam arte produci possunt, requiri, ejusque essentiam in vita arteriosa singulae partis ad altiorem potentiam evecta consistere; et si his addimus deprimentes potentias nullo modo inflammationem creare posse; facile liquet, phlogoseos asthenicae existentiam merito in dubium vocari

debere. — Insuper manifestam includit in praedicato contradictionem; inflammatio enim, juxta vim vocis, flammam vitalem justo magis incensam indicat; asthenia contra processum vitalem infractum designat; asthenica proinde phlogosis esset inflammatio sine inflammatione.

461. Quae in subjectis dibilibus excitatur, semper est activa, etsi mere relativis, ac sensum saepe fugientibus stimulis excitetur. — Illa vero, cui sub decursu topicus partis adfectae languor, vel totius organismi asthenia succedit, inflammatio esse cessat, atque vel in passivam mutatur congestionem, vel in liquationem aut gangraenam abit.

462. Ut igitur rationalis, et practico medico simul utilis inflammationum divisio construi possit, quae eodem tempore pro ordinandis singulis speciebus in nosologicum quoddam Systema servire debet, princeps adtentio ad inflammationis substratum, atque ad illa momenta erit dirigenda, quae vel ex parte causarum, vel ex parte constitutionis subjecti essentialem differentiam ponunt.

463. Etiamsi inflammatio, qua talis, semper eandem agnoscat naturam, haec tamen variis obnoxia esse poterit modificationibus, quibus efficitur, ut primitivus inflammationis typus a solito tramite deflectat, atque non solum formam, sed etiam characterem alienum offerat, si constantis differentiae ratio in ipsa nosogenia fundatur. —

Haecce characteris specialioris differentia in eo consistit, quod vel genericus inflammationis character imperfecte evolutus sit, vel vero specifici quid accedat, quod inflammationi, ceu genus morbi spectatae, non competit.

464 Princeps itaque, ac summe cardinalis distinctio inflammationum innititur substrati generalis, et characteris specifici diversitati. — Substratum denique speciale, atque forma inflammationis ulteriorem subdivisionem dirigit.

465. Inflammatio, quae partem organicam qualemcunque infestat, e causis generalibus sine distinctione, stimulis utpote positivis, et quidem plerumque absolutis proficiscitur, quae ideo particulari dispositione non eget, atque generales inflammationis notas per eminentiam agnoscit, Phlegmone vocatur; aliis Inflammatio vera, genuina, legitima, aptius perfecta, cum prototypum omnium reliquarum specierum sistat.

466. Aliae inflammationes nonnisi ad certa organa, aut saltem systemata restringuntur; a determinatis potentiis nocivis, relativo plurimum modo agentibus producuntur, atque praeter genericas phlogoseos notas plus minusve modificatas et imperfecte evolutas, specificos quosdam et constantes patefaciunt characteres, pendentes vel a substrato, vel a causa producente, vel a subjecti dispositione, quibus omnibus primitiva et generica inflammationis natura plus mi-

nusve obscuratur, et alienatur. — Has vocare solent illegitimas, seu spurias; fors aptius imperfectae vel specificae dicendae.

467. Quemadmodum hae inflammationes specificae suam a phlegmone (quae semper unica et eadem manet) diversitatem vel substrato, vel causae producenti, vel morbosae cuidam diathesi, in aegro praeexistenti debent; ita subdividi poterunt: in specificas quoad substratum, quoad causas, et quoad diathesin subjecti.

468. Inflammationes specificae quoad substratum in eo conveniunt, quod nonnisi dermaticum systema plectant, ac ab iisdem, vel saltem similibus potentiis cosmico-dynamicis, atmosphaericis, ac relative incitantibus proveniant. Trifariam vero subdividuntur juxta diversas systèmatis dermatici sphaeras: quatenus nimirum vel membranas mucosas, vel serosas, vel cutim externam seu corium adficiunt. — Inde tres fluunt inflammationum specificarum quoad substratum prosapiae, physiologico principio innixae, ac praxi constanter confirmatae: inflammationes utpote catarrhales, rheumaticae, et erysipelaceae seu lepidoideae, sequentibus nominibus a sede depromptis clarius exprimendae: 1) Phlegmhymenitis. 2) Orrhymenitis. 3) Dermatitis. — Earum diversitas solum in laesa functione dictarum trium sphaerarum systematis

dermatici consistit, ita; ut primam fluxus mucosus, alteram dolores vagi, tertiam cuticulae desquammatio distinguat.

469. Inflammationes specificae quoad causas sunt illae, quarum diversitas unice in causae producentis specifica indole, atque in peculiari, quae inde proficiscitur characteris, et formae varietate latet. — Harum nonnullae determinatum prehendunt substratum, aliae in qualicunque parte organica, cui causa mediate vel immediate adplicatur, oriri possunt. — Complectuntur duas potiores familias: 1) Inflammationes miasmatico-contagiosas, quas inter spectat variola, morbillus, scarlatina, inflammatio syphilitica primaria. 2) Inflammationes toxicas, seu venenatas, quales sunt illae, quae ex morsu viperae, scorpionis, vespae, canis rabidi, etc. nascuntur. — Eorum differentiam constituit distinctio inter miasma, et venenum.

470. Inflammationum tandem specificarum quoad subjecti diathesin, quae etiam omni jure complicatae dici possunt, diversitas, neque in substrato solo, neque in unica causa producente, sed in praeexistente specifica quadam diathesi vel dyscrasia fundatur. — Interdum haec sola inflammationem provocare solet, uti exemplum in cachexia syphilitica, vel cancrosa habetur; interdum vero inflammatio e causis communibus pendet, peculiarem vero sub

decursu indolem induit, latenti in organismo cacotrophiae tribuendam. — Hujus ordinis est inflammatio syphilitica secundaria, herpetica, septica, cancrosa, scrofulosa, etc., quae tamen cunctae species, cum ex prava productionis organicae qualitate fluant, ad doctrinam de cachexiis relegandae veniunt.

471. Ex sequenti schemate partitio systematica inflammationum, proinde etiam febrium inflammatoriarum comitatarum clarius patebit:

- Inflammationes.
  - Phlegmonosae seu legitimae
    - Nevritis
    - Angioitis
    - Myoitis
    - Splanchnitis
    - Hymenitis
    - Adenitis
    - Arthritis
    - Osteitis
  - Specificae seu illegitimae
    - Quoad substratum
      - Catarrhales
      - Rheumaticae
      - Erysipelaceae
    - Quoad causas
      - Miasmaticae
      - Toxicae
    - Quoad diathesin
      - Scrofulosa
      - Herpetica
      - Syphilitica
      - Cancrosa
      - Septica.

472. In speciali inflammationum, febriumque illis comitatarum doctrina, omnium primo de phlegmone agemus, singulas ejus species juxta topicam sedem variantes, anatomico ordine, tamquam conceptui faciliori, exponendo.

473. Transibimus demum ad specificas, ast nonnisi ad illas, quae classi febrium complecti possunt; excludendo phlogoses externas, ac mere topicas aeque, ac illas, quae e manifesta productionis organicae labe pullulant.

SYLLABUS OPERIS.

ORDO SECUNDUS. FEBRES CONTINUAE.

VIENNAE AUSTRIAE.
TYPIS HAEREDUM VAN GHELEN.
1821.